ستران عەبدوڵڵا

پریسترۆیکا، بن لادن و مۆنیکا

ستران عەبدوڵڵا
پریسترۆیکا، بن لادن و مۆنیکا
٢٠١٢

دونیابینی
(١)
پریسترۆیکا، بن لادن و مۆنیکا

خەسڵەتی دیاری ئەم نووسینانە ئەوەیە شرۆڤەیەکن بۆ رووداوگەلێکی جیهانی، بۆ کێشەگەلی وڵاتان و مەمالیکە دوورەکان، وەک بەشێک لەئەرکی رۆژنامەوانی لەڕووماڵکردنی رووداو و پێشهاتە سیاسییەکان کارم لەسەر کردوون و بەچاک و خراپ ، لەڕێی رۆژنامەکانەوە دەرخواردی خوێنەرانی کوردم داوە تا بەدیدێکی کوردانەوە رووداوەکانی دونیا ببینێ و هەڵیانسەنگێنێ.

لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیرانی (ی.ن.ک)

نرخ (٣٠٠٠) دینار

دونیابینی

(1)

پریسترۆیکا، بن لادن و مۆنیکا

ستران عەبدوڵڵا

دونیابینی

(1)

پریسترۆیکا،
بن لادن و مۆنیکا

(نووسین، ئامادەکردن، وەرگێڕان)

ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران
سلێمانی 2012

ئەكادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی كادیران

دامەزراوەیەكی كەلتورییە بەپێی بڕیاری كۆنگرەی سێی ساڵی (2010)ی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان دامەزراوە، ئەركەكەی بریتییە لە دەستەبەركردنی پێداویستییەكانی هۆشیاركردنەوەی سیاسی، فراوان كردنی چوارچێوەكانی رۆشنبیریی گشتی، تۆكمەكردنی بەهاكانی دیموكراسیو مافی مرۆڤ و دادی كۆمەڵایەتی لەكۆمەڵدا، تاوتوێ كردنی مەسەلەكانی بیری هاوچەرخو دابین كردنی كەرەستەی پێویست بۆ پێگەیاندنی كادیران لە بوارە هەمەجۆرەكاندا.

- ناوی كتێب: دونیابینی - پرۆیسترۆیكا، بن لادن و مۆنیكا
- ناو: ستران عەبدوڵڵا
- نەخشەسازی: شۆڕش ئەحمەد
- بەرگ: ئاوارە هیوا
- تیراژ: (1000)
- چاپ: چاپخانەی حەمدی
- ژمارەی زنجیرە: (458)
- ژمارەی سپاردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی كتێبخانە گشتییەكان (1387) ساڵی 2012

سەرپەرشتیاری كتێب
عوسمان حەمە رەشید گورون

www.pukhoshiari.com
info@pukhoshiari.com

دونیا بینی بۆ دونیا

لەجێی پێشەکی

ئەم زنجیرە نووسینە لە سەر سیاسەتی ناو دەوڵەتان، شەرق و غەربی دونیایە کە لەقۆناغی یەکەم و دووەمی تەجرەبەی رووتوڕەجاڵی رۆژنامەوانیی خۆمدا نووسیومن، بەشێکیان هی قۆناغی رۆمانسی دەستپێکردنی نووسینی سیاسییمن (نیوەی یەکەمی نەوەدەکان) و بەشێکیشیان هی دەورانی سەرەتای دوو هەزارن.

تێکەڵەیەکن لە زۆرینەیەکی نووسین، کەمێکی ئامادەکردن و پوختکردنەوەو یەك دوانێکیشی وەرگێڕانن و پێم باش بوو وەك نموونەی وەرگێڕانەکانم لێرە جێیان بکەمەوە.

لە سەرەتادا فیکرم وابوو ناوی تەڕ و وشکی لێ بنێم بەو ئیعتبارەی هەقایەتی بێ سەر ئێشەی سیاسی وەکو ئەوەی خانم مۆنیکاو کاکم کلنتۆنی تێدایە کە ئەوە باسی تەڕو پڕن، هەقایەتی وشکوبرینگ و ناخۆشی رژێمە تۆتالیتارەکانی تێدایە نموونەی ئەوەی پیرۆسترۆیکای گۆرباچۆڤ و شیڤەرنادزە و دارزانی کۆریای باکوور و کوبا، تا دەگات بە تیرۆر و تۆقاندن و ناخۆشییەکانی تری وەك برسێتی، بێدادی و کودەتا لە ئەفریقا تا ئاسیا.

ئینجا لەسەر ئەو ناونیشانە گیرسامەوە (دونیابینی) وەك سەردێڕی سەرەکی ئەم زنجیرەیە کە بەشی یەکەمی تایتڵی (پیرۆسترۆیکا، بن لادن و مۆنیکا)ی بەرکەوت.

خەسڵەتی دیاری ئەم نووسینانە ئەوەیە شرۆڤەیەکن بۆ رووداوگەلێکی جیهانی، بۆ کێشەگەلی وڵاتان و مەمالیکە دوورەکان، وەك بەشێك لەئەرکی رۆژنامەوانی لەرووماڵکردنی

رووداو و پێشهاتە سیاسییەکان کارم لەسەر کردوون و بەچاك و خراپ ، لەڕێی رۆژنامەکانەوە دەرخــواردی خــوێنەرانی کــوردم داوە تــا بەدیــدێکی کــوردانەوە رووداوەکــانی دونیــا ببینــێ و هەڵیانسەنگێنێ.

ئەز ئەمەم کرد وەك ئەرکێکی پیشەیی، هەروەها وەك ئەرکێکی پەیوەندیداری بە دونیای دەرەوەی خۆمان لەسەردەمێکدا ئەگەرچی دونیا بچووك بۆتەوە، بەڵام گیانی خەمی ئینسانی و هاوبەشێتی ئینتەرناسیۆنالیستی زۆر کزو لاوازەو جێی خۆی بۆ گۆشەگیری و خۆدابڕان چۆڵکردووەن.

غەرەزێکی دیکەی پەنهانیشم هەبووە لەم نووسینانە، غەرەزی پرۆڤەکردن و شرۆڤەی ئازاد و بەرهەڵدایە کە عادەتەن مرۆ لە کێشە ناوخۆییەکاندا ناتوانێ وا ئازادو بەرهەڵدا بێت چ لە بەر لایەنــداری و چ لەبەر ســڵکردنەوەو خۆپــارێزی. رووداو قەومــانە نێودەوڵەتییەکــان مەیــدانی جریتبازین بۆ نووسەر تا تەکنیك و توانا، ئەندێشەی لێکدانەوەی خۆی تێدا تاقیبکاتەوەو لە هەمانکاتیــشدا کەرەســتەیەکی بــاش بخــاتە بەردەم خــوێنەران و خەزینێکی باشــی ئەزمــوونیش بەدەستبهێنێت کە دواتر لە شرۆڤەی رووداوی ناوخۆیشدا کەڵکی لێوەربگرێت.چونکە تەجرەبەی مرۆیی هەریەك تەجرەبەیە.

ئەم نووســینانە یادگــاری خۆشــن ، بــۆیە بڕیارمــدا بیــانخەمە بەردەســتی ئێــوەی بەڕێــز تابیانبینن و هیچ نەبێ نموونەی نووسین و مۆدێلی ئەو ماوە زەمەنییانەیان لەبەردەست بێت کە بێ ئینتەرنێت و ئامرازی دیکەی پەیوەندیگرتن بتوانرێت لێکدانەوە لەسەر رووداوەکانی دونیا بکرێــت و کەمــی ســەرچاوە بە لێکــدانەوەو گوشــینی خەیاڵــدان ، لەڕێــی شــرۆڤەی جوانــدا، بگۆڕێتەوە.

ستران عەبدوڵڵا
2012/3/24

فەسڵی یەکەم

گۆرباچۆڤ و شیفەرنادزە

پریسترۆیکا،

دروستکەری بڕیاری پریسترۆیکای لە کارخست

بەشێك لە سەر گوزشتەی میکائیل گۆرباچۆڤ

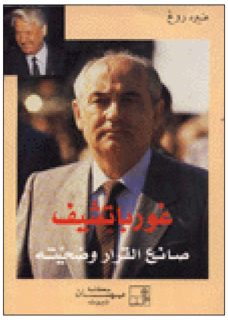

نووسینی کتێب: گیردروگ

وەرگێڕانی بۆ عەرەبی: یوسف چومگ

خستنەڕوو و خوێندنەوەی ستران عەبدوڵلا

لە کوردستانی نوێدا

1

خانەوادەی گۆرباچۆڤ

تێڕوانین بەگەشبینییەوە

ڕەنگە لەم دونیا پان و پۆڕەدا، هەزاران کەس هەبن، کە تەنانەت بەدەر لە هەڵسەنگاندنە فیکری و سیاسییەکانیش، قینێکی زۆریان بەرامبەر بە گۆرباچۆڤ لە دڵدا هەبێ، هەروەها ڕەنگە هەزاران کەس هەبن، کە دیسانەوە بە دەر لە هەڵسەنگاندنە فیکری و سیاسییەکانیش، ستایشێکی زۆری ئەم سیاسەتمەدارە بە زوویی درەوشاوەو بەپەلە ئاوابووە بکەن٠ ئیدی ئەوە قەدەری مرۆڤێکە لە جوغزی هەڵسووڕانی خۆیدا ڕێچکەشکێن بووە، هەمیشە ئەو کەسە کە بەسەر سەلامەتی ڕێبوارئاسا بەم دونیایەدا گوزەری کردووە٠ لە هەڵوێست وەرگرتن و سەرزەنشتی خەڵکانی تر پارێزراوە٠ بەڵام بەختەوەرن ئەو مرۆڤانەی دەبنە مایەی ڕقلێبوونەوەی هەندێك و خۆشەویستی هەندێکی تر٠ ئاخر پاڵەوان لە بواری سیاسەتدا ئەو کەسەیە کە کردەوەکانی٠٠ زیان بە بەرژەوەندییە مادی و مەعنەوییەکانی توێژێك یان گروپێك دەگەیەنێ، هەروەها ڕەنگە ئەو کردەوانە بە قازانجی توێژێك یان گروپێك کۆتاییان پێ بێت٠ کارە ڕێچکەشکێنەکانی گۆرباچۆڤ زیانی لە هەندێك و قازانجی بە هەندێکی تر گەیاند، (گۆرباچۆڤ) تا ئەمرۆش، کە وەکو ئامادەبونێك هیچ کارگەرییێکی بەسەر ڕووداوەکانەوە نەماوە، ناوێکە گوزارشت لە شتێکی بێزراو و پەسەندکراو دەکات، یان هەروەکو لینین لە وەسفی شارل فوریدا گوتبوی (بەرزەو لەهەمان کاتیشدا هیچ و پووچە!)

کارێك کە گۆرباچوڤ لە سۆڤێت و ئۆردوگای سۆسیالیستی و ئینجاش لە جیهاندا کردی، گۆڕانێکی ڕیشەیی لە دەوڵەت و دامودەزگاکانی و هەروەها چەمکە فیکری و سیاسییەکان و بگرە خوێندنەوەی مێژینە و ئەمڕۆ و ئایندەی بەدواوە بوو٠ هەڵبەتە لە ڕێڕەوی ڕێبەرایەتیکردنی ئەو کارە مەزنەدا، لە خودی سۆڤێتدا، زیانی بە کەسانێك گەیاندووە کە لە پێکهاتەی توتیالیتاری دەوڵەتی سۆڤێتی بەهرەمەندبوون و بەرژەوەندییە کەسی و چینایەتییەکانی خۆیان لە ڕێگەیەوە دابیندەکرد٠ پۆلیسی نهێنی و دەزگای (کەی بی جی) و بەرپرسە گەورەکانی دەریای سوور و دەوڵەت و حزب و ئەوانەی کەڵکیان لە باری گرژی و

نائارامیی ئیمپراتۆریای سۆڤێتی وەردەگرت، هەر هەموویان ناوی گۆرباچۆڤ لەلایان وەکو بڕیارسازێك وایە کە دۆخە چەسپیوەکەی هەم لەوان و هەم لە خۆشی تێکدا و گەورەترین هێزێ، کە قوتبەکەی تری دونیابوو، پەرتەوازە و بێ ئایندەیەکی سەرفرازانە کرد. هەرواش لە دیدی کەسانێکی ترەوە گۆرباچۆڤ ئەو کەسە بوو گەورەترین درۆی ئاشکراکردو تەلیسمی کۆمەڵگایەکی داخراوی بەتاڵکردەوە کە بە بەهەشتی سۆشیالیزم ناوزەنددەکراو لەلایەن گەلێك دەوڵەت و کۆمەڵێکی بەرین لە بزووتنەوە شۆرشگێرییەکانی دونیای سێ بە نموونەیەکی شایستەی پەیرەوکردن لەقەڵەم دەدرا.

ئەوانەش کەم نەبوون کە (گۆرباچۆڤ)یان خۆشدەویست، بەڵام تەنانەت ئەوانیش پاساوی جیاوازیان بۆ ئەو خۆشەویستییە هەبوو.

لەلایەك خەڵکانێکی زۆر لەو گۆڕانە جەرگبڕە لە (ئابوورییەکی مەرکەزی و دەوڵەتێکی تۆکمەوە بۆ ئابوورییەکی ئازادی هێشتا نەچەسپیوی بنەما داڕووخاوو دەوڵەتێکی لە بەریەك هەڵوەشاوەو کۆمەڵگایەکی شیرازە تێکچوو)دا، بە قۆستنەوەی باری گواستنەوەی نێوان دوو قۆناغ، توانیان خۆ پێبگەیەنن و ببنە بچمە تازەکانی ئەو قۆناغەو چینی سەردەمی (سیاسەتی والاکردنەوە) پێکبێنن و خواستە دێرینەکانی خۆیان لە دەرکەوتن و پێگەیشتنی سیاسی و کۆمەڵایەتی بکەنە واقیعێکی بەرجەستە.

لەلایەکی تریشەوە نەتەوەو گروپە جیاجیاکانی سۆڤێت بوارێکی باشیان بۆ دیاریکردنی ئایندەی خۆیان بۆ ڕەخسا، کە ئەگەر سیاسەتی گلاسنۆست و پیرۆسترۆیکای گۆرباچۆڤ نەبوایە، هەرگیز ئەو مەسەلەیە نەدەهاتە بوون، هەروەها ئەو سیاسەتەش گەلێك ڕاستی شاردراوەی هێنایەوە گۆڕێ و لەپڕێکدا ئاشکرایکردن.

(گۆرباچوڤ لە خەونە خۆشەکانی کردین.) ئەمەش ئاخاوتنی نەوەیەکی تازە بوو، کە زەمەنی پێگەیشتنیان هاوکات بوو لەگەڵ زەمەنی دەرکەوتە تازەکانی دونیا، ئەو دەرکەوتانەی هەموو (بەها)و تیزە لێبڕاوەکانمانی خستە بەر بارانی گومان و لێوردبوونەوەوە. بۆچی ئەو لە خەونی خۆشی سۆشیالیزمی کردین و هیچ ئەڵتەرناتیڤێکی بۆ بەجێ نەهێشتین، بام ئەو خەونەش بەهەشتێك بێت کە هەرگیز بوونی نەبووا؟ بەهەرحاڵ، دەگوترێ، واقیعێکی تاڵ لە خەونێکی ئەفیۆنی خۆشترە! مرۆ باشترە لە ڕەشبینییەکی واقیعی دا بژی، نەوەکو گەشبینییەکی خەیاڵپلاوانە!

گۆرباچۆڤ ڕابەرایەتی گۆڕانێکی مێژوویی کرد لە مۆدێلێکدا، کە خۆی لە قەیرانێکی قووڵی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا بوو. سەرنج هەیە کە ئەگەر (گۆربی)یش نەبوایە، ئەو وەرچەرخانە هەر ڕووی دەدا، بەڵام ڕەنگە بە شێنەییتر، یان لە پلەیەکی ئەو وەرچەرخانەدا وەکو سەردەمی خرۆشۆڤ پێچاوپێچێك بکرابایەو هەنگاوە سستەکان بۆ خاڵێکی دەسپێك

بگەڕابــانەوە. مێــژوو شــەرەفی هەڵگیرســانی ئەو ئــاگرەی بە (گــۆربی) بەخــشی، بەڵام ئەو پەیمانەشی لەگەڵدا نەبەست کە ئایا ئەو ئاگرە مەشخەڵی ڕۆشنکەرەوەی ڕێگایە، یان ئـاگرێکە تەڕو وشك پێکەوە دەسوتێنێ‌و ئایا ئەو ئاگرە تا کوێ دەسوتێنێ!؟ ئەو (پیریسترۆیکا)ی خستە گۆرەپان، بەڵام مەرج نییە ڕێڕەوی ڕووداوەکان بەپێی پرۆگرامێکی داڕێژراو بڕۆن، هەربــۆیەش بڕیاردەری بڕیارێکی مێژووی خۆی بوو بە قۆچی قوربانی ئەو بڕیارە سەرەخۆرەیە.

لە هەفتەی داهاتوو بەدواوە بە چەند بەشێك پوختەو جارجـارەش خوێنـدنەوەیەکی بـابەتە سەرەکییەکانی کتێبێك لە مەر ژیانی میکائیل گۆرباچۆڤ (صانع القرار وضحيته) دەخەینە ڕوو. ئێمە لەم بەشانەدا هەوڵدەدەین تیشك بخەینە سەر ئەو لایەنانە کە وێنەیەکی گــشتی لەســەر کەســایەتی و کارەکــانی گۆربــاچوڤ بەدەردەخەن، تــاوەکو لەوێــوە لە گۆڕانەکــانی ســۆڤێت، هەروەها لە تایبەتمەنــدییەکانی ئەو کەســایەتییە بگەیــن، کە قــین و خۆشەویــستی لە دڵــدا چاندین. تێبینییەك کە لە هەر کتێبێکی یاداشــت و بیــرەوەری یــان هەر کتێبێــك کە لە مەڕ کەسایەتییەکی ناودار دەدوێ و بەدیدەکرێ ئەوەیە، کە تۆزێك زێدەڕۆیی و زێدە پیاهەڵگوتنی تێدایە و پێش دەچێ ئەم مەسەلەیە چێــژی ئەو جــۆرە کتێبــانە پتــربکەن و وەکــو دەقێکــی ئەدەبی سەرگوزەشتە، خوێنەری خۆی هەبێ.

پاکتاوکردنی میللەتانی سۆڤێت و
گروپە نارەزاییەکان سیاسەتی سەرەکی ستالین بوو

ئەنفالەکانی ستالین!

بــاپیری (مێــشای بچــووك) (1) لە دایکییەوە کــابرایەك بــوو بە ڕەســەن دەچووەوە سەر قۆزاقەکــان و هەر لە وانیـــــشەوە گیــــانی بەرپرســـــی و کەســایەتی ســەربەخۆی بــۆ مــابۆوە، هاوســەردەمەکانی وا باســی "بــانتڵی گۆبکالۆ" دەکەن، کە لە داکۆکیکردن لە جوتیــاران و شــێوە ژیــانی تایبەتیــان ڕۆڵێکــی چــاکی گێــڕاوە، لە هەرەوەزی (تــوز)دا، کە هەرەوەزییەکی خۆڕسـکانە بــوو، دەیویــست دەستپێــشخەری لە چــاکردنی دۆخــی جوتیــاران بنوێنێ، بەڵام خۆماڵیکردنەکــانی ســتالین لە ســاڵی **1929** بەدواوە، ئەو پــرۆژە خۆبەخــۆییەی گونــدی (بریڤۆلنــوی) تێکوپێــك دا، نەدەکــرا (گوپکــالۆ) بەر بەو تەوژمە سەرشــێتە بگــرێ، کە کۆمۆنیزمی جەنگ و سیاسەتی (نیپ)ی لینینی تێپەڕاندبوو. ئەو بــۆ خــۆی کۆمۆنیــست بــوو، پاشانیش بوو بە سەرۆکی ئەو کۆڵخۆزەی لە گوندەکە دامەزرا، بەڵام ئەوەش دەگێڕدرێتەوە کە هەوڵێك باپیرەی گۆرباچوف دابووی، لە ئەنجامدا ئەوەی لێ کەوتەوە کە گونــدی (بریڤۆڵنــوی)

کەمتر لە هەر گوندێکی دیکەی ڕوسیای ئەو سەردەمە قاتوقڕی و برسێتی بەخۆوەبینی. یەکێك لەوانەی لە مەرگە ساتەکەدا ژیاون ئاوەها شاهێدی خۆی بۆ شالاوی پاکتاوکردن دەگێڕێتەوە:

(باوکم ماوەی دە ساڵ دوورخرایەوەو دەست بەسەر موڵك وماڵەکەشیدا گیرا، ماڵەکەمان تەختکرا و ناچاربووین کە لە ماوەی یەك ساڵدا شەش جار ماڵمان بگوازینەوە. ساڵی **1932** قاتوقڕییە گەورەکە ڕووی دا و دەست بەسەر هەموو موڵك و ماڵی جوتیاراندا گیرا، لە گوندەکان هەر ماڵەو قوربانی خۆی بۆ برسێتی دابوو، پێموایە بانتڵی کۆبکالۆ، بریڤۆلنۆی ڕزگارکرد، چونکە ئەو کەسایەتییەکی بەهێزی هەبوو. لە چاو گوندەکانی تر برسێتییەکە لە گوندەکەی ئێمە کەمتر بوو، ترسی ئەوەمان هەبوو کە لە سییەکاندا، لە کاتی هەڵمەتەکانی پاکتاوکردندا، دەستگیربکرێ و بە مانەوەی لە ناوماندا دڵخۆش بووین).

بەڵام گەلێك لەو کوشتارانەی لەو سەردەمەدا ڕوویان دا، تا درەنگانێك پەردەیان لە ڕوو هەڵنەماڵدرا، مەگەر سەردەمی (خرۆشۆف) نەبێ. لەو سالانەدا بەتەنیا لە ئۆکرانیادا نزیکەی پێنج ملیۆن کەس فەوتان. بڕیارەکان وابوون کە دەبوایە جوتیارانی ئۆکرانیا و دون و کوبان بە خاوو و خێزانەوە لە برساندا بمرن، ملیۆنان کەس لە سێدارەدران. گەلێك کەسیش بەو شەمەندەفەرانەی بۆ ئاژەڵ تەرخانکرابوون بۆ تاراوگە دوورەکانی سیبیریا گوێزرانەوە. **(240,000)** کێڵگەی هەرەوەزی لە گوندەکاندا دامەزرێنران. ئەو برسێتییە ناوچەکانی باشووری ڕوسیا و باکووری قۆقازیشی گرتەوە. لە ناوچەی (ستافروبول)، کە نزیك گوندی (بریلۆنلۆی)یە و ئەو شوێنەیە کە گورباچوف تێیدا بوو بە سەرۆکی حزب، **(15000)** کەس، واتە یەك لەسەر سێی دانیشتوان، گیانیان لەدەست دا. قەوارەی مەرگەساتەکە هێندە گەورەبوو، کە ڕۆژنامەنووسە بیانییەکانیش خەیاڵیان نەدەکردو مەزندەیان بۆ ئەندازەی قوربانییەکانی نەدەچوو.

لەپۆترێتەکاندا ستالین باوکی میللەتان بوو، لەواقیعشدا..

هیچ تەئکیدکردنەوەیەکی ڕۆشن نییە لەسەر هەڵوێستی، یان ڕوونتر هەستی گۆرباچۆف بەرامبەر بەو هەڵمەتە نائینسانیانەی ستالین.

هەڵبەتە ئەو لە تەمەنی منداڵی خۆیدا هەستی بەو دوو دیوییە کردووە، کە دەیبینی دۆست و دراوسێکانی بنەماڵەکەی لە دەرەوە ستایشی کارەکانی دەوڵەتیان دەکردو لەناوەوەش بەباری تێکدانی ژیانی سروشتی خۆیان نارەحەت بوون. هەروەها ئەو کە لە ئایندەدا دەبێتە بەرپرسی یەکەم لە سۆڤیەت و لە مەڕ هۆیەکانی قەیرانی کوشتوکاڵی دەکۆڵێتەوە، وا مەسەلەکە لێکدەداتەوە کە (هەڵوەشانەوەی چینی جوتیاران) ڕۆڵی سەرەکی لەو قەیرانەدا هەبووە، ئەمەش دیارە بەو مانایە دێ، کە ئەو هەنگاوەکانی ستالینی بە بەشێك لەو کاروانە درێژە نەزانیوە، کە بۆ گەیشتن بە سۆشیالیزم وا دەخوازێ ئەم هەموو گرتن و ڕاوەدونان و برسێتیکردنە پەیڕەوبکرێ. جارێکیان (گوربی) لە دیدارێکدا بە ڕێزو خۆشەویستییەوە باسی باپیرەی خۆی دەکرد، کە چۆن لەبەر ئەوەی چێڵێکی کۆڵخوزەکەی بە فەرمانبەری شارۆچکەکەیان تەسلیم نەکردبوو، ماوەیەکی زۆر زیندانی دەکرێ. ئەو لەم بارەیەوە دەڵێ:

(ئایا دەزانی باپیرم لە ساڵی **1937**دا بۆ ماوەی ساڵ و نیوێك زیندانیکراو بە دوژمنی گەل دانرا؟)

ستافرۆبۆل: شارەکەی گۆرباچۆف

لەدایکبوونی بڕیارسازێک

بریڤۆلنۆی گوندێکی ئاساییە و کەوتۆتە باکووری شاری ستافرۆبۆلا. خاکەکەی خاکێکی بەپیتە و بۆ چاندنی گەنم دەست دەدا، جوتیارانی ئەو گوندە بەهۆی زاڵبوونی سیماو نەریتی قۆزاقییەکان بەسەریاندا تا ڕادەیەکی چاك سەربەخۆیی خۆیان لە پشتبەستن بەتوانای خۆماڵی و شێوە ژیانی تایبەت پاراستبوو، تەنانەت لەو ساڵانەی کە پرۆسەکانی خۆماڵیکردن و هەڵمەتەکانی ستالین دژ بە جوتیاران و لەپێناوی پیشەسازیکردنێکی بە پەلەی وڵاتدا، بەرەوی خۆی هەبوو، ئا لەو گوندە ئاساییەو لە دامێنی ئەو نەریتە سەربەخۆخوازەدا، ڕۆژی **2**ی ئازاری **1931** بڕیاردەر و قۆچی قوربانی بڕیارەکان، دوا سکرتێری گشتی حزبی کۆمۆنیستی سۆڤییەت و دوا ڕابەری ئیمپراتۆرییەتی پانوپۆڕی سۆڤێتی (میکائیل گۆرباچۆف) لەدایکبوو.

دایكی گۆرباچوف ژنێكی تۆكمەو بە كەسایەتی بوو، لە كێڵگە هەرەوەزییەكاندا كاریـدەكرد٠ باوكیشی هەروەها كەسـێكی خۆشەویـست و لەلای خەڵكـی گونـدەكەی رێـزو یادگـارییەكی جوانی بەجێهێشتبوو، نزیكەی **40** سـاڵ بە كـاری تراكتـۆر لێخـوڕین و چـاككردنی ماشـێنی دروێنەوە خەریكبوو٠ گۆرباچوف هەر لە باوكییەوە فێری ئەو كـارە بـوو و زۆریـش شـانازیی پێوە دەكرد٠ هەر لە هێمای ئەو كارەوە دواتر چیرنۆفسكی، ناسیۆنالیستی تونـدڕەو، سـەرۆكی حیزبی دیموكراتی لیبراڵی روسی، وەكو گاڵتەپێكردنێك دەڵێ: (پێویستە گۆربـاچوف بچێـتەوە گوندەكەی خۆی و خەریكی كاری تراكتۆرلێخوڕین بێ!)٠

سیاسەتی ئابووری ڤاتوقڕی لەدێهاتەكاندا بڵاوكردەوە

ماوەیەكی زۆر لە تەمەنی منداڵی گۆرباچوف لەو كەشەدا گــوزەریكرد٠ لە تەمەنـــی دوای منـــداڵی و لە دەســـتپێكی هەرزەكاریدا وەرزێكی درێـژی لە خوێنـدنگەیەكی نـاوچەی مۆڵدتۆفـــسكۆی، كە (20) كیلـــۆمەتر لە گونـــدەكەیانەوە دووربـــوو، بەســـەردەبرد٠ پاشـــانیش، كە هـــاوین دەگەڕایەوە گوندەكەی، كاتی خـۆی بە كـاری چـاككردن و لێخـوڕینی تراكتۆرو یارمەتیدانی باوكییەوە بەسەردەبرد٠

وێرای هەموو گۆڕانەكانی پاش شۆڕشی ئۆكتۆبەر و وێرای ئەوەی كە باپیری (گۆربی) كۆمۆنیستێكی سـەرۆك كۆڵخـۆز بوو، بەڵام (بانتیلفیتا)ی دایكی میشای بچووك هەرچۆنێك بوو توانی كـوڕەكەی بەرێـتە كەنیـسە و لە مـاڵەوەش لە پـشت وێنەكانی لینـین و سـتالینەوە، هەنـدێك سـونبولی ئـایینی دەشاردرایەوە، بەڵكو جارجارە باپیرە بەحیساب كۆمۆنیـستەكەش دەچـووە كەنیـسە، ئـاخر لە سەردەمی شەڕدا سەركوتی دینی كەم كرابۆوە، چونكە ستالین پێویستی بە هەمـوو تواناكـانی یەكێتی سۆڤیت هەبوو، تەنانەت توانا رۆحییەكانی كۆمەڵگەی سۆڤێتیش!٠

پەراوێز:

غورباتـشیف، صـانع القـرار و چحیتـە، نووسـینی: غیـر دروغ، وەرگێڕانـی بـۆ عەرەبـی، یوسـف چومـگ، لە بڵاوكەرەوەكانی مكتب بیسان – بیروت **1992** چاپی یەكەم : **400** لاپەڕە٠

1. بە منداڵی ئاوەها بە گۆرباچۆڤ دەگوترا، پاشانیش كە بوو بە رێبەری یەكێتی سـۆڤیەت خەڵكـی لە خۆشەویستیدا پێیاندەگوت (گۆربی)٠

2. غورباتشیف صانع القرار و ضحیته ل**34**

3. هەمان سەرچاوە ل**43**.

4. دیدارێكی رۆژنامەنووسی لەگەڵ جیرنۆفسكی - كیهانی فارسی

2

بەش بەش
خەڵك ڕادەگوێزران

بەپێچەوانەی خەڵکانی دیکەو ناوچەکانی دیـکەی وڵاتـیش، بـوونی نـاوچەی سـتافرۆبوڵ لە ژێـر دەسـەڵاتی ئەڵمانەکـان و ڕاگواستنی خەڵکی ئەو ناوچەیە لەلایەن ستالینەوە بەمەبەسـتی ئەوەی لە کاریگەریی ئەڵمانیـا دووربکـرێنەوە، ئەمـانە هەرگیـز نەبوونەتە مایەی ئەوەی بەگومانەوە لەگەڵ بنەماڵەی گۆرباچۆڤدا ڕەفتاربکرێ و بەهاوکاریی سوپای بێگانە، لە سەردەمی جەنگـی جیهانی دووەمدا، تۆمەتباربکرێت٠ باوکی چوار سـاڵ لە سـوپای سـۆڤێتی خزمەتیکـردو لە شـەڕی گەورەی (کورسـك)یـشدا بەشـداریکردبوو، پـاش ئەوەی لە چیکۆسـلۆڤاکیا برینـداردەبێ، وەکـو سـەربازێکی مەشـقپێکراو ئەنـدامێکی حیـزب، بەچەنـد مەدالیایەکەوە لە جەنگ دەگەڕێتەوە٠

کۆتایی جەنگ دەرفەتێکی باشی بۆ میشای بچـووك ڕەخـساند کە ئەو سـاڵانەی لە بـواری خوێندندا لەدەستیدابوو، قەرەبووبکاتەوەو وەکو خوێندکارێکی چووست و چـالاك دەربکەوێـت، هەرواش گونجانێك لە نێوان خوێنـدن و کـاری کوشـتوکاڵیدا بکـات، هەمـووان لە سـەر ئەوە کۆکبوون ئەو کوڕێکی داناو بیرتیـژ بـوو، لە گوتارخوێنـدنەوەو ئاخاوتنـدا ئەفرانـدنی دەنوانـد، ئەمەش زەمینەخۆشکەربوو بۆ ئەوەی لە تەمەنی چواردە ساڵیدا ببێتە ئەندام لە یەکێتی لاوانی کۆمۆنیستدا٠ دەگوترێ کە (گـۆربی) کەسـێکی خـاوەن سـیفەتێکی تایبەتمەنـد نەبـوو، بەڵام هاودەمەکانی گەواهی ئەوە دەدەن ئەو کەمێك جیاوازیی لە خەڵکی دی هەبووەو بەجۆرێـك لە جۆرەکان سەرنجڕاکێشیش بووە٠

(لیوبۆف ستولیف)ی کـچە هـاوپۆلی دەڵـێ: (مـن سـاڵێك لەو گەورەتربـووم، بـۆیەش بەئەمینداری نهێنی یەکێتـی لاوانـی کۆمۆنیـستی دانـدرام و ئەویـش یاریـدەدەرم بـوو، شایستەی ئەوەش بوو کە ببێتە ئەمینداری نهێنی، چونکە وەڵامی پرسیارەکانی دەزانی و لە مــن ئاسـۆفراوانتربوو، مـایەی سـەرنجی گەلێـك لە کیژەکـان بـوو، بەڵام لە نـاخی دەروونمانەوە هەستمان دەکرد کە لە شوێنێکی تر بە دوای هاوسەردا دەگەڕێ و ڕەنـگە لە گوندەکە نەمێنێتەوە٠

سەردەمێك كە گۆربی بۆ تەواوكردنی خوێندن ڕووی لە شوێنێكی تر كـرد، لە گونـدەكەی دانەبڕاو هاوینان بۆ یارمەتی بـاوكی لە هـاتوچۆدابوو، تەنـانەت سـاڵی **1948** لەگەڵ بـاوكی و هاوكارانی خەڵاتـی یەكەمینیـان لە گـرەوی دروێنەكـردن بەدەسـتهێنا. بە جرەجـرو دەنگـی تراكتۆرەكانیان خەڵاتی لینین و میدالیای سەركەوتنیان كردە مل: بێگومان ئەو میـدالیایانەی باوكو كوڕ بردیانەوە، لە دوایدا یارمەتی گورباچوفیان داو ڕێگەی مۆسكۆیان بۆ تەختكرد).

خوێندكارێک خانمە مامۆستاكەی خۆی بەشوودەدات

ڕایسا و گۆربی

لە هەرەتـی پـێش هەرزەكاریـدا، هەنـدێك لە سـیماكانی كەســـایەتی گوربـــاچۆف وردەوردە چەكەرەیانـــدەكرد. ئەو هەمیـــشە یـــارمەتی خوێنـــدكارە هاوكارەكـــانی دەدا و بەپشوودرێژییەوە وانەكانی بۆ دەگوتنەوە، لەو تەمەنەدا بوو كە هەوڵی دەدا پـشتخانێكی ڕۆشـنبیری بـۆ خـۆی دابینبكـات. ئاشنایەتی لەگەڵ (پۆشكین)و (لیرمەنتۆف) پەیـداكرد، گەلێـك لە شیعرەكانی پۆشكینی ئەزبەركردبـوو. هەرواش بە جەرگەوە هەنـدێك هەڵوێـستی جـوامێرانەی نوانـدبوو، كە تێیـدا تـاڵە دەزووی سـەربەخۆخوازی (گۆربـاچۆف) بەدیـدەكرا. لە سـاڵی **1950**دا تـــوێژینەوەیەكی لە مەڕ باســـەكانی لینـــین لەبـــارەی بـــزووتنەوەی هەرەوەزیـــیەوە پێشكەشكردبوو، كە هەروەكو (تشوربانوما)ی بەرپرسی پۆلەكەی دەیگێڕێتەوە، ئاخاوتن لەسـەر ئەو مەسەلەیە كارێكی پڕ مەترسی بوو. هەرواش گیانێكی سـەختی داكـۆكیكردنی هەبـوو لە هەمـوو كەسـێك كە تووشـی تەنـگەژە هاتبێـت، هەروەكـو لە مەسـەلەكەی خـاتوو (ماتیلـدا ئیاتینكۆ)ی مامۆستای ڕوویدابوو، خاتوو ماتیلـدا بێـوەژنێكی بەڕەسـەن ئەڵمـانی بـوو، مێـردە ئـۆكرانییەكەی لە شـەڕدا كوژرابـوو، لە میـانی دەرسـوتنەوە بە خوێنـدكارانی گونـدەكەی (گورباچۆف)، هێندەی نەمابوو گێچەڵێكی چاوەروان نەكراو بەرەو زیندان ڕاپێچی بكات، ئەو لە پۆلەكەدا ئاوەها باسی لینینی كردبوو: لینین هاوڕێ و ڕابەرێكی (فوهرر) بوو. ئینجا هەندێك لە خوێندكاران ویستیان بوختانی بۆ بكەن بەوەی كە بانگەشە بۆ فاشـیزم دەكـات، ئەوەی زیـاتر ئەو ئاگرەی بەجۆشتردەكرد ڕەسەنی ئەڵمانی ئەو مامۆستا ژنە بوو، بەڵام بۆ سبەینێی ئەو ڕۆژە (میشای بچووك) بە خۆی و فەرهەنگێكـی ئەڵمـانی ڕووسـییەوە هـاتە خوێنـدنگاو هەرزەكـارە بوختانكەرەكانی قەناعەت پێ هێنا كە وشەی (فوهرر) مانایەكی فاشـیانە بەخۆوەنـاگرێ و ئەو چامە شیعرییەی كە وشەكەی لێ وەرگیراوە، چامە شیعرێكی كۆمۆنیستییە!

بەڵام (میشای) تەمەن پانزە ساڵ هەر بەو هەڵوێستە جوامێرانەوە دڵی ئاوی نەخواردەوە، ئەو هاوڕێیەتی کەسانی لەخۆی بەتەمەن تری دەکرد، ڕۆژێکیان بە هاوڕێیەکی (حەوت ساڵ لە خۆی بە تەمەنتربوو) ڕادەگەیەنێ، کە دەبێ ئەو مامۆستا ژنە بخوازێ، هەر واش بوو، ئەگەرچی تا ئێستا ئەوە ساغ نەبۆتەوە کە ئایە ئەو هاوڕێییەی خۆڕسکانە چۆتە خوازبێنی خاتوو (ماتیلدا ئیاتینکۆ)ی مامۆستا یان لەسەر خواستی (میشا) ئەو کارەی ئەنجامداوە؟ بەڵام هاوسەردەمانی منداڵی گۆرباچوف گەلێك یادگاری لەو بابەتە دەگێڕنەوە کە هەموویان وێرای زێدەڕۆیی تەئکید لەسەر جوامێری دواسەرکردەی گەورەترین ئیمبراتۆرییەتی ئەم سەردەمە دەکەنەوە، ڕەنگبێ هەر لە ژێر کاریگەریی ئەم ڕەفتارە باشانەو ئەو کەسایەتییە تایبەتمەندە بێ، کە مامۆستایەکی ئەو کوڕە گوندییە، خاتوو (لیدیا تشایکۆ) بە ئیعجابەوە بڵێ: (هەرگیز گومانمان لەوە نەبوو کە گورباچوف ڕۆژێك لە ڕۆژان پلەو پایەیەکی بەرز داگیردەکات، بەڵام ئێمە دەمانزانی کە ئەو گەنجە خۆی ڕێگای ژیانی تایبەتی دیاریدەکات).

***

ئاسمانی ڕوسیا شینە!

ئەلیکسەندەر دوپشتیك، سۆشیالیزمی مرۆڤدۆستانە

بەپێچەوانەی ئەوەی لەسەر ڕابەر و سەرکردە سیاسییەکان ناسراوە، ژیانی گۆرباچوف لە تافی لاویدا وێستگەیەکی ئەوتۆی تێدانییە کە مایەی وروژاندن و سرنجدان بێ، ڕونتر مایەی ئەوە بێ کە چیرۆکنووسێك، سیناریستێك فلیمێکی سەیرو سەمەرەی لێ بەرهەمبهێنێ. ئەو کاتە کە (گۆربی) لە بنەماڵەیەکی کەم دەرامەت و خۆبژیوبووەو پاشان پێگەی خۆی لە کۆمەڵگەدا قایمکردووە، بەڵام بەسەرهاتی ساڵانی هەرزەکاری و سەرگوزشتەی تەمەنی خوێندکاری لە زانکۆی مۆسکۆدا، هێندە هێمن و بێ کێشمەکێشە، وەك بڵێی دەستی قەدەر یان ئەوەی پێیدەگوترێ بزاوتی مێژوو ئیشیان بۆ ئەوە کردبێ، کە پاڵەوانی ئەم داستانە پەی بە پەی ڕووداو و پێشهاتەکان، لەسەر ئیقاعێکی چوون یەك مامەڵە لەگەڵ دەورووبەردا بکات. (گۆربی) گەنجێکی عیصامی بوو کە پێکەوە بەخت و چانس و پێویستی یەکانی (ڕۆمانێکی) بێ گرفت و تراژیدییا، هەموو لەمپەرەکانی بەردەمیان بۆ تەختدەکرد. بۆ هەقایەتەکە ئەوە بەچێژتربوو،

کە سوارچاکەکەمان لە ڕەوتی پێشڤەچوونی بەرەو ئەرکە قورسەکانی داهاتوو، وا باسبکرێ کە کێشە لاوەکییەکان بخرێنە پەراوێزەوە. بەمجۆرە زەروریبوو گۆرباچوف بێ دواخستن لە کۆلیژی ماف وەربگیرێ، وەکو گەنجێکی ڕۆحسووك لەلایەن هاوپۆلەکانی و کادیرێکی حزبی مولتەزیم، لە ڕووی ڕەسمییەوە، تەماشابکرێ، بێ گیروگرفت بۆ پلە جیاجیاکانی ڕێکخراوی کۆمۆسمۆل (لاوانی کۆمۆنیست) هەڵبژێردرێ و هەروەها لە ئاستی کۆمەڵایەتیدا لە چیرۆکێکی خۆشەویستی کورتخایاندا هاوسەری هەتاهەتایی ژیانی خۆی، خاتوو (رایسا)، بدۆزێتەوە.

لە ڕاستیدا بەپێچەوانەی ئەوەی لەناو میللەتانی ڕۆژهەڵات و کورد بەتایبەتی بڕەوی هەیە، سەرگوزشتەی گورباچوف لە تافی لاویدا ئەو بەندە بەسودەی لێ سەوز دەبێ، کە ئەگەرچی تەنگەژەو ئاستەنگییەکانی ژیان ئەزموونی بەسوودن بۆ سیاسەتمەدارو کەسایەتییە ناودارەکانی مێژوو و تادێ قاڵبووی گۆڕەپانی خەبات و کاری سیاسی دەکەن، بەڵام لەهەمان کاتیشدا ژیانێکی بێ گرێ و گرفت، ژیانێکی ئاسوودە هەموو پێداویستییە مادی و ڕۆحییەکانی تێدا فەراهەمکرابێت، مەرجێکی سەرەکییە بۆ دروستبوونی سیاسەتمەدارێکی کارامەو لێهاتوو،

دەبابەکانی سۆڤێت گولی بەهاری براغ پێشێل دەکەن

ئەگەر هەلومەرجێکی دژوار سیاسەتمەدارێکی میزاجی لێ بکەوێتەوە، ئەوا هەلومەرجی لەبارو کەشی گونجاو سیاسەتمەداری هێمن و لەسەرخۆ، کەسایەتییەکی هاوسەنگ و جێگیر و خاوەن بەرنامە بەرهەمدەهێنێ. (گۆربی) بەرهەمی ئەو هەلومەرجە لەبارەیە، بۆیە لە داهاتووی ژیانی سیاسیشدا لە جێگەی شۆڕشێکی بنەڕەتی، ریفۆڕمیکی هەنگاو بەهەنگاوی وەکو پیرسترۆیکای کردە نیازو لە شوێنی مارشێکی عەسکەری سووپای سوور، کە دونیای پێ هەراسانبکا،گۆرانییەکی ئاواز هێمنی وتەوە، گۆرانییەك وەك گۆرانی (ئاسمانی ڕوسیا شینە) کە (گۆربی) لە رۆژەکانی دەستبەتاڵی و کاتی حەسانەوەی خوێندکاریدا، لەگەڵ هاودەمەکانی خۆی، دەیگوتەوە. هەر بەو گۆرانییە پەیامئامێزانەش پریسترۆیکا وەرچەرخانێکی مێژوویی بەدواوەبوو، ئەو وەرچەرخانەش (ئاسمانە شینەکەی ڕوسیای) تێپەراندو هەموو دونیای گرتەوە.

ئەگەرچی لە سەردەمی چرینی گۆرانی (ئاسمانی ڕوسیا شینە)دا، دەرگاوانەکەی بەشی ناوخۆیی خوێندکارانی مۆسکۆ توانی گۆربی و هاوڕێکانی بێدەنگ بکات، بەڵام لە ئایندەدا پاسەوانانی دێرینی کرملین نەیانتوانی گۆرانییە(4) خۆشەکەی پریسترۆیکا دەستبەسەربکەن و بۆ تاراوگە دوورەکانی (سیبیریا) ڕەوانەی بکەن!

کورێکی گوندی لە مۆسکۆدا!

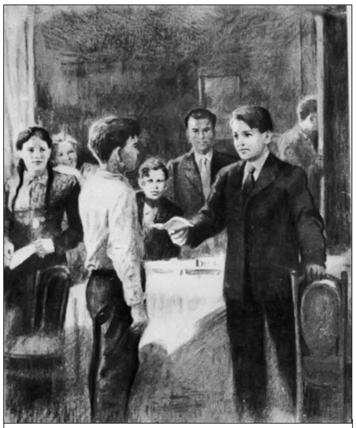
کۆمسۆمۆڵ، وێستگەیەکی سەرکەوتنی گۆربی

ساڵی **1950**، لە تەمەنی نۆزدە ساڵیدا، گۆرباچۆف بەمەبەستی تەواوکردنی خوێندنی باڵا، بەرەو مۆسکۆ کەوتەرێ، لەو ڕۆژگارەدا پلەی زیوین لە خوێندن و تەزکییەی کۆمسۆمۆڵ (رێکخراوی لاوانی کۆمۆنیست)و بنەچەی جوتیاری بنەماڵەو لەگەڵ هەندێك ئەدگاری تایبەتی لە کەسایەتیدا بەس بوون بۆ ئەوەی مرۆڤ بتوانێ کورسییەك بۆ خۆی لە زانکۆی مۆسکۆ دەستەبەربکات. هەرواش بوو، گۆربییەك کە هێشتا وەکو گەنجێکی گوندیی ڕۆحپاك هەڵسوکەوتی دەکرد، بەختی وای هانی کە لە کۆلیژی ماف وەربگیرێ و هەر لەوێش ئاسۆی تێفکرینی سیاسیی بەرفراوانتربێ. لە سەرەتای پەنجاکاندا، ستالینی سەرمەست بە سەرکەوتنەکانی خۆی لە جەنگی جیهانی دووەمدا ئامادەباشی بۆ شاڵاوێکی دیکەی پاکتاوکردن نواندو ئەو سیاسەتەش بەپلەی یەکەم دژ بە جوولەکەکان نەخشەی بۆ دەکێشرا، لەو هەلومەرجەدا دەوڵەتی ترس و تۆقاندن و تۆرە جاسوسی و پۆلیسییەکانی

سبیریا ڕاوەدووی هەموو دەنگ و ڕەنگێکیان دەنا، کە پێچەوانەی هێڵی گشتی حزب بێ و خیتابی ڕەسمی دەوڵەتیش لە نوختەی پیاهەڵگوتن بە ستالین دەستپێدەکردو هەر لەوێش کۆتاییپێدەهات. ئا لەو سەردەمەدا گۆرباچوف لە کۆلیژیشدا موجازەفەی تایبەتی خۆی هەبوو، لەوێش دۆستایەتی سێ کەسی لە خۆی بە تەمەنتری دەکردو هەریەکە لەو سێ کەسەش گۆبەندێکی وای بەدواوە بوو، کە هیچ دوورنەبوو لە هەر وەختێکدا گۆرباچۆفی کادیری حزبی تەزکییەکراوو پەیڕەوکار لە ستالین بخەنە خانەی گومانەوە. یەکێك لە برادەرەکانی (فلادیمیر لیبرمان) بوو، کە جوولەکەیەکی تەحریفی بوو و گۆرباچۆف لە سەردەمی هەوڵی پاکتاوکردنی توخمی جولەکە لە دەزگاکانی دەوڵەتدا، بەرەڤانییەکی جوامێرانەی لێ کرد. یەکێکی تریشیان (زدینیك ملیتار)ی چیکسلۆڤاکی بەرەسەن جولەکە بوو، هەرچەندە ملیتاریش وەکو گۆرباچۆف بە تەزکییەی حیزبی لە جیکۆسلۆڤاکیاوە ڕەوانەی مۆسکۆ کرابوو، واتە ئەویش وەکو گوربی بە ڕەسمی لێی ڕازی نەبوون، بەلام ئەم دوو هاوڕێیە بە ئەندازەی ئەوەی خاوەن بۆچوونی تایبەتی و بەرنامەی ریفۆڕمی خۆیان بوون، کە یەکێکیان (واتە گۆربی) لە درەنگوەختانێکدا پریسترۆیکا بەرپابکاو ئەویتریشیان (میلیتار) ئەمینداری حیزب بێ لە سەردەمی (دوپشتیك)داو بەشداریی لە بەهاری براگی **1968**دا بکات، ئەو بەهارەی کە ڕیفۆرم و بیرۆکەی سۆشیالیزمی ئینسانیانە تێیدا شکۆفەی کردو دواتریش زرێپۆشە سوورەکانی برژنێف – سەلەفی بێ بەهرەی گۆربی – نەیانهێشت بالابکات.

بەلام گۆرباچۆف گوێی بەو مەترسیانە نەدەدا. ئەو لە ڕێکەوتێکدا، دوای گەڕانەوەی ملیتار بۆ چیکسلۆڤاکیا، لە پشووی هاویندا نامەیەکی دۆستانەی لەمی دوایەوە پێ دەگات، بەپێکەنینەوە سەرەنجی ئەوە دەدات کە دەبوایە پێش ئەوەی نامەیەك وەربگرێ، کە لە دەرەوەی ولاتەوە هاتووە، بام ئەو ولاتەش دۆستێکی سۆشیالیستی بێت، دەبێ سەردانێکی بارەگای پۆلیس بکات، ئەو هاوەڵە نزیکانەی بوون کە دواتر جێ پەنجەیان بەسەر گۆرباچۆفەوە دیاربوو. ئەوان چونکە لە ژینگەیەکی جیا لە ژینگە لادێیەکەی ئەوەوە هاتبوون، خودان ئاستێکی ڕۆشنبیریی بەرزبوون، لەکاتێکدا کە گۆرباچۆف بێجگە لە کتێبی مەنهەجی و پەیڕەوی ستالینی و ئەو کتێبانەی لە کتێبخانەی خوێندنگەکەیان هەبوو، هیچ کەرەستەیەکی دیکەی لەبەردەمدا نەمابوو، کەچی هاوڕێکانی دانراوە کلاسیکییەکانی مارکس و ئەنگلزیان لە چاپە ئەسڵییەکەوە خوێندبۆوە. بەگشتی خوێندکارانی زانکۆی مۆسکۆ، چونکە زۆربەیان نەوەی دەستڕۆیشتووی حزب و دەوڵەت بوون، دەرفەتێکی باشی خۆڕۆشنبیرکردنیان بۆ ڕەخسابوو، ئەگەر ئەوەش تێبینیبکەین کە تەنانەت لەو سەردەمە پڕ ترسی و تۆقاندنە فیکری و جەستەییەی ستالینیشدا، زانکۆی مۆسکۆ (بەتایبەتیش کۆلیژی ماف)، وێڕای پەیوەستبوون بە هێڵی گشتیی حزبەوە، بەلام خاوەن نەریتی زانستی و ئەکادیمی خۆی بوو، دکتۆر و

مامۆستاكانیش هانی خوێندكاره زرنگ و وریاكانیان دەدا، بۆیە تێدەگەین كە گۆرباچۆف چ كەشێكی بۆ مەیسەربووەو ئەو كەشەش پاڵنەرو هاندەر بوو بۆ ئەوەی مرۆڤ خودان هزری ئەفراندان و جیهانبینی تایبەت بەخۆی بێ. هەرچەندە پاش دادگا درۆزنەكانی (ئەندره فیشنیسكی) لە سییەكاندا - كە فایل تەزویردەكراو دانپیانان لە نەیارانی ستالین بەزۆر دەستێنرا – هیچ ئیعتبارێك بۆ یاسا و ماف نەمابۆوه.

لەسەرەتادا گۆرباچۆف ناهەقی نەبوو كە بە ئیعجابێكی زۆرەوه لە ستالین بڕوانێ، ئاخر هەمیشە دیدی مرۆڤ بۆ دیاردەكانی دەوروبەری لە جوغزی خۆیەوه دەستپێدەكات، گۆربی گوندییەك بوو، شوكرانەبژێری ئەو حزبە بوو كە ئەوی بە تەزكیەی خۆی سازو تەیار كردو وەختێكیش سەردانی مۆسكۆی كردو لە پرۆسەكانی ئاوەدانكردنەوەی پاش جەنگ ڕاما، پێیوابوو ئەگەر دوژمنانی سۆشالیزم ڕێگری دروست نەكەن، ئەوا شوێنەكانی دیكەی وڵاتیش ئاوادەبێتەوه. لەراستیدا ئەوه بە تەنها (ئەو) نەبوو كە ئاوەها دەیڕوانییە ستالین، ئەسڵەن لە یەكێتیی سۆڤیەت و وڵاتانی بەناو سۆشیالیستی و كۆمەڵێكی بەرین لە خەڵك و حزبەكانی دونیای سێ – ئەوانەی ئەڤینداری نموونەی سۆڤێتی بوون – دونیایەك بەبێ ستالینی (العظیم الشان)(5) نەك هەر ڕەواجی نەبوو، بەڵكو تەسەوریش نەدەكرا. وەختێك ستالینش مرد، خەڵكانێك هەبوون كە لە غەمباری یاخود سەرسامیدا، دەستیان بەگریان كرد(6) وا هەستدەكرا كە مەرگی ئەو تراژیدیایەك بوو بۆ خۆی. كاتێكیش فلادیمیر لیبرمان، هاوڕێ جووەكەی گۆرباچۆف دڵخۆشی خۆی بە مردنی ستالین دەربڕی، گۆربی بە تیلەی چاوێك كە سەرزەنشتی پێوه دیاربوو، بێدەنگی كرد. گۆرباچۆف نەگریا، بەڵام (دەیان هەزار كەس هاتبوون بە گریانەوه دوا سەرنجی تەرمەكەیان دەدا، مۆسكۆ بە یەكەی تایبەتی پۆلیسی

ستالین، کەژیا خەم و خەفەت بوو، کە مرد گریانی هێنا

خرۆشۆف دەمامکی ستالینی لابرد

نهێنی دەورەدرابوو و ترسیش باڵی بەسەر شارەکەدا کێشابوو، زیاتر لە پێنج سەد کەس یان بەپێ لێنان یاخود بەپێ لەقەی جەماوەر و پۆلیس گیانیان لەدەستدا٠ مردنی ئەو زۆردارە دڵەڕاوکێ و ترسی خستە دڵی هاووڵاتیانەوە، دوای ئەوەی شەوو ڕۆژ وێنەکەی بە زیندووی لەبەر چاویان بوو، تەنانەت یەکێك لە بەندکراوەکان وای دەگێڕایەوە، کە ئەو لە گرتووخانەی (گولاکدا)، کاتێك بیستی ستالین مردووە، دەستی بە گریان کردبوو!٠

جولەکەکانی وەکو لیبرمان، بۆیە قینیان لە ستالین بوو، چونکە ئەو کەمی پێ نەکردن، ڕۆژنامەکان پڕبوون لە ناوی جوولەکەو بەشە کورسیشیان لە زانکۆ سنوردارکرابوو، لە وەختی ڕووداوی (پزیشکە بکوژەکان)دا، کە گوایە کۆمەڵێك دکتۆری جوو پلانیان بۆ کوشتنی سەرۆکی حزب و دەوڵەت و بەرپرسە گەورەکان دانـاوە، پڕوپاگەندە لە دژی جوولەکە وەکو ئاگر کڵپەیسەند،٠ خەڵکی نەدەچوونە لای دکتۆرە جووەکان و دەیان و سەدان لیست بەناوی (دکتۆرو ئەندازیارو پارێزەرو نووسەرو... هتد)ی جوولەکە بڵاوکرایەوەو بۆ کوشتن ئامادەکران٠ خرۆشۆف لە (گلاسنۆست) و (پیرسترۆیکا) نیوەناچڵییەکەی خۆی لە ساڵی **1956**دا، زۆر لەو تاوانانەی ستالین ئاشکرادەکات٠ لەو سەردەمەدا، دەوترا کە گۆرباچۆفی گەنجیش شتێکی دژ بە سامییەکان نووسیوە، بەڵام دوای پشکنین و گەڕان دەرکەوت فەرمانبەرێکی بچووك ئەو کارەی ئەنجامداوەو گۆرباچۆف هەرچەندە بە ئیعجابێکی زۆر سەیری کارە ئیجابیەکانی ستالینی دەکرد، بەڵام خاوەن هەڵوێستیش بووە سەبارەت بەدیفاعکردن لە هاورێ جووەکانی٠

3

ژووری (336)ی هەمیشە کراوە، شوێنی لانەوازان و پانتاییەک بۆ ئازادی

رایس و گۆرباچۆڤ
لە گەشتێکی ئەوروپادا

لە بەشــی نــاوخۆیی و ژووری (336)دا، گۆربــاچوف رۆژگارێکی خۆشی بەســەربرد، بەرایــی ئەیلــولی 1950 بــوو، کە بە خــۆی و ســندوقێکی بچــووك و جلێکــی گوندییەوە هاتە ژوورەوە. لەپێشدا ئەوانەی دواتر دەبنە نزیکترین هاورێکــانی، ویــستیان گــاڵتەی پــێ بــکەن، هەرچەنــــدە لە ئەســــڵی (16) قەرەوێــــڵە هیچیــــان نەگیرابــــــوون، بەڵام ئەوان رەوانەی بێکەڵکتــــــرین ســــەرینیان کــــرد، ئەو کــــورە غەریــــبەی کە لە شێوەزارییەوە گوندی بوونی خۆی ئاشکرادەکرد، هێندە خۆش مەشرەب بــوو، کە دواتــر بــووە دۆستی نزیکی هەموو ئەندامانی ژوورەکە. ئەو بەپــێچەوانەی هاوەڵەکــانی، نەی دەخــواردەوەو راوەدووی کچــانی نەدەنــا، بەڵام دەنــگ خۆشــێکی گەشــبینیش بــوو، لەگەڵ هــیچ کــام لە هاورێکانی مشتومڕی دروســت نەدەکــرد، لەو هەلــومەرجە دژوارەی بــاری گوزەرانــدا، کاتێــك جارجارە لە گوندی خۆیانەوە سەبەتەیەکی خواردنی بۆ رەوانەدەکرا، هەرگیــز هاوەڵەکــانی لــێ بێــبەش نەدەکــرد، هەنــدێك لە ئەنــدامانی ژوورەکە پاداشــتی خوێنــدنیان لە ســتالینەوە بــۆ رەوانەدەکرا، ئەوە تەنها بە خوێندکارە زرنگەکان رەوادەبینرا، لەگەڵ ئەوەشدا گــوزەران هێنــدە سەخت بوو، کە تێکڕای ئەندامانی ژوورەکە لە سەرەتای وەرگرتنی پاداشتی خوێندنــدا، وەکــو دەوڵەمەندێك دەژیان و پاشان لە سەرە مانگیش (ئەو نــانە بەو چــاییە) سپێــشەڵترین ژەمیــان بوو!!.

هەرچۆنێك بی ئەو ژووره هەژارە خەڵکانێکی لێهاتووی پەروەردەکرد، فلادمیر کــۆزمین، کە لە رۆژێکی ساردی زستاندا پاڵتۆکەی خۆی دابوو پێــی تــاوەکو ســەرمای نەبــێ، ئەو فلادمیــر کــۆزمینە لە دوارۆژدا بــوو بە جێگــری گــشتی تەمییــزو رودۆڵ فکولتــشانۆفیس بــوو بە سەرنووسەری رۆژنامەی سەندیکایی (ترود)و گۆرباچۆفیش بوو بە پاڵەوانی ئەم داستانەمان.

بە ژووری 336 دەگــوترا ژووری واڵا، یەکەم چــونکە دەرگــای ژوورەکە قفڵــی نەبــوو، دووەمیش لەبەرئەوەی جێنشینانی ژوورەکە خەڵکانێکی بێدەرەتان بوون و شــتێکی ئەوتۆیــان

نەبوو شایستەی دزیکردن بێ! بەڵام سەرباری ئەوەش ژوورێکی واڵا بوو، چونکە لەو سەردەمە پڕمەترسیەدا گۆرباچۆف و هاوەڵەکانی و جارجارەش میوانەکانیان، لە مەڕ هەموو شتێك، هەموو شتێك کە نەدەشیا باسبکرێ، دەکەوتنە گفتوگۆیەکی ئازادەوە. گۆرباچوف لەو گفتوگۆیانە بەشداریدەکردو هەوڵیدەدا بۆچوونەکانی خۆی بە هێمنی بەوانیتر ڕابگەیەنێ. ئەگەر نەیتوانیبا قەناعەتیان پێ بهێنێ، ئەوا چیرە دریژی لەگەڵ نەدەکردن، بەڵام هەرگیزیش لە بۆچوونەکانی خۆی پاشگەزنەدەبۆوەو دنەی توندڕەوانی نەدەدا.

بەڵام دواتر لە سەردەمی خرۆشۆفدا، زانکۆی مۆسکۆو بگرە هەموو روسیا بوون بە ژوورێکی واڵاو گفتوگۆی ئازادو سەربەستی تێدا ئەنجامدەدرا، وردە وردە بێزاری لە پەیڕەو شێوە خوێندنی ستالینی دەردەبڕا. جارێکیان لە پۆلدا خوێندکارێکی چەتوون بێزاریی خۆی لە ئاخاوتنی مامۆستای پۆلەکە دەربریبوو، کە هەمیشە لە وانەی ئابووریدا گوتەکانی ستالینی دەجووەوە، لە کاغەزێکدا نووسیبووی: (دەتوانین دەست لەم وانانە هەڵبگرین، ئاخر ئێمە خوێندنەوە دەزانین)(1). ئینجا ئەم کاغەزە (بەرهەڵستکارە) بەسەر خوێندکاراندا لەهاموشۆدابوو، دەبوایە پێش ئەوەی بگاتە دەستی مامۆستا، یەك ئیمزای خۆی لە سەر دابنا، جارێکی تریش گۆرباچۆف ئەو موجازەفەیەی نواندو کاغەزەکەی وانیشاندا کە پرسیارو سەرنجی خۆیەتی، کارێکی سەیربوو کە کۆمۆنیستێکی مولتەزیم وەرەقەیەکی سەرکێشی ئیمزابکات!

زانکۆی مۆسکۆ، گۆرەپانی گەشەی گۆرباچۆف

ماوە کورتەکانی ئازادی

لە پانتایی بەرینی زانکۆدا، شێوەو جۆرری چالاکییە نارەسمییەکان هەمەڕەنگ بوون، بەڵام خوێندکاران زیاتر بەلای مەسەلەکانی هونەرو رۆشنبیریدا دایاندەشکاندەوەو هەندێکیش لەوانەی بە دووی دوارۆژێکی بێ گرفتەوە بوون و دەیانویست لە بواری ئەکادیمیدا پەرە بە ئاستی زانستیان بدەن، کەمتر خۆیان لە مەسەلە نائەکادیمییەکان هەڵدەقورتان. لە دیدی ئەوانەوە ئیشکردن لە سیاسەت، کە تەنیا واتای ئیشکردن لە ڕێکخراوی کۆمۆسمۆڵی دەگەیاند، بە شتێکی بێکەڵك و بێئاکام دەژمێردرا، چونکە هەمیشە ئەوانەی لە ڕێکخراوی کۆمسمۆڵدا کاریاندەکرد کەسانێك بوون لە بواری زانستی و ئەکادیمیدا هیچ لەبارا نەبووبوون و ئەو لاوازییەی خۆشیان بەبەستنی کۆڕو سمیناری سیاسی و چالاکییە ڕەسمییەکان قەرەبوودەکردەوە. لەوانەش تیایاندا هەبوو کە

لەبەر ئیعتباری حزبی و هیچی تر نا، کورسیەکیان لە زانکۆ وەدەستهێنابوو، سەرباری ئەوەش گۆرباچۆفی ئەندامی ڕێکخراوی لاوان، ئەو کادیرە ئێسکقورسە نەبوو، کە هاوکۆلیژەکانی وەکو ترسێکی نزیك بە دەسەڵات تەماشای بکەن، ئەو هەرگیز پلەو پایە ڕەسمییەکانی خۆی لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانیدا نەدەخستە کارو بەو ڕۆحسووکییەی خۆی هەرگیز لە هاوەڵەکانی دانەبڕا و پەیوەندی و خۆشەویستییەکی نادیار، بەڵام هەستپێکراوی، لەگەڵدا بەستبوون.

سەرباری ئەوەش، لەگەڵ پەرەسندنەکانی دوای نەمانی ستالین و هێدی هێدی هەنگاونان بەرەو مەحکومکردنی کارە چەوتەکانی ئەو سەردەمە، جموجۆڵێکی دیکەی سیاسی لە دەرەوەی جغزی کۆمسمۆڵ و ڕێکخراوەکانی حزبدا کەوتە سەرەتاتکێ. ئەگەر بشێ چەمکەکانی سەردەمێکی تر بە باڵای سەردەمێکی تردا ببڕین، ئەوا دەکرێ بڵێین چاکسازییەکانی خرۆشۆف، وێرای جیاوازی قۆناغ و سەردەمیش، نیمچە پرۆسترۆیکاو گلاستنۆستێك بوون بۆ خۆی، مەحکومکردنی ئەو سەردەمە بەتەنیا لە سنووری سەرلەنوێ دەرهێنانەوەی تەرمی ستالین و ڕیسواکردنی ستالینیزمدا قەتیس نەبوو. لە قۆناغە جیاجیاکانی زانکۆدا، لە کەشێکی ئازادی کە دواتر دەرکەوت زۆری ماوە لە ڕوسیادا بەرقەراربێ، ئا لەو قۆناغەدا خوێندکاران گفتوگۆیان لەسەر هەموو شتێك دەکرد، لەسەر گەڕانەوە بۆ لینینزم و کتێبی (دەوڵەت و شۆڕش)، لەسەر سۆشیالیزم و دیموکراسی و شورای هەڵبژێردراو، لەسەر ئەدەبی ڕیالیزمی سۆشیالیستی...هتد، بەڵام سەرباری ئازادیش، ئەو

لینین

خوێندکارانەی لە ساڵی **1957**دا داوای دیموکراسیان کردبوو، دەستگیرکران و کاتێکیش بزاوتنەکانی خوێندکاران گەیشتە ئاستی ڕەخنەگرتن لە دەزگای دەسەڵات و خوازیاری ئەو خوێندکارانە گەیشتە ئارەزووی هەڵگێڕانەوەی سیستمی حوکم، نەوەکو بەتەنها ڕەخنەگرتن لە ستالینزم و جۆری سۆشیالیزمی تا ئەو وەختە ئاواکراو. لەم بارەیەوە ڕۆژنامەی خوێندکاریی سەربەخۆ پەخش و بڵاو دەکرایەوە. ئەمانە ئەو جموجۆڵە سیاسیانە بوون کە پاڵی بە یەکێك لە پەیڕەوانی سیاسەتی ڕەسمییەوە نا ڕەخنەی کەمتوانایی و هیچ لەبارانەبوویی لەو خوێندکارانە بگرێ: (دەزگا ئەمنییەکانی دەوڵەت بۆیان ئاشکرابوو کە هەندێك لەو

خوێندکارانەی هیچ لە ڕاستییەکانی ژیـان نـازانن و ژیـانی خۆشـگوزەرانی گەنـدەڵیکردبوون، کەوتبوونە ژێر کاریگەری دوژمنەوە. ئەو لاوانە بە زۆری دیداری ئاشکرایان دژ بە یەکێتیـی سۆڤیەت ئەنجامـدەداو تەنـانەت لە شـێوەی نووسـراوی ئەدەبـیش بۆچـوونە سیاسـییەکانی خۆیانیان دیاریکردو دواتریش دانیان بەوە دا نا کە هەندێکیان پێـشنیاری ئەوەیـان کردبـوو بلاوکراوەی تێکدەر چاپ و پەخش بکرێت)(2) بەڵام گۆربی بە ئەندازەی ئەوەی حزبییەکـی بۆچوون تەسك نەبـوو و مەودای نێـوان خـۆی و هاوڕێکـانی دوور ڕانەگرتبـوو، هەرواش لە هزری ڕەتکـردنەوەی سـتالینیزم و بیرۆکراتیەتـی دەوڵەتـی سـۆڤییەتیدا نەگەیـشتبووە ئەو ئاستە کە پێیبوترێ (کەوتۆتە ژێر کاریگەریی دوژمنـانەوە!). ئەو هەمیـشە لەگەڵ ڕیفـۆرم و ڕوویەکی ئینسانیانەی سۆشیالیزم بوو. لە ئایندەشدا کاتێك لە ساڵی 1960دا وەکو نـوێنەری کۆمیتەی ناوەندی بۆ چاکسازی ئابووری دەچێتە مۆسکۆ، ئاگاداری ئەو ڕەخنـانە دەبـێ، کە ئاڕاستەی خرۆشۆف دەکرێ، بەوەی کە کێڵگەکانی دەوڵەت پتر لە کـێڵگە هەرەوەزییەکـان جوتیار ماندوودەکەن و مەسەلەی دیاریکردنی ڕێژەیەکی دیـاریکراوی بەرهەمهێنـانیش وای لەو جوتیارانە کـرد، کە ئامـارە ڕاسـتەقینەکانی بەرهەم ئاشـکرانەکەن. هەروەهـا سیاسـەتە چەوتەکانی خرۆشـۆف بەوەی کە عەقڵێکـی ئەزمـونگەری لە کوشـتوکاڵدا پەیرەوکـرد، وای بەدواوەبـوو کە ئەم بـوارە جێگیـری بەخـۆیەوە نەبینـێ و سـەرئەنجامی ئەمـانە هەمـووی دروشمەکانی لە بابەت چاکسازی لە سۆشیالیزم و چوونە نێو قۆناغی بیناکردنی کۆمۆنیزم و بونیاتنانی ئینسانی کۆمۆنیست، وەکو خەیاڵپلاوی و یۆتۆپیـایەك بێـتە بەرچـاو، یـان وەکـو گۆربی دەڵێ: (جۆرێك لە جۆرەکانی خۆهەڵخەڵەتاندن) بوو، لەڕاستیدا گۆربی توانیی وانە پـڕ سوودەکانی پرۆڤەی خرۆشۆف ئیستیعاببکاو لەوەش بڕوانێ کە چـۆن سیاسـەتێکی نـاژیرانە پاڵی بە فەرمـانبەران و جوتیـاران و ئەو ڕۆشـنبیرانەوە نـا، کە لە هەنگاوەکـانی چاکـسازی دڵنیانەبوون، نیگەرانی لە هەمبەر کارە ئاکام نادیارەکانی خرۆشـۆف دەربـبڕن و لە چەمکـی (دەوڵەتی تێکرای میللەت) تـێ نەگەن و بە تەوسـەوە تەماشـایبکەن. لەسـەر ئەم خەون و یۆتۆبیایانە کە جێبەجێ نەکـران، خرۆشـۆف بە ڕێککەوتـی جەنتڵمانـانەی سـوپاو دەزگـای دەوڵەت و بەئامـــادەنەبوونی تـــوێژی بیرمەنـــدان و ڕۆشـــنبیران، کەنـــارگیرکراو بـــوو بە نموونەیەکی پڕ عیبرەت بۆ ئەوانەی دەیـانەوێ لە دوارۆژدا گـۆڕان و ڕیفـۆرم ئەنجامبـدەن، بەڵام ئایا گۆرباچۆف بەو شکستەی خرۆشـۆف چاوترسـێن بـوو؟! ئایـا هەر ئەو نەبـوو، کە سەرەڕای ڕەخنەگرتن لە خەونە نەزۆکەکانی ئەمی دوای لە بواری چاکسازی کوشـتوکاڵیدا، هاوهەڵوێستی خرۆشۆف بوو و پێـشیوابوو کە چـاکترین کارێـك خرۆشـۆف ئەنجامیـدابێت، شکاندنی تەلیسمی ستالین و دوورکردنەوەی تەرمەکەی بوو لە کرملین، تا ئەو وەختەشـی کە پێویست بوو دەستبەرداری ئەو بۆچوونەی خۆی نەبوو.

خۆشەویستییەکی بەرفێناساو پێکەوەژیانێکی هەتاهەتایی

گفتوگۆ لەسەر دۆخی سیاسی و پێویستی هێنانەدی جۆرێك لە جۆرەکانی ڕیفۆرم و ئاخاوتن لەسەر سۆشیالیزمی ئاواکراو و ئایندەی سۆشیالیزمێکی مرۆڤپەروەرانەتر، هەروەها بەشداریکردن لە جموجۆڵی ڕێکخراوی کۆمۆسمۆڵ و ڕێکخراوە ڕۆشنبیری و هونەرییەکانی تر، ئەمانە هیچیان ڕێگرنەبوون لەوەی کە گوربی – ئەگەرچی ڕاگوزەریانەش بێ – بەتەنیشت ئەو شتە خۆشانەدا تێپەربێت کە بۆ گەنجێکی قیت و قۆزو سەرنجڕاکێشی لە گوندەوە ڕا هاتووی وەکو ئەو هیچیان لە سۆشیالیزم کەمترنەبێ!، شتە خۆشەکانی لە بابەت خۆشەویستی و ئەڤینداری، بەلاّم ئێمە گوتمان کە ئایندەی پاڵەوانی ڕۆمانەکان و سوارچاکی هەقایەتەکان وا دەخوازێ کە شتە لاوەکییەکان بچنە پەراوێزەوەو لە ئیقاعی سەرەکی گۆرانی سەرگوزەشتەدا، ڕۆڵی کۆمبارس بگێرن، هەرگیز لە قسەو ئاخاوتنە زۆرەکانی گۆرباچۆفدا، چ لە سەردەمی گەنجێتیداو چ لە سەردەمەکانی دەرکەوتنی سیاسی لەئایندەدا، لێدوانێکی دژە ئەڤینداری بەدی ناکرێ، بەلاّم هەر دەشبوایە بۆ پتر جێگیربوونی دەروونی و پارێزگاری لە هێمنی و ئارامیی ژیانی، مەسەلەی خۆشەویستی نەبێتە حاجزێك کە گۆربی بەرەو گرفت و هەورازو نشێوەکانی خۆی ڕاپێچبکات و لە کەتنی دواتری پیرۆسترۆیکا دووریبخاتەوە! بۆ ئەوەی ڕوونتر لەو قەدەرە مێژووییەی گۆرباچۆف تێبگەین، تێبینییەکی پڕ وردەکاری ڕەخنەگرێکی ئەدەبی دینینەوە یاد، کە لەمەڕ حەمەدۆکی یەشار کەمال دەریبڕیبوو، ڕەخنەگرەکە ئاماژە بەوە دەکات کە یەشار کەمال هەر بە زوویی ژنی بۆ حەمەدۆك هێنا، تاوەکو بۆ کێشەی سەرەکی یاخیبوون سازو تەیاری بکات!

ئەمجارەشیان گۆربی، وەکو ڕیفۆرمیستێکی تەواو کارامە، سازشێکی گونجاوی لەنێوان دووڕیانەکانی ژیان هێنایە بوون، ئەم مەسەلەیە لەلای گۆربی ببوو بە هاوکێشەیەکی عادەتی: حزبییەکی مولتەزیم، بەلاّم نزیك لە جەماوەر، بانگەشەکارێکی سەرسەخت بۆ گۆڕانکاری، بەلاّم گەنجێکی توندڕەویش نەبوو، دواتریش بۆ تەواوکردنی ئەو هاوکێشەیە هات و گونجانێکی سەیری لە نێوان پێداویستییە نەفسی و ڕۆحییەکانی بوون بە سیاسەتمەدار لە لایەك و پێداویستییە ئینسانییەکانی وەکو سۆز و ئەوینداری لە لایەکی ترەوە، دروستکردو لە ماوەیەکی بەرق ئاسا و لە کەشێکی کۆمیدیدا، ئاشنایەتی لەگەڵ ڕایسا – خان پەیداکرد.

مەسەلەکە کۆمیدی بوو، چونکە دوو هاوەڵەکەی گۆرباچۆف – لیبرمان و توبولین- وەکو دوو کەسی چەتوون و پڕ گەنجێتی بەشداریان لە خولێکی فێربوونی سەماکردن کردبوو، گۆربیش بەنیازی گاڵتەپێکردنیان سەری لە شوێنی پرۆڤەکردنەکەیان دابوو، لەوێ بۆ یەکەمین جار چاوی بە خاتوو ڕایسا دەکەوێ و بۆ هەتاهەتایە هۆگری یەکتری دەبن. چونکە

کارێکی تارادەیەك سەیرو سەمەرەبوو، کە گۆرباچۆف دڵداریبکات، هاورێکانی بەنیازی ئەوە بوون چاودێری ئەم دڵدارییە بکەن و کاتێکی خۆشی لەگەڵدا بەسەربەرن، بەڵام سەرئەنجام گۆربی لەو بابەتە خۆشە بێبەشیکردن و زۆری نەبرد لە ئاهەنگێکی خنجیلانە و کەم مەسرەفدا زەماوەندی خۆی و خاتوو ڕایسا-ی ڕاگەیاند.

لە ساڵی **1955**داو پاش ماوەیەکی کەم لە گەڕانەوە بۆ ستافرۆبۆڵ، گۆرباچۆف بەتەواوەتی خۆی بۆ کاری سیاسی تەرخانکرد. تەنانەت وەکو تەحەدایەکی سەرەتایی لەم بوارەدا بەکارو پلەیەکی پەراوێزی لە کۆمسمۆلدا قایلبوو و بەیەکجارەکیش دەستی لە مەیدانی پسپۆڕی خۆی، کە یاسایە، هەڵگرت. ئەمەش وای پێویستدەکرد کە هەرچۆنێکی بێ خۆی و خاتوو ڕایسا بە ژیانێکی ساکار ڕازیبن و لە ژوورێکی خنجیلانەدا گۆربی نەخشەی ئایندەی سیاسی بکێشێ و ڕایسا خانیش ئامادەباشی بۆ نامەی دکتۆراکەی لە بواری فەلسەفەدا بنوێنێ.

ڕایسا، کە ژنێکی ژیرو هەست ناسك بوو، پشتخانێکی ڕۆشنبیری و دیدێکی ئەدەبی و هونەری بەرزی هەبوو. دەگوترا کە ئەو پشتخانە ڕۆشنبیری و هونەرییەی ڕایسا ڕۆڵی خۆی لە کەسایەتی گۆرباچۆفدا گێڕاوەو وای لێ کردووە کە ئەو دەمەی دەبێتە ئەمینداری گشتی حزب، پەیوەندی بە هونەرمەندان و ڕۆشنبیرانەوە بکات و هەوڵی یارمەتیدانیان بدات. ڕایسا لە پاڵ ئەوەی کاری بۆ نامەی دکتۆراکەی دەکرد، ماوەیەکی باشیشی لە وانەگوتنەوە خرجکردو ئەو سمینارانەی لە ئەکادیمیای پزیشکی لە شارەکان دەیگێرا خوێندکاران بەپەرۆشەوە پێشوازییان لێ دەکرد. گۆربیش بە دەوری خۆی یارمەتییەکی باشی ڕایسای دەدا. دواتر ڕایسا لە کۆلێژی فەلسەفەی سەر بە پەیمانگای باڵای کوشتوکاڵی لە ستافرۆبۆڵ لێکۆڵینەوەیەکی لە مەڕ (ژیانی ڕۆژانەی جوتیاران لە کێڵگە هەرەوەزییەکاندا) پێشکەشکرد، هەرچەندە بابەتەکانی زانستی سۆسیۆلۆژی مەترسی ئەوەی لێ دەکرا لەگەڵ هێڵی گشتی حزب تەبانەبێ، بەڵام گۆربی لەلایەن خۆیەوە وەکو بەرپرسێکی حزبی لە ناوچەکەدا، کە دەیویست لە چارەسەرکردنی کێشەکانی کوشتوکاڵدا پشت بە توێژینەوە زانستییەکان ببەستێ، کەرەستەیەکی باش و ئامارو بەیاناتێکی وردی لەم لێکۆڵینەوەیەی ڕایسای هاوسەرو هاوکارییەوە چنگکەوت.

ساڵی **1957** بەهۆی لەدایکبوونی منداڵی یەکەمەوە هەقی ئەوە بەخێزانە خنجیلانەکەی گۆربی درا ماڵێکی فراوانتریان هەبێ و وردە وردە تا دەهات ئەو خێزانە وێکگەیشتن و لێکگەیشتنیان لەنێواندا سەقامگیردەبوو، هەردوو خانەوادەی ئەو ماڵە لە کاتی خۆشی و بەزمدا ڕوحسووك و خۆش مەشرەب بوون، ئەوان پێکەوە لە ئاهەنگە ساکارو بچووکەکاندا بەشداریاندەکرد (میکائیل یەکەم کەس بوو کە دەستی بە گۆرانی دەکردو دەقی هەموو گۆرانییەکانیشی دەزانی).

کەچەڵەو بۆ رابەڕایەتیکردنی لاوان دەست نادات!!

سولجنستین

ئەنا ئەخماتۆڤ

بۆریس باسترناك

لەڕاستیدا شاری ستافرۆبۆڵ شارێکی هێندە لاتەریك و کەم ناوبانگ نەبوو، دەوڵەت شوێنێکی تێدا دروستکردبوو بۆ حەسانەوەی پیاوە گەورەکانی حزب و دەوڵەت. ئەوەندە هەیە ئەو شارە لە ڕووی ڕۆشنبیری و دەزگا کەلتوورییەکانەوە دواکەوتووبوو، بەڵام ئەمانە هەرگیز ڕێگرنەبوون لەبەردەم گۆربی و ڕایسادا بۆ ئەوەی پەرە بە ڕۆشنبیرکردنی خۆیان بدەن. ئەوان ئەوەندەی پێیان دەکرا ئامادەی چالاکییە ئەدەبی و ڕۆشنبیرییەکان دەبوون. لەو ماوەیەدا شتێکی سەیر بوو، کە کادیرێکی ڕەسمیی حزب -گۆربی- مامۆستایەکی ئەکادیمی -ڕایسا- چێژ لە شیعرەکانی ئەنا ئەخماتۆف وەربگرن، ئینجا شتە قاچاخەکانی بۆریس باسترناك و ڕۆمانی (ماڵی ماتریونا)ی سولجنستین بخوێننەوە، بەڵام هامشۆکردنی گۆربی لەگەڵ ڕۆشنبیران و تێکەڵبوونی لەگەڵ دوونیای ئەو کەسانەی لە مەسەلەکانی ژیان و مەسەلە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکاندا بۆچوونی تایبەتی خۆیان هەبوو، زەمینەی بۆ ئەوە خۆشکرد کە گۆربی لە دەرەوەی جغزی دەوڵەت و خیتابی دەسەڵاتدا لەگەڵ ڕوانگەو بۆچوونی دیکەش ئاشنایەتی پەیدابکات و دیدێکی هەمەلایەنەی لەسەر دۆخی ڕوسیا لەلا بخەملێ.

بەرپرسە گەورەکانی سۆڤیەت لەو سەردەمەدا، جاربەجار ناوی گۆرباچوفیان بەگوێدا دەدرا. ئەو وردە وردە بەپلەکانی سیاسەتدا سەردەکەوت، تا لە ساڵی **1961**دا بوو بە ئەندامی بیستودووەمین کۆنگرەی حزبی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی. پاشان لەبەرئەوەی گۆربی لە ڕێکخراوەکانی لاواندا ڕێکخەری پروپاگەندە بوو، هەرواش لەبەر شارەزایی لە بواری یاساداو چونکە خۆشی کوڕە جوتیار بوو، بە کەرەستەو توانایەکی باشەوە کرا بە ڕێکخەری گەورەترین یەکەی کوشتوکاڵی، کە حزب لێی بەرپرس بوو. لەپاڵ ئەمەشدا لە ڕێگەی نامەوە هەوڵی دەدا بڕوانامەیەکی ئابووری بەدەستبهێنێ، بەڵام ئەوە بەتەنها بەختی

خەڵکــــی ســــتافرۆبۆڵ بــــوو، کە گۆرباچۆفیــــان تێــــدا هەڵکەوتبوو، ئاوەهــا ئــیش بــۆ ریفــۆرم و نــوێ کــردنەوە بکات. دەنا لە دەرەوەی ئەو شارە و بەتایبەت لە مۆسکۆدا هێـشتا عەقڵــی پاســەوانانی کــۆن بریارەکــانی کرملینــی ئاڕاستەدەکرد. بەمجۆرە (لە ساڵی **1966**دا کاتێـک بەدوای کەســێکدا دەگەڕان بکرێــت بە ئەمینــداری یەکەمــی یەکێتیی لاوانی کۆمۆنیست، نـاوی گۆربـاچۆف لە ڕیـزی پێشەوە بوو، بۆیە لیونید بریژنێف داوای وێنەی ئەم پیاوە گەنجەی کردو کەمێـک لەئاسـتیدا ڕامـاو گـوتی: (پرچـی بەسەرەوە نییە، تـاوەکو ڕێبەرایەتـی لاوانـی کۆمۆنیـست بکــات.) هەر بــۆیەش هەڵبژاردنــی بــۆ ئەو پــلەو پــایەیە ڕەتکرایەوە. پێویست بوو کە گـۆربی لە میـانی درێـژەدان بە کــاری سیاســی خــۆی شــاری ســتافرۆبۆڵ بکــات بە پرۆڤەی ڕیفۆرم و چاکسازی، تاوەکو لەوێوە قاڵبووی مەیدانی خەبات بێ و ڕێـرەوی ئەو وڵاتە بێ ســەروبەرە بگــۆڕێ کە تێیــدا مــرۆڤ ڕەتــدەکرێتەوە، نەك لەبەرئەوەی کەم توانـایە، بەڵکـو لەبەرئەوەی سەری کەچەڵە!!

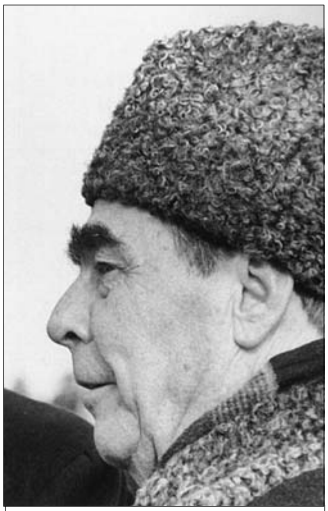

بریژنێف، ماوەی مەنگی لەکۆمۆنیزمدا

پەراوێز:

1- غورباتشیف (صنع القرار و ضحیته) ل**81**

2- هەمان سەرچاوە ل**91**

3- هەمان سەرچاوە ل**107**

4- هەمان سەرچاوە ل**133**

4

گۆربی

ئیـدی ڕەوتـی ژیـانی گۆربـاچۆف گەیـشتە ئەو هـێڵە، کە دەبوایە لە گێـژاوی ململانـێ و کێبەرکـێ سیاسـییەکانی ئەو وەختەی حـزب و دەوڵەتـی سـۆڤێتیدا یەکێـك لە سـەرکردە گەورەکان بڕیاری لە خۆگرتن و دەست لە پشتدانی بدات، تـا ئەو دەمەی هاتنە سـەرەوەو سـەرکەوتن بەپـلە جیاجیاکـانی سیاسەت، لە جغزی شاری ستافرۆبۆڵ دەخولایەوە، گـۆربی لە هەوڵ و کۆششەکانی خۆی دریغی نەدەکرد و ئەوەندەشی کە پێویستبوو بـۆ ئەوەی دەسـکەوت و چاکـسازی لە شـارەکەی بێنێتە بوون، پشتی بەتواناو کارامەیی خـۆی دەبەسـت، بەڵام (واوەتــرا)، بـــۆ ئەوەی مـــرۆڤ ســـۆزو ئـــافەرینی مۆســـکۆ وەدەستبهێنێ، دەبوایە تەلیسم و دەرگا پەنهـان و هەمیـشە داخـراوەکەی کـرملین بکـاتەوە، دەرگایەك کە هەرگیز ناکرێتەوە مەگەر بەگوێرەی دڵـی یەکێـك نەبێـت لەوانەی لەودیـوییەوە ڕاوەستاون۰

لەدوا ئاکامـدا، وەختێـك لە سـاڵی **1967**دا بـوو بە ئەنـدامی کـۆمیتەی هەرێمـی حـزب و پاشانیش لە **1970**دا کرا بە ئەمینداری یەکەم، گۆربی ئەو (واوەترا)شی بۆ مەیـسەربوو، ئیـدی وەکو توخمێك لە هاوکێشەی سیاسی نەدەشـیا حیـسابی بـۆ نەکـرێ۰ ئەو دەمە ئانـدرۆبۆف و پاشانیش سۆسلۆف و کۆلاکۆف هەریەکەو لەبەر هۆکارێـك هـانی گۆرباچۆفیـان داو زەمیـنەی گەشەو چوونە پێشەوەیان بۆ خۆشکرد، بەڵام وەکو نەریتێکی هەمیـشەیی لە ڕاگرتنـی لایەنە جیاجیاکانی هاوکێـشەکاندا، گـۆربی هەوڵـی دا ئەم پەیوەنـدییە تـایبەتی و کـۆمەڵایەتییە بە گەواهی و شەهادەتی پڕتوانایی و لێهـاتوویی خـۆی تۆکمەتربکـات، ئەسـڵەن ئەو پەیوەنـدییە تـایبەتی و کۆمەڵایەتیـانەی گۆربـاچۆف سـەرچاوەکەی هەر لە توانـاو لێوەشـاوەیی خـۆیەوە وەرگیرابوو، بەڵام ئەو سێ کەسە هەریەکەو لەسـەر هۆکارێـك ئامێزیـان بـۆ گـۆربی کـردەوە۰ خودی شاری ستافرۆبولیش کە هەوارگەی حەسانەوەی گەورە لێپرسـراوان بـوو، دەرفەتێکـی دیکەی بۆ ئەم ڕیفۆرمیستە ڕەخساند، تاوەکو ڕایەڵەی پەیوەندی تایبەت بە خۆی دروستبکات۰

ڕووداوەکانی چیکسلۆڤاکیا، ڕێگە لە چاکسازییەکانی گۆربی دەگرن!

لەو ماوەیەی کە گۆرباچوف وەکو ئەندامێکی کارای حزب لە هەرێمی ستافروبوڵ لەگەڵ هەوڵەکانی بوژاندنەوەی دوای خەونە نەزۆك و خەیاڵبلاوییەکانی خرۆشۆف هەماهەنگی دەنواند، لەئاستی هەرێمەکەو سەرانسەری سۆڤێتدا کۆسگین و سەرکردایەتی سۆڤێتی خوازیاری جۆرێك لە کرانەوەو کەمکردنەوەی بەربەستەکانی ژیان و ئابووری وڵاتەکەبوون، نەخشە بۆ قبوڵکردنی بازارێکی ئازادی سۆشیالیستی بوو بە نیازێکی لە دواخستن نەهاتوو، ئەو ماوەیە ناونرابوو ئایدۆلۆژیای تەنەکان (ایدیولوجیا الاطنان) واتە بیروبۆچوونێك قبوڵدەکرا گەشەسەندن و بەرزبوونەوەی ئاستی بەرهەمهێنانی بەدواوەبێت، بەڵام وەکو نیشانەیەك بۆ هێشتا نەخەملێنی زەمین و زەمانی گۆڕانکاری، هاوسەنگییەك هەر لەئارادامابوو، ناهاوسەنگییەك لەنێوان نیازی ئازادی ئابووری و چاکسازی لەلایەك و ترسی جڵەو لەدەستدانی سەنترالیزمی بەڕێوەبردنی دەوڵەت لەلایەکی ترەوە، سەرەنجام ئەم ناهاوسەنگییە لەگەڵ ڕووداوە ناخۆشەکانی چیکسلۆڤاکیادا تەماسێکی بەوە پێچرایەوە پرۆسەی گۆڕانکارییەکان بۆ قۆناغێکی تر دوا بخرێ.

ڕووداوەکانی چیکسلۆڤاکیا تەماسێکی دیکەی گۆرباچۆف بوو لەگەڵ ئەزموونی چاکسازی و وانەیەکی نوێش بوو لە بواری ململانێی سیاسیدا. لە نیوەی دووەمی شەستەکانەوە، ئەلەکسەندەر دوبتشیك و هاوڕێکانی وەکو تیمی دیبلۆماسی بە وڵاتە بەناو سۆشیالیستییەکاندا دەگەڕان، تاوەکو ڕەزامەندیی ئەو وڵاتە و بەتایبەتی سۆڤێت وەدەستبێنن و ئەوە لە سەنتەری کۆمۆنیزمی ئەو وەختە بگەیەنن کە چاکسازی و ریفۆرمەکانیان زیان بە سۆشیالیزم ناگەیەنێ، بەڵکو پەرەی پێدەدا، بەڵام چەمکی (سۆشیالیزمێکی ئینسانیانە) ئاخرین شت بوو کە دەشیا بە مێشکی پاسەوانانی کۆن لە مۆسکۆ و پایتەختە سوورەکانی تردا گوزەربکات.

لە سەروبەندی هاتوچۆکردنی ئەو تیمە نیازپاکەی چیکسلۆڤاکیادا بوو کە گۆربی جارێکی دیکەش چاوی بە دۆستی سەردەمی خوێندکاری لە زانکۆ و هاوبیری لە گۆڕانکاریدا زدینیك میلیتاری سەربەگۆبەند کەوتەوە، ملیتار یەکێك لە رووە دیارەکانی سەرکردایەتی ڕیفۆرمخواز بوو لە چیکسلۆڤاکیا، هەر بە زوویی پەیوەندی بە گۆرباچۆفەوە کرد، ئەوە نەزانراوە کە تاچەند گۆربی باوەڕی بە سۆشیالیزمی مرۆڤپەروەرانەی ریفۆرمیستەکانی چیکسلۆڤاکیا هەبووە، بەڵام لە زمانی خودی ملیتاری هاوەڵی دەگێڕنەوە، کە ئاماژەی بەوە داوە هەرگیز چاوەڕوانی ئەوەی نەدەکرد فلادیمیر لیبرمانی لیبرالیست - هاوەڵی ملینار- و گۆرباچۆف لە قۆناغی خوێندکاریدا هێندە بەساردییەوە لەگەڵ چەمکی سۆشیالیزمی مرۆڤپەروەرانە مامەڵەبکات. (میخائیل

رایسا

گۆرباچۆف لە تۆ زیاتر لە مەسەلەکان حاڵیبوو، هەرچەندە ئەو لە ئەزموونێکی تەواو جیاوازەوە ئەم بۆچوونەی دەردەبڕی)**(1)** بەڵام بەهاری براغ زۆری نەخایاند، چیدی ئەو دۆخە بە مۆسکۆو وڵاتە سۆشیالیستییە کلاسیکییەکان تەحەمول نەدەکرا، کۆمۆنیستەکان جڵەویان لەدەستداوەو ئازادیی ڕۆژنامەگەری بەرقەرارەوە... هتد، کەوابێ ئەوەی ئەنجامدەدرێ ریفۆرم و چاکسازی نییە، بەڵکو شۆڕشی چەواشە و هەڵگەڕانەوەیە لە سۆشیالیزم، بۆیە هەر بە زوویی پاساوێکی ئایدۆلۆژییان بۆ دەستتێوەردانەکە بینییەوە، پاساوی ئەوەی ناکرێ بەناوی ناشەرعیبوونی دەستێوەردانەوە ئەرکی ئەخلاقی بەرامبەر بە وڵاتێک ئەنجام نەدرێ کە لە ڕێڕەوی سۆشیالیزم دووربخرێتەوە.

بەڵێ بەبیانووی گشتگیری مەسەلە چینایەتییەکانەوەو لەژێر پەردەی ئەزموونی سۆشیالیستیدا، ڕۆژی **1968/8/31** سوپای سووری سۆڤێتی و هەنگاری و بولگاری و ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات (براغ)یان ئەتککردو سەرکردایەتی ریفۆرمیستان، بە ملیتاری هاوەڵی گۆرباچۆفیشەوە، دەسگیرکرد. کەشی دەستێوەردانەکەو پەردەپۆشی ڕاستییەکان وا مەحکەم ئەنجامدرابوو کە پاش چەند ساڵێك ئەوە بوو بەشتێکی بەڵگەنەویست کە چوونی سوپای سوور بۆ براغ و دەستگیرکردنی سەرچڵەکان ئەڵقەیەك بوو لە زنجیرەیەك هەوڵ و تێکۆشانی مۆسکۆ بۆ پاراستنی سۆشیالیزمی ئاواکراو.

جارێکی تریش، وەکو ئەو سەردەمەی کە کاغەزی لە ملینارەوە بۆ هاتبوو، پۆلیسیش بانگێشتیکردبوو. جارێکی تریش گۆربی بەهۆی پەیوەندییەکانی بە ملینارەوە هێندەی نەمابوو تووشی گێچەڵێك ببێ، بەڵام گۆربی بە ئەمەکدارییەوە ستایشی خۆی بۆ ئەندرۆبۆڤ دەردەبڕی کە چۆن وەکو سەرۆکی لیژنەی ئاسایشی دەوڵەت (ك.ج.ب) زانیاریی تەواوی لەمەر پەیوەندییەکانی (گۆرباچۆف- ملینار) هەبووەو چۆنیش ئەو زانیاریانەی دیزەبەدەرخۆنەکردووە. سەرباری ئەوەش ئەو ڕووداوە یەکێك لە زنجیرە هەڵوێستێکی جوامێرانە بوو، کە ئەندرۆبۆف لەماوەیەکی نزیك و لەسەر یەکدا بەرامبەر بە گۆربی نواندی.

کارکردن، هەمیشە کارکردن!

وەکو لێپرسراوی ناوچەیەکی بەربلاو، کە شوێنەکەی بۆ کوشتوکاڵ لەباربێ، گۆربی لەگەڵ هاوکارانی غەرقی چالاکی بەردەوام و لەسەریەك بوو، ئەو هەمیشە لە پرۆژەو چالاکییە

کوشتوکاڵییەکاندا پشتی بە بۆچوونی پسپۆڕ و ئەندازیارەکان دەبەست، داکۆکی لە بۆچوونی کارگەرانی کەرتی کوشتوکاڵی دەکرد، گەلێك شێوەو ڕێگەی بۆ چاکسازی پێشنیارکرد٠ لەو ماوەیەدا گۆربی ئەڵقەی پەیوەندیی نێوان مۆسکۆو کارگەرانی کەرتی کەشتوکاڵی و کەرتەکانی دیکەی ئابووری بوو، هەرواش بە جورئەتەوە بۆچوونە تازەگەرو لەهەمان کاتدا واقعییەکانی خۆی خستەڕوو، بە فۆرمۆڵەیەك کە چاك لێی شارەزابوو٠ ئەو وێرای سەرچڵییەکانی، هەمیشە تاڵە دەزوویەکی لەگەڵ هێڵی گشتیی حزب دەهێشتەوە، تاوەکو هیچ نەبێ ڕایەڵەی باوەڕبوون و متمانەپێکردن نەپسێ و لە کونی دەرزیەکیشەوە بێ پێشنیارو تێزە عەمەلییەکانی خۆی لە سانسۆری سەرکردایەتی حزب بپەڕێنێتەوە٠ ئەو ڕاسپاردانەی لە مۆسکۆ دەهاتن، هەردەبوایە لەلایەن گۆرباچۆفەوە بژاربکرێن و بەشێوەیەك کە لەگەڵ واقیعی ناوخۆی ستافرۆبۆڵ دەگونجا دابرێژرێنەوە، ئەم دارشتنەوەو پوختەکردنەوەی بڕیارە یەکلاکەرەوەکانی کە لە مۆسکۆ دەهاتن موجازەفەیەکی ئاکام نادیار بوو، چونکە ئەوەی ڕاسپاردەکانی بێ دەسکاری و بە مەمنوونییەوە جێبەجێدەکرد، لە حاڵی شکستدا بێپەرواو بێسەرئێشە بە جێگری لە شوێنی خۆی دەمایەوە، بەڵام ئەوانەی بەپێچەوانەوە لاساریيان دەنواند، تەنانەت لە حاڵی سەرکەوتنیشدا، بە هێمای سوور ناویان دەستنیشاندەکرا، بەڵام خۆ چوونەوە پێشەوەش لە کاری سیاسیدا، لە پێکهاتەی حزبی دەوڵەتی سۆڤێتیدا، پێویستی بەو جۆرە موجازەفانە هەبوو٠

حەریفی سیاسەتمەدارێکی وەکو گۆرباچۆفیش لە سۆڤیەتدا، بەوە لە ئارەزوومەندیی هاوچەرخەکانی جیادەکرایەوە، کە لەکاتی پێویست و هەندێك جاریش بۆ بیرهێناوە موجازەفەی لەو بابەتە بنوێنێ (هەندێك لەوانەی کە لە کۆمیتەی هەرێمیدا کاریان لەگەڵدا کردبوو بۆچونیان وابوو کە پلان و کارەکانی بۆنی سەرەتای پرۆسترۆیکایان لێ دەهات)**(2)**.

لە ململانێی تازەگەریدا، گۆربی هەوڵیدەدا بۆچوونی پشت بەخۆبەستن، بێگەرانەوە بۆ توانا ماددی و مەعنەوییەکانی دەسەڵاتی مەرکەزی، بچەسپێنێ٠ لەوسەردەمەدا، وەکو ئەمینداری هەرێمیی حزب، گۆربی هانی دەزگا ئابوورییەکانی دەدا کە خاوەن سیاسەتی دارایی تایبەت بە خۆیان بن، پەیرەوی لە قازانج و زیان بکەن، پاداشتی ماددی و مەعنەوی پێشکەشبکەن، ئەوەندەی پێیاندەکرێ خەرجی و تێچوونی بەرهەمهێنانیان لە دارایی خودی دەزگاکەیانەوە بێ٠

سەرەوتنی نەبوو، تاوەکو دروستی و گونجانی ئەو تێزانەی تیمەکانی کارکردنی پێکدەهێناو ئەوانەش لەگەڵ کۆڵخۆزەکان پێکدەهاتن لەسەر کرێیەك کە لە خودی بەرهەمەکەوە بێ (شمەك نەوەکو پارە)و ئەمەش تێچووی بەرهەمهێنانی کەمدەکردەوە٠ هەروەها شێوەیەکی تر بەناوی (ڕێگەی ئیباتۆفۆ) کە بەپێی ئەم ڕێگەیە تیمەکانی کارکردن کۆچەربوون و لەگەڵیاندا

جەنجەڕو تەراکتۆرەکان و هەرچی پێویستی کۆبوونەوەو دەروێنەکـردن هەبـوو، دابینـدەکراو تەنــانەت هەنــدێك جــار پێداویــستی خۆشــگوزەرانی و کاتبەســەربردن لەگەڵ ئەو تیمــانە بەڕێدەخران. ئەمجۆرە دەستپێشخەرییە تایبەتیانەی گۆرباچۆڤ لە مۆسکۆ سەدای خۆی هەبوو، مانایەکی دیکەی بەناوی گۆربی بەخشیبوو، خەڵکی ئەوەیان لەبیرە کە چۆن بـۆ سەرخـستنی پلانێکی تازەو پێچەوانەی خواستی لیژنەی کشتوکاڵی لە سەرکردایەتی حزب، گۆربی ناچاربوو لەگەڵ بیرژنێف دابنیشێ و ڕاستی و دروستی ئەو پێـشنیارەی پـێ بـسەلمێنێ، ئەم زنجیـرە کۆششانەی گۆربی و هەروەها پێشنیارو هەوڵەکانی لە بواری خزمەتگوزارییەکانی بینـاکردن و ئاوەدانکردنەوەو پیشەسازی و هاوسەنگی ڕاگرتنـی بەرهەم و ژمـارەی دانیـشتوان و تێکـڕای کارەکانی دیکەش، هەمووی لە یاداشتدانەوەی (ڕێگەی ئیباتۆفۆ)دا چڕکرایەوە.

ئەوەبوو لە ساڵی **1978**دا سۆسلۆف بەتایبەتی بۆ ئەوە هـاتە سـتافرۆبۆڵ تـا میـدالیایەك بە گۆرباچۆف بداو ستایشی ڕۆڵی جوامێرانەی بکـات.(ئەمەش بـواری بـۆ گۆربـاچۆف ڕەخـساند، تاوەکو وێنەی لە هەموو ڕۆژنامەکانی یەکێتیی سۆڤێتدا بڵاوببێتەوەو بۆ مۆسکۆش ئەو واتایەی دەگەیاند کە گۆرباچۆف بووە بە ئەندامی دەستەی فەرمانڕەوا)**(3)**.

وتارێک چارەنووسی گۆربی دەگۆڕێ!

ئەوە ڕاستە کە دەوڵەتێکی وەکو دەوڵەتـی سـۆڤیەتی تووشـی گەنـدەڵی ئیـداری هـاتبوو، دامودەزگا دەوڵەتییەکـان بـێ پـۆلێنکردن و سـەربەخۆیی و سیـستمی کـارگێری گونجـاو لە دەست سەرکردایەتی حزبدا بوون، ئەو پێکهاتەیەی کە دەوڵەتی سۆڤێتی لەسەری پێکهـاتبوو و ئەو جۆرە سیستمە ئیدارییەی پەیڕەودەکرا هەر ئەوەی لێ سەوز دەبوو، کە واسـتەکاری و ڕاسپاردەی کەسی و حزبی ئاڕاستەبکەن، بەڵام لە سەردەمی تێهەڵچوونی سیاسی گۆربـاچۆف و لە زەمەنــــی داهزرانــــی بەرەبەرەی دەســەڵاتی بریژنێفیــدا، هێــشتا بــایی ئەوەندە حیساب بـۆ ئەو کەسـانە دەکـرا، کە لە ســـنووری ئەدەب و ئەخلاقـــی سیاســی بــاودا، بەبێــدەنگی و بــێ هەڕەشەکردن لە ئایندەی سیاسـی هـیچ کەســێك، چــالاکی و گۆڕانکــاری ئەنجامدەدەن، ئەگەر ئەو کەلتورە باشـەو

گرۆمیکۆ

پڕ لە توانایە بەوەش پاڵپـشتی بکـرێ کە

ئەو هەڵسوڕاوو خاوەن تایبەتمەندی خۆی بێ و هەندێك لە توخمە کاریگەرەکانی بازنەی دەسەڵات پەسەندیبکەن، ئەوا ئەو وەختە چوونە پێشەوەی باشترو ئاسانترو بەرێگەی (قەدبڕ)ی بۆ مەیسەردەبێ٠

بەڵام رایەڵەی پەیوەندیی تایبەتی و کۆمەڵایەتی بۆ سیاسەتمەدارێك لە وڵاتێکی وەکو سۆڤیەت، چۆن دروستدەبێ؟یان بەدیاریکراوتر بڵێین، جگە لە کارە پەسەندکراوەکانی و پرۆڤە بەردەوامەکانی چاکسازی لە شاری ستراڤروبولدا، گۆربی چۆن ئەو رایەڵە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی بۆ خۆی دروستکرد، تاوەکو لە شوێنە مەبەستدارەکاندا بە چاکەوە باسی لێوە بکرێ؟

لەڕاستیدا وێرای بوونی دەلیلێکی حزبی لەسەر چۆنێتی دەستنیشانکردنی کادیرو بەرپرسان لە دەوڵەتی سۆڤێتیدا، بەڵام هێشتا زۆر لەو شتانە بە تەلیسماوی دەمانەوە کەوای لە بەرپرسە گەورەکان دەکرد میزاجیان ئەم کادیرە پەسەندبکا و ئەویدیش ڕەتبکاتەوە، یان دابگیرێتە خوارەوە، یان تەنانەت هەندێك جاریش شوێنبزربکرێ٠ بەهەرحاڵ، جاری واهەیە سیماو ڕەفتارێکی تایبەتی پتر لە هەر نەبەردی دەسکەوتی سیاسی ڕۆڵی زارێکی چانسدار دەگێرن٠ گۆربی وەکو هەمیشەو لەو سەردەمەشدا بەختی هانی، لەو سێ بەرپرسە گەورەیەی ئەویان پەسەندکردبوو، هەریەکەو لە گۆشەنیگایەکەوە دەیڕوانییە گۆربی٠ سۆسلۆف خۆشیدەویست، چونکە کادیرێکی چالاك و هەڵسوڕاوێکی عەمەلییەو هەرگیز گێچەڵی بۆ حزب دروست نەکردووە، بەڵام ئەندرۆبۆڤی باوکی رۆحی لە ڕووی دەستگرتنەوە، پتر لە هەر شتێك لە ڕەفتاری گۆرباچۆفدا ئیعجابێکی زۆری بە سیفەتی لە خۆگرتنەوە (تقشف)ی ئەو سیاسەتمەدارەی ستافرۆبۆل هەبوو، گۆربی کە مەشروبی نەدەخواردەوەو ئەو بەرپرسانەی پەسەندنەدەکرد کە زێدەڕۆیی لە خواردنەوە دەکەن و سزای دەدان، کە ماوەیەك لە شارەکەی خۆی بە ئەمینداری گشتی مەعدەنی (الامین العام المعدنی) ناوزەدکرابوو، قینێکی زۆری لەو گەندەڵی و زێدە خەرجییەی بەرپرسانی دەوڵەت دەبۆوە، کە لە هەوارگەکانی حەسانەوەدا بەفیڕۆیاندەدا٠ لەسەروەختێکدا کە سەرقاڵی چاکسازیی بواری کشتوکاڵی بوو، بە بیانووی ئیشوکارەوە خۆی لە ئەرکی بەخێرهاتنی ئەو بەرپرسانە دەدزییەوە، بەڵام لەکاتی پێویستیشدا درێخی نەدەکرد لە پەیوەندی پێوەکردنیان، تەنانەت جارێکیان کە پێویستی بە کۆمەکی دراوی یەکێك لە وەزارەتەکان دەبێ، داوا لە هاوکارێکی خۆی دەکا کە بەرامبەر وەزیرێکی ئەو وەزارەتە، لە یاری (برلیارد)دا خۆی بە دۆڕان بدا، تاوەکو میزاجی ئەو وەزیرە بەرێزە گەردی لێ نەنیشێ و لەدەرفەتێکدا ئەو کۆمەکە مادییە پێشکەشبکات٠

خێزانە بچووکەکەی گورباچۆف ڕایەڵێکی گرنگی دیکەی پەیوەندیکردن بوو، چ بە خەڵکییەوەو چ بە بەرپرسانی دەوڵەتەوە· لەو ماوانەی گۆربی و ڕایسا لە خەمی ئیرینا دەربازدەبن و ئەو کچەشیان لەگەڵ دەرچوویەکی ئەکادیمیای پزیشکیدا ماڵێکی دیکە پێکەوە دەنێن، ئیدی دەستیان بۆ چالاکی هونەری و ڕۆشنبیری، بۆ پەیوەندیکردن بەناوەندە جەماوەری و ڕۆشنبیرییەکان والآدەبێتەوە· ڕایسا ئیتر هەمیشە لەگەڵ گۆربی دەمێنێتەوە، لە ستراڤرۆبۆڵ، لە مۆسکۆ، لە گەشت و گەڕانەکانی، ئەو هەستە ئەدەبییەو ئەو پشتخانە ڕۆشنبیرییەو ئەو گیانی تەوازوعکارییەی هەردووکیان، دواتر بۆیان بەخێر دەگەڕێتەوە، ئاخر ئەندرۆبۆف و خێزانەکەشی بەم خێزانە خنجیلانەیە شاگەشکەدەبن، ئەندرۆبۆف خۆی بە شاعیر دەزانێ و لەگەڵ خێزانەکەشی ئیعجابی خۆیان بە ڕایسا خان نەدەشاردەوە کە چۆن ئەویش وەکو ژنی بەرپرسانی تر جلێکی عەیار تەواو و پڕ مەسرەف لەبەرناکات؟!

دەرفەتێك بۆ خێزان هەیە

بەڵام ئەندرۆبۆف و بەرپرسانی دیکەی سۆڤیەت تاکە هەڵسەنگاندنێکیان لە یادەوەری خۆیاندا هێشتۆتەوەو وای لێ کردن کە گۆربی بە سیفەتی ئەمینداری کۆمیتەی ناوەندی بۆ کاروباری کوشتوکاڵی بانگهێشت بکەن بۆ مۆسکۆ، ئەو هەڵسەنگاندنەش کە لە یادەوەریدا مابوو لەو ڕووەوە سەرچاوەیگرتبوو کە گۆربی لە تەمووزی ساڵی **1978**داو لە کۆبوونەوەی دەستەی گشتی کۆمیتەی ناوەندیدا لە جیاتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کاروباری کوشتوکاڵی، وتارێکی گرنگی خوێندەوە لەو وتارەدا، کە پێشتر بە ئامارو زانیاریی وردو زانستییەوە بە نووسینەوەی سەرنج و تێبینیی جۆراوجۆرەوە ئامادەکرابوو، گۆربی توانیبووی سەرنجی هەموو گوێگرانی ڕابکێشێ، هەمووان بەم سەرکردە گەنجە سەرسامبوون، کە بێ هیچ ڕەوانبێژی و گوتەی سواوی ئایدۆلۆژی، هەموو پێشنیارو ڕاسپاردەکانی خۆی پێشکەش بە کۆبوونەوەکە کرد· سەبارەت بە هەندێك بەرپرسە گەورەکانی مەکتەبی سیاسیی حزبی

شیوعی سۆڤیەتیش، ئاوەها گوتارەکەیان ستایـشکردبوو: (ئەگەر وابـێ پێویـست ناکـا لە نەوەی تازە بێئومێدبین).

بەڵام لە دوارۆژدا گۆربی وەکو نوێنەری بژێوی نەوەی تازە، کەتنێکـی وای نـایەوە کە مامۆستا ستایشکەرەکەی خۆشی تێپەرینی!

پەراوێز:

1) غورباتیشف، صانع القرار و ضحیته، ل**126**

2) هەمان سەرچاوە ل **144**

3) هەمان سەرچاوە ل**150**

4) هەمان سەرچاوە ل**166**

5

ئەوانەی بەشێوەیەکی جیاواز بیردەکەنەوە

گۆرباچۆف و یەڵسنی جێگرەوەی

زەمەنی هاورێ بیرژنێڤ زەمەنێکی مەنگ و بێ بزاوتن بوو، لە سەرەتا هیوایەك کە بەو رژێمە بەخشرابوو لەوەوە سەرچاوەی گرتبوو کە خەونە نەزۆکەکانی خرۆشۆفی لە گۆڕناو فەرمانبەرو کادیرە ناوەڕاستییەکانی دەوڵەتی لە شوێن و پێگەی خۆیان دڵنیاکردەوە، بەڵام دواتر خامۆشییەك ناخۆی وڵاتی پانوپۆڕی سۆڤێتی گرتەوەو لەئاستی دەرەوشاوەدا ئەو خامۆشییە بەوە قەرەبووکرایەوە کە گوایە بیرژنێف بە حیکمەت و لێزانینی خۆی ئاستی گرژی لەگەڵ قوتبەکەی دیکەی جیهانی ئەو وەختەی نەگەیاندە شەڕێکی جیهانی وێرانکەر، دەبوایە لەو چەرخە خۆڵ لێ نیشتووەدا، کە تێیدا چاکسازی بەتەنها ئومێدێك بوو لە نێو دڵدا، وەهمی مەترسییەکی دەرەکی دروستبکرێ، تاوەکو جێ بۆ بێ بەهرەیی بەرنامە ناوخۆییەکەی (حزب) ببینرێتەوە. ئەی ئەوە نییە جیهان لە لێواری شەڕێکدایەو هاورێ بیرژنێف ئەقڵ و ئیدراکی بۆ گەڕاندینەوە؟؟

گەندەڵی کارگێڕی و قەیرانی دابین نەبوونی پێداویستییە سەرەکییەکان دیاردەیەك بوو، کە ئیدی حاشا لێ کردنی قبووڵ نەدەکرد. لەسەرەتادا بەبیانووی واقیعبینی و پاکتاوکردنی خەونە شلۆقەکانی خرۆشۆفەوە، خەوبینین بە ئاسۆیەکی گەشتر، کارکردن بۆ ئایندەیەکی باشترو بگرە تەنانەت بۆ ئەو دۆخە کوشندەیە بە کارێکی ناپەسەندو جێگای ڕەخنەلێگرتن دەخوێنرایەوە. ئەو دەمانە لە پلەکانی سەرکردایەتیدا باس هەر باسی (چەرخی سۆشیالیزمی واقعی) بوو، ئەگەرچی ئەم دەربڕینە وەڵامدانەوەیەکی ناڕاستەوخۆ بوو بۆ کۆمۆنیستە ریفۆرمیستەکانی ئەوروپاو رۆژهەڵات لەلایەك و ئەو کۆمۆنیستە رۆژئاواییانەی ڕەخنەیان لە رژێمی سۆڤێتی دەگرت لەلایەکی ترەوە، بەڵام دواجار لەو مانایەدا گیرسایەوە کە دەبێ خەڵکی ڕازیبن بەوەی کە هەیەو هیچی تر (پاشان هەموولایەك ئەوەیان زانی کە سۆشیالیزمی

واقیعی واتا ژیان له یەکێتی سۆڤیەت هەر ئەوەیەو نابێ پێشبینی چاککردنێکی زۆر بکرێ، ئیدی سۆڤێتیەکان هەموو هیوایەکیان بە ئاینده برێ).(2)

کۆستانتین چێرنیکۆ

بەڵام لەکۆتایدا بەناچاری پەیڕەوی لە هەڵسوکەوتێکی ڕووکەشانە کرد، تاوەکو دەنگە نارەزاییەکانی پێ بێدەنگبکرێ، واتە هەڵسوکەوتی لە بابەت ڕەخنەگرتنی درۆزنانە لە هەندێك لە لێپرسراوان. لەکاتێکدا ئەوە دامودەزگاکانی دەوڵەت بوون، نەك بەتەنها کەسەکان، کە تاوانی گەندەڵی و ئیفلیجبوونی کۆمەڵگەیان لە ئەستۆدابوو. زۆربەی کاتیش ئەوانەی سزادەدران، پاش ماوەیەکی تر نەك هەر سزاکەیان بەسەردا جێبەجێ نەدەکرا، بەڵکو ستایشدەکران و پلەیەکی بەرزتریان لە دامودەزگاکانی دەوڵەتدا پێ دەبەخشرا.. بەڵام وردە وردە ژمارەی ئەو ڕاپۆرت و توێژینەوانەی ڕەخنەو گلەییان تێدابوو زۆرتردەبوون و شوێنی ئەو ڕاپۆرت و توێژینەوانەیان دەگرتەوە، کە ستایش و ماستاو ساردکردنەوەی بێتامیان تێدابوو.

لە ناوەندی ئەنتلیجنیسیای سۆڤیەتی (ڕۆشنبیرو زاناو ئەدیب و هونەرمەندان) دەنگۆی ئازادیی دەربڕین و خواستی ڕیفۆرمی سیاسی و ئابووری بەرزتردەبۆوە. دیارترین کەسانی بەرهەڵستکار ئەندرێ ساخارۆف (زانای ڕوسی و دۆستی نزیکی گەلی کورد) بوو. ساخارۆف، کە دواتر لەلایەن گۆرباچۆفەوە ئیعتباری بۆ دەگێردرێتەوەو دەبێتە چالاکترین کەسایەتی سەربەخۆ لە سەردەمی پیریسترۆیکادا، لەو وەختەدا توشی گێرمەو کێشەیەکی زۆر هات و هێندەی نەمابوو وەکو ئەنیشتاین، کورسی خۆی لە ئەکادیمیای زانستی سۆڤێتی لەدەستبدات. وێرای ئەو گوشارە زۆرانەش دەیتوانی کەم تا زۆر لایەنگیری و بەرگری لەو هاوڕێیانەی خۆی بکات، کە لەبەرئەوەی بەشێوەیەکی جیاواز بیردەکەنەوە، تووشی ئەشکەنجەو گرفتێکی زۆر دەهاتن. توێژینەوەی زانستیان لە بواری کوشتوکاڵی و پیشەسازیدا دەکرد ئاماژەیان بۆ ئەوە دەکرد کە ئەوە بەتەنها هاوڕێ گۆرباچوفە توێژینەوەکانیان دەخوێنێتەوە. هەروەها بوو، وەختێك کە گۆربی وەکو کەسایەتی و ڕەمزێکی تازەی وەفدێکی فەرمانڕەوا هاتە مۆسکۆ، لە ماڵە ساکارو کەم تێچووەکەیدا، کتێبخانەیەکی گەورەی دانابوو و کونجێکی گەورەی ئەو کتێبانەش بۆ ئەو توێژینەوانە تەرخانکرابوو کە خاوەنەکانیان بە ئومێدی کەڵك لێ وەرگرتن و پەیڕەوی لێ کردنی بۆ هاوڕێ گۆربیان ڕەوانەکردبوو. هەڵبەتە

ڕێی تێدەچێ کە گۆرباچۆف بە جیدیەتەوە تەماشای ئەو توێژینەوانەی کردووە، ئەگینا چۆن پیریسترۆیکای بەرپادەکرد!؟

پاش ساڵێك لە مانەوەی لە مۆسکۆ، گۆرباچۆف کرا بە ئەندامی یەدەکی مەکتەبی سیاسی حزب و دوای چەند مانگێکیش بوو بە کەسێکی کاریگەر لە مەکتەبی سیاسی و لەوێشەوە دەرکەوتنی بەتین و تاوی ئەو ئاشکرابوو٠ ئیدی دەبوایە وەکو ڕەمزێکی گرنگی دەوڵەتی سۆڤیێتی بایەخی پێ بدرێت٠ هەرچەندە ئەو و ڕایسای خێزانی لە شێوە ژیانی ساکاری خۆیان دوورنەکەوتنەوە، بەڵام هەندێك ئەتەکێت هەبوو بە ناچاری هەر دەبوایە پەیڕەوی لێ بکەن و بەشێك لەو ئازادییە بگێڕنەوە کە پێشتر لێی بەهرەمەندبوون، بەتایبەت لە قۆناغی دوای نەمانی برژنێڤ، کە تێیدا گۆرباچۆف چاودێرێکی وردبین بوو لە ململانێ سیاسییەکانی کرملینداو لەو ململانێیانەشدا تەنانەت شتە تایبەتییەکانی سەرکردە سیاسییەکانیش دەخرێتە ڕوو، هەروەکو لە حاڵەتی بیرژنێڤدا بەدیارکەوت، کاتێك پاش مردنی هەموو ڕەفتارە نابەجێیەکانی کچەکەی و زاواکەی ئاشکراکران و بوون بە مایەی باس و لێدوان٠ لەسەر وەختی ئەوەی گۆربی بوو بە کەسی یەکەم لە ئیمبراتۆریای سۆڤیێتیدا هەندێك جار لەلایەن نەیارانی وەکو یەلسنەوە ڕەخنە لە ڕایسای خێزانی گۆرباچۆف دەگیرا، کە گوایە زیاد لە پێویست پلەو پایەی مێردەکەی بۆ کاری تایبەت تەرخانکردووە٠

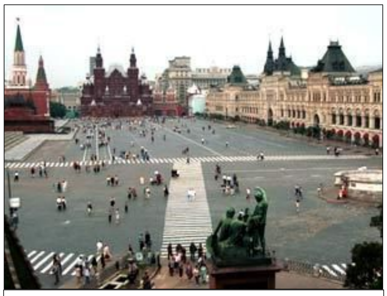
گۆڕەپانی سوور

لەساڵی **1982**دا گۆرباچۆف، کە دۆستایەتییەکی باشی لەگەڵ ئەندرۆبۆف پەیداکردبوو و ئەمی دوایش هەمیشە پاڵپشتی لێ دەکرد، بوارێکی چاکی بۆ دابین بوو کە پتر لە سەرکردایەتیدا گەشەبکات و وەکو ئەمینداری کۆمیتەی ناوەندی بۆ مەسەلە ئایدۆلۆژییەکان دابنرێ٠ وێڕای تێڕوانینەکانی لەمەڕ گۆڕانکاری و ڕیفۆرم، پارێزگاریی لە هێڵی گشتی حزب بکات و وەکو سەرکردەیەکی سەنگین، کە سستی و لەهەمان کاتدا توندڕۆیی بە کارێکی ناپەسەند دەزانی، بێتە بەرچاو و لەلایەن ڕابەرانی دیکەی ڕوسیا حسابی ململانێکارێکی ڕۆحسووکی بۆ بکرێ٠

ئەو سروشتێکی هەبوو لە چارەسەرکردنی هەر کێشەیەکداو لەبەرئەوەش لەلای هاوەڵاتییەوە – وێڕای ڕکابەریان – توانیبووی خۆی خۆشەویست بکات، لە سروشتی ئەودابوو: (هەستی کەسی بریندار نەدەکرد، تەنانەت ئەوانەی بۆچوونیان پێچەوانەی بۆچوونەکانی ئەوبوو، هەوڵیدەدا بگاتە جۆرە ڕێکەوتنێك، بەهرەمەندبوو لەوەی وای

نیشانبدا كە بڕیارەكان بەبەشداری و ڕێكەوتنی هەمووان دەدرێ، با تەنانەت خۆشی فۆرمەڵەیكردبێ)(3).

بەڵام كارێكی دیكەش كە لەئاستی تایبەتی و كۆمەڵایەتیدا گۆربیان بێتاقەتدەكرد، چاودێریكردنی هەمیشەیی و بەردەوام بوو، چ بۆ (چاودێریكردن) بووبێ یان بۆ پارێزگاری لێ كردنی.

گەلێك لە هاوەڵە نزیكەكانی گۆرباچۆف لەمبارەیەوە لە كاتی سەردانی و دیدەنی گۆرباچۆفدا توشی گیروگرفت دەهاتن، ئاخر تازە ئەو لێپرسراوە بچوكەی ستافرۆبۆل نەمابوو كە هەركارمەندێك، هەر جوتیارو ئەندازیارێك بیەوێ سەردانی بكات. حسابات دامودەزگای دەسەڵاتی تۆتیالیتاری وای دەخواست، تەنانەت ڕموزە سەرەكییەكانی دەسەڵاتیش لە میانی جوغزێكی دیاریكراودا مافی هەڵسوكەوتیان هەبێ(گۆرباچۆف لەو كاتەدا هەستیكرد كە داردەستێكە بەدەست دەزگای كارگێرییەوە) (4).

ئاوەها سەردەكەوین؟

ئایا گۆرباچۆف دەیزانی كە ڕۆژەكانی چیرنینكۆ لە ژیاندا هێندەی بەبەرەوە نەماوە تاوەكو لە ململانێكردنی دووربكەوێتەوە؟ یان ئەو وەكو حزبییەكی مولتەزیم سنورێكی لەنێوان ململانێی سیاسی و پێویستی ڕێزگرتن لە كادیرە دێرینەكانی حزب كێشابوو؟

بەهەرحاڵ كام لەم دوو هۆكارە بێ، ئەوەی لەواقعدا ڕوویدا ئەوەبوو، كە گۆربی پاش مردنی ئەندرۆبۆف دەورێكی دیكەی سەبرو ئارامی نواندو بۆ ماوەی پتر لە ساڵێك دەستی لە مافی تەزكیەی خۆی هەڵگرت و لە چاوەڕوانی ماوە كەم خایاندا مایەوە. مافی تەزكیەكە ئەوەبوو كە ئەندرۆبۆف لە دوا ڕاپۆرتی وەسیەتنامەئامێزی خۆیدا ئاماژەی بۆ حەقیقەتی نەخۆشییەكەی خۆی كردبوو و داوای كردبوو كە (تكا لە دەستەی گشتی كۆمیتەی ناوەندی دەكەم لەم مەسەلەیە بكۆڵێتەوەو هاوڕێ گۆرباچۆفیش تەكلیفبكرێ بۆ ڕابەرایەتیكردنی مەكتەبی سیاسی و ئەمانەتی كۆمیتەی ناوەندی)(5)، بەڵام هەروەكو فۆلسكی دەیگێڕێتەوە

ڕووداوەكان كەوتنە سەر شەقام

(نیمونۆف، چیرنینكۆ و

ئوستینۆف)، هەروەکو چۆن ستالین وەسێتەکەی لینینی شاردەوە، ئەوانیش پێکەوە دوادێری وەسێتەکەی ئەندرۆبۆف دەسڕنەوەو ئەندامانی لیژنەی مەرکەزیش، چونکە دەزانن مەرگی ئەندرۆبۆف نزیکبۆتەوە، ورتەی لێوە ناکەن. ئەوە ڕاستبوو کە گۆربی فێڵی لێ کراو لە پلەیەکی شایستەی خۆی دوورکرایەوە، بەڵام پێدەچێ گرنگی ئەو وەسیەتنامەیە لەلای گۆربی لەوەدا بووبێ، کە هەڵسەنگاندنێکی پێشوەختی تێدایە. ئەو هەڵسەنگاندنەش لە دواڕۆژدا بۆ پتر سەقامگیرکردنی پایەی ئەو وەکو یەکەمین پالێوراوی گەنج (گەنج لە تەمەنی سیاسەتدا) بایەخی خۆی هەبووبێ. سەرئەنجام گۆربی لە پشت چیرنینکۆی مامۆستای دێرینەوە ڕاوەستاوەو زۆری نەبرد هەرخۆی تەلقینیداو لەگەڵ مەرگراگەیاندنیدا ئەو گۆڕانییە دەستپێکرا

پاپا، گۆربی و ڕایس

کە گۆربی ناوی لێ نابوو پریسترۆیکا!

ئەو گۆڕانییە شاراوە نەبوو، ئاوازێکی هێمن بوو، کە چەندین ساڵ لە ستافرۆبۆل پرۆڤەی لەسەر کراو هەندێك جار لە مۆسکۆش مەقتەعێکی لێ دەدرا، هەندێك جاری لە بابەت ئەوەی لەسەرەتای ساڵی **1982**دا شانۆگەرییەکی ڕەخنەئامێزی (شاترۆف)ی هونەرمەند پێشکەشکرا، ئەو شانۆگەرییە کە ناوی (ئاوەها سەردەکەوین) بوو، تووشی گێچەڵی یاساغکردن هاتبوو، بۆیە گۆرباچۆف بۆ ئەوەی پشگیرییەکی سیاسی بۆ دابینبکات بیرژنیف و چیرنینکۆی داوەتکرد، هاتنی ئەوان پێویستبوو، چونکە شانۆگەرییەکە باسی لە دواهەولەکانی لینین دەکرد لە بواری دژایەتیکردنی بیرۆکراسی و گەندەڵی کارگێریداو هەرواش باسی لە سیاسەتی نیب (سیاسەتی نوێی ئابووری) دەکرد، کە دەمێك بوو لە سۆڤێتی برژنێفدا برەوی خۆی لەدەستدابوو. دەگوترێت ئەوە شانۆگەری نەبوو، ئەوە گێمێکی تر بوو لە پرۆڤەیەکی درێژ کە گۆربی لە وتارە سەرەتاییەکانی خۆیدا بە (هەڵسوڕاوترکردن)و (گۆڕان) باسی لێوە دەکرد و دواتریش بە مارکەی پرۆیسترۆیکا لە جیهاندا بڵاوبۆوە.

گۆرباچۆف مەبەستی لە پشتگیریکردنی شانۆگەرییەك، کە باسی لە گۆڕانکارییەکانی لینین دەکات، ئەوە بوو کە ناڕاستەوخۆ پاسەوانانی کۆن لە سەرکردایەتی سۆڤێتی لەوە

ئاگاداربكاتەوە كە گۆڕان و ڕیفۆرم شەرعیەتی ئایدۆلۆژی خۆی هەیە و پێویستە (لینینیانە!) ئیشی بۆ بكرێت. گۆربی وەك هەمیشە ئاوێتەبوونێكی سەیری لەنێوان هێڵی گشتی فكری حزب و پێویستی گۆڕانكاری دەخولقاند، تەنانەت دواتریش لە كتێبی (پریسترۆیكا، یان سەرلەنوێ بیناكردنەوە)دا، لە ڕیتمێكی سەرەكیدا لەنێوان هەر خواستێكی خۆی بۆ گۆڕان ئاماژەیەكی حیلە شەرعی بۆ لینین دەكات، دەبێ وابكەین، چونكە (ئاوەها سەردەكەوین!)،

له لوتكه‌ى سه‌روه‌ريدا

هەرواش هەڵسوكەوت كرا، ئاخر لە وڵاتێكدا كە پشتخانی مەعنەوی خۆی لەسەر گوتەكانی (ماركس- لینین- ستالین) دامەزراندبوو، نەدەشیا لە پڕێكدا وەرچەرخانێك وەدیبهێنرێ. سەرەتا سەرزەنشتكردنی ستالین بەوەی كە لە ڕێگەی لینین لایداوەو پاشان تەئكیدكردنەوەی ئەوەی كە هەندێك لە چەمكەكانی لینین بەسەرچوونەو ئینجاش گومان خستنە سەر خودی سۆشیالیزم، تا نەهێشتنی قۆرخكردنی دەسەڵات لەلایەن حزبەوە، هەندێك بەم هەڵوێستەی گۆرباچۆف دەڵێن سیاسەتێكی(هەلپەرستانە!)، بەڵام لەچ سەردەمێكدا بەخۆداچوونەوەو گۆڕانكاری پێویستیان بە ڕێگەخۆشكردن نەبووە؟

ئایا بۆ گەیشتن بە ئەوروپای هاوچەرخی ئەمرۆ، كە تێیدا بە ڕاشكاوی ئەفسانە و واقع لێك جیاكراوەتەوە، ڕابەرانی وەكو دانتی لە سەردەمی ڕێنسانسدا ناچارنەبوون بەشێنەیی ئاخاوتن لەسەر كەنیسە بكەن و پاشان وردەوردە بە جورئەتربن و لە پێكهاتەی دەوڵەتی جیابكەنەوە؟!

ئایا حزب و ڕموزەكانی حزبی بەلشفیكیش پێكهاتەیەكی پیرۆزنەبوون، كە هەڵگێڕانەوەی كاری هەڵكۆڵینی دەویست ؟!.

ئێستا كاتی پریسترۆیكایە!

هاتنی گۆرباچۆف پێوقدومی خێربوو، لە سەرەتاتكێی دیموكراسیدا، چونكە بەپێچەوانەی زۆربەی پالێوراوانی پێشووی حزب لە پۆستی ڕابەریدا بە (تێكڕای دەنگ) هەڵبژێردرا، بەڵكو بە ڕێكەوتنی هەمووان هەروەكو گرۆمیكۆی سیاسەتمەداری دێرین

و وەزیری دەرەوەی سۆڤیێت ڕایگەیاند... پێویـستە ڕابەرێـك هەڵبژێـرین كە لەمـپەڕی كۆتایی سەدەی بیـستەممان لەبەردەمـدا تەختبكـا، ئەمە ئـــــــاماژەیەكی سـەرۆكی (كەی بی جـی)یە كە دەیویـست گۆرباـچۆفی تەمەن (51) سـاڵە هەڵبژێـردرێ. ئەوان كەسـێكیان دەویـست، كە لەپێـشدا هاتووەكـانی سیاسـەت دیاریبكـاو بەپێكەنیــنە سـیحراوییەكەی و ددانە جیرەكـانی خـۆی(6) دەوڵەتـی سـۆڤیەتی لە سـستی و كەمتوانایی ڕزگاربكات.

بەڵام كەتنێك كە گۆرباتچۆڤ نایەوە ئەوەی سەلماند، پیاوە پیرەكانی دەوڵەت ناهەق نەبوون لەوەی، كە لە هەڵبژاردنـی گۆرباچۆفـدا دوودڵـی بنـوێنن. ئەو هێنـدە سـەرگەرمی پـرۆژەی گۆڕانكاری بوو، كە تەنانەت لەم پێناوەدا گرۆمیكۆی هاوپشتیكرد بە قوربانی نوێخوازی و پاش 20سـاڵ لە كـاركردن پۆسـتی وەزارەتـی دەرەوەی لـێ سـتاندەوەو بە حـساباتی خـوێن بە بەراكردنی لاشەی سڕبووی دەوڵەتی سۆڤیەتی ئەو پۆسـتەی بە شـیڤارنادزەی كەم ئەزمـوون سپارد!.

ئەم گۆڕانكارییە لە پۆستی وەزارەتی دەرەوەدا مشتێكی نموونەی خەروارێك بوو لە پرۆسەی جەرگبڕی پریسترۆیكا، ئەو پریـسترۆیكایەی دواتر سـەری ساحێبەكەشی خـواردو خەڵكی سۆڤیەت و ئەورووپای ڕۆژهەڵات و تێكڕای جیهانی والێكرد، كە یان قینیان لە گۆڕبی ببێتەوە، یان خۆشیانبوێ، نەعلەتی بۆ بنێرن، یان ڕەحمەت، ئاخر ئەو لەم پرۆسەیەدا زیانی بەهەنـدێك گەیاندو قازانجیش بە هەندێكی تر!.

چارەنووسی ئایندە بەدەست دوێنێیەوەبوو

ئەمە بەشێك بوو لەسـەر گوزەشـتەی ئەو پیـاوە كە ئێـــستاش پێیـــــوایە كۆمارەكــــانی ســــۆڤێت دەتـوانن لە پەیوەنـدییەكی ئـــــابووری و سیاســـــی هاوچەرخـانەدا هەڵـبكەن. ئێمە هەقایەتی پێگەیشتنی دواســــــــــەركردەی ئیمبراتۆریەتی سۆڤیەتیمان گێڕایەوە، تا پـلەی (هەراش)بـوون و گرتنەدەسـتی دەسـەڵات، لەوە بەدواوە هەقـایەتەكە بـۆ هەموو جیهان ئاشكرایەو با ئۆبالی لەكارخستنی بڕیارسازی پریسترۆیكامان نەكەوێتە ئەستۆ!!.

پەراوێز:

1. غورباتشيف صانع القرار و ضحيته، ل **172**
2. هەمان سەرچاوە ل**174**
3. هەمان سەرچاوە ل**182**
4. هەمان سەرچاوە ل**189**
5. هەمان سەرچاوە ل**205**
6. گرۆمیکۆ ئاوەها وەسفی گۆرباچۆفی دەکرد.
7. هەمان سەرچاوە ل**210**

ناونیشانی ئەم وتارە لە گوتەیەکی (گابریل گارسیا مارکیز)ەوە وەرگیراوە، کە لە وەڵامی پرسیارێك سەبارەت بە پرسترۆیکا گوتبووی: "بەڵێ دونیا هەمووی پێویستی بە پرسترۆیکایە". (مارکیز) هاوەڵێکی نزیکی گۆرباچۆف بوو!

ئەو پێنج ساڵەی دونیایان هەژاند

بیرەوەری ئێدوارد شیڤەرنادزە

وەرگێڕی کتێب: ئیمان یەحیا

خستنەڕوو و خوێندنەوە: ستران عەبدوڵڵا

شیفەرنادزەو گۆرباچۆف، تەگبیری دێرین

دۆخی پەڕینەوە لە سیستمێکی تۆتالیتارییەوە بۆ سیستمێکی دیموکراتی، لەهەر وڵاتێکدا، دۆخێکی شڵەژاو و ناجێگیرە٠ لەوێدا ئەو هێز و ناوەندانەی پەرەسەندنەکان زیانیان پێ دەگەیەنێ گوشارەکانیان لە خاڵی لەمپەر دروستکردن لەبەردەم ئەو پەرەسەندنانە چڕدەکەنەوەو تەختکردنی ئەو لەمپەڕانەو ڕەنگرێژکردنی قۆناغی دوای پەڕینەوەش بەو سیاسەتانە کە گوزارشت لە "ئایندە" دەکەن، دەبێتە کێشەو خەیارێکی شەخسیی ئەو سیاسەتمەدارەی هاوکێشە و دەرکەوتە تازەکان وای خواستووە لەو شوێنە پڕ گاریگەرە بێ کە پێیدەگوترێ پێگەی دەسەڵات٠ خەیارە شەخسیەکە لەوەوە سەرچاوەیگرتووە کە پارێزەرانی سیستمە تۆتالیتارییەکە هەمیشە وێنەی دوژمن لە کەسێکدا، نەك لە میکانیزمی گۆڕانکارییەکاندا، بەرجەستەدەکەن و بە زەرورەتیش ئەو کەسە یەکێکە لە دەستڕۆیشتووەکانی هێزو ناوەندە نوێیەکانی خودی قۆناغی پەڕینەوەکە٠ بەڵام پێدەچێ لە نموونەی وەکو پرسترۆیکای سۆڤیەتدا گۆرباچۆف بە تەنها ئامانجی ڕەخنەو سەرزەنشتەکانی پاسەوانانی سیستەمی کۆن نەبووبێ٠

بۆ وڵاتێکی زلهێز، کە خواستەکانی جیهانی بێ، وەك خۆی هێشتنەوەی پەیوەندییە دەرەکییەکان بەپێی پێوەرەکانی سەردەمی شەڕی سارد، مەسەلەیەکی سازشهەڵنەگرەو هەڵبەتە ئەو کەسەش کە بیرکردنەوەی بنچینەیەکی نوێ بۆ بەرژەوەندییە دەرەکییەکانی زلهێزەکە دادەنێ بە جۆرێك کە لەگەڵ گۆڕانکارییە نێودەوڵەتییەکاندا بگونجێ، ئەو کەسە دەبێتە دوژمن یان لە باشترین حاڵدا سازشکەرو بەفیرۆدەری سەروەرییەکانی سیستمی تۆتالیتاری٠ دروست ئەو کێشە دژوارە بوو کە ئەدوارد شیفارنادزە کردییە خەیاری شەخسیی خۆی و لەپێناویشدا کەوتە ململانێیەکی سەخت٠ کتێبی (ئەو پێنج ساڵەی دونیایان هەژاند) کە شیفارنادزە دەڵێ بۆ ئایندە نووسیومە، بەدرێژی باس لە ڕابردووی ئەو خەیارە شەخسییە

دەکـات، کە وەزیـری پێـشووی دەرەوەی سـۆڤیەت لە پێنـاوی تەرجەمەکردنـی سیاسـەتی پرۆیسترۆیکادا لەسەر ئاستی پەیوەندییە دەرەکییەکان بۆ خۆی هەڵیبژاردبوو.

گرفتی پرۆسترۆیکا ئەوەبوو کە سیستەمێکی تۆتالیتاری بەمیرات بۆ مابۆوەو بـۆ خـۆی ئەو سیستمەش لە میانی سەقامگیربوون و کارکردنی لە گۆمەڵگادا نەریت و دەربڕینێکی ئەوتـۆی بەرهەمهێنا کە ئەستەم بوو تەنانەت پاش نەمانی سیستمەکەش کاریگەرییان ببڕێتەوە، چونکە نەریت و دەربڕینی لە بابەت سەرلەقاندنێکی وەها بۆ داخوازییەکانی دەسـەڵاتداریتی و کـاری پلانگێـڕی پـشت پەردەو غیـابی نەریتـی دیمـوکراتی، هـی ئەوە نەبـوون کە لەگەڵ مردنـی جەستەیی سیستەمی تۆتیالتاریدا دەستی لێ هەڵبگیرێ.

ئەوەشی بێتە سەر کە سیستەمی تۆتیالتاری لە ئەزموونی کۆمۆنیزمی سۆڤێتیدا، بەحوکمی بەدەوڵەت سـپاردنی سـەرجەم چـالاکییە ئـابووری و کۆمەڵایەتییەکـان، جـگە لە تەمـاحی تواندنەوەی تاك لە ئامادەبوونێکی ڕەهای دەسەڵاتدا، هەروەها کۆمەڵگایەکی ئیتکالی و ئیـرادە

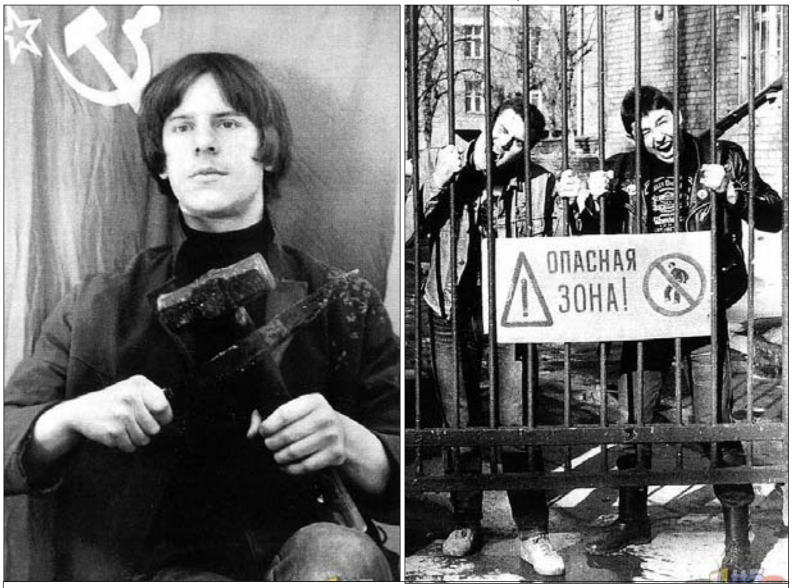

گەنجانی سۆڤێت، خەمێك لە خەمەکانی دەورانی پیرۆسترێکا

ئاودیوکراوی بەرهەمهێنابوو. سەرئەنجام ئەو کۆمەڵگایەش بەحوکمی پێـشتر لێڕاهـاتن لە دوو ڕیانێکدا سەرگەردان بوو، نەیتوانی هەلومەرجی دوای پریسترۆیکا هەرسـبکات و نەیتـوانی بـۆ دواوەی پڕ دڵنیایی و لێڕاهاتنی باوکسالاریی دەسەڵات بگەڕێتەوە. گۆرباچۆف و شـیفارنادزەی هاوڕێی، قوربانیانی ئەو سەرگەردانییە بوون. پریسترۆیکا تەرحێکی لەسـەرەوە ڕاهـاتوو بـوو و دەویسترا بکرێت بە فلیمێکی جەماوەری لە کۆمەڵگەیەکدا، کە دەمێك بوو ئیرادەی بەشداریی

خەڵك و بڕیارلێدانی خەڵکی ئاودیوکرابوو. شیفارنادزە سەرنج لەو ناکۆکییە دەدات کە چۆن بانگەشەی پرسترۆیکاو کۆبوونەوەکانی لەمەڕ پرسترۆیکا (کۆنگرەی **27**-مینی حزبی کۆمۆنیستی سۆڤیەت) بەزۆرینەی دەنگ پەسەنددەکران و لە پراکتیکێکیشدا تەگەرەیان دەخرایەڕێ؟ پرسترۆیکا بۆیە پەسەندکرا، چونکە ئەتکێتی هەڵسوکەوت لەنێوان دەسەڵاتی ڕەها و کادیری سیاسیی دەست لەسەر سنگ وای دەخواست کە بەموو لە ڕاسپاردەکانی ناوەند لانەدرێ. کاتێکیش زانرا پرسترۆیکا دەخوازێ هاوکێشە ناوخۆییەکانی کۆمەڵگە تۆتیالیتارییەکە تێکبشکێنێ، هەر بەئامرازە هەرە کاریگەرەکانی خودی پریسترۆیکا دیموکراسی و گلاسنۆست و لەپاڵ دەستبەردارنەبوون لە چەمك و دەربڕینە کۆنەکان و لەپێناوی پاراستنی نفوز و دەستڕۆیشتوویی پاسەوانانی کۆن، دژایەتی بیرکردنەوەی نوێکرا. ئیدی لەم میانەدا نەیاران بیانوویان ئەوەبوو کە پێویستە بەرژەوەندییەکانی چینی کریکارو پاراستنی سۆشیالیزم لەسەروی پرنسیپەکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتییەوە دابنرێن. شیفارنادزە دەپرسێ ئەوە چ بەرژەوەندییەکە، کە تێیدا ڕۆڵی چینی کرێکار لەو سۆشیالیزمەی ئەوان قسەی لەسەر دەکەن پەراوێزی بێ و باری گوزەران و ژیانیان دژواربێ؟ ئەوە ناپەسەندترین خزمەتە بە سۆشیالیزم.

ڕێککەوتن لەگەڵ کرانەوە: گۆربی و بوش، شیفەرنادزە و شۆلتز

ڕوانینی شیفارنادزە ئەوەبوو کە (ڕەگی شەڕخوازی لە تاکەکاندا نییە (ل**77**)، بەڵکو لە سیستمی توتالیتاریدایە، کە ڕێز لە ئازادی و مافەکانی مرۆڤ ناگرێ و سەرئەنجام دیموکراسی لە نەبوونی ئاگایی سیاسی و پێویستی نوێبوونەوەدا دەبێتە مینبەرێکی ئاژاوەنانەوە بەدەستی ئەوانەی بۆ دژایەتیکردنی پریسترۆیکا کەڵکی لێ وەردەگرن، نەیارانی پرسترۆیکا لەو مینبەرانەوە داخوازی ئەوەیان دەکرد، کە هەموو پێشکەوتنەکانی بیرکردنەوەی نوێ بخرێنە ژێر گومانەوەو وای نیشانبدەن کە ئیدی سیاسەتی بیناکردنەوە هەموو وزەو تواناکانی خۆی بەخەرجداوەو پێویستە مرۆڤی سۆڤیێتی "ئەو ماشێنەی کە خراوەتەگەڕ" بگێردرێتەوە نێو قاوغە کۆنەکەی خۆی "بکوژێنرێتەوە". شیفارنادزە پرسترۆیکا بەوە دیاریدەکا، کە تێگەیشتنێکی لەمەڕ پێویستی بیناکردنەوە هەبووە،

بەڵام تواناو ئیرادەی جیبەجێکردنی ئەو پرۆژەیەی نەبووە کە پشتی پێ ببەسترێ٠ "پرسترۆیکا پشتی بە هێزو ناوەندی تازە نەبەستبوو"٠

بۆیە شیفارنادزە لە "یادەوەرییەکانی" خویدا باسی ڕەوتی ناوخۆیی پرسترۆیکا دەکات، چونکە ڕووداوو پێشهاتە سیاسییەکان لە چەرخی گۆرباچۆڤدا ڕاستەوخۆ کاریگەرییان لەسەر رووی دەرەوەی پرسترۆیکا بەجێهێشت٠ لەبەریەك هەڵتەکاندنی سیستەمی تۆتیالیتاری و نەمانی کۆمۆنیزم تەنها ئەزموونێکی تایبەتی سۆڤێتییەکان نەبوو تاوەکو لە چوارچێوەکەیدا قەتیسبکرێ٠ هەرگیز دیبلۆماسییەتی چالاکانەی شیفارنادزە، لەو سەروبەندەدا، درزتێکەوتنی پرسترۆیکای پێ سواغ نەدەدرا٠ وەفدە میوانەکان و دۆستە بیانییەکانی شیفارنادزە زمانی حاڵیان ئەوەبوو، ئایا سۆڤییەت جیددییە لە واڵاکردنی دەرگاکاندا؟ ئایا تێڕوانینی نوێ بۆ دیموکراسیی و مافی مرۆڤ و شێوە ژیانی هاوچەرخ ڕاستییەکە هەوڵی بۆ دەدرێ، یان گەمەیەکی دیکەی سۆڤێتییە؟

وەختێکیش بە ئیجابیانە وەڵامی پەرۆشیی دۆستان دەدرایەوە، لەهەمان کاتدا لەپشتەوەڕاو لە ئاستی سیاسەتی ناوخۆدا "ئەو کارانە ڕوودەدەن کە زیان بە خۆمان و دەستکەوتەکانمان دەگەیەنن، ئەو دەستکەوتانەی بەگران بەدەستمانکەوتوون، تاوەکو شەریکە بەشێکی خاوێن و دەستپاك بین"٠(ل **21**)

تەوقەی سوارچاکان

بەئەندازەی ئەوەی شیفارنادزە ئاوڕی لە دۆخی ناوخۆ دەدایەوە، سێ هێندەی ئەوەش نەیارانی پرسترۆیکا لەناوخۆدا ڕەخنەیان لە سیاسەتی دەرەوەی سۆڤێت دەگرت٠ ئەوان پێیانوابوو کە ناشێ وێنەی "دوژمن" لە یادەوەریدا بسردرێتەوە، وێنەی دوژمنێك کە پاساو بۆ مانەوەیان دابیندەکا و وڵاتانی پانوپۆڕی سۆڤێتی ناو ناوە "ئیمبراتۆریای شەڕ"٠ ئەو دوژمنە هەرگیز نابێ بە شەریکەبەشێکی ڕاستگۆ تەنانەت لە مەسەلە چارەنووس سازەکانی دونیاشدا، ئەو مەسەلانەی کە پێویستە لە دەوری خەیاری سۆشیالیزم و خەیاری سەرمایەداریدا چارەسەربکرێت٠ ئەوان پێیانوابوو کە نابێ هێزەکانی سۆڤێت لە ئەوروپای ڕۆژهەڵات و ئەفغانستان بکشێننەوەو بوار بە یەکگرتنەوەی هەردوو ئەڵمانیا بدرێ و قەڵای گەمارۆدراو پشت لە دۆستە هەمیشەییەکانی وڵاتانی سۆشیالیست و ڕژێمە تۆتالیتارییەکانی جیهانی سێ

بکات. تێبینی نەیارانی پرسترۆیکا ئەوەبوو، کە ئەگەر ڕێکەوتن لەبارەی مەسەلەی چەکی ناوەکی و مەسەلەی بوژاندنەوەی کێشە ناسیۆنالیستییەکان بکرێت، دەبێ پێوەرەکانی سەردەمی شەڕی ساردی تێدا ڕەچاوبکرێ. دەبێ لە کێشانەوەی هێزەکان و ڕێککەوتن لەبارەی ئەفغانستان و ئەوروپای ڕۆژهەڵات، ئەوە لەبەرچاوبگیرێ کە چۆن بەرژەوەندییە کلاسیکییەکانی ڕوسیای زلهێز زیانیان پێ نەگاو چۆن سەروەرییە لەمێژینەکان بەفیڕۆنەدرێن؟ ئەو نەیارانە چەند نیگەرانبوون کە لە ئەنجامی دیبلۆماسی زیرەکانەو تێفکرینی نوێی شیفارنادزەدا واشنتۆن دانی بەوەدا نا، کە ئیتر بە چاوی دوژمن سەیری سۆڤێت ناکات، چەند هەستی خۆ بەزلزانینیان بریندارکرا کە بیستیان دوژمنەکەیان نایەوێ ململانێیان لەگەڵدا بکات. لە بەرامبەر هێرشی نەیاران و بۆ سەرو دەرکردن لە دەرکەوتە تازەکانی سیاسەتی دەرەوە لە ژێر ڕۆشنایی دۆخی واڵاکردنەوەی دەرگاکاندا،

گەشت بۆ دیبلۆماسی

گۆرباچۆف شیفارنادزەی بەڕەسەن جۆرجیی بۆ پۆستی وەزارەتی هەندەران هەڵبژاردبوو، تاوەکو لە هیچەوە دەستپێبکا. ئەو بەپەسەندی دەزانی پۆستی وەزارەتی هەندەران بە کەسێك بسپێردرێ کە بەناچاری و بە حوکمی کەم ئەزموونی لە هەموو شتەکاندا بیرکردنەوەی نوێ و سیاسەتی نوێ بگرێتەبەر. شیفارنادزەش بۆ ڕێزلێگرتن لە هەڵبژاردنی ئەو برادەرەی کە ساڵێك بەر لە پرسترۆیکا پێیوتبوو "گۆرباچۆف! دەزانی هەمووشتێك گەندەڵ بووە، پێویستە گۆڕان هەبێ" کەوتە جموجۆڵێکی سیاسی و دیبلۆماسی ئەوتۆوە کە هیچ نەبێ قەرەبووی پڕ ئەزموونیی گرۆمیکۆی کۆنە وەزیری پێش خۆی بکاتەوە. کاتێکیش ئاوڕی لە دوای خۆی دایەوە، بینی دیبلۆماسی دەرەوە لە پێشەوەی سەنگەرەکانە، بەڵام سەنگەرەکانی پشتەوەو هێڵەکانی بەرگری لەناوخۆدا دەلاقەیەکی زۆر لە سەنگەرەکانی پێشەوەیان دادەبڕێ. نەیاران دەیانگوت سیاسەتی دەرەوەی سۆڤێت پتر لەوەی پرۆیسترۆیکا دەیخوازێ چۆتە پێشەوەو تەنازولێکی زۆر بۆ دوژمن کراوە، شیفارنادزەش دەیگوت نەخێر ئەوە سیاسەتی ناوخۆیە کە لە کاروانەکە دواکەوتووە، هەروەها تەگەرە خستنە بەردەم نوێکردنەوەو گلاسنۆستیش لە سیاسەتی دەرەوە بەناوی دیموکراسییەتەوە دەبێتە هۆی تێکدانی باوەڕ و

متمانەنەکردن بەو بڕیارە سیاسییانەی پێشتر لەناوخۆدا پەسەندکراوەو خـودی ئەو نەیـارانەش سەریان بۆ لەقاندووە· ئەو دەیگوت سیاسـەتی دەرەوە هـیچ تـاوانێکی نیـیە، کاتێـک هـاوڵاتی سۆڤێتی بەچاوکراوەییەوە بەراورد لەنێوان ئاستی گوزەرانی خۆیی و ئاستی گوزەرانی دوژمنانی دوێنێ و دۆستانی سۆڤێتیدا دەکات· بۆچی ئەگەر پێداویستی ئەو ژیانە بە دەوڵەتی سـۆڤێتی دابین ناکرێ، هەموو کۆچکردوان بە یاخی و ناپاک لەقەڵەمدەدرێن·

تاوانی سیاسەتی دەرەوە چییە کە توانییویەتی کۆمەکی مرۆیی بۆ کارەسـاتی بـومەلەرزەی ئەرمەنستان لە دۆستانەوە دابینبکات، بەڵام ئیداراتەکانی ناوخۆ نەیانتوانی، یان نەیانویست ئەو کۆمەکانە دادپەروەرانە دابەشبکەن؟ تاوانی سیاسەتی دەرەوە چییە کە پاش ڕووخانی دیـواری بەرلـین خەڵکـی بەرلینـی ڕۆژهەڵات لە بەرلینـی ڕۆژئـاوا هەسـت بەسـەرگەردانی دەکەن· لەکاتێکدا ئەوە ڕژێمی هۆنیکەر بوو کە ئەوانی فێری تەمەڵی بێ بەهرەیی لە تەکتیك و ئاستی هونەریدا کردبوو·

سەرەڕای گوشارە جیاجیاکان، شیفارنادزە هەوڵیدەدا قۆناغی تـازە لە پەیوەنـدییەکانی دەرەوە بە هەندێك لە پرنسیپەکان ڕەنگڕێژبکـاو لە ئاسـتی سیاسـیی و ژیـانی تایبەتیـدا سیمایەکی مرۆڤ دۆستانەی دوور لە دۆگمای ئایدۆلۆژیا بەهامشۆی دیبلۆماسـیی نێـوان خۆی و هاوتاکانی لە ئەمریکاو ڕۆژئاوا ببەخشێ· هەر بەڕاسـتیش لەوەدا سـەرکەوتووبوو، کە وا لە هاوتاکـانی خـۆی بکـات بەشـەریکێکی هەنـدێك جیـاواز تەماشـایبکەن، نەك بەدوژمنێکی سەرسەخت·

داگیرکردنی کوێت، سۆڤێتی خستە ڕیزبەندییەکی نوێوە

بەڵام گوشارەکانی سەردەمی داگیرکردنی کوێت هی ئەوە نەبوون کە شیفارنادزە بەرگەیان بگرێ٠ دیسانەوە نەیارە کلاسیکییەکان (لەناوخۆدا) ئەوەیان پێ قووت نەدرا، کە سۆڤێت لە ئیدانەکردنی ڕژێمی عیراقدا لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانانیدا هاوهەڵوێست بێ٠ بەڵام چۆن بیر لە پەیوەندییەکی دروستی نێودەوڵەتی دەکرێتەوە لەکاتێکدا ڕژێمێکی شەڕانگێز دەوڵەتێک داگیردەکات کە ئەندامێکی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەو باڵیۆزخانەی لە هەموو

داگیرکردنی کوێت ڕوسیای
بە هەموو ئاڕاستەیەکدا برد

وڵاتانی دونیادا هەیە؟ ئەوە پێش هەموو شتێك شەڕی شەرعییەتە لەگەڵ ئەوانەی دەیانەوێ ئاژاوە لە ناوچەیەکی هەستیاری دونیادا بنێنەوە٠ کەچی پاسەوانانی کۆن پێیان سەیربوو کە سۆڤێت بەپێی ڕێککەوتننامەی نێوان خۆی و عێراق ڕەفتارناکات؟ مەگەر شیفەرنادزە بەچاوی خۆی کوشتنی دەیان هەزار کەس لە خەڵکی مەدەنی عیراق نابینێ؟ شیفارنادزە ئەو سەرزەنشتانەی بەوە ڕەتدەکردەوە کە ڕژێمی عێراق ڕکابەری لەگەڵ شەرعییەتی دەسەڵاتی نێودەوڵەتیدا دەکاو میللەتەکەی تووشی مەینەتییەکی بێئامان دەکات٠ مەگەر ئەو ڕژێمە نەبوو کە کوردەکانی کیمیابارانکرد؟ (ت**125**) ئەی بۆ بانگەشەکەرانی مرۆڤدۆستی قسەیەك لە مەڕ تراژیدیای کورد ناکەن؟ **(220)**.

سەرئەنجام شیفارنادزە وێرای ڕێزلێنان لە گۆرباچۆفی هاوڕێی ناچاربوو دەست لە پۆستەکەی هەڵبگرێ و خۆی بۆ نووسینی کتێبێك لەمەڕ خەیاری خۆی لە نوێکردنەوەو پریسترۆیکا لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا تەرخانبکات٠ لەو کتێبەدا کە بۆ نووسینی یادەوەرییەکان دانراوە، شیفارنادزە لە مەڕ ئایندەیەکی ئینسانی بۆ پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەدوێ٠ ئایندەیەك کە تێیدا بەهەمان گیانی شیفارنادزەو هاوتاکانییەوە کێشەکانی تێدا چارەسەربکرێ و ئەو ئایندەیەش هەلومەرجە تازەکان لەبەرچاوبگرێ، نەك بەرژەوەندییەکی ئیمبراتۆڕی، کە لەسەر خۆشگوزەرانی خەڵك هەڵچنرابێ٠ ئایندەیەك کە چرنۆبلی تێدا ڕوونەدا، ئەگەر ڕووشیدا با هەموو ڕاستییەکانی بۆ ڕای گشتی ڕوونبکرێتەوە٠٠ بەڵام ئایا لەبەریەك هەڵوەشانەوەی یەکێتیی سۆڤێت و کەنارگیرکەوتنی

گۆرباچۆف و گەڕانەوەی شیفارنادزە بۆ جۆرجیای زێدگای خۆی نیشانەی هەرەسی پریسترۆیکا بوو، یان نیشانەی سەکەوتنی نەیارانی؟ ئەوە مەگەر شیفارنادزە لە کتێبێکی دیکەدا تۆماریبکات٠

گۆڤاری سیاسەتی دەولی: ژ:**1** سالی **5**– نیسانی **1996** –ل**133**

فەسڵی دووەم

هەیکەل لەشەرحی
حاڵی کلنتۆن و مۆنیکا دا

قسەیەک لەسەر سیاسەت

پێشەكییەك دەربارەی گێڕانەوەی درێژ

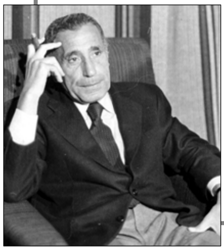

پێشەکی وەرگێڕ

قسە لەسیاسەت و.... ڕەوانبێژی لە ڕۆژنامەوانیدا!

ئەوەندەی لە بیرم بێ تائێستا چوار جار سەرنجم لەبارەی ڕۆژنامەوانی گەورەی میسر و عەرەب، محەمەد حەسەنێن هەیکەل، دەربڕیوە:

-جارێکیان لەبارەی هەیکەل و پەیوەندی بە عەبدولناسرەوە.

-جارێکیان لەبارەی پەیوەندی هەیکەل لەگەڵ بیری ناسیۆنالستی عەرەبدا.

-جارێکیان لەبارەی هەیکەل و ئەزموونی ڕۆژنامەوانییەوە.

-جارێکیان لەبارەی پرسی کورد و ڕوانینی هەیکەل لێی.

لە هەمووشیاندا هەیکەل وێنەیەکی چڕکراوە بوو لە تێکچڕژانی پەیوەندی نێوان دەسەڵات و ڕۆژنامەنووسی، پەیوەندی لە نێوان سیاسەت و ڕۆژنامەوانی کە لە هەندێک ڕووەوە لەپەیوەندی نێوان دەسەڵات و ڕووناکبیریی دەچێ و لەگەڵێک ڕووی تریشەوە لێی جیاوازەو تایبەتمەندێتی خۆی هەیە. دواجار هەیکەل لە ڕێی دواترین کتێبییەوە، یان با بڵێین دواترین کتێبی کە ئابلۆقەی سەر کوردستانی بڕیوەو بە ئێمە گەیشتووە، وایکرد هەر چوار سەرنجەکەم لەیەک کتێبی نوێیدا بەچڕی ببینمەوە، کە هەیکەل ناوی (قسە لەسیاسەت) ی لێناوە، چونکە لە ڕاستیدا (قسە لەسیاسەت) لەدوو توێی بابەتە هەمەچەشنەکانی خۆیدا، هەمان ئەو سەرنجانەی ،جارێکی تر، لازیندووکردمەوە، ئەمەشیان لە سەرێکەوە ڕێڕەوێکی جێگیر لە ڕوانین و ڕەوتی پەرەسەندنی بەردەوامی ئەزموونی هەیکەل دەردەخا کە مرۆڤ ناتوانێ ڕێز لەو جێگیرییە لەئەزموونی ڕۆژنامەوانی خۆیدا نەنێ و لەسەرێکی دیکەشەوە بەمانای ئەوە دێت هەر کەسێک لە هەر وێشتگەیەکی ئەو ئەزموونەی هەیکەلدا تێبینی هەبێ ئەوا تێبینییەکانی وەکو خۆی ماون و دەتوانێ بە ئەندازەی دەوڵەمەندبوونی ئەزموونە جێگیرەکەی هەیکەل، دەوڵەمەندیان بکات و وردەکاریان بخاتەسەر.

لە ئەزموونی هەیکەلدا، ئایدیۆلۆژیا بەسەر بابەتیبوون، تەسکی عروبە بەسەر جیهانگیری فراواندا زاڵ بووەو بۆ ئەم پشتە ملی داتاکان دەگرێت و قۆڵی ڕاستییەکان با دەدا بەو جۆرەی لەگەڵ ویستی ئەودا بگونجێت.

لەگەڵ ئەوەشدا دەوڵەمەندی تەجرەبەی ئەو گاڵتەی پێ ناکرێت، بۆیە بە چاکم زانی ئەم فەسڵە لەم کتێبە تازەیەی وەربگێڕم.

لەم فەسڵەدا هەیکەل باس لە تەکنیکی نووسینی گێڕانەوە دەکات و نموونەی ئەو جۆرە نووسینانەی لەم کتێبەدا بڵاوکردۆتەوە، بەشێکی دیکەی فەسڵەکە لە سەر ماجەرای کلنتۆن و مۆنیکایە، کاتی خۆی چەند بەشێکی ئەم فەسڵەم لەڕۆژنامەی تایم بڵاوکردەوە کە لەسلێمانی دەردەچوو.

وەرگێڕ

پێشکەش

ڕێڕەوی ئەم کتێبە چەند فەسڵێکە کە بەدرێژایی ساڵی (1999) و سەرەتای ساڵی (2000) بۆ گۆڤاری (ڕوانینە گەلێک) نووسیبووم. ئەو گۆڤارەشم لاشیرینە، نەک بەکەیفی خۆم یان لەبەر بەژەوەندییەک، بەڵکو لەبەر چەند هۆیەک کە پەیوەستی بیرۆکەکەی و جێبەجێکردنێتی. چونکە نەخاوەن پشکم لەو کۆمپانیایەی (ڕوانینە گەلێک) دەردەکاو نەئەندامی ئەنجومەنی بەڕێوەبردن و نەبەشدارێکی جێگیربووی دەستەی نووسەرانەکەشیم، بەڵام لەو دۆستە پەرۆشانەم کە پێیانوایە هەنوکە سەرنجدان لە بارودۆخی جیهانی عەرەبی پێویستی بەسەفەرێکی تر هەیە بۆ لای کتێب. جا ئیتر کتێبەکە پیتی چنراوی سەر لاپەڕە یان تروسکەیەکی بریسکەداری سەر شاشەیەک بێت. مەزندەیەکیشم لا جێگیربووە کە هەندێک ڕەوش و سەردەمی ڕاگوزار هەمووما‌نیان بەدووی خۆیاندا پەلکێش و تووشی هەناسەبڕکێ کردووە. تا ئەو ئەندازەی کەشتییەکان لەبەندەرەکانی خۆیان پچڕان، باهۆزیش دوور بردونی، بێ ئەوەی سوکانێک جڵەوی ڕۆیشتنیان بگرێ، یان ئەستێرەک ڕێنوێن و نەخشەیەک یارمەتیدەریان بێت.

وام وەبیرداهات لەکاتێکدا نەتەوە لە دەروازەی هەزارەی سێیەمی ڕۆژژمێری زایینی ناو لێنراوی زەمەنە جیهانییەکەمانە، ئێمە هەڵوەستەیەکمان گەرەکە، تا بەقووڵی بیربکەینەوەو بەکاوەخۆ عەقڵمان بخەینەکار.

ئومێدمەدەکرد هەڵوەستەکەشمان وابێ کە تێڕامێنین بێ ئەوەی پەکمان بکەوێ، پێداچوونەوە بکەین بێ ئەوەی لالوت بین، هەروا قووڵ ڕۆچین، ئەگەرچی کەمێکیش بێت، بێ ئەوەی بخنکێین، چونکە ئەو هەڵەپەیەی هەنوکە نازانین پەلکێشی کوێمان دەکات ترسناکە، درێژە پێدانیشی پێشبڕکێیە بەرەو بەڵای ناگاهان. بواری بیریش ئاسۆ فراوانەکەیەو (کتێب)یش، وەک چۆن بەدرێژایی ڕێڕەوی شارستانێتی وابوو، هەروا عەمباری ڕوانین و گەنجینەی ئەزموونەکانە.

ناوی بەرایی (ڕوانینە گەلێک) (کتێبان) بوو، وەک گوزارشتێک لە پێویستی (جۆرێک) لە گەڕانەوە بۆ سەرەتاکان، بۆ ژێدەرەکان و بۆ ئەو مەرجەعانەی توانستی چاککردنەوەو ڕاستکردنەوەو لێوردبوونەوەیان هەیە، چونکە پێشکەوتن دەکارهێنانی بەپەلەپڕوزکێی ئامرازەکانی سەردەم نییە، بەو خەیاڵەی گوایە دەستەبەرکردنی ئەو کەرەستانە بەسن. ئەوە

واهیمەیە، چونکە ئامرازەکانی سەردەم زۆر لە چەک دەچن، پێویستە خاوەنەکەی مەشقی لەسەر بکات و بزانێ چۆن بەکاریدێنێ؟ ئەگینا ئەگەر بێ ئامادەباشی ڕەفتاریکرد، ئەوا خۆی دەکوژێ پێش ئەوەی ئیرادەی خۆی وەک جەنگاوەرێک بخاتەگەڕ.

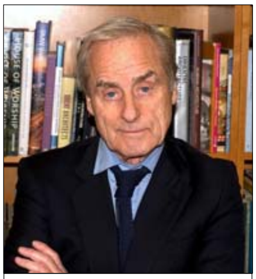

سیر هارولدنیڤانز

بیرۆکەی سەرەکی لە دەرکردنی گۆڤارەکە گەڕانەوەیە بۆ کتێب، لێی نزیکدەبێتەوەو بەدەوریا دەخولێتەوە، دەستی دەگرێ، بەڵام لەهەمان کاتدا تاوتوێکردنی بۆ کتێب تەنها لە ڕێی خستنەڕوویانەوە نەبێ، کارێک کە زۆربەی گۆڤارەکانی لەم چەشنە لەجیهاندا دەیکەن، بەڵکو وابێ کە (کتێب)، لەپاڵ خستنەڕوویەوە، دەروازەیەکی بەرفرە هەبێت بۆ بابەتەکەی، ئەگەر پێی کرا بایەخی دەربخا، ئەگەر توانی ئیدیکەشی بخاتە ناو دەفرەکەیەوە، دواجار ئەوەبوو کە ناونیشانی لاوەکی (ڕوانینە گەلێک) بەسەر ناونیشانی سەرەکی (کتێبان)دا زاڵبوو، ئەمەش شیاو و پەسەندکراو بوو، هۆکاری هەستپێکراویش، ڕەنگە بێ ئەوەی مەبەستیش بێت، ئەوە بوو کە گەڕانەوە بۆ بنچینەو ژێدەر و مەرجەعەکان، وەک گەڕانەوەیەکی قوتابخانەیی دەرنەکەوێت، کە ئاماژەی کەوتن و پێویستی سەرلەنوێ گێڕانەوەی میتۆدیان لەئەلفابێتاوە پێبێت، چونکە کاری لەم بابەتە بەخەساردانی کۆشش و سەردەمێکن لە ئەزموونی نەتەوە کە هەلومەرجەکە وا ناخوازێ، تەنانەت ئەگەر ئەو دۆخە پێویستی بەسەرلەنوێ ڕوانین و بیرکردنەوەش هەبێت. بەواتایەکی تر لەوانەیە جۆرێک لە جۆرەکانی گەڕانەوە ڕووبدات، بێ ئەوەی ئەمە مانای وابێت حوکمی سەرگەردانی بەسەر تەمەن و ژیانێکدا بدەین.

لەڕاستیشدا ئەو هاوەڵ و هاوڕێیانەی لە پرۆژەی (کتێبان، ڕوانینە گەلێک)دا سەروکاربوون، لەماوەیەکی کەمدا کە ساڵێک پتری نەخایاند، توانیان هێمایەک دابنێن ئاماژەی ئەو ڕێگایە بێ، کە بڕیاریاندا ڕێبواری بن و لە دوی هێماکەش هێڵێک بکێشن کە گۆڤارەکە، ژمارە لەدوای ژمارە، پێیدا بەرەو ئامانجێک ڕۆشت کە وادەرکەوت شایستەی بایەخپێدان و شیاوی ڕێزلێنانە.

لەگەڵ ئەو هاوەڵ و هاوڕێیانەدا، هەروەک باسمکرد، لە پێگەی لایەنگری بەپەرۆشەوە، هەوڵمداو وای بۆچووم کە یەکەم پشکداریم لە کۆششەکەیاندا چەند فەسڵێک بێ لەسەر (پرس و پیاو گەلێک) کە هاو ڕەوتی ڕووداوەکانی ساڵێکی تەواو (فیبرایری 1999 - فیبرایری 2000)و سەرقاڵی ڕۆژگار و کەسێتی چەند پاڵەوانێکی بوون، ئاکامی ئەمەش سەفەر بوو بەئاقاری جیاجیاو سەردەمانێکی نزیک و دووردا.

والتر لیبمان

خواستیشم لە هەوڵێکی وا ئەوەبوو، کە نووسینی وتاری گێڕانەوەیی Narrative. Article※ تاقیبکەمەوە، ئەم چەشنە لە وتار نووسین نوێیە لە ڕۆژنامەوانی عەرەبیدا، نووسەرەکەی لەگەڵ بابەتەکەدا بەسەر هێڵە گشتی و هێڵە لاوەکییەکاندا گوزەردەکات و لە گشتەوە بۆ وردەکاری مەسەلەکان دەچێ، ڕووداوە گەورەکانی کە مێژوو ئاراستە دەکەن لەگەڵ مەیلە ئینسانییەکانی خەڵق، کە خۆیان لەیەک کاتدا بابەتی مێژوو و هەرواش خوڵقێنەرین، پێکەوە گرێدەدا. بیرۆکەی بنچینەیی، لە وتاری گێڕانەوەیی، (درێژەپێداندا) ئەوەیە، کە ناقێنی نێوان وتاری باو و کتێبە. ئەو، واتا ئەمجۆرە وتارە، لە وتار درێژترەو لە کتێبیش کورتتر، مەبەستیەتی پەلی بابەتێک بگرێ و هێندەی دەکرێ حەقی خۆی بداتێ و ئەوەندەی دەتوانێ خێرایی ریتمی وتار و تێروتەسەلی کتێبی تێ بئاخنێ، ئەوەبوو تاقیم کردەوە.

لەوانەیە ئەوەشی بخەمەسەر کە (ئەزمونکاری) سروشتی هەموو ئەو کەسانەیە زەمەن گەیاندونیەتییە ڕەوشێکی وا کە بتوانن بەخۆیان و بەخەڵکی بڵێن (دواڕۆژیان لەدوایانەوەیە)، بەم پێیەش ئەوان ئامادەگی زیاتریان تێدایە، ئۆباڵی ئەو شتانە بگرنەئەستۆ کە ئەوانیدی، ئەوانەی ناچارن وا لە دواڕۆژ بڕوانن کە لەپێشیانەوەیە (بەهەموو ئەو تێچوون و باجانەی ڕوانینی وایدەخوازێ) ناتوانن بیگرنەئەستۆ.

هەر بۆ نموونەش، ژمارەیەکی بەرچاو لە گەورەترین ڕۆژنامەوان و نووسەرانی دنیا گەیشتنە قۆناغێک، کە تێیدا قەرەباڵغی ڕۆژنامە گەورەکان و ڕیزی ئەوانەی پێشبڕکێیانە لەسەر لاپەڕەکانیان بەجێهێشتووەو چوون بۆ شوێنی هەمەجۆرتری بڵاوکردنەوە، کە مافی دیاریکردنی خوێنەرانی خۆی هەیە، بێ ئەوەی بە وروژاندن و شێوازەکانی تری سەرنجراکێشانی وەک قیژوهۆر، یەخەگیریان بێت.

عەرابی نووسەرانی ڕۆژنامەوان لە سەدەی بیستدا، واڵتر لیبمان، وایکرد، ئەوەبوو ڕۆژنامەی (نیویۆرک تایمز)ی بەرەو (نیویورکر) بەجێهێشت، کابرا هەستیکرد، لەو دەمەیدا کە لەهاندانی پێشبڕکێ و پێشبڕکێکاری دەربازیبوو، (هەنووکە) دەتوانێ بنووسێ و ڕێگای نوێ تاقیبکاتەوە، ئەو ڕێگایەش ڕێگای وتاری گێڕانەوەییە، کە تێیدا وادەردەکەوێ ئێژی قساندەکا، ئێژی پیادەیەو ئێژی بەرەو دوور، بۆ ئەو شوێنەی بابەتەکەی دەیبا، کراوەو ڕەهایانە پیاسەدەکات.

ئیدیکەش وایانکرد، ئیدیکەی وەکی (کنجزلی ماران) و (ریمۆن ئارون) و (ولیم ریس موج)ی نووسەری پێشووی (تایمز) کە گەیاندییە وەشاندنی گۆڤارێک بۆ نووسینی وتاری گێڕانەوەو درێژەپێدان، دەربارەی گێڕانەوەو درێژەپێدان، دەربارەی کتێبە کۆن و چاپە ڕزیوەکانیان. ئەو کتێبانەی ئی وایان تێدابوو پێش سێ یان چوار سەدە چاپکراون.

لەوانەیە دواجار بەوە بیبڕمەوە کە بڵێم، هەنوکە وتاری (گێڕانەوە)، یان جۆرێک لە جۆرەکانی، لەئاکامی گەشەکردنێکی سروشتی کە هەموو سەدەی پێشوو (یانی سەدەی بیستەمی) گرتەوە، پرەستیجی خۆی لە ڕۆژنامەوانی جیهانیدا بەدەستدێنێتەوە.

لەسەرەتای ئەو سەدەیەدا خاوەنی بیرۆکەی تاقیکردنەوەی وتارو هەواڵی خێرا، ئەلفرید هامزورسی ڕۆژنامەوانی بەریتانی بوو کە دواتر، کاتێک گەیشتە لوتکە، بەنازناوی لۆرد نورسکلسیفەوە ناسرا، بیرۆکەکەی وی وابوو، لەباشترین حاڵدا نابێ هیچ وتار یان هەواڵێک، لە (250) وشە زیاتربێت، ئەو بیرۆکەی خۆی لە ڕۆژنامەی (دەیلی میل)دا پراکتیزەکردو سەرکەوتنێکی مەزنی بەنسیببوو. هارمزورس لەو ڕوانینەدا ڕەوشتی لە مۆدێلی ژیانی ئەمریکای وەردەگرت و کاریگەری ئەو کۆمەڵگەیەی بەسەرەوە بوو، کە شێت و شەیدای خێرایی بوو، لە هەنگاوی خێراوە بۆ زەمەنی خێرا، دواتر ئەو شەیداییەی پەلکێشی بواری زانیاری و بیریش کرد.

کۆمەڵگەی ئەمریکایی بیرۆکەی ساندویچی، کە لە ئینگلستانەوە دەستیپێکردبوو، بەرەو سۆسج (هۆت دوگ)، مریشکی سوورەوەکراو (کنتاکی چکن) گۆشتی وردکراو (هەمبەرگر) پەرەپێدا، کە لە دوایدا گەورەو بچووکی بەرهەمەکانی ماکدۆناڵد ڕەنگدەرەوەی ئەو بیرۆکەیەبوون.

هارمزورس وای بینی، کە دەبێ وتارو هەواڵەکانیش هەمان مۆدێلی سەندویچەکانی ماکدۆنالد، هوت دوگ، کنتاکی چکن و هەمبەرگر بن، بەگەورەو بچووکییەوە، سەرەنجام ئەوە ڕوویدا کە هەمیشە ڕوودەدات: هەموو دەرکەوتنێکی ڕاگوزەر یان نوێباو زەمەنی خۆی بەسەردەبا، چونکە ڕەوشی دیکە خۆی دەسەپێنێ.

لەبیرمە ساڵی (1979) لە لەندەن تووشی ئەو (ڕەوشی دیکە)یە هاتم، دەمێکی کە پەیوەندیم بەڕۆژنامەی (سەندای تایمز)ەوە پتەوتربوو. ئەو وەختە بڵاوکردنەوە بۆ من لە میسر مەحاڵبوو، کەچی دنیای دەرەوە باوەشی پشوودرێژی خۆی بۆ کردبوومەوە (لەسەر ئەوەش سووربووم کە لە میسر و لەژێر سایەی یاساکانیدا بمێنمەوە، بەپێی ئیشوکارەکان لە هاموشۆکرندا بم و ئەوە ڕەچاوبکەم کە ماوەی دوورکەوتنەوەم لە هەر سەفەرێک، سەرەڕای هەر مەینەتییەک، مانگێک زیاتر نەخایەنێ).

له بەهاری ساڵی (1979)دا بە ئیشێک لە ئێران بووم، تا لەگەڵ ڕێبەری ئەفسوناوی شۆڕشەکەیدا، ئایەتوڵڵا ڕوحەڵڵا موسەوی خومەینی، هەڤپەیڤینێک سازبکەم، دوای ئەوەی گەڕامەوە بۆ لەندەن لە کۆبوونەوەیەکی جفاتی نووسینی ئەو ڕۆژنامە دێرینەدا (سەندای تایمز)، بەشداریم کرد، ئەوکاتە هارولد ئیفانز، یەک لە ڕۆژنامەوانە هەرە دیارەکانی سەدەی بیستەم، سەرنووسەری بوو. لەمیانی گفتوگۆ و لەکاتێکدا جفاتی نووسین خەریکی ژمارەی نوێی سەندای تایمز بوون، لە هارولد ئیفانزم پرسی داخۆ لە ژمارەی یەکشەممەی داهاتوو (23)ی دیسەمبەری (1979) چەندم جێگا دەداتێ بۆ وتارەکەم کە هەڤپەیڤینەکەی خومەینیشی تێدایە؟ ئەو لەلایەن خۆیەوە لێی پرسیم کە مەزەندەی خۆم چەندە؟ لە شێوەی پرسیاردا گوتم (دوو هەزار، دوو هەزارو پێنج سەد وشە)؟ ئەوەش قەبارەی وتاری هەفتانەی خۆم، بەڕاشکاوی بوو کە بۆ ئەلئەهرامم

دیدارێکی لەگەڵ خومەینی
کرد بەشێوازی گێڕانەوە

دەنووسی، ئیفانز دەستوبرد گوتی: بۆچی دەتەوێ بابەتەکە بخنکێنی؟ دواجار پێشنیازەکەی ئەوەبوو کە ئەگەر بابەتم بەئەندازەی پێویست پێیە باو تارەکەم دوو هێندەی ئەو قەبارە بێ کە باسم کرد، واتە پێنج هەزار وشە. هەرواش بوو، بەڵام من ئەو ڕۆژەو هەر دوای کۆبوونەوەکە، ویستم مەسەلەی ئەو ئاڕاستانەی لەهێکرا هاتوونەتە نێو ڕۆژنامەوانییەوە، بوروژێنم. بیروبۆچوونی زاڵ لەو گفتوگۆیانەی سیر دەنیش هاملتۆن، سەرۆکی ئەو دەمەی جفاتی کارگێڕی کۆی ئەو ڕۆژنامانەی تایمز دەیبردن بەڕێوە وابوو، کە ئەو زەمەنە بەسەرچوو کە تێیدا هارمز ورس، (لۆرد نورسکلیف) ڕێسا بەناوبانگەکەی خۆی دانا دەربارەی درێژیی وتارو هەواڵ کە دەبێ لە سنووری (250)وشەدا بێ، چونکە ئەو قەبارە خێرایە، قەبارەی ساندەویچ و دەستە خوشکەکانی، تەلەفزیۆن بردی. بەتایبەتیش دوای ئەو ئەزموونە گەورەیەی تید تیرنر پێیوابوو، کاتێک لە ساڵی (1980)دا ئاژانسی (CCN)ی دامەزراند.

ڕۆژنامەوانی بەتوانا فرانک جایلز، کە لە سەرنووسەرێتی سەندای تایمزدا جێی هارولد ئیفانزی گرتەوە، دوای ئەوەی ئەمی دوایی بۆ سەرنووسەرێتی تایمز دەستنیشانکرا، پوختکردنەوەی گفتوگۆکانمانی گرتەئەستۆ، ڕوونکردنەوەکەی جایلز وابوو، هەوکە تروسکایی خێرا بۆ وێنەیە نەک وشە، چونکە هەر کەسێک بایەخ بەباری گشتی بدات، چاودێری هەواڵەکان لە وێنەی یەک لە دوای یەکی نێو شاشە درەوشاوەکان دەکات، بەڵام ئەوەشی لە وشە دەوێ کە تا ئەودیو وێنەکان بچێ و بەشێنەیی پێتی بێژێ چ ڕوودەدا؟ وکێ؟ و

لەکوێندەری؟ و کەنگێ؟ دەشیەوێ وشە ئەمەی بەشێنەیی بۆ بگێڕێتەوە، چونکە هەر ئەمە ڕۆڵی وییە لە چاخی ئەلکترۆنیدا.

بەواتـایەکی تـر، شاشـەی تەلەفزیـۆن تروسـکەی هەواڵە و چەنـد گرتەیەکـی ڕووداوەکە نیـشاندەدات، بەڵام وشــە لە ڕۆژنــامەدا چیــرۆک و وردەکــاری ئەودیــو هەواڵەکەیەو ئەوە دەگێڕێتەوە کە وێنەکان ناتوانن بیگێڕنەوە، بەتایبەتی لە واری ناخ و هەست و سۆزدا.

بەمشێوەیە وتاری (گێڕانەوە) شوێنی شیاوی خـۆی بەدەسـتهێنایەوەو ئەو ڕۆژنامانەشـی کە بەڕاستی بـایەخی پێـدەدەن، بە (ڕۆژنـامەوانی بەهـادار) نـاوزەدکران. وەکـو دەردەکەوێ ڕۆژنامەوانی عەرەبی ئاشنای قوتابخانەی هـارمزورس (نورسـکلیف) بـوو، کە دنیـا لە سـاڵی (1900)دا لە ڕێی دەیلـی مـیلەوە ناسـی، ئەم ئاشـنایەتییە سـاڵی (1945) لەقـاهیرە، لە ڕۆژنـامەی هەواڵەکـانی ئەمـڕۆ (اخبـار اليـوم)دا ڕەنگیـدایەوە، ئیتـر ئەوەبـوو ئەم مـۆدێلە ڕۆژنـامەوانییە خـۆی و لـۆژیکی خـۆی بەسـەر خـوێنەری عەرەبـدا سـەپاند، کە تامـاوەیەکی دوورودرێژ پێی قایلبوو.

پێموایە هەواڵی خێراو وتاری خێرا بۆیە توانیویـانە لە ڕۆژنـامەوانیی عەرەبیـدا بمێنـنەوە، چونکە تەلەفزیۆن ڕۆڵی خۆی لە (تروسـکایی خێـرا لە هەواڵ و بیـرۆکەدا) وازی نەکـردووە، ئەمەش بەزۆری لەبەرئەوەی تەلەفزیۆن لە دنیای عەرەبدا بەشێوەیەکی گشتی هێشتا موڵکی حکومەتەکـان یـان لە ژێـر کۆنترۆڵیانـدان، هەربـۆیە تەلەفزیـۆنی ئـێمە تەلەفزیـۆنی قەوانـی سواوی هەواڵ و کاوێژکردنەوەی وتـارە، هـیچ نـاڵێ و لەجێـی خـۆی نـابزوێ، تەلەفزیـۆنێکی جاڕسکەرە، چونکە لە دووتوێی دێرەکانیدا ڕووداوێک یان ئامـاژەیەکی ناخـاتە سـەر، بەڵکـو بــێ قوتــدان یــان هەرســکردن ڕووداو و مەغزاکــان لە چەشــنی جــوینەوەی بنێــشت، دەجوێنێتەوە.

بەڵام وتـاری گێـڕانەوە شـتێکی تـرەو پێمـوایە دەگەڕێـتەوە شـوێنی شـیاوی خـۆی لە ڕۆژنـامەوانیی بەهـاداری عەرەبـدا، هەروەکـو چـۆن لە (ڕۆژنـامەوانی بەهـادار)ی ئەمریکـاو ئەوروپادا گەڕایەوە.

هەروەکو پێشتریش باسـمکرد، کە لە ئەزمـوونی (ڕوانیـنە گەلێـک)دا هەوڵمـدا نمـوونەی وتاری (گێڕانەوە) بخەمەڕوو.

کاتێکیش کۆمپانیای میسریی بۆ وەشاندنی عەرەبی و نێودەوڵەتی داخوازی ئەوەیان کـرد کە کـۆی فەسـڵەکانی سـاڵی یەکەم (لە فیرایـری 1999 بـۆ فیرایـری 2000) لە دووتـوێی کتێبێکدا چاپبکەن، دیـتم داخـوازییەکە دەرفەتـی ئەوەم دەداتـێ بیـرۆکەی وتـاری گێـڕانەوە بخەمە چوارچێوەیەکەوە کە خۆی نیشانی خەڵکی بدات تاڕای خۆیانی لەبارەوە بڵێن، لەگەڵ یان لەدژی، قەزاوەت بکەن بەو جۆرەی خۆیان هەڵیدەسەنگێنن.

لەسەرەتاو لەکۆتایشدا هەموو ئەزموونێک داوەرێکی ئاسـایی هەیە کە دەبینـێ و حـوکمی خۆی دەدات.

کلینتۆن و ستار،
سیاسەت و یاسا و ئەڤینداری و جەنگ
لە چاخی جیاجیادا

له دوماهی مانگی دیسمبەر و بەرایی مانگی یەنایەری هەموو ساڵێکدا، هەموو کەسێك کە لە بواری ڕۆژنامەوانی بەتایبەتی- یان لە بواری میدیا بەگشتی- کاردەکات چاوەڕێی ئاکامی هەڵبژاردنی کەسێتی (پیاوی ساڵ) دەکەن، کە ژۆرنالیستەکانی گۆڤاری بەناوبانگی ئەمریکایی (تایم) پێی ڕادەبن.

ئەو هەڵبژاردنانە هەمیشە دەبنە هەواڵێك ئاژانسەکانی دەنگوباس دەستاودەستی پێ دەکەن و درێژەی هەواڵەکانی ڕایۆ و تەلەفزیۆنەکان زەقیدەکەنەوەو لاپەڕەی یەکەمی ڕۆژنامەکانیش شاباشی بەسەردا هەڵدەدەن.

هەندێك جار بایەخدان بە هەڵبژاردنەکانی گۆڤاری تایم بۆ کەسێتی (پیاوی ساڵ) هێندە جێی سەرنج دەبێ، کە لە هی هەڵبژاردنەکانی کۆمیتەی پاداشتی نۆبڵ زیاتر بێ، ئەمەش چونکە ئەو بنەمایانەی لە هەڵبژاردنی کەسێتی پیاوی ساڵدا پەیڕەویدەکرێ، لە بابەت و لە ناوی ئەو ئەستێرانەی هەڵدەبژێردرێن لەبەردەست و لە ئیختیاری هەموو کەسێکدایە. لەبەرئەوە بابەتەکان پەیوەستی باسوخواسی ڕۆژانەو ئەستێرەکانیش لەوانەن کە ڕۆژانە وێنەیان دەبینن و گوێیان لە دەنگیان دەبێ. هەروەها ئەو بابەتانەی جێی بایەخدانن ئەوانەن، کە لەناو هەمووانداا باو و بڵاون، بێ خۆهەڵکێشان بە زانستێك کە دووربێت لە توانای تێگەیشتنی گشتییەوە، یاخود خۆهەڵکێشان بە ئەفراندنێکی هونەرییەوە کە خەڵکی بەنامۆی بزانن و دواتریش بگوترێ ئەو زانستە کلیلی ئایندە یان ئەو ئەفراندنە هونەرییە مۆدێلی باوی زەمەنی داهاتووە.

لەلایەکی ترەوە، ئەو ڕێوشوێنانەی کەسێتی (پیاوی ساڵ)ی پێ دەستنیشاندەکرێ کراوەیە، بێ بخۆر داگیرسان و ڕێوڕەسمی تایبەتی. دواجار ئەو پرەنسیپانەی کار لە دادوەری هەڵبژاردنەکان دەکەن، پرەنسیپگەلێکی ئاشکرای ڕۆژنامەوانین و هەواداری سیاسی و مەیلی ئایدۆلۆژی و تەنانەت پروپاگەندەش زۆر کاریان تێناکەن. بۆیە ئەگەرچی هەروا بە دەست ژۆرنالیستەکانی گۆڤاری (تایم)ەوە بمێنێتەوە، بەلام شیاوی جۆرێك لە دیموکراسی هاوبەشیکردنە، کاتێك لە گفتوگۆو بڵاوکردنەوەدا ئاستێکی یەکسانی لەنێوان لایەنە بەشداربووەکاندا ڕەچاودەکرێت. ئەو ئاستەش ئاشنایەتی بە بابەت و ئەستێرەی دەستنیشانکراو و زانینی بنچینەو ڕێوشوێنەکانی پەیرەوکراو، لە هەڵبژاردنی کەسێتی ساڵدا، دەیخولقێنێ.

لەوانەشە جیاوازیی هەرە گەورەی نێوان بژارەکانی گۆڤاری (تایم) بۆ کەسێتی (پیاوی ساڵ) و هەڵبژاردنەکانی کۆمیتەی پاداشتی نۆبڵ بۆ ئەوانەی نۆبڵەکەی بەدەستدێنن ئەوە بێ، کە

کەسێتی (پیاوی ساڵ) لالێکردنەوەیە بۆ یەك ڕۆژ، هەرچی پاداشتی نۆبڵیشە ئەوا مـانەوەیەکی کەللەڕەقانەیە لەگەڵ ڕۆژگاردا.

ئەمجارەیان، لە دوماهی مانگی دیسمبەری **1998**و بەرایی مانگی یەنـایری سـاڵی **1999**دا، گۆڤاری (تایم) شتێکی کرد کە عادەتەن نەیدەکرد (ئەگەرچی کـۆمیتەی نۆبـڵ چەنـد جارێـك دووبارەیـانکردەوە). دابـونەریتی گۆڤـاری تـایم لەو کـاتەوەی هەڵبژاردنـی کەسـێتی (پیـاوی ساڵ)یان دەستپێکردووە، لە دوای پرۆسەگەلێکی پاکتاوکردن دەگاتە یەك کەسێتی: پیاو یـان ژن. دواجار گۆڤارەکە هەڵبژاێردراوی خۆی وەك مانشێتێکی تاك و تەنیای ژۆرنالیـستەکانی بـۆ ڕووداوەکانی تێکڕای جیهانێك و تەواوی ساڵێك دەخاتەڕوو (لەکاتێکدا: کۆمیتەی نۆبـڵ جـاری وا هەیە پاداشتەکەی دەداتە پتر لە کەسـێك و هەنـدێك جـاریش دەیـداتە پتـر لە دووکەس. هەروەکو لە بەخشینی پاداشتی ئاشتیدا هات، کە لەنێوان ئەنوەر سـاداتی سـەرۆکی میـسر و مەناحم بیگن سەرەك وەزیرانی ئیسرائیل، برابەشکرا. هەروەها لە بەخشینی هەمان پاداشت کە بەسێ قۆڵی درایە ئیسحاق رابین و شەمون پیریز و یاسر عەرەفات).

ئەمجارەیـان (**1998-1999**) گۆڤـاری تـایم ئەوەی کـرد، کە عـادەتەن نایکـات، کاتێـك لە هەڵبژاردنی کەسێتی (پیاوی ساڵ)دا دوو پیاوی هەڵبژارد، نەك یەکێك. ئینجـا لەسـەر بەرگـی گۆڤارەکە کە دوو وێنەی پێکەوەنوساوی (ویلیام جیفرسـون کلینتـۆن)ی سـەرۆکی ئەمریکـاو (کینیس ستار)ی داواکاری گـشتیی سـەربەخۆی دانـا. ئەوی کە لێکـۆڵینەوە لەو ڕەفتـارانەی درابوونە پاڵ سـەرۆك کـردو ئینجـا ڕاپـۆرتێکی بڵاوکـردەوە کە ناونیـشانەکەی تـا ئەنـدازەی جاڕسکردن بێتام بوو:

(بۆ ئەنجومەنی نوێنەران پشت بەستوو بەیاسای **28**-بەندی **595** (س)

پێشکەشکراو لەلایەن نووسـینگەی داواکـاری گـشتیی سـەربەخۆوە لە **9**ی سـێبتەمبەری **1998**دا). دەبێ دان بەوەدا بنێین کە گۆڤاری (تایم) ژیرانە کەسێتی (پیاوی ساڵ)ی هەڵبژاردو ژیرانەش ڕێوشوێنی ئاشـکراکردنی ئەو هەڵبـژاردنەی گـرتەبەر: دوو سـەر لەسـەر یەك بەرگ: کلینتۆن و ستار. چونکە بەڕاستی هەردوو پیاو هی یەك کێشەن، لەسەرەتاوە بـۆ کۆتـایی، لە ڕووداوەکانەوە بۆ وردەکارییەکان، لە ئاکامەکـانەوە بـۆ پێـشهاتەکان. هەردووکیـان بەحـوکمی شێوە، دوای حـوکمی کردەوەیـان، دیـوی جیـاوازی هەمـان دراوبـوون بە هەمـوو مانـایەکی دراوەکە لە زەمەن و لە سەنگدا. ئەو کێشەیەی ئەم دوو کابرایەی کۆکردەوە، بەدرێژایی ساڵی **1998** بێ ڕاوەستان و هەڵوەستەکردن، جێی باسوخواسی شـەو و ڕۆژەی دونیـاو خەڵـکەکەی بوو (دوای ئەوەش زەمەنێکی تریش درێژەدەکێشێ) ئەم کێشەیە وای لە کـۆمەڵی ئەمریکـایی (سەرقاڵکەری زەمان و خاوەنی بڕیار لێدەری) کرد لە فەزایەکی کـراوەدا ببێـتە شـانۆیەك، کە لەناو شانۆکاندا، شانۆی مێژوو و شانۆیی هونەر، سەیرو سەمەرەترینیان بێت. لەهەمـان کاتـدا

ئەم کێشەیە وای لە دانیشتوانی سەر رووی زەوی کرد، کە هەموویان ببنە جەماوەری تەماشاڤانی ئەم شانۆ کراوەیە، کەمەندکێشی سەیرکردن و دڵبەندی رەوتی سەر شانۆکەی بن، سەرسامی گفتوگۆکانی بن و وا لەگەڵ هەموو شتێکدا، کە لەبەردەمیان روودەدات، ئاوێزانبووبن تا ئەو ئەندازەی هەندێکیان ئاگایان لێ نەبوو چەند تەماشاڤانێکی تر، کە لە تەنیشتیانەوە بوون، تووشی پریشك و دەسرێژی توندوتیژی شانۆی فەزای کراوە بوون و لەجیدا، وەك قوربانیانی ئەو بڵقانە، پەکیانکەوت کە دەبوایە تەنها لەسەر شانۆکە قەتیسبونایە، بەلام لەدەست دەرچوونی رووداوەکانی وای لە پریشکی ئەو بڵقانە کرد بگەنە ئەوانەی تاوانێکیان لە مەسەلەکەدا نییە، مەگەر تاوانی راوەستان لە نمایشێکی شانۆیی-مێژوویی و هونەریی- نەبێ، کە پێشتر نموونەی نەبووەو هیچ هاوچەشنێکیش بەتەنیشتەوە خۆی پێ راناگیرێ.

ئەمە باسوخواسێکی ئەو پرسەبوو کە هەردوو پیاوی پێکەوە کۆکردەوە.

*هەرچی دەربارەی پێکەوە دانانی وێنەی هەر دووکیانە لەسەر بەرگی گۆڤاری تایم، بە جۆرێك کە وەك دوو دیوی یەك دراو پێکەوە نووسابوون، ئەوا ئاماژەو دەرکەوت زۆرو زەوەند بوون.

بوونە باسوخواسی گۆڤارەکان

ئاماژەو جەفەنگ و پەیوەندی ناسراوی لەبابەت: تاوان و سزا، گوناه و تۆبەکاری، خەتاو بەلاگێری. لەوانەشە زمانی جەڤەنگ لێرەدا ئاماژەی هەردوو دیوی دراوەکەی پێ بێ. هەروەك ئەو مانایەی پێ بێ کە هەردووکیان لە رووی زەمەن و سەنگەوە هەڵگرین.

یەکەمیان: ئەو رووەی دراوەکە کەوێنەکەی تێدایە (نیگارێك- دەشێ بگۆڕێت- کە ئەویش سیاسەتە).

دووەمیان: ئەو رووەی دراوەکە کە ئاماژەیە بۆ بەهایەك پێشدەکەوێ و ناگۆڕێ- ئەویش یاسایە).

ئەمەش ئاماژەن بەزمانی جەڤەنگ و دواتر، لەگەڵ بەدواداچوونی قۆناغەکانی کێشەکەدا، ماناکانی زیاتر دەردەکەوت.

لەپاڵ ئاماژەو جەفەنگ و پەیوەندیی نێوان شتەکاندا، شتی دیکەی سەیرو سەمەرەش هەبوون، لەباری ئەوەی کە دەشێ تاوانبارێك ئەستێرەبێ، گوناهیش کەمەندکێش و خەتاش لەسەر روخساری هەندێك رەنگە لەگەڵ پێکەنینێکی ئەفسوناویدا خۆی نیشانی خەڵکی بدات (ئەمەش حاڵو باری کلینتۆنە).

هەروەها سزا، تۆبەکاری بەلاگیری، کە چەند ڕوویەکی هەقن، لە هەندێك هەلومەرجـدا تـا پلەی ڕووگرژی جـددین، تـا پـلەی خەمـۆکی گردەبـڕن، بەکـوتەکێکی زبـرەوە بانگەشـە بـۆ بەهەشت دەکەن، هەروەکو پەندێکی بەربلاوی ڕوسی دەیلێ (ئەوەش حالو باری ستار).

راپـۆرتی داواکـاری گـشتی سـەربەخۆ (کینـیس سـتار) کە خـاوەنەکەی ناونیـشانی "بـۆ ئەنجومەنی نـوێنەران- پـشت بەسـتوو بەبڕیـاری **28**، بەنـدی **595** (س)"ی بـۆ هەلبـژاردووە، دیکۆمنتێکی دەگمەنە، چونکە پەیوەندیی بەکەسێتی سال و وێنەی سال و کێـشەی سـال و مشتومڕی سال و هەموو پەیوەستی سالی **1998** و دوای ئەویـشەوە هەیە. هەلـبەت بەردەوام دوو شێواز هەیە بۆ خوێندنەوەی هەر دیکۆمنتێـك، یـاخود لە خـوار دیکۆمەنتەکانیـشەوە، بـۆ خوێندنەوەی فایل و کاغەزەکان، بەتایبەتی هی بواری سیاسی:

*شێوازی یەکەم: خوێندنەوەی دیکۆمێنتەکان- یان فایـل و کاغەزەکـان-بەچـاوی فـزول، وەك ئارەزوویەك بۆ زانینی ئەوەی پەنهان، یان پەردەپۆشـکراوە. خوێنـدنەوەی لەم چەشـنە لە سەفەری فرۆکەوە نزیکە، بەنێو کیشوەر و ئۆقیانووسەکاندا دێت و دەچێ. موسافیری تەماشکار لە پەنجەرەوە کەمەندکێشی پەلە هەورەکانی ژێرەوەیە کەلوتکەی چیاکان شان لەشانی دەدەن و دەریاو بیابانەکان لەبەردەمیدا بێسنوورن و پانتاییەکانیش جاربەجار پەیوەندیی نێوان مـرۆڤ و سروشتی وەبیردێننەوە، بەلام فرۆکەسوار، دوای گەشتەکەی، جێگاکەی خۆی بەجێـدێلێ و ئینجا وێنەکان لەبیـرەوەری دەکـشێنەوە، دووردەکەونەوەو زەرد هەلـدەگەڕێن، تـا ئەوکـاتەی بزردەبن. هەرچی شێوازی دووەمی خوێندنەوەیە، ئەوا لە سەفەری پیادەی سەرزەمین دەچێ، وەختێـــك ڕووبەری زەوی ڕوپێـــوو خـــۆلەکەی شـــیکاریدەکرێ، دەچێـــتە قـــوولاییەوەو لە پێکهاتەکەی دەکۆلێتەوە، لە کەشـوهەوا نزیکـدەبێتەوەو گەرمـاییەکەی پێوانەدەکـات. ئینجـا بەسەر تۆبۆگرافیا گوزەردەکاو لە دەریاو کەنارەکانی ڕادەمێنـێ، بەردو خـۆلەکەی دەپـشکنێ و گیانلەبەرو ڕوووەك پۆلێندەکا، لە پشتاوپشت و بنەمالەکان دەپێچێتەوە، تا دەگاتە دیاریکردنی ڕێڕەوێکی ڕوون بۆ ژیانی مرۆڤێکی زینـدوو، یـان چیرۆکـی ڕووداوێکـی قەومـاو. ئەگەرچـی زەمەن زەمەنی سەفەری بالەفڕییە، بەوپێیەش زەمەنی خـوێنـدنەوەی خێـرایە- بەلام زەمەن زەمەنـی ڕاسـتییەکان و بەو پێـیەش زەمەنـی پیادەرۆیـشە. پێـی نـاوێ کە ئەوەی خـۆی بە بنەماکان جۆش نەدابێ، ناتوانێ دزەبکـاتە نێـو زەمەنەکـانەوە. هەروەهـا دەسـپێکی فـڕین بـۆ ئاسمان نایەتەدی، مەگەر لەسەر زەمینەیەکی پتەونەبێ.

راپۆرتی (کیـنس سـتار)ی داواکـاری گـشتی سـەربەخۆ، دیکـۆمینتێکی تێـدایە کە زیـاتر بەشێوازی سەفەر بەبالەفڕێ، خێراو خێرا لەگەل ڕیتمی زەمەنـدا، مـامەلەی لەگەلـدا کـرا. بە زۆری هێندەی لەسەر ڕاپۆرتەکە خوێندرابۆوە، هێندە لە خودی ڕاپۆرتەکە نەخوێنـدرابۆوە. ئەو ئاکـامەی زۆربەی خەلـك پێـی گەیـشتبوون ئەوە بـوو، کە ڕاپـۆرتەکە بەتێکڕایـی چیرۆکـی

پەیوەنـدییەکی سێکـسییە لەنێـوان ژن و پیاوێکـدا٠ هەرچـی دەربـارەی وردەکـارییە زۆر و زەوەندەکانە، ئەوا تێکەڵییەکە لە توخمەگەلێکی وروژێنەر، کە وای لە ڕاپـۆرتەکە کـرد ببێـتە چیرۆکێکـی ڕۆژنـامەوانی دەگمەنـی بێـوێنە٠ ئەمەش نهێنـی بایەخـدانەکەی خەڵکـیـە، چ لەنـــاوخۆی وڵاتەیەکگرتووەکـــان و چ لە دەرەوەی! هەرئەوەش بەرایـــی مەســـەلەکەو کۆتاییەکەیەتی، نەك شتێکی تر٠

دەشێ لەبیرمان بێ کە لۆژیکی لەم بابەتە خوێندنگەیەکی زانست و هونەرەکـانی میـدیای لەپشتە، کە مامۆستایان و پەیڕەوان و لایەنگرانی خۆی هەیە٠ لە دەفتەری وانە پیشەییەکانمدا هەیە، کە بەندە لە کۆلێژی ڕۆژنامەوانیی زانکۆی کۆلۆمبیا لە نیویۆرك، ئامادەی خولێـك بـووم، وانەکـانی لە دەوری یەك بـابەت دەخـولانەوە، ئەویـش (هەواڵـی سـەرنجڕاکێش ئەوەیە، کە شتەگەلێکی پێنج تـوخمی تێـدایە: شـتێك لە پادشـایەتی ROYALTY- شـتێك لە ئـایین، لە سێکس، شتێك لە تاوان و شتێك لە پەنهانی٠

ئینجا مامۆسـتای وانەبێـژ شـتێکی لەبـابەت ئەوەوە گـوت، کە فـۆرمەلەی هەواڵێکـی وەك مۆدێلێکی پوخت و بەرجەستەی نموونەییترین هەواڵی سـەرنجڕاکێش داڕشـتووە٠ مامۆسـتای ناوبراو فۆرمەلە نموونەییەکەی خۆی بەم شێوەیە خستەڕوو:

(شاژن هاواریکرد: ئەی خوایە گیان، شازادە سکی هەیە، کێ ئەمەی کرد؟)

ئینجا درێژەی بەڕوونکردنەوەو وردەکاریی زیاتر دا:

کە هەواڵەکەی بەناوهێنانی شاژن دەستیپێکرد، ئەوا شتێکی لە ڕەوشی شـاهانە خواسـت٠ کاتێك لە زاری شاژنەوە جاڕیدا کچەکەی سکی هەیە، شتێکی لە سێکسەوە خواست٠ دواجـار

کلنتۆن و هیلاری، ڕۆژی دەستبەکاربوونیان سەرەتای شلەژانی کۆشکی سپی بوو

کە پرسی کێ وای کرد؟ ئەوا شتێك نهێنی و پەنهانی و تاوانیشی خستەسەر.

پاولا جۆنز

دیارە مامۆستاو پەیڕەوان و خوێنەرانی ئەم خوێندنگە ڕۆژنامەنووسیە پێیانوایە، ئەمە لەگەڵ ڕیتمی ئەم چەرخەدا نزیکترەو وەکی ویش خێراو سەرنجڕاکێش و قۆڵپەدەدا، بەڵام بۆ خۆشبەختی لە ڕۆژنامەوانیی جیهانیدا خوێندنگەی تر هەن، کە بیروبۆچوونی جیاوازیان هەیە. پێویستە تێبینی ئەوە بکرێ کە ئەو شتە لە سێکس کە چیرۆکێکی سەرنجڕاکێشی جێی بایەخ بەرهەمدێنێ، بەپێی پێوەرەکانی مامۆستای کۆلێژی ڕۆژنامەوانی لە زانکۆی کۆلۆمبیا، ساناترین شتی ڕاپۆرتەکەی ستارە. هەروەها تاکە لایەنی شایانی خوێندنەوە نییە لە ڕاپۆرتەکەدا، ئەگەرچی تێڕوانینێکی سەرپێی وای دەردەخا کە پانتایی هەرە گەورەی داگیرکردووە لە لاپەڕەو پاشکۆکانی، کە بە هەزاران لاپەڕەیە! (بەگوێرەی پێوەرەکانی مامۆستای وانەبێژی زانکۆی کۆلۆمبیا، توخمەکانی هەواڵی نموونەیی، هەڵبەتە بەڕای ئەو، سەرجەمیان لە کێشەکەی کلنتۆن و ستاردا هەبوون:

- شتێك لە شاهێتی لەئارادابوو (کۆشکی سپی و سەرۆك بەجۆرێك لە جۆرەکان).
- شتێك لە سێکس لەئارادابوو (شتێکی زۆریش) بەو مانایەی کلنتۆن ئەو شازادە خانمەیە کە شاژن جارێدا سکی هەیە (شاژنەکەی هاواریکرد کۆنگرێس بوو).
- شتێك لە نهێنی و پەنهانی و تاوان لەئارادابوو، شتێك بوو زۆر لەڕادەی پێویست کە درێژایی ڕێگای کلنتۆنی داگرتبوو لە پایتەختی ویلایەتی ئەرکنساسەوە بۆ پایتەختی یەکێتی ئەمریکایی لە واشنتۆن.
- شتێك لەئاین لەئارادابوو (چونکە کلنتۆن بەشێوەیەکی تایبەتی ئەوتۆ پەیوەندی خۆی لەگەڵ مۆنیکا هەڵسوراند کە پێیوابوو کتێبی پیرۆز وەکو کردەوەیەکی گوناهکارانە ئاماژەی پێ نەکردووە).

ئەوەی مایەی تێڕامانە ئەوەیە، ئەو شتە لە سێکس، بەدیاریکراوی ئەو توخمە بوو کە خودی سەرۆك کلنتۆن و لەگەڵ ئەویشدا ژنەکەی و لەپشت هۆردوکیشیانەوە تێکڕای ستافی کۆشکی سپی و تێکڕای کۆمەڵی ڕاوێژکاران و تێکڕای شارەزایانی پەیوەندییە گشتییەکان، کە لەپشت پیاوی یەکەم و خانمی یەکەم-ی ئەمریکاوە ڕیزیان بەستبوو، هەڵوەستەیان لەئاستدا کرد. ئەوەش لە تێڕوانینی یەکەمدا جێی سەرسوڕمان بوو، بەڵام کەمێك وردبوونەوە

دەریدەخات، کە ئەوە بەئەنقەست و لەپێناوی پەردەپۆشکردنی شتێکی تری جگە لە سێکس، کراوە.

جێنیفەر فلاوەرز

سەرۆك کلنتۆن یەکەمین کەس بوو تۆخمی (سێکس)ی هەڵبژارد، بۆ ئەوەی لە زووەوە جەختی لەسەر بکات، کاتێك حاکمی ویلایەتی (ئەرکنساس)و پاڵێوراوی سەرۆکایەتی وڵاتەیەکگرتووەکان بوو. لەو دەمەیدا هەواڵی پەیوەندییەکی پتر لە دە ساڵی لەنێوان حاکمی پاڵێوراوی سەرۆکایەتی و خانمە گۆرانیبێژێکی ئەکتەر لە یانەیەکی شەوانە، کە ناوی (جێنیفەر فلاوەرز) بوو، دزەیان کردە نێو ناوەندی رۆژنامەوانییەوە. جێنیفەر بڕیاریدا هەرچی لەبارەی حاکمی پاڵێوراوەوە دەیزانێ ئاشکرایبکات، ئەمەش کاتێك کلنتۆن وردەوردە لێی دوورکەوتەوە، لەترسی ئەوەی نەبادا درێژەکێشانی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ویدا کار لە چانسی سەرکەوتنی بکات. کاتێکیش جێنیفەر درکاندی، بیل حاشایکرد. کە چی زۆری پێ نەچوو ناچاربوو دانی پێدا بنێ، دوای ئەوەی دۆستی زامدار کاسێتی دەنگی و نامەی دەستنووسی کلنتۆنی خستەڕوو، تا ڕاستیی قسەکانی خۆی بسەلمێنێ. ئاشنایەتی جێنیفەر لەگەڵ حاکمدا تەنها لەوەدا قەتیس نەبوو کە لەو جۆرە پەیوەندیانە ڕەچاودەکرێ. ئەمەش بەهۆی ئەوەی، هەروەکو خانمخاس خۆی گێڕاویەتییەوە، کلنتۆن سەر لەسەر سەرین (زۆر لە نهێنییەکانی سیاسەت و سیاسییەکانی بۆ درکاندووە، لەوانەش تەنانەت نهێنیەکانی ژنەکەی)، بەڵام کلنتۆن لە ژێر گوشاری ئابروچووندا بڕیاری دا تەنها جەخت لەسەر مەسەلەی سێکس بکاتەوە، بەو خەیاڵەی کە ئەگەر (لێرە) دانی پێدانا (لەولا) خۆی لە دانپیانان دەبوێرێ. بەواتایەکی تر ئەگەر دان بەوەدا بنێ کە لەسەر (قەنەفەکە) چ ڕووی داوە؟ ئەوا خۆی لە دانپیانان بەوەی لەسەر سەرینەکە چی درکاندووە؟

بەم ڕەوتە لە داکۆکی لەخۆکردن کلنتۆن گوتی: بەڵێ، من خەمبارم چونکە ئازارێکی ئەوتۆم بەخانەوادەکەم گەیاند، کە هیچ پێویست نەبوو. دەشزانم کاری لە ژیانی هاوسەریشم کرد، بەڵام ملیۆنان ئەمریکایی کە ئەمشەو گوێم لێ دەگرن، دەزانن باسی چ دەکەم و تەقدیری هۆیەکانی لاوازی مرۆڤانەی دەکەن. ئەو لاوازییە خەسڵەتێك نییە کە تەنها من خۆمی پێوە هەڵگێشم یان خەوشێك نییە کە تەنها من هەڵگری بم. مرۆڤ لە هەموو بارێکدا هەر مرۆڤەو کێماسی تایبەتی خۆی هەیە، بەڵام ئەو پرسیارەی کە دەبێ ئەمریکا وەڵامی

بداتەوە ئەوەیە، ئایا دەکرێ کێماسییەکی تایبەتی ڕێگربێت لەوەی پیاوێکی لەبارو شیاو ئەرکی سەرشان و بەرنامەی خۆی جێبەجێبکات؟

کلنتۆن، ڕەوتێك لە ژیانی تایبەتی

لەسەرەتای نەوەدەکانەوە، کاتێك بیل کلنتن وەك پاڵێوراوی سەرۆکایەتی لە بەرامبەر جۆرج بوش دەرکەوت، تا کۆتایی ئەو ماوەیەو لەگەڵ نزیکبوونەوەی تەواوبوونی سەرۆکایەتییەکەی، ئەوا چیرۆکەکە دووبارەیەو قەوانە سواوەکە بەردەوامە.

جێنیفەر فلاوەرز، پاولا جۆنز، کاتلین ویلی، ئەلیانور مۆندیل و ئینجا مۆنیکا لوینسکی و سەدانی تر بەپێی گوتەکانی مۆنیکا لوینسکی، کە لە زمانی سەرۆکەوە دەیگێڕێتەوە، چۆن کلنتۆن ئەوانەی بۆ باسکردووە لەمیانی خۆهەڵکێشانی بەو قۆزییەی هیچ ژنێك خۆی پێ ڕانگیرێ و لەبەردەمیدا دەستەمۆدەبێ.

هەموو جارێك ئەوە دەرکەوت، کە سێکس کێرڤێکە لەگەڵ چەند کێرڤێکی تر لە چیرۆکەکەدا، بەڵام داکۆکیکردنی کلنتۆن لە خۆی و داکۆکیکردنی خێزان و ڕاوێژکارو شارەزایانی پەیوەندییە گشتییەکانی ئەو، تەنها تەئکیدی لەسەر سێکس دەکردەوە، بەو حیسابەی کە ڕەتکردنەوەی ئەو تۆمەتە بەبیانووی لاوازیی مرۆڤانەوە بەسە بۆ بێتاوان دەرکردنی سەرۆك بەو لێخۆشبوونەی کە (کێهانتان بێگوناهن با بەردێکی تێبگرێ). بیرۆکەی دانپیانان بەگوناهەکە، وەك ڕێبازێکی داکۆکیکردن لە کلنتۆن بیرۆکەیەکی ساناو ساکارە، چونکە ئەگەر پەیوەندیی سێکسی لە دەرەوەی خێزان خەتایەك بێت، ئەوا لێبوردن لە دەست ژن و دواتر لە دەست بنەماڵەدایە، ئینجا ئەگەر گشتیان لەو خەتایە خۆشبن، خەڵکی دیکە هەقیان نییە، مەگەر جگە لە خەتای جاڕدراو و لێخۆشبوو لەلایەنی خاوەندارەوە مافەوە، مەبەستی تریان هەبێ؟

هەموو جارێك و دوای هەموو دانپیانانێك بەگوناهەکە، خانم هیلاری کلنتۆن وەك زویربوویەك لە مێردەکەی لە وێنەکەدا دەردەکەوێ و دواجار مێردەکەی دەستی لە کەمەری

ئالاندووه، وەك گەڕانەوەیەك بۆ ڕۆژانی ئەڤینداری و پەشیمانییەك لە هەمبەر فەرامۆشکردنی وادەو بەڵێن و ئینجا بەشێوەیەکی کاتیش بێت پەردە بەسەر وێنەکەدا دەدرێ، تاوەکو جارێکی تر کە کڵپەی ئارەزوو لە سینەی سەرۆکدا گڕدەگرێ و بڵێسەکەی لە چاوانیدا دەبریسکێتەوە. ئەمە حاڵ و بارێکە گەلێکجار ڕووی داوەو کارەساتەکە ئەوەیە هێندە دووبارەبۆتەوە وای لێهاتووە نیگەرانی لای کەس ناخولقێنێ، تا ئەو ئەندازەی ڕۆژنامەی (نیویۆرك تایمز)، ڕۆژنامەی هەرە سەنگینی نێو ڕۆژنامەکانی کەناری ڕۆژهەڵاتی ویلایەتە یەکگرتووەکان، سەروتارێکی نوسیووە کە دەڵێ: لەوانەیە واچاکتر بێ کە کەس لووت نەژنێتە ژیانی تایبەتی بیل کلنتۆنەوە، مەگەر کاتێك لە ڕەفتارەکانییدا کەتنێکی وایکرد، کە بەتۆبزی تەعەددا بکات، چونکە لەم حاڵەدا دەبێتە پێشێلکاریی یاسا!

سێکس و هێز (دەسەلات یان دەستڕۆیشتن) دوو هاوەڵی خۆشەویستی یەکتری بوون لە ڕەوتی دوورو درێژی مێژووی مرۆڤایەتیدا. ئەمەش دیاردەیەکە دەشێ بەسروشتی تەفسیربکەین. دکتۆر هنری کیسنجەر، وەزیری ناوداری دەرەوەی وڵاتە یەکگرتووەکان، خاوەنی تیۆرییەك کە لە خۆیم بیستووە، ئەو وای گێڕایەوە کە ئەم تیۆرییەی بەلێکۆڵینەوە ئاشنابووەو بەتاقیکردنەوەش بۆی ساغبۆتەوە، کیسنجەر گوتی: بەلێکۆڵینەوە زانیم، هێز توخمێکی حاشاهەڵنەگرو کارییە، بەلام نەیدەزانی ئەم توخمە تاکوێ بردەکات، مەگەر ئەو کاتە نەبێ کە بووە ڕاوێژکاری سەرۆك بۆ کاروباری ئاسایشی نەتەوەیی و دواتر وەزیری دەرەوەو ئینجا ئەستێرەیەکی درەوشاوەی سیاسەتی نێودەوڵەتی، ئەو وەختە بۆی دەرکەوت هەندێك خەسڵەتی وروژێنەری هەیە کە جاران لە خۆی ڕانەدەبینی، ئینجا وزەو کەرەستە گەلێکی لێ دەرکەوت کە پێشتر شتی وای لە خۆیدا شك نەدەبرد. هنری کیسنجەر هەروا گوتی: دوای ئەوەی دەسەلاتی جێهێشت و لە بلاجگتۆرەکان دوورکەوتەوە، هەستی کرد کە هێزی چاوبڕانی کەمدەبێتەوە ویستی بۆ پیری بگێڕێتەوە، بەلام لە هێکڕا وەبیریهاتەوە لە هەڕەتی گەنجی و پێش هەڵکشانی بەرەو لوتکە کاریگەری خۆی و بەپیرەچوونی ئەو کاریگەرییە تا ئەو ئەندازەیە بەخوڕ نەبوو کە لە سەردەمی هێزی و دەسەلاتیدا بوو.

لەوانەیە زێدەڕۆیی نەبێ ئەگەر بگوترێ ڕێڕەوی دوورودرێژی مێژووی مرۆڤایەتی بەپلەی سەرەکی بریتیبووە لە ململانێ لەسەر سێ هۆکار: هێز، سامان و جوانی. تێبینی دەکەین هەرسێ هۆکار کە زانستی ململانێ لە چاخی نوێدا ئاماژەی پێ دەکات هێندە لە داخوازی کەماڵ لە بانگەشەی فەیلەسوفانی گریك، پێش هەمووشیان ئەفلاتۆن، دوور نییە. کاتێك ئەفلاتون کۆششی مرۆڤایەتی وا ناساند کە هەوڵێکە لەپێناو گەیشتن بەڕەوایی، خێر و جوانی:

(ڕەوایی) لە بانگەشەی فەیلەسوفانی گریکدا، (هێز) لە لۆژیکی ململانێی نوێدا، مافێکە دەستەبەرناکرێ، بێ (هێز)ێك کە داکۆکی لێ بکات، جا ئیتر ئەو هێزە شەریعەتێکی ئاسمانی

یان یاسایەك بێت كە مرۆڤ دایناوە، دواجار ئاگر و سووتان بۆ یاخیبوانی شەریعەت هەیەو زیندانیش (هەروەها پەتی سێدارەش) بۆ لەیاسالادەران هەس.

(خێر)یش بارێكی لەم شێوەیەی هەیە، خێر، چ خێری مەعنەوی و چ هی ماددی، بۆ هەموو كەسێك مەیسەرنابێ، مەگەر زێدەباییەك لە بواری خوداناسی هەبێ تا مرۆڤەكان نەفس بەرزبن، مەگەر زێدەباییەك لە بواری كاردا هەبێ كە پێویستییەكانی هەمووان پڕبكاتەوە، هەرچی توخمی سێیەمی هۆیەكانی ململانێ، یان بانگەشەی فەیلەسوفەكانی گریكە، واتا جوانی، ئەوا كەس لەگەڵیدا ناكۆك نییە. بەتایبەتی ئەگەر لەم میانەدا ڕەنگدانەوەی جوانی لە سروشتی و لە ڕاستی و لە مانامان دوور ڕاگرت و بەشێوەیەكی كاتیش بێ جەختمان كردە سەر جوانی سۆزداری، كە دڵی پیاوان و ژنان بەتاڵان دەباو جەماوەریان لەگەڵدا دەخەوێنێ، چ وەك ئیلهامبەخش یاخود بزوێنەرێك و چ وەك ئارامیبەخش یان ئیستیفزازكارێك.

ئەگەر ئەم ڕێڕەوەمان پەسەندكرد، كەوابێ لاپەڕەكانی مێژوو بەزۆری بریتین لە سێ لاپەڕە، لاپەڕەیەك دەربارەی خواستی زاڵبوون لە ڕێی بەكارهێنانی هێز بۆ ڕەوایی یان لە دژی ڕەوایی، لاپەڕەیەك دەربارەی خواستی سامان بەدەر لە جیاوازی ئامرازو ئامانجەكانی، لاپەڕەیەك دەربارەی دڵبەندی جوانی، ئەگەرچی پێوەرەكان جیاوازبن و دیدگای ڕوانین بۆ جوانی لە ئاستی جیاجیادا بێت، هەرسێ لاپەڕەكەش لێكدابڕاوو جیانین، بەڵكو بەشێوەیەك لە شێوەكان ڕێڕەوێك پێكەوەیان دەبەستێ و لایەنەكانیان لێك گرێ دەدا.

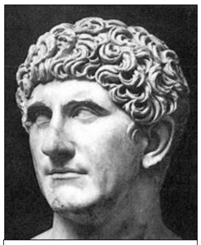
ئەنتۆنیۆ

ململانێی كۆنینی نێوان ڕۆما و ئەسكەندەرییە هەرگیز لە هەقایەتەكانی ئەڤینداری نێوان یۆلیۆس قەیسەرو كیلۆپاترا دابڕاونییە، هەروەك چۆن لەو هەقایەتە ئەڤیندارییانەش دواتر لەنێوان مارك ئەنتۆنی- بەشدار لە كوشتنی یۆلیۆس قەیسەر-و خودی كیلۆپاترادا ڕوویان دا. ململانێی ناوجەگەری ئەورووپاش، لەسەرەتای چاخی نوێدا، هێندە لە هەوەسبازی ناپلیۆن و جۆزفین، بێوەژنەی هەمیشە مەكرباز، دوورنەبوو. هەروەك دوورنەبوو نە لە ژنهێنانی ناپلیۆن لە ماری لویز، شاژنی بنەماڵەی ئەرستۆكراتی هایسبۆرگ و نە لە شۆڕشی پۆڵەندا كە ڕێبەرایەتییەكەی ماریا فالفسكای جوانی جوانانی پێشكەش بە ناپلیۆن كرد، تاوەكو ئەو دێوجامەیە لە پۆڵەندا ڕازیبێ و سەربەخۆییەكەی بپارێزێ.

كیلۆپاترا و قەیسەر، ئەڤینی زەمانی جاران

سەیرو سەمەرەکەش ئەوەیە، ناپلیۆن لەکۆتایی ژیانیدا پەیوەندیی لەگەڵ ئەکتەرێکی هەرە جوانی پاریسیدا بەست، کە لەسەر شانۆ بە مەدمۆزیل جۆرج ناوبانگیدەرکردبوو، دوای دۆڕانی ناپلیۆن مەدمۆزێل جۆرج توانی هەست و سۆزی دۆك و لنگتۆن، فەرماندەی ئینگلیز کە لە شەڕی واترلۆدا لە ناپلیۆنی بردەوە، بەلای خۆیدا ڕابکێشێت. دواجار حوکمی خانمخاس لەسەر هەردووکیان و لەبەر ڕۆشنایی ئەزموونی خۆی وابوو کە گوتی: بۆم دەرکەوت ئەوەی لە خۆشەویستیدا لێوەشاوەیە، هەر خۆشی لێوەشاوەی مەیدانی جەنگە! (ئەمەشیان تەئکیدکردنەوەیەکی دووبارەی تیۆرییەکەی کیسنجەرە)

چاخی شاژن فیکتۆریا، کە زۆربەی سەدەی نۆزدەی گرتەوە، ترۆپکی مەزنێتییە لە مێژووی ئیمبراتۆریای بەریتانیا و لوتکەی سەرکەوتن و خەنی بوونێتی، ناوی فیکتوریا، شاژنی بەریتانیا و ئیمپراتۆری هیندستان، چرکراوەی سەڵتەنەتی تەواوی چاخێك بوو کە نازناوی چاخی ڤیکتۆری لێ نرا، تا ببێتە ناونیشانێك بۆ شکۆداری مولْك، هەروەك چۆن بووە ناونیشانی هەڵسوکەوتی کۆمەڵگەیەك کە خۆی وەك نموونەیەکی جێی چاولێکردنی مرۆڤایەتی دەهاتە پێشچاو لە بواری پابەندێتی بە ڕەوشتی بەرزو دابونەریتی و بەمەرجەکانی شارستانێتی تا پلەی وشکە سۆفێتی.

مارگریت تاچەر

دواتر دەرکەوت کە ڤیکتۆریا دوای وەفاتی میر ئەلەبەرتی مێردی پەیوەندییەکی بەردەوام و جێگیری لەگەڵ جۆن براون، خزمەتکاری تەوێڵەی پادشایەتی سازدابوو، هەر لەو پەیوەندییەش کچۆڵەیەکی بوو کە دواتر بڕیاری پەردەپۆشکردن و شاردنەوەی لەکن خێزانێك لە ئەڵمانیا، درا.

هەنووکە لە لەندەن- بەئیلهام وەرگرتن لەو چیرۆکە- خەریکی بەرهەمهێنانی فیلمێکی سینەماییین بەناوی مسز براون! (ژنی خزمەتکاری تەوێڵەکە) لەکاتی گەڕان بەدوای کەرەستەی مێژوویی فیلمەکەدا، بەستەیەك نامەی ئاراستەکراوی ڤیکتۆر بۆ خزمەتکاری تەوێڵەکە دۆزرایەوە. ئەوەی جێی داخە ئەوەیە، کە براون نیمچە نەخوێندەوار بوو، خوێندن و نووسینی هەر نەدەزانی.

لە ڕابردووی نزیکیشدا فرانکلین ڕۆزفلت، فەرماندەی هاوپەیمانێتی گەورەی ڕۆژئاوا، لە گەرمەی تۆفانی جەنگدا کەوتە داوی ئەڤینی سکرتێرەی کۆمەڵایەتی ئەلیا نورای ژنی،

تەنانەت لە کاتی گیانکێشانیدا لە خانووە گوندییەکەی لە (بارك لین)، دەستی دۆستەکەی گرتبوو. ئەدلۆف هیتلەری ڕێبەری ئەڵمانیاش لەوپەڕی ململانێی گەورەی جیهان شێتوشەیدای ئیڤا براون بوو، کە بەدرێژایی جەنگەکە لە (لانەی هەڵۆ)، ماڵەکەی لە لوتکەی چیای برختسجادن لە باڤاریا، لەگەڵی دەژیا. ڕێبەری ئیتاڵیاش، بنیتۆ مۆسۆلینی تا بناگوێی غەرقی ئەڤینی (کلارا بتاچی) بوو، تەنانەت هەر لەگەڵ ئەویشدا گەیشتە چارەنووسی خۆی، کاتێك کۆمەڵە شۆڕشگێڕێکی کۆمۆنیست دەستگیریانکردو بەپەتکێشان کوشتیانن، ئینجا هەردوو تەرمەکەشیان، لە بەنزینخانەیەك بەقولابێکەوە هەڵواسی. هەروەها دوایت ئیزنهاور، فەرماندەی مەیدانی سوپاگەلی ڕۆژئاوا، پەیوەندی لەگەڵ خانمە خۆبەخشێکی ئینگلیزی بەست کە شۆفێری سەیارەکەشی بوو. دوای جەنگی دووەمی جیهانیش تووشبوونی ئەنتۆن ئایدن لە شەڕی سوێس هێندە لەو مەیلە دوورنەبوو کە ئایدن دەیویست توانای خۆی بۆ کلارسیا بسەلمێنێ، دواتر لەکۆتایی تەمەن و لەگەڵ جیاوازی سی ساڵەی نێوانیان، کلارسیای خواست.

کەوتنی یەکجارەکی پارتی پارێزگارانی بەریتانیا، لە نیوەی شەستەکان، بەهۆی ئابڕوچوونی پەیوەندیی نێوان دوروسی، ژنی هارولد ماکمیلانی سەرەك وەزیران و لۆرد بۆسبی بوو کە ئەستێرەیەکی کۆمەڵایەتی دەستبەتاڵ بوو، بەڵام ماکمیلان بەناچاری و لە ژێر گوشاری لەیدی دوروسی خێزانی، بەبەرچاوی دیەی ڕەخنەگرو تەوسپێکەری ئەنجومەنی وەزیرانەکەیەوە، وەك وەزیرێك لە حکومەتەکەیدا دایمەزراندبوو!

خاتیمەی ئابڕوچوونەکانی ئەو چاخە ئاشکرابوونی پەیوەندی کریستن کلیری سۆزانی لەگەڵ جۆن بروفیمۆی وەزیری جەنگی بەریتانیابوو، بەزمەکە ئەوەبوو کە خانمخاس لە هەمانکاتدا پەیوەندیی لەگەڵ مولحەقی سەربازی سۆڤێت لە لەندەن، کۆلۆتێل یفگینی ئیفانۆف، هەبوو.

ژنە ئاسنینەکە لای میتران شتێکی تر بوو

پارتی پارێزگاران نەیتوانی لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێتەوە، مەگەر ئەو کاتە نەبێ کە مارگرێت تاچەر دەرکەوت، تاچەریش هەروەکو زۆربەی هاوەڵەکانی دەڵێن نازو فیزی ژنێتی خۆی -بێ کەموزیاد- بۆ کارکردنە

سەر دەوروبەرە سیاسییەکەی خۆی بەکاردەهێنا• سەرۆك فرانسۆ میتران هەستی بە جۆرێك لە دڵبەندی شاردراوە لەئاستی مارگریت تاچەری (سەرەك وەزیرانی بەریتانیا)دا دەکرد، جارێکیان خۆم گوێم لێ بوو کە دەیگوت: (ئەم ژنە شتێکی بزوێنەری تێدایە کە ناتوانرێ فەرامۆشبکرێ، تەنانەت ئەو کاتەش کە لە هەر گفتوگۆیەکی سیاسییدا قیژەقیژێتی••) میتران هەروا دەیگێڕایەوە (دوو لێوی مارگریت وەك دوو لێوی مارلین مۆنرۆ وان، پڕن لە وروژاندن، بەڵام هەردوو چاوەکانی وەکو دووچاوی کالیگۆلای ئیمپراتۆری ڕۆمانی وان و شەڕیان لێ دەبارێ!)

بەڵام ئەوانە هەمووی، تەنانەت ئەوانەش کە هی زەمەنێکی نزیکن، لە چاخە گەلێکی جیاوازدا ڕوویان داوە، چاخەگەلێك کە دەکرا نهێنی تێدا بپارێزێ و ئابروچوونی تێدا پەردەپۆشبکرێ!

بیل کلینتۆن و مۆنیکا لوینسکی لەسەری سەرەوەی ئەو لاپەڕەی مێژووەوە نین، کە پەیوەندیی نێوان پیاوێك هێزی هەیەو ژنێك شۆخ و شەنگە (هیچ نەبێ لە چاوی ئەو پیاوەوە، نەك لە چاوی خەڵکانی ترەوە) دەگێڕێتەوە، بەڵکو لەوانەیە ئەوان لە ڕیزی هەرە خواری لیستە مێژووییەکە بن•• ریزبەستنی ئەوان لەکۆتایی ڕێڕەوێکدا هاتووە، کە بەدرێژایی بەدوایەکدا هاتنی چەرخی ڕۆژگار لارەلارێتی، تاگەیشتە هەڵدێرێکی وا کە پەیوەندیی نێوان پیاوی هێزدارو ژنی پەسەندکراو گلۆربۆوە!

هارولد ماکامیلان

ئەم هەڵدێرە، کە بزاوتەکەی لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا زیاتر لەهەر شوێنێکی تر خێراتربوو، دەشێ لەماوەی سەرۆکایەتی جۆن کەنەدی چاودێریبکرێ، کە هاوکاتی هەندێك پێشهاتی ئاوس بەگۆڕانکاریی بەرفرەهی، بێسنوری، بێپەروا بوو• لەوانەشە ڕێککەوت نەبێ کە دروشمی هەڵمەتی هەڵبژاردنی کەنەدی و دروشمی ئیدارەکەی گوزارشتی سنوورە نوێیەکان (The new Frontiers) بوو•

- گەیشتنی کەنەدی بەکۆشکی سپی شۆڕشێکی گەنجانە بوو (هەرخۆی دەیگوت ئەز یەکەم سەرۆکی ئەمریکام کە لە سەدەی بیستەم لەدایکبووبێ)•

- گەیشتنی کەنەدی بە کۆشکی سپی

شۆڕشێکی دەوڵەمەندانە بوو (چونکە ئەو یەکەم پاڵێوراوی سەرۆکایەتی بوو کە سەروەت و سامانەکەی باوکی تێچووی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی گرتەئەستۆ).

- گەیشتنی کەنەدی بەکۆشکی سپی شۆڕشێکی جوانانە بوو (جاکلینی خانمی وی بەرجەستەکردنی پێوەرەکانی جوانی شەستەکان بوو، کە لە تاقەژنێکدا چڕبوبۆوە) هاوشانی ئەمانەش لەوانەیە لەوان بایەخدارترو جێگیرتریش، گەیشتنی کەنەدی بە کۆشکی سپی ڕێککەوتن سەرەتای شۆڕشێکی هەرە مەترسیدار بوو کە شۆڕشی وێنەکان (تەلەفزیۆن) بوو، ئەو تەلەفزیۆنەی دواتر لەگەڵ گەشەکردنیدا

جاکلین و کەنەدی

قەدەری وابوو بخرێتە سەر مانگە دەستکردەکان و هەموو کیشوەرو، هەموو سنوورو تەلبەندو دیوارەکان ببڕێ!

بەهەرحاڵ هەقایەتەکەی جۆن کەنەدی و بنەماڵەکەی لە سەردەمی نوێدا سەرلەنوێ دووبارەکردنەوەی هەقایەتەکانی بنەماڵەی بورجیای ئیتاڵیایی بوو لە دووماهی سەدەکانی ناوەڕاستدا، بنەماڵەی بورجیا شێتوشەیدای کۆکردنەوەی زێڕ و کەڵەکەکردنی سەروسامان بوون، لەنێو ئەندامەکانی ئەو بنەماڵەیەدا پاپایەکی فاتیکان هەبوو، کە کەتنی گوناهی لەگەڵ لۆکریچیای کچیدا کرد! ئەم شازادەیە دۆستەکانی خۆی، لە فەرماندەو پلەدارەکانی کەنیسە ژەهرخواردووکرد، هەروەك پاپا خۆشی کوڕێکی بیژی بەناوی (سیزار) هەبوو کە بیژاتی لەگەڵ بابیدا کردو لە جێی وی لەسەر تەختی سان پیتەر دانیشت.

جاکلین

نزیکەی هەمان شەو ئەو وێنانە لەگەڵ بنەماڵەی کەنەدیدا دووبارەبۆوە، بنەماڵە سەروسامانێکی زۆریان لە قومارو ئاڵوگۆڕی پارەو قاچاغ و ساتوسەودای ژێر بەژێر لەگەڵ چەتەکانی مافیادا کۆکردەوە، ئینجا ئەو سەروسامانەی لە دەستی جۆزیف کەنەدی باوکدا کۆبۆوە ڕێگای کڕینی نفوزی سیاسی و (غەیری سیاسیش) بوو، پارەکانی وی کوڕەکەی

بەرەو کۆشکی سپی هەڵگرت، جۆن کە چووە کۆشکی سپییەوە قـۆڵی بەقـۆڵی ژنە شـۆخ و شەنگەکەی، جاکلین-دا کردبوو، بەڵام ئارەزوو و تاسەی لای ئافرەتێکی تـر، ئەسـتێرەی هەرە نـاوداری خرۆشـان لە تەواوی سـەدەدا، مـارلین مـۆنرۆ، بـوو. مـارلین مـۆنرۆ بەهەوەسـی ئەسـتێرەیەك کنیـدی هەڵپێچـا، کە دان بە پەیوەندییەکەیـدا بنـێ و هەڕەشەی ئاشکراکردنی نهێنییەکـانی لـێ کـرد، کنێـدیش سـێ و دووی لە بڕیـاری کوشتنی نەکرد.

مارلین مۆنرۆ، کارەکتەرێکی چیرۆکەکانی کۆشك

سـەیر ئەوەیە ئەو کەسـەی تەگبیـری کوشـتنەکەی گرتەئەسـتۆ، لە ڕێـی یـارمەتی چەند ئەندامێکی مافیاوە، رۆبەرتی برای بوو کە ئەو کاتە داواکـاری گـشتی، واتـا وەزیـری داد بـوو، بەڵام رۆبەرت پـێش ئەوەش بڕیـاری کوشتنەکە جێبەجێبکات، بـێ سـڵکردنەوە ئەو ژنەی هەڵخەڵەتانـد کە ئەرکـی پاکتـاوکردنی خرابووە سەرشانی وی و پەیوەندیشی لەگەڵدا دروسـتکرد، ئینجـا هەر دوای ئەوە، شەخـسی خـۆی لە پرۆسـەی لێـدانی دەرزییەکـی ژەهراویدا ئامـادەبوو، بـۆ ئەوەی بێـدەنگی مـارلین وا مـسۆگەربکرێت کە بێـدەنگییەکی یەکجارەکی بێت **(1)**.

(1)ڕاپۆرتێکی نووسینگەی، لێکۆڵینەوەی فیدراڵی کە لەلایەن کورتن ئیفـانزی یاریـدەدەری بەڕێوەبەرەوە پێشکەش بە بەڕێوەبەری نووسینگە، ئەدگار هوفەر، کراوە. لە ڕاپۆرتەکەی ئیفـانز کە بەشداریی بەدواداچوونی تاوانی خۆکوشتن-کوشتنی- مارلین مۆنرۆد، کردووە، واهاتووە کە سەرپەرشتیاری پاکژکردنەوەی شـانۆی تـاوانەکە لەهەر ئامـاژەیەکی بـوونی رۆبەرت کەنەدی، خودی هونەرمەند پیتەر لوفۆرد بووە کە مێردی باتریشیای خوشکی جـۆن و رۆبەرت کنێـدی بووە، جۆن و رۆبەرت بۆ یەکەمـین جـار مـارلین مۆنرۆیـان لە مـاڵی خوشکەکەیان دیووە.

مارلین مۆنرۆ

ڕۆژنـامەوانی گەورە، سـیمۆن هێـرش، کە بەرێپۆرتـاژە وردەکـانی لەبارەی بابەتە هەستیارەکانەوە ناوبانگی پەیداکردووە (لەوانەش بابەتی خۆپڕچەکردنی ئەتۆمی ئیسرائیل) ئەویـش ڕووداوی کوشـتنەکەی لە کتێبە گرنگەکەی (دیوی تاریکی کـامیلوت)دا گێـڕاوەتەوە. هەروەهـا وردەکاری زۆر دەربـارەی ئامـادەبوونی رۆبـرن کنێـدی لە پرۆسـەی

دەرزی ژەهراویکردنی مارلین مۆنرۆدا لە کتێبەکەی دافید هایماندا هاتووە (لەلاپەڕە **304** تا **325**) فەسڵێکی کتێبەکەی گرتۆتەوە.

سەیر لەوەدایە کە دەفتەری تۆماری ڕەسمیی کۆشکی سپی ئاماژە بە ئاهەنگەکانی شەوانی سوور دەکەن لە چواردەوری مەلەوانگەکەی کۆشك، کە سەرۆك کنێدی بانگەشەی بۆ دەکردو کاتی سازدانیشی- بێ ڕێکەوت نەبوو- لەو وەختانەبوو کە ژنەکەی (جاکلین) لە واشنتۆن نەبێ.

بەڵام خۆ جاکلینیش - ئەگەرچی نموونەی جوانیی و ڕێکپۆشی سەردەمی خۆی بوو- وەنەبێ کە پەیکەری چاکەو کەماڵی سەردەم بێ، ئاشکرایە مێژوونووسی تەرخانکراو بۆ نووسینەوەی چیرۆکی ژیانی، دافید هایمان، کە کتێبە بەناوبانگەکەی (ژنێك ناوی جاکییە)ی لەبارەوە دانا، بۆ یەکەمین جار پەیوەندی نێوان جاکلین و ڕۆبرت کنێدی، برای مێردەکەی، ئاشکراکرد. گەیشتنی هایمان بەو ڕاستییە هاندەری بوو تا کتێبێك بنووسێت دەربارەی ژیانی ڕۆبرت کنێدی، کە بەم دواییە بڵاوبۆتەوە، زیاتر بەدووی نهێنییەکەدا بچێ و تێیدا لە فەسڵێکدا بەنێوی (لە هاوڕێیەتییەوە بۆ پەیوەندی) بایەخ بەدروستبوونی پەیوەندیی نێوان ڕۆبرت و جاکلینی بێوەژنی براکەی بدات و چۆنیەتی گەشەکردنی ئەو پەیوەندییە بگێڕێتەوە.

بەگوێرەی گێڕانەوەی هایمان، هەردوو دۆست، هەموو شەوێك لە ماڵەکەی جاکلین لە (جۆرج تاون) ژوانیان دەبەست، دواتر خەڵکی دەستیان بە پسکەپسك کرد، ئەوەبوو جاکلین چووە شوقەیەك لە ئەپارتمانێکی جادەی پێنجەمی نیویۆرك بۆ ئەوەی لەنێو پاڵەپەستۆی شارێکی قەرەباڵغدا، ڕۆبەرت ببینێ، چونکە واشنتۆن نیمچە شارێکی لاچەپە کە هەموو خەڵکی هەموو سبەینانێك دەزانن خەڵکانی تر بەدرێژایی شەو چییان کردووە!

دافید هایمان پێیوایە، تیرۆرکردنی ڕۆبرت کنێدی دوای هەقایەتی پەیوەندییەکەی لەگەڵ جاکلین کنێدی، بێوەژنی جۆن کنێدی برای، کە پێش ئەو تیرۆر کرابوو، یەکێك لەو پاڵنەرانە بوو کە وایان لە جاکلین کرد پاش چەند مانگێك بە (پەیوەستنامەیەکی ڕەسمی) خۆی بە ملیۆنێری یۆنانی (ئۆناسیس) بفرۆشێ.

ئابڕوچوونەکانی بنەماڵەی بۆرجیا لە زەمەنی خۆیدا بەشاردراوەیی و کپکراوەیی مایەوە، لەکاتێکدا ئابڕوچوونەکانی بنەماڵەی کنێدی لە کاتوساتی خۆیدا ئاشکرابوون، بەڵام دەستڕۆیشتوویی بنەماڵەو دۆستایەتی تایبەتی سەرۆك لەگەڵ چەند کەسایەتییەکی دیاری بواری میدیاییدا، لەوانەش بن برادلی سەرنووسەری (واشنتۆن پۆست)و سکۆت رستۆن سەرنووسەری (نیویۆرك تایمز)، هەروەها لێوەشاوەیی بییر سالخبەری سکرتێری ڕۆژنامەوانی کنێدی، ئەمانە هەموویان قەتیسکردن و کۆنترۆڵکردنی ئابڕوچوونەکانیان دابینکرد.

ئەمانە هەمووی لە ڕۆژگارەکانی پێش بیل کلینتۆن و مۆنیکا لوینسکی بوون.

جیاوازیی نێوان ڕۆژگاری جاران و ڕۆژگارەکانی دوای وان ئەوەیە، کە چەرخی وێـنە، یـان چەرخی تەلەفزیۆن لە ڕۆژگـاری کنێـدی و جاکلینـدا گـاگۆلکێی دەکـرد، بەڵام لە ڕۆژگـاری کلنتـۆن و لوینـسکی دا، چەرخـی وێـنە یـان چەرخـی تەلەفزیـۆن گەیـشتە هەرەتـی دەستبەسەراگرتنی خۆی و چیتر کلیلەکانی لە دەستی چەرخـی دوو پیـاو یـان سـێ پیـاودا نەمان، دواجار لە ڕێی پەنجە پێنانی دوگمەیەکدا، سەد مانگی دەستکردنی لێوە هەڵدێ!

دونیای وێنەکان تەنها دێوی دەم بەهاواری دەربـازبووی قومقـومەکە نەبـوو، بەڵکـو خێـوە دەرچووەکانی نێو قومقومەکان گەلێك زۆربوون.

*هاوشانی شۆڕشی وێنەکـان، شۆڕشـێك لە دۆزیـنەوە زانـستییەکان-بەتـایبەتی لە بـواری ئاسمانگەری و ئەندازەی بۆماوەییدا، ڕووی دا کە لای زۆر کەس لەوانەی یەقینییـان لاوازبـوو درزی خستە بونیادی باوەڕەوە، بەواتـایەکی تـر پتەوتـرین بەرپەرچە مەعنەوییەکـانی بەردەم هەوەسبازی ئینسان شلوشەکەت بوون.

مارلین لەناو داوی بنەماڵەی کەنەدی دا

*هاوشـانی شۆڕشـی وێنەکـان، جۆرێك لە یاخیبوونی تاکەکەس لە دژی کۆمەڵگەکـــان ڕووی دا، کە داوای خـــاوکردنەوەی دابـــونەریتە بەجێماوەکــــــان، داوای مـــــافی تاقیکردنەوەی دەکرد بەهەر نرخێك بێت، داوای شان تەکاندنی دەکـرد لەو بارە قورسـانەی کە مەزنـدەی زاڵ و بیانووی هەڵگرتنیان نەماوە. بەم شێوەیە دامەزراوی خێزان درزی تێکەوت، پەیوەسـتی کۆمەلایەتی شلبوو، کاریگەریی کەلتورێك کە هۆش و مەغزاکان دەپارێزێ خاوو خلیچ بۆوە.

*هەروەها شۆڕشی وێنەکان لە بواری توێژینەوەی پزیشکیدا هاوشانی شۆڕشی گەژوگیـابوو کە لە شەستەکان لە حەپـی ڕێگـرتن لە سـکپڕییەوە دەسـتیپێکردو لە نەوەدەکـان گەیـشتە ڤیـــاگرا، ئەمەش مانـــای وایە کە ڕێگـــرییە واقعییەکـــان دوای بەرپەرچە مەعنەوییەکـــان ناتەندروست و نامرۆڤانەیە لە زوڵمێك دەچوو کە هەندێك کـۆمەڵگە وەك پـشتێنە دێـرینەکەی پاراستنی کچێنی، ئەوی لە ئاسن دروستدەکرا، تەماشایاندەکرد.

لە لوتکە بەرزەکانی بەخۆڕ هاتنەخوارەوەی ئەم شەپۆل و ئەم خورپـانەدا، بیـل کلینتـۆن و لەگەڵیشیدا مۆنیکا لوینسکی هـات، بەشـداری مەزنـی بیـل لەم چەرخە هـارو سەرشـێتانەدا ئەوەبـوو، کە نامـاقوڵی کـردە شـیاو، ناپەسـەندکراوی کـردە ئاسـایی، هەروەهـا ئەوەی بە

بەربەستەکانی یاسا، یان ئەخلاق و دابونەریت و تەنانەت ئەدەب و حەیاش بێدەنگی لێ کرابوو، ئەو وایکرد کە دەنگی بڵندو زوڵاڵ بێت.

لەوانەیە مێژووی گەشەکردنی کۆمەڵایەتی و ئەخلاقی و مرۆڤایەتی ئەوە بۆ چەرخی کلنتۆن تۆماربکات، کە لە زمانی گفتوگۆی ئاسایی خەڵکدا هەموو تاپۆیەکی لەسەر ئەوەی دەگوترێ و ئەوەی ناگوترێ سڕییەوە، چونکە کاتێك سەرۆکی گەورەترین وڵات، لە دونیاو مێژوودا، لەبەردەم دەستەیەکی گەورەی سوێندخۆران لەکاتی سوێندخواردندا داکۆکی لە هەڵسوکەوتی خۆی بکاو قسەکەشی ئەوە بێ کە:

(مۆنیکا کردەوەیەکی سێکسی لەگەڵدا کردووە، بەڵام ئەو هیچ کەتنێکی لەگەڵدا نەنواندووە)- (کەواتا ئێمە لەبەردەم سووکردنی مانای قسەکردنداین!)

کاتێکیش پارێزەرەکەی لە شیکردنەوەی مەبەستی ئەوەی کە مۆنیکا کردەوەکەی کردووە دەڵێ، چونکە ئەو لێوەکانی دەکار بردووەو هەرچی کلنتۆنە ئەوا هیچی نەکردووە، چونکە جگەرەکەی بەرگیانی مۆنیکا کەوتووە، نەك شەخسی خۆی. (کەوابێ ئێمە لەبەردەم ئەتککردنی حورمەتی ماناکانداین)،

لە مێژووی کۆنیشدا کلیۆپاترە خاوەنی گرنگترین لووت بوو کە ئیمپراتۆریای ڕۆمانیی تووشی ململانێگەلێك کرد تا لەکۆتاییدا بووە باعیسی کەوتنی.

لە چەرخی نوێشدا مۆنیکا لوینسکی هەنووکە خاوەنی گرنگترین دوو لێوە، لەسەر پەری ئەو لێوانە دەسەڵاتی سەرۆکێك، ڕەوایی سەردەمێك و ناوبانگی ئیمپراتۆریایەك تێداچوو، کە کاروباری تەواوی دونیایەك بەسەر زەمین و ئاسمان و چارەنووسییەوە، کەوتبووە لای ئەوەوە!

(4)

کاتێك داواکاری سەربەخۆ کینیس ستار لێکۆڵینەوەکانی خۆی لەبارەی ئەو مەسەلەیەی ئەنجومەنی نوێنەرانی ئەمریکا هەواڵەی ئەویان کردبوو، کە تایبەت بوو بەو ڕەفتارانەی درابوونە پاڵ سەرۆك ویلیام جیفرسۆن کلنتۆن، دەسپێکردنی پەیوەندییە سێکسییەکان دوا شت بوو کە دەشیا ئەو بیری لێ بکردایەتەوە:

نە لە بڕیاری پێسپاردنی لێکۆڵینەوەکەو نە لە نەخشەی کارەکانی و نە لە مێشکی ئەو و دەستەی تایبەتی سوێندخۆرەکە، کە لەگەڵ وی دانران، شتێکی وا نەبوو گوایە ئەوان ڕۆژێك لە ڕۆژان لە پرسیارێکی ئەوتۆ نزیکدەبنەوە کە حەیابڕوشێنێ یاخود سنووری داب تێپەڕێنێ.

وەنەبێ کینیس ستار هیچ هەستێکی دوژمنایەتی لەبەرامبەر کلنتۆن هەبووبێ، بەپێچەوانەوە سەرۆك خۆی نیمچە ڕۆڵێکی هەبوو لە هەڵبژاردنی ستار وەك لێکۆڵەرەوەیەکی سەربەخۆ لەو شتانەی دراونەتە پاڵی، ئەوەی ڕووی دا ئەوەبوو، کە خانمی وەزیری داد جانیت رینۆ سێ ناوی پاڵێوراوی بۆ لێکۆڵینەوە لەگەڵ سەرۆك خستە بەردەمی، ئیتر ئەنجومەنی نوێنەران بەڕەزامەندیی ئەندامانی دیموکرات، کە حزبەکەی سەرۆکن، ئەویان دانا.

بابەتی سەرەکی لێکۆڵینەوەی سپێردراو بە دادوەر ستار، ئەو ڕەفتارە داراییانە بوو کە درابوونە پاڵ سەرۆك، کاتێك حاکمی ویلایەتی ئەرکنساس بوو، هەروەك لێکۆڵینەوە بوو دەربارەی ئەندازەی کەڵك وەرگرتنی هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنی سەرۆك لەو پارانەی بەشێوازەگەلێکی ئەوتۆ کۆکرابوونەوە کە بۆنی بەکارهێنانی نفوزیان لێ دەهات.

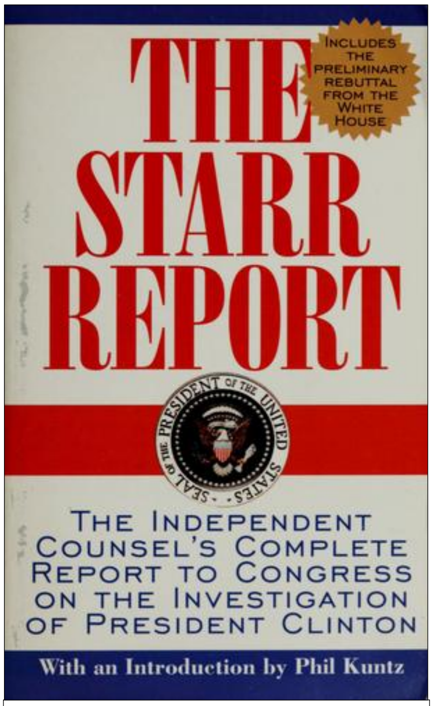
ڕاپۆرتە حەیابەرەکەی کینیس ستار

لەم خاڵەوە دادوەر ستار، لێکۆڵینەوەکانی خۆی دەستپێکرد، بەڵام چەند مانگێك بەسەر ئەرکەکەیدا ڕانەبورد بۆی دەرکەوت و دواتر ڕۆژ لە دوای ڕۆژ گەیشتە یەقین کە ئەو چۆتە دراستانێکی چڕی دێوودرنج، ئەوانەی لە داستانی چڕی تێکچرژاوی بەرخۆگردا ئاکنجی بوون. ستار دواتر بۆی دەرکەوت، کە ئەگەر چوونە نێو دارستانەوە مایەی مەترسی بێت، ئەوا دەرچوون لێی موعجیزەیە!

بەکورتی و بێ نوقمبوون لە چاڵ و چەوێڵی وردەکارییە زۆرو زەوەندەکانی لێکۆڵینەوەدا، دادوەر ستار لە ساڵی یەکەمدا ئەم ڕووداوانەی بۆ ڕوونبۆوە. لێمان دڵنیابوو (بەگوێرەی کۆنووسی لێکۆڵینەوەکانی).

1) کلنتن کە حاکمی ویلایەتی ئەرکنساس بوو ئاگای لە کردەی بەقاچاغبردنی قەبارەیەکی زۆری کۆکائیین بووە.

2) کاتیی ڕایکردنی ئەرکی حاکمی ویلایەتی (ئەرکنساس) پارێزگاری پرۆژەیەکی گەورەی عەقاری گرتەئەستۆ کە سەرمایەکەی حەوسەد ملیۆن دۆلارەو کۆمپانیایەکی تازە دامەزراو

بەنێـوی (کۆمپانیـای ئەرکنـساس بـۆ پـارەدارکردنی گەشـەپێدان)، ئەوەی کـورتکراوەکەی (A.D.F.A)، پێی رادەبێ.

مولابەساتەکانی دەوری دامەزراندنی ئەم کۆمپانیایەیان دابوو، گوماناوی بـوون: یەکەمیـان/ ئەو نوسـینگەی پـارێزەری کە کاروبـارە یاسـاییەکان کۆمپانیـاکەی رایـدەکرد، نووسـینگەی رۆز بـۆ پـارێزەری بـوو لە تیـل رۆك، ئەو نوسینگەیەش خانم هیلاری کلینتۆن هاوبەشـێکی سـەرەکییە تێیـدا، تێبینی ئەوەش کرابـوو کە هەقدەسـتی هـیلاری لە تۆمـارکردنی یەك پەیوەستنامە بۆ (کۆمپانیای ئەرکنساس بۆ پـارەدارکردنی گەشـەپێدان) کە کۆششی تەنها چەند سەعاتێکی خایاند، گەیشتە چەکێك بە بەهای سەد هەزار دۆلار (لەکاتێکدا خانم ژنی حاکمی ویلایەتەکە بوو).

- خانم هـیلاری کلنتـۆن هەقدەسـتی زۆرتریـشی وەرگرتـووە کە بەپێـی قرسـاندنی شـارەزایان بـۆ کۆشـشی هەر پـارێزەرێکی لەو بەناوبانگتر، زیاترە. کەچی کاتێـك دادوەر سـتار داوای روونکـردنەوەی زیاتری کـرد دەربـارەی وردەکـاری ئەو پـارانەی لە رێـی کۆمپانیـای ئەرکنـــساسەوە دراونەتە خـــانم کلنتـــۆن، وەلامەکە وابـــوو کە ئەو بەڵگەنامانە لە فایلەکاندا نەماون و بزربوون.

قۆناغە جیاجیاکانی کلنتۆن

- دواتـــر لەو بەڵگەنامـــانەی لە هەنـــدێك بەڵگەنـــامە مابوونەتەوە دەرکەوت کە ژمارەیەك لە هەڤاڵەکانی حـاکم کلنتۆن و راوێژکارانی قەرزیـان لە کۆمپانیـای ئەکنـساس بـۆ پـارەدارکردنی گەشـەپێدان وەرگرتـووە، بـێ ئەوەی بەڵگەیەك هەبێ کە قەرزەکەیان دابێتەوە، ئینجا واتەواتی ئەوە بلاوبۆوە کە هەندێك لەو قەرزانە رێـی خۆیـان بەرەو لای کلنتۆن یان هاوەڵانێکی نزیکـی، یـان بـۆ سـندوقی هەڵمەتـــی هەڵبژاردنـــی ئەو، گرتـــۆتەبەر، بـــێ ئەوەی جاربدرێ و بگرە بەپێچەوانەی یاساوە ئەو کارە کراوە.

ئەوەی گومـانی وروژانـد ئەوەبـوو، کە رێکخەری ئەم قەرزانە، نووسینگەی رۆز بۆ پارێزەری، واتا خانم هـیلاری کلنتـۆن و شەریکەبەشـەکەی لە نووسـینگەکە، فنـسنت دۆستەر، بـوو. کە لەگەڵ خـانەوادەی کلنتـۆنی حـاکم و

دواجار سـەرۆكدا لە ئەركنـساسەوە گواسـتییەوە بـۆ كۆشـكی سـپی، ئەوەبـوو لەوێ پۆسـتی

ڕاوێژكـاری یاسـایی سـەرۆكی وەرگـرت. ئەوەی جێی نیگەرانییە هەندێك هەواڵی ڕۆژنامەنووسی و هەروەهـا هەنـدێك لێكـۆڵینەوە، كە پـێش سـتارو پێش گواستنەوە بۆ واشنتۆن كرابـوون، ئاماژەیـان بۆ ئەوە دەكـرد، كە پەیوەنـدی هـیلاری فنـسنت لەوە قوڵترە كە شـەریكە بەشـی نووسـینگەیەكی پارێزەری بن.

- دواتر بۆ دادوەر ستار دەركەوت، كە كلنتۆن دوای گواســـتنەوەی بـــۆ واشـــنتۆن بڕیـــاری لێبوردنێكی سەرۆكایەتی بۆ هاوەڵێك بەنـاوی دان لاستر دەركردووە، نـاوی ئەم هـاوەڵە چەنـدینجار لەكردەوەكـانی قاچـاغچێتی كۆكاییـنـدا هـاتووە، سـەرباری ئەوەش شـەریكە بەشـێكی دان لاسـتر كەنـــاوی بـــاتس توماســـۆنە لە كـــارگێڕێتی

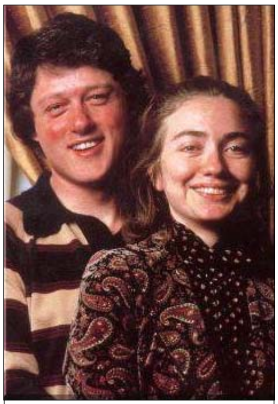

هیلاری لەپشت مێردەكەیەوە، وەك هەمیشە

جێبەجێكردنی كۆشـكی سـپیدا دامەزرا، كاتێـك دادوەر سـتار لێكۆڵینەوەكانی خۆی لە كێـشەی (وایـن وتـر)دا دەسـتپێكرد، ناوبراو هێشتا لەسەر كاری خۆی بوو.

دادوەر ســـتار بەسەرســـوڕمانەوە لەئاســـت ئەم ڕووداوانە هەڵوەستەیكرد، بەڵام دەریچەیەكی بـۆ نەدۆزرایەوە كە لێـیەوە بگاتە ناو نهێنییەكانییەوە، چونكە دوو لەمپەری لەپێش خـۆی دیت:

- دیوارێك لە بێدەنگی، قسەكردنی لەوانە گرتووە كە دیـوی ناوەوەی ڕووداوەكان دەزانن.

- لەمپەرێك لە مەتەرێـز كەچەنـد كەتیـبەیەك لەپـارێزەران سەنگەریان تێـدا گرتـووە. ئەوانە هەمـوو بیانوویەكیـان سـازو خۆیان بۆ هەموو پرسیارێك ئامـادەكردووە. سـەرەنجام لێكـۆڵەرەوە درزێكـی چنـگ نەكەوت، بەجۆرێك لەجۆرەكان هەستێك دایگـرت كەبێـدەنگی و شـاردنەوە سیاسـەتێكی بەئەنقەسـتەو دەسەلاتێكی پاڵپشتە دەدا كەهیچ بڕیارێكی ڕەت ناكرێتەوە.

لەو کاتەدا توخمی سێکس بۆ یەکەمین جار چووە نێو بواری لێکۆڵینەوەکانی دادوەر ستارەوە، ئەوەبوو لەسەر داوای جانێت رینۆی وەزیری داد، کێشەی پاولا جۆنزی بۆ ڕەوانەکرا. پاولا کارمەندی پێشوازی کە سەرۆك کلنتۆنی بەوە تاوانبارکردبوو لەسەردەمی حوکمڕانی ویلایەتی ئەرکنساسدا گێچەڵی سێکسی پێ کردووە، کاتێك لە ڕێی فرجیسۆنی پاسەوانە تایبەتییەکەیەوە بانگی کردۆتە قاوشەکەی خۆی، پاش ئەوەی لە هاتنە ژوورەوەی بۆ نووسینگەکەی خۆی (واتا نوسینگەی پێشوازی کە پاولا کارمەندیێتی) سەرنجی پاولای داوە. کلنتۆن بێ هیچ پێشەکییەك تەکلیفی جۆرێك سێکسی لێ کردووە، ئینجا چاوەڕێشی نەکردوە! پاولا دەیگوت زۆر بە قەوماوەکە هات، هۆشی هاتەوە بەرو بەتوڕەیی و قیژو هاواری تاوانبارکردنەوە ڕووی لە دەرەوەی قاوشی حاکمی ویلایەت کرد.

دوو دنیای یەك سەرۆك لەگەڵ هیلاری دا

ئەوەی سەرنجی دادوەر ستاری ڕاکێشا لە مەسەلەی ڕەوانەکردنی کێشەکەی پاولا بۆ کن وی ئەوەبوو، کە پارێزەرانی کلنتۆن هەوڵیاندابوو سازش لەگەڵ پاولا جۆنز بکەن، هەتا لەدەست شکاتەکەی لە دژی ئەو حاکمەی بۆتە سەرۆك، هەڵبگرێ، کاتێك پاولا ئەوەی ڕەتکردەوە، ئیتر هەڕەشەی (شکاندنی هەردوو قاچە جوانەکەی لێ کرا)، هەروەکو نەناسێك بەتەلەفۆن پێیوتبوو، ئەو کاتەی هاوخەم و لایەنگری بۆ کێشەکەی پەیداکرد (کەچی) پارێزەرانی سەرۆك لە دادگا واتەواتی ئەوەیان بوو نابێ سەرۆك لەکاتی بوونی لە دەسەلاتدا لە کێشەیەکی مەدەنیدا دادگاییبکرێ. گوایە ئەوە کار لە پرەستیجی سەرۆکایەتی دەکات.

ئەو دەمەی ستار دەستیکرد بە سۆراخکردنێکی سەرەتایی پێش لێکۆڵینەوەکەی، سەرنجی گفتوگۆیەکی نووسراوی دا، کە لە ڕاپۆرتی یەك لە یاریدەدەرانی خۆیدا هاتووە تێیدا یاریدەدەر باسی ئەوە دەکات، کاتێك لەگەڵ پارێزەرێکی سەرۆکدا قسەیکردووە، پارێزەر پێیوتووە:

- باوەڕ دەکەی کە سەرۆك تەنانەت بەڕاگوزەریش بێت لا لە کچێکی وەك پاولا جۆنز بکاتەوە؟

یاریدەدەری ستار بەپرسیارێك وەڵامیدەداتەوە:

- جا ئەگەر وانییە بۆچی سەرۆك پاسەوانە تایبەتییەکەی خۆی بەدوایدا ناردووە تا بێتە قاوشەکەی؟ پاسەوانیش لە کاتی سوێندخواردندا شایەدیداوە کە ئەوەی کردووە؟

پارێزەری کلنتۆن گوتی: پاسەوانەکە درۆدەکا، ئەگەر کلنتۆن ئەو کچەی ویستبا، بیست دۆلاری دەدایەو ئەویش بە پەلەپروزکێ ڕایدەکردە قاوشەکەی، چونکە هەر ئەوە (نرخەکەیەتی)! یاریدەدەری ستار لە وەڵامدا گوتی، ئەگەر مەسەلەکە وایە ئەی بۆچی هەنووکە پتر لە نیو ملیۆن دۆلاری دەدەنێ تا لە شکاتەکەی خۆی خۆشبێ؟!

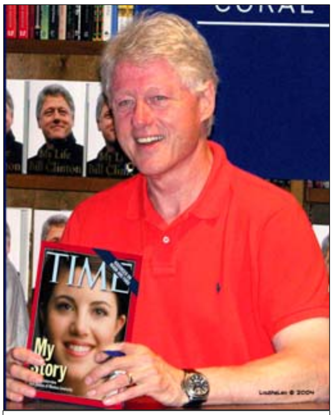

تایم هەمیشە لەوێ بوو

(ڕۆژی 12-ی ینایری ڕابردوو پارێزەرانی سەرۆك کلنتۆن چەکێکیان بە بڕی هەشت سەدو پەنجا هەزار دۆلار نارد بۆ پاولا جۆنز، بۆ ئەوەی واز لە شکاتەکەی لە دژی کلنتۆن، بێنێ.

سەیرەکە لەوەدایە کە نیو ملیۆن دۆلاری بەهای ئەو چەکە سەرۆك کلنتۆن دابینیکردو ئەو داواکەشی کە سێ سەدو پەنجا هەزار دۆلارە خانم هیلاری کلنتن پەیدایکردوە).

(5)

بەپێی ڕێژەی لێکۆڵینەوەکانی بێ، پێدەچێ دادوەر ستار تا ئەو وەختە بایەخێکی ئەوتۆی بە باسە سێکسییەکە نەدابێ، پێیوابوو باسی گرنگتری لێکۆڵینەوەکانی لایەنە دارایی و یاساییەکانی هەڵسوکەوتی سەرۆکە، بەڵام زۆری پێ نەچوو کە خۆی لەبەردەم شتێکی مەترسیدارتردا دییەوە (2). بۆ نموونە بۆی دەرکەوت ژمارەیەك لە فەرمانبەرانی ویلایەتی ئەرکنساس، لەوانەی بۆ شایەتی بانگکرابوون، پێش ئەوەی ئەو (واتا ستار) بکرێتە لێکۆڵەرەوەی سەربەخۆ، تووشی چارەنووسی تراژیدی هاتن.

- (21) حاڵەتی مردنیان لێ قەوما.
- لەناویاندا (8) حاڵەت هەبوون، کە بەناوی حاڵەتی خۆکوشتن تۆمارکراون.
- لەو چارەنووسە تراژیدیاییانەدا، دوو حاڵەت سەرنجیان ڕاکێشا:

*یەکەمیان: ئەوەبوو کە (کاتی فیرگسۆن)، ژنی ئەو پاسەوانەی پاولا جۆنزەی بردە قاوشی حاکم بیل کلنتۆن، لە هەلومەرجێکی بوغرنجدا وەفاتیکردو دوای ئەوەی هەندێك لە

دراوسێکانی لێیان بیستبوو کە ڕاستی ڕووداوەکان دەزانێ و دەشیاندرکێنێ (لەوانەیە ئەمە گەواهیەك بدەن بەدەستەوە، یان لەوانەشە وانەبێت، بەڵام مەسەلەیەکی جێی سەرنجە).

*دووەمیشیان: ئدویللی بەڕێوەبەری دارایی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی کلنتۆن، ئەویش لەناکاوڕا وەفاتیکرد، ئەو پیاوە سەرچاوەی سەرجەم پارەکانی دەزانی، کە بۆ هەڵمەتەکە دەهاتن، (لێرەش هەروا- هەروەك حاڵەتەکە چۆن بوو بۆ کاتی فیرکسۆن- مردنی لەناکاوی ویللی لەوانەیە گەواهی بێت و لەوانەشە وانەبێت.)

2) ئەم بەشە لەوتارەکە پشت بەلاپەڕەی لێکۆڵینەوەکانی دادوەری سەربەخۆ کینیس ستار دەبەستێ، لێ لە ڕێکخستنی ڕووداوەکان و پێکەوە گرێدانەوەشیان پشتی بەتوێژینەوەیەکی مەیدانی بەست، کە لۆرد ویلیام ریس مۆج، کە سەرنووسەرێکی جارانی ڕۆژنامەی تایمزی بەریتانی و هەروەها سەرۆکێکی دێرینی ئەنجومەنی ئەمیندارانی دەستەی ڕادیۆی بەریتانیایە، ئەنجامیدابوو. لۆرد مۆج بە هەستی ڕۆژنامەوانێکی دێرین شکیکرد کە نهێنییەکانی سەرۆك کلنتۆن ئیستفزازی تواناو شارەزاییەکەی دەکا، ئەوەبوو چووە شوێنی ڕووداوەکان، پرسیاریکرد و سۆراخی ڕاستییەکانی کرد، ئینجا گەڕایەوە تا چەند وتارێکی لەسەر کێشەکە نووسی، گرنگترینیان ئەو وتارە بوو لە ژمارەی ڕۆژی دوو شەممە (**7**)ی سێپتەمبەری ساڵی **1998**، لە ڕۆژنامەی تایمزدا، بڵاوکرابۆوە ناونیشانەکەی بەمجۆرە بوو:

- بەهەموو پێوەرەکان: ئیفلاسێکی ئەخلاقی

لەیتل ڕۆکەوە بۆ نووسینگەی کۆشکی سپی

کلنتۆن لە دوای خۆیەوە شایەدو بەڵگەی ئیستغلال و گەندەڵی بەجێدێڵێ، بەڵام چوونیەکی هەردوو حاڵەت لەگەڵ وێکچوونی هەلومەرجەکە باعیسی گومانکردن بوون.

جارێکی تر دادوەر ستار خۆی بینیووە کە سەر بەو دیواری بێدەنگیەدا دەکێشێ کە پێشتر ناسیبووی، خەریکبوو پێی لەو سەنگەرانەی پارێزەران هەڵبکەوێ کە هەموو دەوروبەرو قوژبنەکانی هەڵقەندبوو.

لەناکاو، لەناو خودی کۆشکی سپی، ئابڕوچوونێکی لابەلا قەوما کە پەیوەندی بەمردنێکی نوێی نارۆشنەوە هەبوو، قوربانی ئەمجارە فنسنت فۆستەر، شەریکە بەشی جارانی هیلاری کلنتۆن بوو لە نووسینگەی ڕۆز بۆ کاروباری پارێزەری لە تیل ڕۆك. فۆستەر لەگەڵ بنەماڵەی کلنتۆن ڕوویکردە کۆشکی سپی و ببووە ڕاوێژکاری یاسایی سەرۆك، کە لە نوسینگەیەکی نزیك بە کۆشکی سپی، لوتکەی دەسەڵات و دڵەکەی لەواشنتۆن، دانیشتبوو.

روخساری ڕووداوەکان وابوو، گوایە فۆستەر کە لەدوا ڕۆژەکانیدا زۆر خەمۆکی بوو، دوای نیوەڕۆ لە نووسینگەکەی خۆی هاتەدەرێ، دوای سەعاتێك تەرمەکەی دۆزرایەوە، کە لە

سەرەڕێ لەژێر دارەکانی باخچەیەکدا درێژکرابوو. دەمانچەیەك بەدەست کوژراوەکەوە بوو، وای نیشاندەدا خاوەنەکەی بەنیازی کوشتن تەقەی لەخۆی کردووە!

مەترسیدارترین شتێك کە لە ڕوخساری ڕووداوەکاندا دەرکەوت ئەوەبوو، کە کۆشکی سپی پاش ئەوەی لە ڕێی واشنتۆنەوە بە دۆزینەوەی تەرمی (فنسنت فۆستەر)ی زانی، کە دەمانچەشی بەدەستەوەبوو، ڕوخسەتی ئاگادارکردنەوەی نیابەی گشتی نەدا، مەگەر دوای پتر لە سەعاتێك. لەو سەعاتەشدا شتی سەیروسەمەرە ئەوەبوو، پێش هاتنی نوێنەری نیابەی گشتی فایلێکی زۆر لە نووسینگەکەی فۆستەرەوە هەڵگیراو گواسترانەوە. ئەو کەسەی فایلەکانی پێچایەوەو گواستییەوە خانمی یەکەمی کۆشکی سپی (هیلاری کلنتۆن) بوو!

بێگومان وەکیلی نیابە، کە سەرپەرشتی هەڵهێنانی تەلیسمی وەفاتی (فۆستەر)ی دەکرد، داخۆ کوشتن یان خۆکوشتنە؟ لێکۆڵینەوەکەی بۆ ڕۆژگاری لیتل ڕۆك و چالاکییەکانی ئەو نووسینگە پارێزەرییەی هیلاری کلنتۆن و فنسنت فۆستەری پێکەوە کۆکردەوە، درێژکردەوە.

***

بەشێوەیەك لە شێوەکان لە لێکۆڵینەوەکەدا تیشکی دەزوویەکی باریك، بەڵام دیار، لەپشت شایەدی و قسەکانەوە دەرکەوت. گوایە فۆستەر هەستیکردوە مامەڵەی شەریکەبەشەکەی جارانی گۆڕاوە، دوای ئەوەی بنەماڵە هاتنە کۆشکی سپی، دواتر بینی لێکۆڵینەوە لە چالاکییەکانی جاران بەردەوامە، ئەگەرچیش وا ئەو لێکۆڵینەوانە گەمارۆدەدرێن، بەڵام هەندێك کەس پێ لەسەر تەواوکردنی دادەگرن، سەروەختێك، پێش خۆکوشتنی بەچەند مانگێك، وادەردەکەوێ فۆستەر نوسینگەیەکی تایبەتی پۆلیسی نهێنی، کە خاوەنەکەی ئەفسەرێکی کۆن بوو بەناوی جیری بارکس، سپاردبێ تا ئەرکێکی تایبەتی بۆ خۆی (واتا بۆ فۆستەر) ڕاپیبکات، بەدوای ڕووداو و بەڵگەکانی تایبەت بە هەڵسوکەوتی سەرۆك کلنتۆن لە کاتی حوکمڕانی ویلایەتی ئەرکنساسدا بگەڕێ و بیاندۆزێتەوە. لەوەش سەیرتر ئەوەیە، لەو کاتەی پیاوە تایبەتییەکەی پۆلیسی نهێنی درێژەی بەئەرکی خۆی دەدا (لەسەر داوای فۆستەر)، ئا لەو کاتەدا تۆڕی تەلەفزیۆنی ناوخۆی هەواڵی دۆزینەوەی خودی فۆستەر بەمردوویی بڵاودەکەنەوە- مردنەکەشی بەکوشتن نەبووە، بەڵکو خۆکوشتن بووە!

بارکس بەبیستنی هەواڵەکە سەری سوڕما، دواتر ژنەکەی ئەو قسەیەی لێ گێڕایەوە: لەکاتی بیستنی هەواڵەکەدا ڕووی لەم کردو بەدەنگێکی لەرزۆکەوە پێیوت: من هەنووکە پیاوێکی مردووم!

ژنەکەی شایەدیشی دا ئەو فایلەی هەموو ئەو کاغەزو لێکۆڵینەوانەی تێدابوو، کە مێردەکەی دەربارەی هەڵسوکەوتی سەرۆك کلنتن کۆیکردبۆوە، لە مێردەکەیان دزیبوو، دوای دوو ڕۆژ لە هێکڕا یەکێك پێیراگەیاند کە مێردەکەی تێداچوو. لەو کاتەی لە خاڵێکی

هاتووچۆو لەوەختی ئاماژەی سوردا خۆی دابوو بەسەر تایەی ماشینەکەیدا، ئا لەو کاتە لە دەمانچەیەکی بێدەنگەوە تەقەی لێ کرا.

ژنەکەی بارکس شێت و دەهەری بوو، لە هەموو جێگایەک قسەی دەکردو داوای لێکۆڵینەوەی دەکرد لە ڕووداوی تێداچوونی مێردەکەی، بەفیعلیش کراو ئاکامی لێکۆڵینەوەکەش (هەلگرتن بوو) دوای دەرەنجامێکی سەیر گوایە (ویلایەتی ئەرکنساس پڕە لە چالاکی دەستە تاوانکارەکان کە ململانێی خوێناویان لەنێواندا هەیە). لەوانەیە نوسینگەی تایبەتی پۆلیسی نهێنی، بارکس، بەجۆرێك لە جۆرەکان لەگەڵ یەکێك لە دەستەکان لە دژی دەستەیەکی تردا تووشی هاتبێ، بەم شێوەیە لە کەشوهەوای شەڕی تاوانکاری لە (ئەرکنساس)دا پاکتاوکراوە.

ئەم ڕووداوانە هەموویان زنجیرەیەکی پێکەوە گرێدراو بوون، هەر ڕووداوەو بەئاڕاستەی ڕووداوەکەی دووەم و ئینجا سێیەم.....هتد، پێدەچێ ئەمەش ئاساییبوو بە ڕیزبەندی و پێکەوەنووسان، بەپێی ڕێساکانی شانۆی گریکیش لە یەکێتی کات و یەکێتی شوێندا. ئەوەی لەم حاڵەدایە یەکێتی کات و یەکێتی شوێن دووپاتدەکاتەوە ئەوەیە، کە پاڵەوانەکە یەك پیاوە لە ئانوساتی خۆیدا هەڵسوکەوتەکانی دەنوێنێ، جا لەهەر شوێنێك بێت، چ لە نوسینگەی حاکمی ویلایەتی (ئەرکنساس)، یان لە نوسینگەی کۆشکی سپی، بارەگای کاری سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا.

لەم ڕیزبەستن و بەدوای یەکدا هاتنەدا، لەم یەکێتی کات و شوێنەدا، مەنتقی بوو کە سەرجەم ئەم کێشانە بگەنە دەستی لێکۆڵەری سەربەخۆ کینیس ستارو وەزیری دادیش (جانیت رینۆ) ناچاربێت ڕەوانەی ئەوی بکات. کێشەی ئاودیوکردنی کۆکایین، کێشەی کۆمپانیای ئەرکنساس بۆ پارەدارکردنی گەشەپێدان و ڕۆڵی نوسینگەی ڕۆز بۆ پارێزەری تێیداو کێ پارەکانی وەرگرت؟ چەندی وەرگرت؟ کەی وەریگرت؟ بۆچی وەریگرت؟

- هەڵهێنانی تەلیسمی **(21)**تەرمەکە چییە کە هەشتیان مردنی خۆکوشتنن، ئەی هەقایەتەکەی پاولا جۆنزو ئەو پاسەوانەی هێنابووی چییە؟ ئەی ژنی پاسەوانەکەو ئینجا خۆکوشتنی فۆستەرو سەرتێداچوونی پیاوی تایبەتی پۆلیسی نهێنی کە ئەو بەکرێیگرتبوو؟ ئەی ئەو کاغەزانەی نوسینگەکەی خودی فۆستەر کە لەماوەی سەعاتێك دوای ئاگادارکردنەوەی کۆشکی سپی لە دۆزینەوەی تەرمەکەی پێچرانەوە، چییان لێ کرا؟

ئەوەی ڕووی دا ئەوەبوو، کە ئەم کێشانە لە نوسینگەکەی ستاردا خڕبوونەوە، دواتر، ئەمەش لە هەمووی گرنگترە، لەگەڵ کۆتایی ساڵی **1996**دا، دادوەر ستار لە ڕێی کەڵەکەکردنی بەڵگەو ئاماژەکان و پێکەوە گرێدانی ڕووداوەکانەوە، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ هەستی بەجۆرێك نیگەرانی کرد لە ئاستی سەرۆکدا، بەڵام هەڵمەتی پڕوپاگەندە بۆ سەرلەنوێ پاڵاوتنی

کلنتـــۆن دەســـتیپێکردبوو، دادوەری ســـەربەخۆ وای بە چـــاکترزانی هـــۆی نیگەرانیـــیەکەی بـــشارێتەوە، بەڵام بـــاوەڕی تادەهـــات جێگیرتردەبـــوو کە ئەو لەبەردەم هەنـــدێك هەڵـــسوکەوتی گومانلێکراودایە. لەوەش خراپتر ئەوە لەسەر ئاستی دەسەڵاتی باڵای وڵاتدایە، کە پەیوەنـــدیان بەرەوشت، پەیوەندییان بەنەزاهەت و هەیبەتی یاساوە هەیە. ئینجا دوای ئەم هەمووماجەرایە، جارێکی تر کێشەیەکی نوێ خۆی بەگۆڕەپانەکەدا کرد. پوختەی ڕوودانی بەم شێوەیە بوو:

پتر لە دوو سەد فایل لە فایلە نهێنییەکان کە لەکن نوسینگەی لێکۆڵینەوەی فیدراڵی بوو، تایبەت بوون بە ژمـارەیەك لە کەسـایەتییە درەوشـاوەکانی وڵاتە یەکگرتووەکـان، لە پەنهـانی یەکێك لە دەزگا سەرەکییەکانی ئاسایشی وڵات- ئاژانسی لێکۆڵینەوەی فیـدراڵی- گـوێزرایەوە بۆ کۆشکی سپی، کە ئابڕوچوون گەمارۆیداوەو ئەویش هەوڵدەدا ڕایگرێ و بەهەموو شـێوەیەك پاڵی پێوەبنێ، بەڵام تـادێ ئیلحـاحی زیـاتر بـۆ ئاشـکراکردنی ڕاسـتییەکان دەکـرێ، بـوونی لێکۆڵەرەوەیەکی سەربەخۆو دەستەیەکی باڵای سوێندخۆران لەگەڵیدا ئیلحاحێکی سەرباریشی خستە سەر، بەتایبەتی کە (لێکۆڵەرەوەو هاوەڵە سوێندخۆرەکانی) هەسـتێکی گومـان تـاڕادەی تاوانبارکردن دایگرتوون، ئەو هەستەش تووشی نائومێدی بووە سـەبارەت بەوەی تـا ئێـستا لە لێکـدانەوەی هەڵـسوکەوتەکانی سـەرۆك و سـاغکردنەوەی یاسـایانەی تۆمەتەکـان بەسـەریا شکستیانخواردووە. سەرەڕای ئەوەی کە سیبەرەکەی لەبەرچاوی خۆیان دەبیـنن و سـەرەڕای ئەوەی هەست بەو دەسەڵاتەی سەرۆك دەکەن، کە هەوڵی بەڕووەوەنان و شاردنەوەو بەهەموو شێوەیەك بەرپەرچدانەوەی دەرکەوتنی ڕاستییەکان دەدەن!

کاتێك گواستنەوەی ئەم دوو سەد فـایلە تـایبەت و نهێنـیە لە نوسـینگەی لێکـۆڵینەوەی فیـدراڵییەوە بـۆ کۆشـکی سـپی بەتەواوی ڕوونبـۆوە، لە میـدیای ئەمریکـا و کۆنگرێسیـشدا مقۆمقۆیەکی توند دەستیپێکرد.

پاڵنەری گواستنەوەی فایلەکـان هـیچ مانـایەکی نەبـوو، جـگە لەوەی کە کۆشـکی سـپی پلانێکی دیاریکراوی هەیە بۆ ڕەفتارکردن لە حاڵەتی تەنگـژەدا، واتـا لەو حـاڵەتەی کە ئەگەر لێکـۆڵینەوە لەگەڵ سـەرۆك کلنتـۆن پەرەیـسەندو تـوانرا مەزەنـدەو گومـان و تۆمەتەکـان بە بەڵگەی یاسـایی ئەوتـۆ پاڵپـشتبکرێن، کە بەس بـن بـۆ ئیـدانەکردن لەبەردەم کـۆنگرێس و لەبەردەم ڕای گشتیدا!!

پلانەکەش بەرچاوبوو، چـونکە ئەگەرچـی پرۆسـەی گواسـتنەوەی فایلەکـان بەشـێوەیەکی شەفاف نەبوو، بەڵام لە ئامانج و نیازەکەدا شەفافییەتەکە دیاربوو، ئامانجی ڕوون و ئاشـکرا کە هەمووان دەیانزانی ئەوەبوو، کۆشکی سپی بە بیـری هەمـوو پەیوەندارانـدا دێنێـتەوە، کە ئەو دەتوانێ نهێنیە تایبەتیەکانیـان بزانـێ، تەنـانەت زیـاتر لەوەش کە خۆیـان حەزدەکەن خەڵـك

بیزانێ. هەروەك وەبیریان دێنێتەوە كە لەكاتی ئاشكرابوونی نهێنییەكانی سەرۆكدا، هیچ حەسانەیەك بۆ نهێنییەكانی كەسی تر نابێ!

هەر بەفیعلیش نهێنییەگەلێك لەوانەی لە فایلەكانی نوسینگەی لێكۆڵینەوەی فیدرالیدا بوون، دەربارەی دەستەیەك سیاسەتمەدار كە چاوەڕێدەكرا ڕۆڵی گەورە لە لێپێچینەوەی هەڵسوكەوتەكانی كلنتۆندا ببینن، لە ئانوساتی گونجاودا پەخش و تەخشانكران، ئەو ڕۆڵە پێویستەیان گێڕا كە كۆشكی سپی خۆی بۆ ئامادەكردبوو.

*نیون گنگریچ سەرۆكی زۆرینەی كۆماری لە ئەنجومەنی نوێنەران پێش هەڵبژاردنەكانی ئەم دواییە لێی ئاشكرابوو كە نفوزی خۆی بەكارهێناوە بۆ خۆدزینەوە لە نیو ملیۆن دۆلار پارەی باجدان، دواتر ناچاربوو دانی پێدابنێ و داوای لێبوردن بكات. هەروەك ناچاربوو خۆی لە سەرۆكایەتی ئەوەی مابوو لە ماوەی ئەنجومەنی نوێنەران بكێشێتەوە.

ئەو شوێنەی تەرمەكەی فنسنت فۆستەری لێ بوو

*بۆب لیفنگستۆن، كە نوێنەری ویلایەتی تەكساس و سەرۆكی زۆرینەو پاڵێوراو بۆ ئەنجومەنی نوێش بوو، ناچاربوو واز لە خۆپاڵاوتن بێنێ و دان بەهەواڵی ئەو پەیوەندییە ئەڤینداریانەدا بێنێ كە لە چەند سەرچاوەیەكی نەزانراوەوە دزەیكردبوو و كەسیش گومانی لەوە نەبوو سەرچاوەكە خودی كۆشكی سپی، یان هەندێ لە پەیوەندارانی ئەوێندەرێ بوو. جگە لە وازهێنان لە خۆپاڵاوتن بۆ سەرۆكایەتی ئەنجومەنی نوێنەران و جگە لە دانپێدانان- ئەگەرچی بەناچاریش بێ- لیفنگستۆن خۆی لە خۆیەوە ئەندامێتی خۆی لە ئەنجومەن هەڵپەساردو داوای لە سەرۆك كلنتۆن كرد كە چاو لەو بكات، ئەگەر هەندێك ویژدان و هەندێك ڕێزی ڕەوشت یاخود یاسای تێداماوە.

*هنری هاید سەرۆكی لیژنەی یاسایی ئەنجومەنی نوێنەران دەنگۆی پەیوەندییەكی ئەڤینداری، هی سەردەمی لاوێتی، لەسەر بڵاوبۆوە، بەڵام كابرا ئازایانە ڕووبەڕووی هەوڵەكانی ئیبتزازكردنی بۆوە، كاتێك ڕایگەیاند كە پەیوەندییەكە بیرەوەری سی ساڵ لەمەوپێشەو ئەو چەند ساڵێك بەر لەئێستا لەكن ژنەكەی گێڕاویەتییەوە، بۆیە ئێستا سوورە لەسەر ڕەتكردنەوەی هەموو ئیبتزازێك. هەرچۆنێك بێت پێش ئەوەی ئەم هەواڵانە بڵاوبێتەوە، رای گشتی ئەمریكا چاودێری و تەماشای دەكردو هەوڵیدەدا لە مەغزای گواستنەوەی دیكۆمنتە

شەخسییەکان لەلایەنێکی ئەمنی حکومەتییەوە بۆ لایەنێکی سیاسی (حزبی) لە کۆشکی سپی، تێبگات.

مەغزا - هەروەکو باسکرا- لای هەمووان ڕوونبوو، بەڵام لە زەمینی داواکاری گشتی سەربەخۆو دەستەی سوێندخۆران و کۆمەڵە یاریدەدەرەکانی روونتربوون. دواجار لە سەرەتای ساڵی **1998**دا کینیس ستار باوەڕێکی نیمچە تەواوی پەیداکرد، کە پێویستە سەرۆك بەرێتە دادگا، لە ڕێی حەجر **(Impeachment)**، چونکە زیاتر لەوەی مەزەندەی لێ دەکرا ژمارەیەك تاوانی ئەنجامداوە کە لە برگەکانی دەستوردا مەسەلەی حەجرکردن لەسەر سەرۆك و دادگاییکردنی ڕێکخراوە، هەر لە تاوانی ئیستغلالکردنی نفوزەوە تا پەنابردنە بەر ئیبتزاز.

فنسنت فۆستەر و هیلاری

بەڵام ڕێگای ئیدانەکردن لەکوێیە لەکاتێکدا دیوارەکانی بێدەنگی کەرو سەنگەرەکانی بەرەنگاری تۆکمەن، لە دەوری ئەو سەنگەرانەش کۆمەڵێك تیرئەندازە لە شارەزایانی پەیوەندییە گشتییەکان هەن، کە نووسینەکانیان ستوونی ڕۆژنامەکانی پرکردۆتەوەو لە ئێزگەکانەوە دەنگیان دێ و وێنەکانیشیان لە شاشەی تەلەفزیۆنەکانەوە خۆدەنوێنن؟ ڕێگای ئیدانەکردنی کوا، لەکاتێکدا ڕای گشتی هێشتا هاوسۆزە لەگەڵ سەرۆك، لەبەر چەند هۆکارێك کە پەیوەندییان بەهیچ کام لە کێشەو تۆمەتەکانەوە نییە؟ لە هەموو حاڵێکیشدا مەسەلەکە ئاسان نییە، چونکە لایەنەکەی تر، کە پێویستە ئیدانەبکرێ، سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایە. لەحاڵێکی وادا تۆمەتەکان دەبێ وەك ڕۆژی ڕووناك وابن و پەیوەندییان بەدەستوور و یاساوە هیچ گومانێکیان لەسەر نەبێ!

ساڵی **1997** تەواوبوو، هێشتا داواکاری گشتی سەربەخۆ دادوەر ستار لەوپەڕی حاڵەتی نائومێدیدا بوو، لەگەڵ ئەم هەستی نائومێدیەدا بەوردی چاودێری درەوشانەوەی وێنەی سەرۆك کلنتۆنی دەکرد، لەکاتێکدا ئەو (واتا ستار) بەتەواوی لەوە دڵنیابوو، کە لەبەردەم

پرۆســەیەکی چەواشــەکاریانەی بێــوێنەیە لە ئەزمــوونی ئەمریکاییــدا، ئەو چەواشــەکارییەی لەبەردەمی دەقەومێ تەنها لەئاستی ڕای گشتییدا نییە، بەڵکو لەئاستی دادپەروەریشدایە.

دەکرێ بگــوترێ ململانێیەکــی وا کە پێویــستی بەتــوێژەرەوەیەکی ســایکۆلۆژی شــارەزایە، لەنێوان کلنتۆن و ستاردا دروست و پتەو بوو، لەوانەیە جۆرێك بــێ لەو ململانێیــانەی دەشــێ دروست بێت لەنێوان گومانلێکراوێك و پیاوێکی پــۆلیس، کە لە گومــانەکە دڵنیــایەو خەریــکە دەیکاتە تۆمەتێك و بەدوای بەڵگەدارکردنی ئیدانەکردنەکەیەتی، بــۆ ئەوەی بتــوانێ پێــشکەشی گۆڕەپـــانێکی یاســـاو بەردەم دادگـــایەکی دادپەروەرانەی بکـــات. گرفـــت لێـــرەدا ئەوەیە، گومانلێکراوەکە زۆر وریایە، پارێزەرەکانیشی توانایان زۆرە، جگە لەوەش بەهێزی گەلێــك شــت لەوانەش: هێزی وێنە، هێزی گەنجێتی، هێزی پلەوپایە، بەهەموو ئەمانە کلنتۆن توانی خــۆی بگەیەنێتە ئاسۆگەلێك کە تیرورمەکان نایەگەنێ. حاڵی ستار بەپێچەوانە بوو، ئەو لە بنچیــنەدا کەسێتییەکی کۆنەپارێزەرە (کۆنسەرڤتیڤ) پیشەی یاساش ئەدگارێکی توندی گرژیی پێ دابوو، ڕاییکردنی کارەکانی لەناو نووسینگە داخراوەکان و لەناو فایــل و کــاغەزە ڕووگرژەکانــدا بــوو. سەرباری ئەوەش ئەو بەتەواوی لە دونیای وێنەوە دووربوو، ئەو ئەوەی لێ داوانەکرابوو و بگرە بۆشی نەبوو، لەلایەن خۆیەوە، لەبەردەم کامێراکاندا دابنیــشێ یــان کــۆنگرەی ڕۆژنامەنووســی ببەستێ. وادەهاتە بەرچاو سووربوونی لەسەر ڕاوانی کلنتۆن جۆرێك بێــت لە نەســت زبــری و هەست دەبەنگی، کە هیچ پاڵنەرێکیان نییە، جگە لە ڕق و ئیرەیی پێ بردن، یان هیچ نەبــێ وێنەکان ئاوەهایان گەیاند.

جا لەکاتێکدا هەموو ڕەفتارێکی بیل کلنتۆن ڕووداوێکی ژێــر بلاجیکتــۆر بــوو، ئەوا هەمــوو ڕەفتارێکی ستار وای پێویستدەکرد لە ژوورێکی کپکراودا بێ، بۆ ئەوەی ئەرکەکەی تەواوبکــاو ڕاپــۆرتەکەی —ئەگەر تــوانی- بنووســێ، دوای ئەوە لەوانەیە ڕێڕەوێکــی تــر بگــرێ، بەڵاکە لەوەدابوو کە یەکێکیان بەردەوام بەبزەیەکەوە تێی دەقوچێنێ.

دووەمیشیان بەردەوام لە داخ و تورەییدا ددانی جیڕدەکاتەوە.

بەکورتییەکەی کلنتۆن بەنەشئەی دڵنیاییەوە، هیچ نەبێ لە ڕوو، وا هەڵسوکەوتی دەکــرد، کە دەتوانێ خۆی لە ڕاوەدوونانی پیاوێك بدزێتەوە، کە دەیزانی سۆراخیدەکات. کلنتــۆن زانــی ستار خەریکبوو لێکۆڵینەوەکانی لێ پەرت بێت، کاتێك ڕووداوەکان لەگەڵ هەستی نائومێدیــدا تێکەڵ و ئاڵۆز بوو، تاوای کرد ڕاوانی کلنتۆن لەلایەن ئەوی داواکــاری ســەربەخۆوە ســیمای نیازێکی شەخسی بگرێتەخۆ، کە دەکرێ لەکاتی پێویستدا ئاشکراو ئیستیغلالیش بکرێ.

لەولاشەوە ستار هەروا باوەڕیوایە، ئەگەر وابڕیارە خێر بەسەر شەڕدا سەربکەوێ (کە ئەوەش حیکمەتی شەریعەت،ە چ خودایی و چ دونیایی) کەواتا هەر ڕێگایەك دەدۆزێــتەوە کە بەســەر لەمپەڕەکانی بەردەمی، تەنانەت بەسەر تۆمەتی نیازی شەخسیش کە دراونەتە پاڵی، زاڵببــێ.

ستار لەمپەڕەکانی بەردەمی لەوەدا کورتکردەوە، کە ئەو لەبەردەم تاوانبارێکدایە دەزانێ چۆن بوونی خۆی لە شوێنی تاوانەکە، لەکاتی ڕوودانی، بشارێتەوە، تاوانبارێك سوپایەك پارێزەری هەیە، کە بۆ هەر کوێ ڕابکات، شوێن پێیەکانی دەسڕنەوە٠ تاوانبارێك کە کۆمەڵێك ڕاوێژکاری وای لە دەورە مامەڵە لەگەڵ هەموو بەجێماوێکی لابەلا دەکەن جگە لە پەنجەمۆر، کە لەبەر خەمساردی لە شوێنی تاوانەکە بەجێیهێشتبێ، یان هەر وردەکارییەك کە دەشێ پارێزەران فەرامۆشیانکردبێ، چونکە لە دەرەوەی چوارچێوەی کاری ئەوانە٠ جگە لەمەش ئەو، واتا ستار، لەبەردەم دەسەڵاتێکدایە کە نەشیاوە ئینکاربکرێ، لەبەردەم حەسانەتێکدایە ئەستەمە پشتگوێبخرێ، چونکە تاوانبار خودی سەرۆکە، ئەم دەسەڵات و ئەم حەسانەیە دەستەبەری ئەوە دەکەن، زمانەکان لاڵبن و نەکرێتەوەو چاوەکانیش کورتبن نەك تیژ!

تیلە چاوی ڕەخنە لە کلنتۆن

لەم کەشوهەوا باربووەدا، کینس ستار هەقایەتەکەی مۆنیکا لوینسکی دۆزییەوە، کاتێك لیندا تریبی هاوڕێی مۆنیکا کێشەکەی هێنایە نووسینگەکەی٠

لیندا تریب لەسەرەتای پەیوەندیی مۆنیکاو سەرۆکدا پێکەوە فەرمانبەر بوون لە کۆشکی سپی، ئینجا هەردووکیان پێکەوە گواسترانەوە (پنتاگۆن)٠ گواستنەوەی مۆنیکا لە کۆشکی سپییەوە بەپێی بڕیارێکی سەرۆکی سکرتاریەتی تەنفیزی کۆشکی سپی، خانم نانسی هێنریش بوو، کە وایدەبینی مۆنیکا دەچێتە هەندێك جێگای کۆشکی سپی بۆی نییە پێی پیابنێ، هەروەها (سووك و منجڕە)و باشتروایە لە سنووری دەوروبەری نووسینگەی سەرۆك دووربخرێتەوە٠ هەرچی گواستنەوەی (لیندا تریب)ە، ئەوا بەپێی بڕیارێکی درەنگ جێبەجێکرابوو، چونکە فەرمانبەرێتی ئەو لە کۆشکی سپی پاشماوەی سەردەمی سەرۆکایەتی بۆش بوو!

دادوەر ستار، وەکو هەموو کەسێك لەواشنتۆن، گوێی لێ بوو کە کچێك هەیە ناوی مۆنیکا لوینسکیە، بەشێوەیەکی گشتی زانیارییەکانی لەسەر ئەو خانمە ئەوەبوو، کە بەهۆی بەخشینی پارە لەلایەن دایکییەوە، مارشی لویس، بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنی کلنتۆن توانی لە یۆلیۆی ساڵی **1995**دا وەك فەرمانبەری ڕاهێنان بگاتە کۆشکی سپی٠ ئینجا لەهەر هەلومەرجێکدا بێ پەیوەندییەکی لەگەڵ سەرۆك کلنتۆندا دروستکردووە (یەکەمین جار لە **15**-ی نۆڤەمبەری

1995 بوو)، دواتر لە کۆشکی سپییەوە بۆ پنتاگۆن گواستراوەتەوە (6-ی ئەپریلی 1996). ئینجا پەیوەندی مۆنیکا لەگەڵ سەرۆك بەردەوام و بەگەرموگوڕی مایەوە (دواتر دەرکەوت دوادیدار کە پەیوەندی سۆزدارەکی نێوان هەردوولای تێدا قەوماوە لە 29-ی مارتی 1997دابووە) سەیروسەمەرەکە لەوەدایە، کە ئەمە پاش چەند مانگێك لە ئاگاداربوونەوەی ستار بەهەقایەتی مۆنیکا لوینسکی بووە، بەزۆری ڕێی تێدەچێ کە تاسەرەتای یانیری 1998، ویڕای هەموو ئەو شتانەی بەرگوێی کەوتووە، بەڵام دادوەر ستار پێی وانەبوو دەشێ کێشەکەی مۆنیکا خزمەتی کارەکەی ئەو بکات. لەوانەیە پێیوابووبێ کە ئەمە سەرچڵییەکی ترە لە سەرچڵییەکانی کلنتۆن و بێگومان ئەگەر یەکێك لە خاوەنەکەشی، مۆنیکا، بپرسێ ئەوا ڕەتیدەکاتەوە، ئەنگیزەی ئەو ڕەتکردنەوەیەش سۆزو پەیوەندی بنەماڵەکەی بێ بەکۆشکی سپی و هەروەها ئارەزووی خۆلادان بێ لە ئابڕووچوونێکی ئاشکرا.

لەهێکراو بێ چاوەڕوانی، نووسینگەی ستار ڕووبەڕووی لیندا تریب بۆوە، کە هاوڕێی مۆنیکاو هاوەڵێتی لە کۆشکی سپی و ئینجا لە پنتاگۆن کاتێك لەگەڵ ئەودا بۆ ئەوێندەر گواسترانەوە.

ئەو چیرۆکەی لیندا تریب لە نووسینگەی دادوەر ستار گێڕایەوە، تەنها ئەوەنەبوو کە هاوڕێکەی پەیوەندییەکی لەگەڵ سەرۆکدا هەیە، بەڵکو لەوە گرنگتر ئەوەبوو، پارێزەرانی کێشەکەی پاولا جۆنز بانگێشتی دادگایانکرد بۆ ئەوەی وەکو ئارەزوویان لێ بوو شایەدی لەسەر جۆرێك لە پەیوەندی سێکسی بدات، کە کلنتۆن حەزی لێ دەکرد، بەو ئومێدەی سەلماندنی شتێکی وا پاولا جۆنز دەربارەی داوایەکی لەم چەشنەی کلنتۆن لێی دووپاتبکاتەوە.

گرنگترین شتێك کە لە زانیارییەکانی لیندادا هەبوو، دوای وردەکاری پەیوەندیی نێوان هاوڕێکەی و سەرۆك، لەکاتێکدا بانگێشتکرابوو تا لە کێشەی پاولا جۆنزدا شایەدیبدات، ئەوەبوو کە (کلنتۆن داوای لێ کرد لەبەردەم دادگادا حاشا لە پەیوەندی نێوانیان بکات و لەسەر ئەو هەڵوێستەش سووربێ تەنانەت لەکاتی سوێندخواردنیشدا).

بەهەستی دادوەرێکی پەرۆش بۆ دەستگیرکردنی ئاماژەیەك، دادوەر ستار گێڕانەوەی لیندا تریبی وەرگرت و داوای لە یەکێك لە گەورە یاریدەدەرەکانی خۆی کرد لێی بپرسێ داخۆ ئەو زانیاریانەی لەکوێ هێناوە؟ لیندا دانی پێدانا ئەم قسانەی لە مۆنیکاوە بیستووە کەوا سەیری ئەم دەکات خۆشکە گەورەو ئامۆژگاریکارو چاودێریتی، بۆیە دڵی خۆی بۆ دەکاتەوەو لەگەڵیدا، زیاتر لەهەر ئینسانێکی تر، زمانی بەرەڵادەکات. لێرەشەوە پرسیار لە لیندا تریب دەکرێت داخۆ ئامادەیە هاوڕێکەی ڕابکێشێتە مەیدانی شایەدیەکی تەواو لەسەر سەرجەم ڕووداوەکان و

ئەو شایەدیشی لەسەر جیهازێکی بچووك، کە نووسینگەی داواکاری گشتی بۆی بسازێنێ، تۆماربکرێت؟ لیندا تریب قەبوڵیکرد!

پاڵنەرەکانی لیندا تریب بۆ گێڕانی ئەو رۆڵەی لە کێشەکەدا دیتی، لەسەرەتای چونی خۆڕسکانەی بۆ نووسینگەی داواکاری سەربەخۆ تا پێ سپاردنی ئەرکی ڕاکێشانی مۆنیکا، جا چ لە ڕێی گفتوگۆی تەلەفۆنی یان دیداری ڕاستەوخۆوە تادەگاتە سەرلەنوێ پێگێڕانەوەو تۆمارکردن و پێشکەشکردنی تێکڕای کاسێتەکان بە نووسینگەی دادوەر ستار، هەموو ئەمانە هەروا مایەی مشتومڕێکی دووروودرێژ دەبن، داخۆ بۆچی وابوو؟

* لەوانەیە مەیلێکی حزبایەتی بەلای حزبی کۆماریدا هەبێ لە ئەنجامی خزمەتکردنی لە کۆشکی سپی لەماوەی سەرۆکایەتیی بۆشدا (هەندێك کەس وای بۆچوون).

* لەوانەیە بەو مقۆمقۆیانەی نێو کۆشکی سپی بێزاربووبێت و هەستی بەسوکایەتی کردبێت. نەك تەنها سوکایەتیکردن بەکەرامەتی شوێنەکەو هەیبەتەکەی، بەڵکو لەبەر کەرامەتی خۆشی وەکو شایەدێکی ئاگادار لەو سوکایەتییەی خەڵکی دیکەش لە کۆشکی سپی هەستیان پێ کردبوو، بەڵام ئەوان بێدەنگی و سەرسەلامەتییان هەڵبژارد (هەندێکی تر لە شیکەرەوەکان وای بۆچوون).

* لەوانەشە تووڕەبووبێت، چونکە لەو کارەی کە لە کۆشکی سپی لەگەڵی ڕاهاتبوو بۆ کارێکی تر لە پنتاگۆن، کە بۆ ئەو چۆڵەوانی بوو، گواسترایەوە. هەروەك لەوانەشە وای هەستکردبێ، جا ڕاست بکات یان بەهەڵەدا چووبێت، کە ئەو بێتاوان سزادراوەو لەگەڵ مۆنیکا لوینسکی خراوەتە یەك تای تەرازو یەك بڕیارەوەو بەوپێیەش سزای خوارد، بێ ئەوەی لە وەسڵی دۆست بەهرەمەندبووبێ! (ئەمەش بۆچوونێك بوو کە لایەنگرو پشتیوانی هەبوو).

* بۆخۆی لەکاتی لێکۆڵینەوەدا گوتی پاڵنەرەکانی وی لەم بارەیەوە هیچی تر نییە جگە لە پاڵنەرەکانی هەر هاووڵاتییەکی ئەمریکایی کە باوەڕی بەبەهاکانی ئەمریکا هەیەو پەست و نیگەران دەبێ کە ببینێ دارزین و ئابڕوچوونی ئەخلاقی و سیاسیی لوتکەی دامودەزگای دیموکراسی ئەمریکا تەڵخبکات.

زیاتر ڕێی تێدەچێ کە هۆیە پاڵنەرەکانی لیندا تریب تێکەڵییەك بێت لە هەموو ئەو شتانەی سەرەوە.

سەیروسەمەرەکەشی لەوەدایە، یەکەمین کاسێتەکانی کە دادوەر ستار تەماشای دەقەکانی کرد، گفتوگۆیەکی نێوان لیندا تریب و مۆنیکا لوینسکییە کە بەمشێوەیە بەڕێوەچوو:

- مۆنیکا: باوەڕدەکەی پێیگوتووم دەمەوێ دووربکەوینەوە، چونکە لەوانەیە تووشی گیروگرفتێکی ئەوتۆی بکەم کە نەیارەکانی بیقۆزنەوە؟!

لیندا: ئەو .... (ناولێنانی سەرۆکە کە ناشێ لەسەر کاغەز چاپی بکەین)

مۆنیکا: پێم گوت جا کەی من تووشی گیروگرفتم کردووی؟

لیندا: تۆ تووشی دەردیسەری بکەیت؟ ئەم سپڵەیە پێویستە سوپاسگوزاری ئەستێرەی بەختی بێ!

مۆنیکا: ئەوە (پیسایی) پیاوێکی .... (ناولێنانێکی تری سەرۆك کە ناشێ چاپ بکرێ.

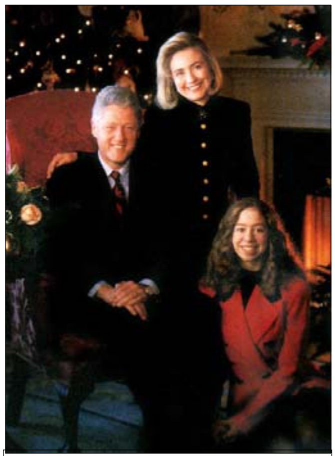

لەوێنەدا خێزانێکی بەختەوەر

لیندا: تۆ دواکەسی کە دەشێ تووشی گیروگرفتی بکەیت.. تێکڕای گیروگرفتەکانی لە خەڵکی ترەوەن... دەبوایە سوپاسگوزاری ئەستێرەی بەختی خۆی بێ کە کیژێکی وەکو تۆ هاتە ژیانییەوە، دەردی سەری لە خانمانی ترەوە تووشی هات، ئەگەر ئەوەی بەتۆی گوتووە بە یەکێکی لەوانە بگوتایە، ئێستا ئەوان نەفرەتیان لە .... (هەندێك جنێو کە خانەوادەی سەرۆك دەگرێتەوە).

مۆنیکا: ئێ-ئێ-ئێ..

لەگەڵ لەسەر یەك کەڵەکەبوونی کاسێتەکان لە نووسینگەی داواکاری گشتی و لەگەڵ خوێندنەوەی وردی دەقەکانی، ئەوا ستار وای مەزەندە کرد کە ئەوە ئەوە، نەك سەرۆك کلنتۆن، دەبێ سوپاسگوزاری ئەستێرەی بەختی بێت!

وردەکاری ڕووداوەکان وردە وردە لە ڕێی قسەکانی مۆنیکا لوینسکییەوە دەرکەوت، مۆنیکاش وا درێژەی پێ دا تا گەیشتە پلەی لێ ڕژان و واوەتریش.

مەسەلەکە ئەوەنەبوو کە پیاوێك پەیوەندییەکی سێکسی، لە هەر چەشنێك بێ، لەگەڵ ئافرەتێکدا کردووە. هەروەها مەسەلەکە ئەوەش نەبوو کە پیاوێك ئەو کەتنەی لە بارەگای کاری خۆی و چەند فەرسەخێك لەولای نزیکترین هاوکارانییەوە کردووە. هەروەها ئەوەش نەبوو کە بارەگای ئەو کەتنە نووسینگەی سپی ئامێزی نێو کۆشکی سپی بوو. بەڵکو لەهەموو ئەوانە گرنگتر ئەوەبوو کە ئەو مۆنیکایەی دیمانەی لەگەڵ کلنتۆندا هەبوو، دوای ئەوەی بانگێشتکرا لە کێشەی پاولا جۆنز لەبەردەم دەستەی سوێندخواردندا شایەدیبدات، لە کاسێتەکان و بەدەنگی ئاشکرای خۆی ڕایگەیاندوە کە سەرۆك داوای لێ کردووە حاشا لەو پەیوەندییە بکات، ئەگەر پرسیاریان لێ کرد. لۆژیکی کلنتۆن لەمەدا ئەوەبوو، کە پەیوەندیی نێوان دووان ناکرێ تەئکیدی لێ بکرێت، مەگەر یەکێکیان دانی پێدابنێت، مادامەکیش خەڵك نەیبینیون، ئەمەش وابوو، کەوابێ هیچ کەسێك ناتوانێ شتێك بسەلمێنێ، ئەگەر یەکێك لەو دوو لایەنە شتێکی وەك گەواهی دانپیانان نەسەلماندبێ.

دادوەر ستار زانی دواجار ئەوەی چنگکەوت کە لە کێشەکانی تردا عاسێ بوو:

1- دانپیانانێکی تەواوی مۆنیکا لوینسکی لەبەردەمدایە، بەوەی لەنێوان خۆی و کلنتۆندا قەوماوە.

2- هەروەك تەئکیدێکی مۆنیکا لوینسکی لەژێر دەستدایە، کە تێیدا دەڵێ سەرۆك هەولێداوە بەدەستی خۆی فێریبکات دەبێ لە شایەدییەکەی بەردەم دەستەی سوێندخواردن، لە مەسەلەکەی پاولا جۆنزدا، چی بڵێ؟

3- هەروەك لەم ئانوساتەدا تۆمارێکی تەواوی حاشاکردن و ڕەتکردنەوەکانی کلنتۆنی لەبەردەستدایە، چ لەبەردەم مایکرۆفۆنەکان و زومی کامێراکان و چ لەبەردەم دەستەی سوێندخۆران لە کێشەکەی پاولا جۆنز، کە تێیدا پێ لەسەر ئەوە دادەگرێ، لەنێوان ئەوو مۆنیکا لوینسکیدا هیچ پەیوەندییەکی سێکسی ڕووی نەداوە، ئەو شایەدییەش لەکاتی سوێندخواردنی گوتنی ڕاستیدا بووە، هەموو ڕاستی و هیچ شتێکی ترنا جگە لە ڕاستی.

4- دواجار ستار کراسە شینەکەی مۆنیکا لوینسکی لە کنە، کە لەدوا دیداری سەرۆك کلنتۆندا ئەوەی لەبەردابووە، لەسەر کراسەکە پەڵەی ئەوتۆ هەبوون کە کارگەکان دەتوانن خاوەندارێتی خاوەنەکەی بسەلمێنن!

بەم شێوەیە ستار هەموو ئاواتەکانی بەیەکجاری هێنایەدی.

- تاوانباری لەسەر شانۆی تاوانەکە دەستگیرکرد.

- لەو ساتەوەختە خۆش و گەرموگوڕەدا کەس لە دەوری تاوانبار نەبوو، نە پارێزەران، نە ڕاوێژکاران و نە شارەزایانی پەیوەندییە گشتییەکان.

- جێدەستی- جیناتەکانی- پەڵەی سەر کراسێکی شینە.

- هیچ دەسەڵاتێك، یان پرەستیج، یان هیچ پلەوپایەیەك لە کۆمەڵگەی کراوەی ئەمریکادا نەیاندەتوانی سەرۆك بپارێزن، یان ڕەفتارەکانی پەردەپۆشبکەن.

- هیچ دەریچەیەك لەبەردەم سەرۆکدا نەمابوو، مەگەر دانپێدانان نەبێ، دوای حاشاکردن.

بەڵام سەرۆك سووربوو لەسەر ئەوەی کە درۆی نەکردووە، کاتێك گوتوویەتی لەنێوان خۆی و مۆنیکادا پەیوەندییەکی سێکسی نەبووە، ئینجا لە میانی داکۆکیکردندا پێناسەی تایبەتی خۆی بۆ پەیوەندی سێکسی خستەڕوو، لەوانەش گوایە مۆنیکا کردوویەتی و ئەو نەیکردووە، لێوەکانی مۆنیکا ئەوەی پێداوە کە ئەم ئارەزووی لێ بووەو ئەمەش سێکسە، جگەرەکەی ئەمیش هەقی بەخشندەیی ئەوی داوەتەوەو ئەمەش سێکس نییە.

ستار ڕاپۆرتەکەی خۆی بۆ کۆنگرێس نارد، ئەنجومەنی نوێنەرانیش پاش چەند ڕۆژێك خستیانە تۆڕی ئینتەرنێتەوە.

(لەبیرمە ئەو شەوەی ڕاپۆرتەکەیان خستە سەر تۆڕی ئینتەرنێت، من لە لەندەن بووم، بەپێی وەعدێکی پێشتر لە هۆڵی ئوتێل کلاریدج دوو لە هاوەڵە دێرینە ئەمریکییەکانم بینی، ئەوانیش مێژوونووسی هەرە ناسراوو درەوشاوەی ئەمریکایی، ئارسەر شلیزنجر و لەگەڵیشیدا ڕۆژنامەوان و ئەستێرەی درەوشاوەی گفتوگۆی تەلەفزیۆنی ڕۆناڵد ئیفانز بوون. پێکەوە چووینە ژوورەکەی ئیفانز تا لە تەلەفزیۆنەوە پەخشی ڕاستەوخۆ لە واشنتۆنەوە ببینین).

ڕای پەلەی ئارسەر شلیزنجەر وابوو کە (ستار تەعەسوفی لە یاسا نواندووە، بەبیانووی پابەندێتی یاساوە) ڕولاند ئیفانز بەپێچەوانەی وی گوتی: ئەگەر ستار تەعەسوفی نواندبێ یاخود نا ئەو گەردەلولەی بەرەو لای کۆشکی سپی هەڵیکردووە سەرەنجام سەرۆك لە نووسینگەکەی سپیئامێز هەڵدەقەنێ.

مۆنیکا و کلنتۆن

ئیتر گفتوگۆیەکی درێژو سەرنجڕاکێش دەربارەی کێشەکە لەنێوانماندا ڕووی دا.

(8)

گرفتی ڕاپۆرتەکەی داواکاری گشتی کینس ستار وابوو، کە لە ڕاپۆرتێکی سیکسی پڕ لە ڕووداوو گوزارشت و قسەی ئەوتۆ دەچێ کە کەس پێیوانەبوو دەشێ لە ڕاپۆرتێکی یاسایی یان سیاسیدا بنووسرێ، ستار کە ڕاپۆرتەکەی خۆی بەیارمەتی کۆمەڵێك لە شارەزایانی دەوروبەری نووسی، کە ئەوانە لە مامۆستا هەرە باشەکانی یاسان، نەیدەویست ڕاپۆرتێکی تا ئەو ئەندازە ڕووت و قووت بنووسێ، بەڵام پێویستی هەلومەرجەکە حوکمی خۆی کرد.

- دواجار تاوانباری تەڵەکەبازی گرت، دەشیەوێ لەو شوێنەی گرتوویەتی، بیهێڵێتەوە،

- جا تاوانبارەکە بەسەر تاوانەکەیەوە گرتووە- دەشیەوێ بەسەر تاوانەکەوە بیهێڵێتەوە بۆ ئەوەی هەمووان، لە سەروشیانەوە کۆنگرێس، بیبینن.

- تاوانبارەکەی لە حاڵەتی درۆکردندا گرتووە، دەشیەوێ درۆکە لە جێی خۆی، لەسەر زمانی بمێنێتەوە.

- تاوانبارەکەی لە حاڵەتی سوێندی درۆدا گرتووە، دەشیەوێ سەدای دەنگی، لەکاتی سوێندی درۆدا، هەروا بیستراوبێ.

بەو پێیەی ڕووداوی گرتنەکە، وردەکاری و دەرگیرییەکانی سێکس بوون، بۆیە سەرنجی گشتی وەرگیراو لە ڕاپۆرتەکە تێکڕای سێکس بوو، ئەمەش چونکە ڕاپۆرتەکە وەسفێکی دووردرێژی ڕووداوەکە بوو، بەو شێوەیەی لەلای دادوەر ستارو یاریدەدەرەکانی دەرکەوتبوو. بۆ

بەدبەختی راپۆرتەکەی ستار واکەوتەوە هەمـوو ئەو مەرجـانەی تیـدا بیـت کە مامۆسـتایەکی وانەبیژی کۆلیژی ڕۆژنامەوانی لە زانکۆی کۆل ـۆمبیا بۆ ئەو توخمانەی دەستنیشانکردبوو، کە هەواڵیکـی وروژینـەری نمـوونەیی پیکـدینن، سیکـسیش یەك لەو توخمـانەیە، بەم شـیوەیە دەزگاکانی ڕاگەیاندن یەکەو سەر بەرەو گـرنگەکە بازیانـداو پیـشەکییەکەیان لە دواى خۆیـان بەجیهیشت، بەشیوەیەکی وردتـر کەس لەئاسـتی پەنجـا لاپەڕەی یەکەمـی راپـۆرتەکەی سـتار، کە بەرایی ئەو شرۆڤەکردنەی ئەوی تیدایە دەربـارەی دەعـوای تۆمەتبـارکردنی سـەرۆك، هەڵوەسـتەی نەکرد.

مۆنیکا، دۆستێیەکی سیاسیکراو

دادوەر ستار دەیویـست بلـێ، هەر بەفیعلـیش وای گـووت: ئەوەی کە بـۆ ئەو گرنـگ بـوو لە کیشەی مۆنیکا لوینسکی، ئەوە نەبوو کە سـەرۆك چۆن لە نووسینگەکەیدا ڕەفتاری لەگەڵدا کردووە، بەڵکـو ئەوەبـوو کە سـەرۆك پیـشتر چـۆن لەگەڵ هەر تـۆمەتیکی ئاراسـتەکراودا هەڵسوکەوتیکردووە.

- شوینپییەکانی خۆی لەسەر شانۆی تاوانەکە سڕییەوە، یان هەوڵی بۆ دا.

- ئەرکی پڕکردنەوەی هەموو کەلینیکی بۆ پاریزەرەکـانی بەجیهـشیت، یـاخود هەوڵـی دا وابکات.

- ئەرکی پەردەپۆشکردنی هەموو کەموکورتییەکی لە بەرەڤانیـدا بەشـارەزایانی پەیوەنـدییە گشتییەکانی سپارد، یان هەوڵی دا وابکات.

دواجاریش کە زانی حاشاکردن کەڵکی نیـیە، دانیپیـدانا، بەڵام تەنهـا دانپیـانیکی مرۆیـی، لایەنی یاسایی فەرامۆشکرد یاخود هەوڵی دا وابکات، بەڵام کلنتۆن لە هەموو حاڵیکدا- پـیش دانپیانـان- هەمـوو شـیوازیکی لەگەڵ قوربانیـانی گـرتەبەر، هەر لە هەڕەشـەوە بـۆ فریـودان. خەڵکانیکی نادیاری دۆزیەوە کە هەڕەشەکانی جیبەجیبکەن و لە ئاماژەی فریودانیشدا پـشتی بەهاوڕیتانی خۆی بەست، یەکەمین کەس پشتی پێ بەست- بەتایبەتی لە حاڵەتی سـەرچڵی هەمەجۆری میبازیدا، لەوانەش پرسـەکەی پـاولا جـۆنز، پـاریزەری ناسـراوی زنجـی، فیرنـۆن گۆردانی هاوڕیی بوو.

(پێویستە لێرەدا لەلایەن خۆمەوە ئەوەی بخەمە سەر، کە من لەو ڕۆڵانەی فیرنون گـۆردان گێڕاویەتی سەرم سوڕما، بەتایبەتی لە کێشەی مۆنیکا لوینسکی، چونکە بەندە پتـر لە جارێـك ئەم زاتەم لە نوسینگەکەی خۆی لەواشـنتۆن بینیـوە، بەژیـری و زرنگـی و سـەنگینی خـۆی سەرنجی ڕاکێشام و بەگرنگترین کەسایەتییە ڕەشپێستەکانی هاوولاتیانی ولاتە یەکگرتووەکانم دادەنا.

پاشان لەهەندێك هاوڕێی هاوبەشی خۆم و گۆردانم پرسی، داخۆ ئەم کابرایە چۆن ڕازیبـوو، چۆن کبریائی ڕێی پێدا، لەکاتێکدا کبریا لە حاڵەتی ئەودا خەریك بوو دەگەیـشتە گرێـی خـۆ بەزلزانین؟

وەڵامی هاوەڵە هاوبەشەکانمان وابوو، کە فریوی بریقوباقی نزیکبوونەوە لە دەسـەڵاتی بـاڵا وایان لە فیرنون گۆردان کرد خۆی لەبیربکاو بەوە ڕازیبێ کە سنووری نێوان شـیاو و نەشـیاو ببەزێنێ. فیرنون گۆردان بوو کە لە قۆناغە بەراییەکانی کێشەکەدا بانگی مۆنیکا لوینسکی کرد هەتا سەردانی نووسینگەکەی بکـات، بـۆ ئەوەی بێـدەنگییەکەی بکـرێ و دوور لە واشـنتۆن کارێکی بۆ پەیدابکەن، ئینجا بەفیعلی لەگەڵ خۆی بردی بـۆ لای ریچـارد هـالبرین جێگـری سەرۆکی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی کۆمپانیای ریفلون بۆ کەرەستەکانی ماکیـاژو خۆجـوانکردن، گۆردان داوای کرد (لەسەر داوای کلنتۆن) مۆنیکا ڕەوانەی کارێکی مووچە زۆر لە کۆمپانیـاکە بکرێ، بۆ ئەوەی بێدەنگییەکەی دەستەبەربکرێ و لە وانشتۆن دووربخرێتەوە).

دادوەر ستار لە پێشەکی ڕاپۆرتەکەیدا ڕایگەیانـدو چەنـدجارێکیش دووپـاتیکردەوە، ئەوەی ئەو دەیەوێ لەسەر سەرۆك بیسەلمێنێ، تەنها قەومانێك نیـیە، بەڵکـو جۆرێـك **(Pattern)** یـان شێوازێکە لە ڕەفتار کە دەکرێت هەموو قەوماوێك شرۆڤەبکات!

ئینجا ستار عوزری خواست سەبارەت بەوەی کە زۆر باسـکردنی وردەکارییەکـانی سـێکس بەئەنقەستە تا بسەلمێنرێ کە سەرۆك کەتنی پەیوەنـدی سێکـسی کـردووەو بەتەنهـا مۆنیکـا بەرپرسیارنییە، بەڵکو وەسفی سەرۆك بـۆ ئەوەی ڕووی داوە درۆیە. ئەمەش تـاوانی شـایەدیی درۆیەو دەخرێتە سەر ئەوانەی پێشترو دەبێتە تاوانێکی سەربار.

ئەو — واتـا دادوەری سـەربەخۆ- دەیەوێ کورتهێنـانی تـاوان لە پاڵپـشتکردنی تـاوان بسەلمێنێ و تەئکید لەسەر ئەوە بکاتەوە، تەنها ڕەواییە کە پاڵپشتی ڕەواییە.

لەکاتێکدا کەڵەکەبوونی تۆپەڵی درۆ لە دوا سـەرەنجامدا دەبێـتە مـایەی کەوتـن و پـسان، ئەمەش مەغزای مەسەلەکەو حیکمەتەکەیەتی، گەواهی و شایەدیشێتی!

***

ناچاربوونی سەرۆك- ویلیام جیفرسۆن کلنتۆن- کە بەپێی یاسـای (لە **12**ی سـێپتەمبەری **1998**) بێتە حزوری داواکاری تایبەتی، گەورەتـرین سـوکایەتیکردنە کە سـەرۆکێکی ئەمریکـا

تووشی هاتبێ. ئینجا وتارەکەی لەهەمان شەودا کە ئاراستەی گەلی ئەمریکای کردبوو، گەورەترین زامی مەعنەویی بوو کە لەم چەرخەدا سەرۆکێك خۆی پێ تووشکردبێ.

ئەگەرچی سوپای پارێزەران و ڕاوێژکاران و شارەزایانی پەیوەندییە گشتییەکان هەموو هونەرو زانستێکی خۆیان خستەگەڕ، بەڵام لەو ڕۆژەدا هیچ شتێك کەڵکی نەبوو.

ئەگەرچی یەك لە ڕاوێژکارانی سەرۆك، جیمس کارافیلی شارەزا لە پەیوەندییە گشتییەکاندا، لە هەموو بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیدا ستاری بەوە تاوانبارەدەکرد، جگە لە سێکس بیر لە هیچ شتێك ناکاتەوەو بەهۆی گرێی دەروونی لە کەسێتی خۆیدا شێتی سێکسە، جگە لە سێکس هیچ شتێکی تر نابینێ، جگە لە سێکس بیر لە هیچ شتێك ناکاتەوە، بەڵام ئەمانە هەمووی لەو ڕۆژەدا، **13**ـی سێپتەمبەر لاڵو بێ زمان بوون، چونکە خودی سەرۆك لەوێبوو، لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەکان بەهەمووانی دەگوت کە ئەو بەفیعلی پەیوەندییەکی بەدڕەفتاری لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا، مسس لوینسکی، هەبووە. ئینجا بەزمانی موبارەکی خۆی بەگەلی ئەمریکا دەڵێ کە ئەو (درۆی لەگەڵدا کردا) خانەوادەکەی خۆی، ژنەکەی و کچەکەی کە لای ئەو لە هەموو ئینسانێکی تر خۆشەویسترن، فریوداوە. ئینجا لێگەڕا دڵۆپێك لەچاویدا بریسکەی بێ، ڕێی بە پەشۆکاوی دەنگیدا بەنەبرەیەکی خەمبارانە وەك هەوڵێك بۆ داوای لێبوردن، بەڵام هەرکەسێك گەر لە وێنەکە وردببوایاتەوە، دەیتوانی لەو ساتەدا سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکان وەك (مشکی ناو تەڵە) ببینێ.

لەو شەوەدا ئەوە کۆنگرێس نەبوو، کە لە دەرگای تەڵەکە وەستابوو، هەروەها پاسەوانی زیندانەکەش میدیاکان نەبوون، بەڵکو کێشەی گەورەی کلنتۆن لەو شەوەدا لەگەڵ ژنەکەی هیلاری بوو.

پەیوەندیی نێوان بیل کلنتۆن و هیلاری ڕودهام سەیرترین پەیوەندی بوو، بێگومان دەشبێتە بابەتی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی بێکۆتایی بۆ ئەوەی ڕاستی و دروستییەکەی دەربکەوێ.

ئەو پەیوەندییە کە بە کەمەندکێشییەکی دوو سەرە دەستیپێکرد، بەڵام ئەو کەمەندکێشییە سۆزداری نەبوو، مەگەر ماوەیەکی کەم نەبێ، ئینجا سۆزداری پاشەکشەیکرد بۆ ئەوەی ڕێگا لەبەردەم جۆرێك لە هاوبەشێتی خۆش بکات، کە مەیلی خواستی سیاسی هەیە، تاڕادەی ئەوەی لە دڵی هەردووکیاندا گڕیگرتبوو.

لای کلنتۆن سووتانو پەرۆشی بۆ خواستە سیاسییەکان شتێکە مایەی لێحاڵیبوونە.

بەزۆری بڵێسەی گڕەکە کاتێك گرتی کە دایکی ڕاشکاوانە پێیوت بەتەواوی لەوە دڵنیانییە داخۆ کێ باوکێتی، چونکە لەسەردەمی سکپڕیدا زۆری دەخواردەوەو هەر شەوەی لە دارێکی دەگوزەراند، بەم شێوەیە بێل ناوی کلنتۆنی هەڵگرت کە مێردی دواتری دایکی بوو، بەڵام هەر

ئەمەش بوو وای لەو زارۆکە کرد لە خەمی ئەوەدا بێ خواست و خەونێك بخوازێ کە بەسەر هەموو ڕەچەڵەکێکدا زاڵبێ، لە کۆمەڵگەیەکدا کە تا پلەی موعجیزە (پەرچوو) هەل بۆ تاکەکان دەڕەخسێنێ.

کلنتۆن

کلنتۆن لە هەرزەکارییدا هەستیکرد خزمەتی ئالا لە ڤێتنام (لەو کاتەدا) پەکیدەخات. بۆیە هەلی خۆدزینەوەی سازان، ئینجا هەلومەرجەکە یارمەتیدا تا شوێنێك لە زانکۆی (جۆرج تاون) لە واشنتۆن بۆ خۆی دابینبکات، دواتر یەکێك لە بەخششەکانی ڕۆدس (سیرسیسیل رودس) لە زانکۆی ئۆکسفۆردی بەرکەوت کە بۆ ماوەی دوو ساڵ یاسا بخوێنێ، دوای ئەوە گەڕایەوەو پەیوەندی بە نووسینگەیەکی پارێزەرییەوە کرد.

بەڵام چاوی لە سیاسەت گیربوو، کە هەستیکرد ئەمە دزەیکردە نێو بیلبلەی خەونەکانییەوە، کاتێك ڕۆژێك لە ڕۆژان لەگەڵ خوێندنگە ناوەندییەکەیدا بەگەشتێك چوونە کۆشکی سپی و ئەمیش چانسی تەوقەکردنی لەگەڵ جۆن کندی سەرۆکی ئەوسای وڵاتە یەکگرتووەکانی بۆ ڕەخساو وێنەیەکیشی لەگەڵدا گرت.

لەکاتی کاری پارێزەری و خوێندنی یاسا لە کۆلێژێکی ناوخۆیدا، بیل چاوی بەهیلاری کەوت و سەردەمێکی پەیوەندیی نێوانیان دەستیپێکرد کە زۆری نەبرد بووە گرێبەندێکی وا تێیدا هیلاری لایەنی زاڵبوو، چونکە لایەنی خاوەنی توانای تێگەیشتنیشە.

هیلاری بەزوویی خاڵی لاوازی بیلی دەستنیشانکرد، هیچ نەبێ جارێکیان لە گفتوگۆیەکدا لەگەڵ کلارك کلیفۆرد، (عەمیدی پارێزەرانی دیموکرات و وەزیریان لەپێتر لە کابینەیەکدا) باسیکردووە.

مەزەندەی وابوو خاڵی لاوازی مێردەکەی ئەوەیە، کە ئامادەیە دوای هەر ئافرەتێك بکەوێ. بەمەش، بەپێی لێکدانەوەی هیلاری، تۆڵە لە دایکی دەستێنێتەوە کە نەیتوانی ئەوەی بۆ دیاریبکات کێ باوکێتی؟

ئەم تێگەیشتنە بۆ گرێی کلنتۆن کە هیلاری دواتر وەك پاکانەیەك خستییە بەردەم ژمارەیەك لە دۆست و نزیکەکان تا وەڵامی ئەو پرسیارەیان بداتەوە بۆچی چاوپۆشی لە دەیان ناپاکی مێردەکەی کرد کە خۆی ئاگای لێ بووە، ئایا بەمە هاندەری (کلنتۆن) نەبووە کە پێ درێژی بکات؟

لەوانەیە شرۆڤەکەی هیلاری هەندێك ڕەوایی تێدابێت، بەڵام ڕاستێکەی پەیوەندیی نێوان ئەو دووانە لەوە ئاڵۆزتریش بوو، چونکە هەردووکیان لەسەر ئەوە یەکیانگرت، یاخود گرێو گرێبەستی نێوانیان یەکیگرت، کە تا پلەی تاگرتن هەڵوەدای هێز و نفوز و شتی دیکەی جگە لە هێزو نفوز، بن.

(سیاسەتمەدارێکی دیاری ئەمریکایی، کە ڕێی پێ نەدام ناوی بدەمە پاڵ قسەکەی، پێی گوتم هەقایەتی بیل و هیلاری پێویستی بەخوێندنەوەیەکی تری چیرۆکەکەی (فاوست) هەیە کە گۆتە، شاعیری گەورەی ئەڵمانیا، نووسیبووی، هەقایەتەکەی گۆتە هەقایەتی پیاوێکە هاوپەیمانێتی لەگەڵ شەیتاندا بەست.

بەگوێرەی بیروڕای سیاسەتمەدارە پایە بڵندە ئەمریکاییەکە بیل و هیلاری هەقایەتی پەیمانێکی ترە لەگەڵ شەیتان، شەیتان لەگەڵ شەیتان، نەك هەقایەتی پیاوێك لەگەڵ شەیتاندا!).

کاتێك کلنتۆن یەکەمین خەونی خۆی بەدیهێناو بووە حاکمی ویلایەتی ئەرکنساس، ئیتر زانرا کە نووسینگەی ژنەکەی، هیلاری، ناوەندی هەستیاری دەماری بڕیارە لە تەواوی ویلایەتدا.

کاتێك خەونەکانی بیل کلنتۆن فراوانبوون، بۆی لوا بچێتە کۆشکی سپییەوە، بەدرێژایی جادەی بنسلفانیا تا دەگاتە نیشتەنی تازەیان، هیلاری هەنگاوبەهەنگاو شان بەشانی کلنتۆن دەرۆشت.

ڕۆژی دواتر، کاتێك هەردووکیان چوونە کۆنگرێس، تا لەسەر خوانی کارێك ئەندامەکانی ببینن، توانجی پاتریك موینهان، یەکێك لە ئەندامە هەرە دیارەکانی ئەنجومەنی پیران، وابوو کە ئەوسنێکەی بیل سەرنجیراکێشا. هیچ شتێك نەما لەبەردەمی بیل دانرابێت و لێی نەخوا. وەسفی پاتریك وابوو، بیل بەهێزترین (مەکینەی خواردنە) کە لە ژیانیدا بینیویەتی، بەڵام ئەوەشی لە هیلاریدا سەرنجیڕاکێشابوو، بایەخدانی بوو بەوێناکردنی نەخشەیەك بۆ پێگەکانی کارتێکردن و نفوز پەیداکردن لە کۆنگرێسدا، موینهان وا وەسفی هیلاری کرد، کە مەکینەی لە قوتونان و بەرگتێگرتنی زەلاتەیە.

لەوانەشە نەوسنی بیل لە قوتدانی هەمووشتێکدا، ڕۆڵی لە سەرچڵییەکانیشیدا بینیبێت، چونکە مەسەلەکەی جنیفر فلاورز لەکاتێکدا تەقییەوە، کە ئەو تازە پێیدەنایە کۆشکی سپییەوە. ئینجا مەسەلەکەی پاولا جۆنزی بەسەرداهات، کە هێشتا ئەو لەسەر کورسییەکەی خۆی، لە نووسینگەکەی، ڕۆنیشتبوو!

بەڵام هیلاری لێبوردەو مژوڵی کارە تایبەتییەکانی خۆی بوو، هەروەك بیرکردنەوەشی مژوڵی بایەخدان بوو بە بەشداریکردن لە سەرۆکایەتیدا. بەم شێوەیە هیلاری گوێی بەوە

نەدەدا کە ڕوودەدا یـان دەگـوترێ، هەر بەفیعلـیش لەو ڕۆژانەدا بـایەخی خـۆی ئاڕاسـتەی پرۆژەی گشتی دابینکردنی تەندروستی دەکرد. ئەوەبوو خۆی کۆتایی مـانگی ینـایری (1993) چووە گۆنگرێس و لەوێ پرۆژەکەی خستەڕوو و داکۆکی لێ کرد. ئەمەش هاوکات بوو لەگەڵ یەکەمین وتاری مێردەکەی دەربارەی بارودۆخی وڵاتە یەکگرتووەکان!

***

پروپاگەندەیەکی زۆر دەوروخولی هیلاری داو زۆربەشیان هیچ گەواهییەکی گردەبـڕ تەئکیــدی نەکــردنەوە، بەڵام پروپاگەنــدەکانی دەوروخــولی بیــل گەیــشتنە پــلەی تۆمەتبارکردن. کەچی ئەم بەدرۆ خۆی دەربازدەکردو هەڵدەهات، هیلاریش (لەسـەری دەکردە ماڵ) و لیی خۆشدەبوو، ئینجاش لەکاتی گونجـاودا خۆرسـکانە سـەرکردایەتی داکۆکیکردنی دەکـرد لەبەردەم ڕای گـشتیدا، تـا ئەوکـاتەی ئـابڕوچوونەکەی مۆنیکـا لوینسکی قەوما، کلنتۆن لە شوێنی تاوانەکەو لەو کاتەی پارێزەرو ڕاوێژکارەکانی لەوێ نەبوون، دەستگیرکراو حاشاکردنیـشی کەڵکـی نەبـوو، چـونکە جـێ پەنـجەی بەسـەر کراسەشینەکەوە بوو.

شەوەکەی، هەروەکو ڕاپۆرتێکی ناسیۆناڵ ئەکوایرر ئاماژەی پێ دا، کە ئاژانـسە گەورەکـانی هەواڵ (لەوانەش ئاسوشێدپریس و ڕۆیتەرز) و هەرسێ تۆڕە سەرەکییە تەلەفزیۆنییەکەی وڵاتە یەکگرتووەکانیش پەخشیانکردەوە، هیلاری خێوێکی دڕنـدەبوو لە کۆشـکی سـپیدا. تەنـانەت گەیشتە ئەوەی جنێو بەمێردەکەی بدات، کە ئەویش وەڵامیدایەوە. هیلاریش کلۆپی چرایەکی تێگرت کە چەوتیهێناو بەری نەکەوت.

کاتێك لە ئەنجومەنی نوێنەرانی ئەمریکا ئاکامی دەنگدان لەسەر بڕیاری حەجرخستنە سـەر سەرۆك، بەپێی دووبڕگە دەرکەوت، ڕادەی گرژی نێوان هیلاری و بیـل گەیـشتە یەخەگیـری یەکتری، تا ئەو ڕادەیەی کە سەرۆك قیژاندی بەسەر پاسەوانەکەیداو پێیگوت: ئەم ئـافرەتە..م لێ دووربخەرەوە، (ڕۆژنامەی تایمزی لەندەنی ئەو وەسفەی کە کلنتۆن بەکاریهێنا، لە لاپەڕەی یەکەمدا بڵاوکردەوە.)

***

3- بەپێی ڕاپۆرتێکی بڵاوکـراوە، لە ڕۆژنـامەی واشـنتۆن پۆسـت و نیویـۆرك تـایمز (وهـی دیکەش) لە ڕۆژی (26)ی سێپتەمبەری ئەمساڵدا، ئەو پاسەوانەی سەرۆك فەرمانەکەی پـێ دابوو، خەڵکی تریش لە کۆشکی سپی، گوتیان: هیلاری ئەعسابی خۆی لەدەستدا، تا ئەو ڕادەیەی قەڵەمێکی کێشا بەدەموچاوی مێردەکەیداو ناچار ماکێرێکی شارەزایان بـانگکرد تا ئاسەواری زەخمەکە پەردەپۆشبکات، ماکیاژکردن لەو حاڵەتـدا پێویـست بـوو، چـونکە کلنتۆن پـاش مـاوەیەك دیـداری لەگەڵ ئەنـدامە دیموکراتەکـانی ئەنجـومەنی نـوێنەران

هەبوو، کە هەوڵیانداو لە هەوڵەکەشدا شکستیانخوارد، لەمەپڕ بخەنە بەردەم بڕیاری حەجرەکە.

(٩)

پرۆژەی ئەو بڕیارەی لیژنەی کاروباری یاسایی لە ئەنجومەنی نوێنەران بەتەواوی دەستەکەیەوە ناردی و بووە بنچینەی بڕیاری ئەنجومەنی نوێنەران لە حەجرخستنە سەر سەرۆك، بڕیارێکی پارتی کۆماری نەبوو بەتەنها، بەڵکو سی نوێنەر لە دیموکراتەکانیش (پارتەکەی سەرۆك) پاڵپشتیبوون.

گفتوگۆ کراوەکانی کران، چ ئەوەی لیژنەی کاروباری یاسایی و چ ئەوەی لە هۆڵی ئەنجومەن بەتەواوی دەستەکەیەوە کران، وانەیەکی مەزنی پیادەکردنی دیموکراسی بوو، لەوانەشە کۆمەڵگەکانی دنیای سێیەم بتوانن لە گفتوگۆکانی ئەنجومەنی نوێنەرانی ئەمریکا شتێکی زیاتر، فێربن تا لە ڕەفتارەکانی کلنتۆن (بەتایبەتی ڕووماڵکردنی وێنەیی لە وڵاتە یەکگرتووەکان لێهاتوویەکی جاویدانی هەیە. لەکاتێکدا وێنە لە جیهانی سێدا لەرزۆك و سەرەتاییە. وانەی پرسیارو وەڵام لە گفتوگۆکانی لیژنەو ئەنجومەندا جوان و ڕێکوپێك بوون:

* ئایا دەکرێ لەبەر هەوەسێکی سێکسی حەجر بخرێتە سەر سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکان؟

- هەوەسە سێکسییەکان گوناهێکی خۆیەتی و ئێمە لەسەر ئەوە لێی ناپێچینەوە، ئەگەرچی ئەو شێوەیەی سەرۆك ڕەفتاری پێ کرد زیانی بە پۆستەکەو بەدەوڵەتیش گەیاند.

* ئەوە کێشەی خیانەتێکی ژن و مێردایەتییەو خانەوادەکەش لێی خۆشبوون.

- خانەوادەکەی دەتوانێ لە خیانەتی ژن و مێردایەتییەکەی ببورێ و ئەمەش بابەتی لێپێچینەوەکە نییە، بابەتی لێپێچینەوەکە ئەوەیە کە بەرپرسی یەکەمی جێبەجێکردنی یاسا درۆی لەگەڵ دەستەیەکی گەورەی سوێندخۆراندا کرد، لەکاتێکدا سوێندی لەبەردەم خواردبوون کە ڕاستی، تەواوی ڕاستیان پێ بڵێ و هیچ شتێکی تر جگە لە ڕاستی نەبێت.

* بەڵام تەواوی ڕای گشتی لەگەڵ ئەودان، ئایا کۆنگرێس دژی ڕای گشتی دەوەستێتەوە؟

- کۆنگرێس بەرپرسە لە دەستوورو یاساو هەقی بەسەر ئاکامی ڕاپرسیەکانی ڕای گشتییەوە نییە.

* زۆرینەی ڕای گشتی لە دژی داواکاری سەربەخۆ کینیس ستارەو پێیوایە ئەم کابرایە لەبۆسەدابووە بۆ سەرۆك و ڕاویناوە، بۆیە بۆتە کەسێتییەکی ناحەز.

- پێویست ناکات قسە لەسەر ئەوە بکرێت، داخۆ کابرا کەسێکی خۆشەویست یان ناحەزە، ئێمە لەبارەی کەسێتییەکەیەوە نادوێین. قسەمان تەنها لەسەر ئەو ڕووداوە سەلمێنەرانەیە کە هێناویەتییەوە.

* میللەت هەموو ڕاستییەکانی زانی، کەچی پشتیوانی خۆی لە سەرۆك نیشاندا.

- کۆنگرێسیش لەلایەن میللەتەوە هەڵبژێردراوە، جا ئەگەر ڕاپرسییەکانی ڕای گشتی میزاج و مەیلی میللەت لەم ساتەوەختەدا نیشانبدات، ئەوا ئەرکی کۆنگرێس وایە کە نوێنەرایەتی دەسەڵاتی دەستوور و یاسا بکات لە هەموو ئانوساتێکدا.

* باشە ژیانی تایبەتی هەموو مرۆڤێك، تەنانەت ئەگەر سەرۆکیش بێت، حورمەتی خۆی نییە؟ ئایا سەرۆکەکانیش مرۆڤ نیین؟ ئایا ناشێ ئەوانیش ژیانی تایبەتی خۆیانیان هەبێت؟

- ژیانی تایبەتی هەموو هاوولاتییەك بەدەستوورو یاسا پارێزراوە، کەسیش لێرە لە ژووری نووستنی سەرۆك یان ژووری نووسینگەکەی نزیك نەبۆتەوە، ئەگەرچی ئەوێ شوێنی شیاوی پیادەکردنی تایبەتمەندێتییەکان نییە، بەڵکو نزیکبوونەوە کاتێك بوو کە سەرۆك لەبەردەم نوێنەرانی یاسادا ڕاوەستاو سوێندی بۆ خواردن کە جگە لە گوتنی ڕاستی، تەواوی ڕاستی، هیچی تر نەڵێ. یەکەمین ئەرکی سەرۆکیش، بەپێی دەستووری ئەمریکا، بەرپرسیارێتییەتی لە پاراستنی یاساو پابەندێتی بەیاساوە.

(لەوانەیە ئەم خاڵە خستنەسەری فراوانتری بوێت، ئەویش ئەوەیە کەسیاسەت میدیای بەهەموو کەناڵەکانییەوە خستەگەڕ تا خیتابی خۆی بگەیەنێتە هەموو خەڵك لە هەر کوێیەك بن، لە بەرامبەریشدا میدیا ئەو مافەی بەخۆی دا، لەو شوێنەی کەلێین وێنەیان بۆ هەموو خەڵکی بگوازێتەوە. سیاسەت میدیای راپێچی دوورترین مەوداکرد، میدیاش تا قوڵترین دەریچە چووە نێو سیاسەتەوە.

بەم شێوەیە ئەو تەکنەلۆژیایەی هەندێکجار دەرفەتی چەواشەکاری بەسیاسەت دا، تۆڵەی خۆی بەوە سەندەوە لەبەرامبەردا هەقی ئاشکراکردنی چەواشەکارییەکانی هەبێ!).

* ئایا سەرۆکی ولاتە یەکگرتووەکان گوزارشتکاری ڕۆڵی ولات نییە لە هەلومەرجێکدا بەرپرسیارێتی ڕێبەرایەتیکردنی دنیا کەوتووەتە ئەستۆی؟ ئایا ئەمەی لە سەرۆك دەقەومێ تانە لە ڕۆڵی ڕێبەرایەتی ئەمریکا نادات؟

- ئەسڵەن پێچەوانەکەی ڕاستە، ولاتە یەکگرتووەکان ولاتێکی دنیای سێ نییە، بۆیە ئەگەر سیستمی سیاسی ئەمریکا بتوانێ لەکاتی سەرپێچیکردنی یاساو دەستووردا دادگایی سەرۆکەکەی بکات، ئەوا گەورەترین ڕۆڵی ئەمریکا دروست ناکات، بەڵکو گوزارشتی لێ دەکات. لەوانەیە ئەمەی ڕوودەدا کار لە دەسەڵاتی سەرۆك بکات، بەلام هێزی سیستمی

سیاسی قەرەبوویـدەکاتەوە٠ لەوانەیە ئەمەی ڕوودەدا کـار لە هەیبەتـی سـەرۆکایەتی ئەمریکـا بکات، بەڵام هێزی دەوڵەتی ئەمریکا ئەو کێماسییە پڕدەکاتەوە٠

* ئایا شیاوە بۆ هێزەکانی ئەمریکا لە کەنداو، سەربازو ئەفسەرانی گوێیان لەو شێوازە بێـت کە کۆنگرێس مامەڵەی پێ دەکات لەگەڵ سەرۆك کە ڕێبەری باڵای هێزە چەکدارەکانە؟

- ئایا شیاوبوو دەرهەق بەو هێزانە، کە ڕێبەری باڵایان وا لەگەڵ مۆنیکـادا ڕەفتاربکـات کە کردی، لەهەمان ئەو شوێنەی بڕیاری شەڕو ئاشتی لێ دەدرێت٠ نەك تەنها لە کەنـداو، بەڵکـو لە هەموو جیهانیشدا؟

هەڵوێستی ڕای گشتی لە کێشەکەی کلنتۆن و ستار جێی سەرسوڕمانی زۆر کەس بـوو لە سەرتاسەری گۆی زەویدا، سەرچاوەی سەرسوڕمانەکەش ئەوەبوو کە ئاکـامی ڕاپرسـی گـشتی نیشانیدەدات:

1- ڕای گشتی ئەمریکا پێیوایە سەرۆك پەیوەندی سێکسی لەگەڵ مۆنیکادا کردووە٠

کۆنگرێس

2- هەروەك پێیـــــــوایە ســـەرۆك لە ســـوێندخواردندا درۆی حاشالێکردنی کرد٠

3- هەروەك تەفسیرکردنی ســـەرۆك بـــۆ پەیوەنـــدیی سێکـــسی (گـــوایە مۆنیکـــا کردوویەتی و ئەو نەیکردووە) قەناعەتی بەکەس نەهێناوە٠

4- بـاوەڕبوون بە سـەرۆك لە (**30٪**)ی ئەو دەنگـــــانەی تێنەپەڕاندووە کە بەشدارییان لە ڕاپرسـییەکانی بـۆ پێـوانەکردنی ڕای گـشتی ئەنجامـدراون، کردووە٠

5- سەرۆك بەو هەموو شتانەی کردوونی، شایستەی سزادانە٠

کەچی سەرەڕای ئەوەش ڕێژەی ئەوانەی لابردنی سەرۆکیان ڕەتکردەوە لە (**70٪**) زیـاتربوو٠ ڕای زۆرینەی دەنگەکانە وابـوو کە سـزادانی سـەرۆك بە تـۆمەت و سەرزەنـشتکردنێکی تونـد ببڕێتەوە، ئینجا وازی لێ بێنن ماوەی سەرۆکایەتی خۆی تەواوبکات٠

زۆرکەس پێیانوابوو کە سەرەنجام هەست و نەستی ڕای گشتی لەبارەی حەجرخستنە سەر سەرۆك تەلیسمێکی پڕ ناکۆکی بوو، وای دەبینم هەر ئەمەش ڕاوبۆچوونمە٠ میللەتـی ئەمریکـا

لەم کێشمەکێشەدا گەلێك هوشیارانە ڕەفتاریکردو هەڵوێستەکەشی ژیرانەتربوو لە مەزەنـدەی زۆربەی چاودێران، کە پێیانوابوو سۆزدارانەو بەپێی میزاج بووە.

هۆکارەکانی ئەمەش، پێموایە زۆرن:

یەکەمیان- بەرنامەی کۆمەڵایەتی کلنتۆن زیاتر لە بەرنامەی پارتی کۆماری جێی پەسەندی کۆمەڵانی خەڵك بوو، چونکە لە بواری چانسی کارو بیمەو دابینکردنـی تەندروسـتیدا کلنتـۆن توانی زۆرێك لەو بەڵێنانە بۆ تێکـڕای خەڵکـی ئەمریکـا بەدیبێنێـت کە بەتەبـیعەت سۆشـیاڵ دیموکراتەکان دەیدەن و نزیکیشبوو لەوەی وەسفی سیاسـەتی ڕێگـای سـێیەمیان لێنـا، واتە سەرمایەداری بە ڕوویەکی ئینسانیانەی ئەوتۆ کە دەوڵەت ڕۆڵی درەوشانەوەو تەئکیدکردنەوەی تێدا بگێرێت.

دووەمیان- کلنتۆن ئەو دەرامەتـانەی لەبەردەسـتدابوو کە بـواری دەدا بەرنـامەکەی خـۆی جێبەجێبکات، ئەمەش بەهۆی پاشکەوتەی ئەو لە ئەنجامی دابەزینی ئاستی پێشبڕکێی چەك، لە دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و نەمانی شەڕی ساردەوە، دروستبوو، دابەزینەکە گەیشتە (30٪). لێرەدا لەوانەیە پیاوەتی سەرکەوتنی بەرنامەکەی کلنتۆن بەپـلەی یەکەم بـۆ ڕێبەرانـی سۆڤیەت، بەتایبەتیش بۆ گۆرباچۆڤ و یەڵـسن، بگەڕێـتەوە، ئەوان یـارمەتی ئاشـبەتاڵپێکردنی دەوڵەتە کۆمۆنیـــستەکەی خۆیانـــان دا، زیـــاتر لەو گوشـــارانەی نەیارانیـــان لە ئۆردوگـــای سەرمایەداری خستیانە سەری.

تێبینیدەکرێ ئەم وەفرە لە تێچووی چەك وردە وردە دەهاتەوەخوار، ئەوەبوو سـەرۆکایەتی ئەرکانی جەنگی ئەمریکایی لەم ساڵانەی دوایدا گازندەی بـوو لەدەسـت زۆرکردنـی قورسـایی سەرشانی، چونکە داوایان لێ کرد هێـز لە کەنـداوو لە باڵکـان بڵاوبکـاتەوە، لەهەمـان کاتـدا سـەرۆکایەتی ئەرکـان بەئەزمـوونی لێـدانی عێـراق بـۆی دەرکەوت چەکـی موشـەك نـاتوانێ ئامانجێکی ستراتیژی بەدەستبهێنێت، بەفیعلـیش کلنتـۆن لە یەکـی مـانگی ینـایری (1999) داخوازی زیادکردنی (1000)بلیۆن دۆلاری بۆ سەر بودجەی بەرگـری لە مـاوەی پێـنج سـاڵی داهاتوودا، ڕەوانەی گۆنگرێس کرد.

سـێیەمیان- بەپێـی مەزنـدەکانی تـۆژەرەوەی ئـابووری، وردبینـی ڕۆبەرت ساموێلـسۆن*، شەپۆلی گەشبینی کە دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و پاوانکردنی بەڕێـوەبردنی کاروبـاری دونیا لەلایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە هاتەئاراوە، بووە مایەی زیادکردنی بایی (8)تریلیۆن دۆلار بۆ سەر بەهای پشکی کۆمپانیاکان لە وڵاتە یەکگرتووەکاندا، ئەمەش باعیسی بوژانـدنەوەیەکی بێوێنە بوو کە هەموو هاووڵاتییەکی ئەمریکایی لەماوەی (10)ساڵی دوایدا هەستیپێدەکرد.

چوارەمیان- لەگەڵ ئەم بوژاندنەوەیەی بازاڕەکانی ئەمریکا بەهۆی چەند قـومێکی بەهێـزی گەشبینی، سـەرمایەگوزاری بەدۆلار بـووە ئامـانجێکی نێـودەوڵەتی، بەواتـایەکی تـر ئـابووری

ئەمریکـا هێـزی ئەوەی پەیـداکرد ببێـتە عەمبـاری متمـانەپێکراوی یەدەك٠ لەهەمانکاتیـشدا وەبەرهێنانی هەرەباشی ئاینده بوو، ئەوەبوو سەروسامانێکی زۆر ڕوویتێکرد، قەوارەی بـازاڕیش توانای لەباوەشگرتنی هەبوو٠

بەزۆری ئەم ڕەوشە زۆر درێژەناکێشێت، چونکە هاتنەژوورەوەی یـۆرۆ، دراوی یەکگرتـووی ئەوروپا، دەفرێکی دارایی مەزن دروسـتدەکات، کە ئەگەر زۆرترنەبێـت، ئەوا هـیچ لە دەفـری دۆلار کەمترنییە و لەویش تۆکمەترو سەنگین ترە٠

پێنجەمیان- داوەری سەربەخۆ، کینیس ستار، بەهۆی ڕووگرژی و جـدیەتییەوە، نەیتـوانی هاوسۆزی خەڵکی بۆ لای خۆی ڕابکێشێ، ئەو توانیی قەناعەتیـان پـێ بێنـێ کە بەجۆرێـك لە جۆرەکان هەڵەیەکی کوشندە لە هەڵسوکەوتی سـەرۆکەکەیان ڕووی داوە، بەڵام سـەبارەت بە ڕووی گرژو کەللەڕەقی و ڕاونانی بێوچانی قوربانییەکەی، لەوە زیاتری پێ نەکرا٠ ستار گەمەی وێنەکانی دۆڕاندو گـورزی گـورچکبڕی لەلایەن ڕکـابەرە لێـو بەخەنـدەکەیەوە بەرکەوت، ئەو ڕکابەرەی خاوەنی رووخساری پڕ بەرائەتی دەرکەوتوو لە دەموچاویدایە کە دەڵێـی تێڕوانینـی منداڵێکی لاسارەو دەیەوێت وازیبکات (ئەی بۆچی لێ ناگەڕێن وازیبکات؟!)٠

شەشەمیان- زۆرێك لە خەڵکی، لەناخەوە دەزانن گوناهە ئاشکرابووەکانی سەرۆك لە وێـنەی گوناهە پەنهانەکانی خۆیانە، لەوانەیە ئەو خەڵکانە هەر ئەوانەبن کە (کلنتۆن) ڕووی دەمی تـێ کردن و لە یەکەمین دانپیانانی ئاشکرادا گـوتی: ژمـارەیەك زۆری ئەمریکـایی لـێم تێـدەگەن، کاتێك دەڵـێم ئەز درۆمکـرد تـا خـانەوادەو ناوبـانگی خـۆم بپـارێزم٠ دیـارە ئەوانە هەموویـان پەیامەکەی کلنتۆنیان وەرگرت و لێی خۆشبوون و لەگەڵیشیدا لەخۆیان خۆشـبوون، بەڵام نە لە داواکاری سەربەخۆ، کینیس ستارو نە لەکۆنگرێس خۆش نەبوون٠

حەوتەمیـــان- ســـەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکـــان توانـــای کـــاریگەری بەســـەر ئەجنـــدای بایەخپێدانەکانی ڕای گشتییەوە هەیە، نەك تەنها لە ئەمریکا، بەڵکـو لە تێکـڕای جیهانـدا، ئەو دەسەڵاتی بڕیاردانی ئەوتۆو دەرفەتی بژارەی وای هەیە کە دەتوانێ سەرنجەکان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر بگوازێتەوە٠ بەمانایەکی تر، ئەگەر ئابلۆقە لەسـەر نووسـینگەکەی لە کۆشـکی سپی توندکرانەوە، دەچێتە ڕۆژهەڵاتـی ناوەڕاسـت بـۆ ئەوەی ڕۆڵـی دروسـتکەری ئاشـتی لە قودس و غەززە بگێڕێتەوە، دەچێ و هەموو میدیای جیهانیش لەگەڵی دەڕۆن٠ جا ئەگەر بۆی دەرکەوت سەرۆك وەزیرانی ئیسرائیل بنیامین نەتەنیاهۆ لێناگەڕێ ڕۆڵی دروسـتکەری ئاشـتی بگێڕێت، ئەوا دەتوانێ هەرکاتێك بخوازێت، تەنانەت ئەو کاتەی سواری فـرۆکەکەی دەبێـت لە قودسەوە بۆ واشـنتۆن، ڕۆڵـی دروسـتکەری شـەڕ بگێڕێـت لە عیراقـدا، بەمەش ڕای گـشتی ئەمریکا لەگەڵ خۆی بباو لەجێـی دیمەنێـك کە مـایەی شـەرمەزارییە بـۆ کلنتـۆن، دیمەنـی ئەنجومەنی نوێنەران لەوکاتەی بیر لە حەجرخـستنە سـەری دەکـاتەوە، دیمەنێکـی بەسـەردا

بسەپێنێت کە پێی خۆشەو شاگەشکەیدەکات (دیمەنی بەغدا لە شەودا کە گڕی موشـکەکانی کرۆزی تێدا دەدرەوشێتەوە، بروسکەی روکێتیش لە ئاسمانەکەی لورەلوریتی).

بەمجـۆرە دیـمەن دادەپۆشـێ، چـونکە سـەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکـانی ئەمریکـا دەتوانێـت ئەولەویاتەکـان دەسـتکاریبکاو سـەرنج لەو شـوێنەوە کە نایەوێـت، بگـوازێتەوە بـۆ شوێنێك کە پێی خۆشە.

بەزمەکە ئەوەیە فرۆکەهەڵگری ئەمریکـایی (ئینـتەر برایـز)، کە لە کەنـداو گیرسـاوەتەوە، ئەوی بەشداری لێـدانی عیراقـی کـرد، لە پرۆگرامـی حەوانەوی سـەربازەکانی لیـستێکی بەو فیلمانە داناوە، کە دەتوانی داوایبکەی بۆ پەخشکردن لە هۆلی داتاشـۆی فرۆکەهەلگـرەکە. لە رۆژی دەستپێکردی لێدانەکەی عیراقدا یەکێك لەو فیلمـانەی زۆرتـرین تەماشـاکاری هەبـوو، فیلمی (**Wag the Dog**) چیرۆکی سەرۆکێکی ئەمریکا دگێرێتەوە، کە میـدیاکان سـکاندالێکی سێکسیان بڵاوکردۆتەوە. سەرۆك لە فیلمەکەدا ویستی سەرنج لەسەر ئەو سکاندالە بگوازێتەوە، بۆیە جاری شەری دژی ئەلبانیا دا، بەبیانووی ئەوەی هەرەشـە لە ئەمنـی نەتەوەیـی ئەمریکـا دەکات)

فرۆکە هەلگری ئەنتەربرایز

....

هەشتەم- لەوانەیە ئەمە گرنگترین هۆکارەکـانیش بێـت ، تەنـانەت ئەگەر لە ریزبەندیـشدا دواینیان بێت – رای گشتی ئەمریکا، بەغەریزەش بێت، تێگەیشت کە سرکردنی سـەرۆکێکی وڵاتە یەکگرتووەکان پێش کۆتایی سەدەی بیستەم، وێرای لابردنی سەرۆك ریچارد نیکۆسن لە

سـکاندەڵی سـاڵی **1974**دا، مانـای وایە لە یەکچـارەکە سـەدەدا دوو سـەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا تووشی دەرکردن هاتوون، هەروەها بە کورت و کرمـانجی مانـای وایە سسیستمی دەستووریی لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دووچاری دۆخی ناجێگیری هـاتووە، ئەمەش دەبێتە مایەی داخۆران و دارزان لە یەکەمـین دەوڵەتـی دامودەزگاکـان لەم چەرخەو لەم دنیایەدا.

....

- دوای ئەو هەموو هۆکارانەو لە سەرووشیانەوە فاکتەرێکی تر بەبیرمـا دیـت و ئامـاژە بـۆ کردنیشی بەکەڵکە لە تافی زیادبوونی جەماوەرێتی کلینتۆنـدا، هاوشـانی تۆمەتبـارکردنی، ئەو فاکتەرەش بـریتییە لەوەی، لەسـەر ئەم کێـشەیە، جۆرێـك گەمەی "گـوریس ڕاکێـشان" یـان جۆرێك لە "کەللەڕەقی" لەنێوان زۆرینەی کۆمەڵانی خەڵکی ئەمریکـا، لەمـپەڕی ئۆقیانووسـەوە بۆ ئەوپەڕی، لەگەڵ دەسەڵاتی تەشریعی،کە خۆی لە کۆنگرێسدا دەبینێتەوە، ڕووی داوە.

شایەت بەشێك لە دیاردەکانی گۆڕەپانی ئەمریکا دەشـێ وا وێنابکرێـت کـە زۆریـنەی جەماوەری ئەمریکا بێتاقەتن و پێیانوایە کۆنگرێس یاسای کردووە بەدەسکەلا، بێ ئەوەی حـساب بـۆ هـیچ شـتێکی تـر بکـات، لەکاتێکـدا دادگـاییکردنی سـەرۆکی وڵات و حەجەرخستنە سەری لە بنچینەدا کێشەیەکی سیاسییە، کە سیاسیش بێت، مانـای وایە یاسا یەکێکە لەو توخمانەی دەبێ لەبەرچاوبگیرێـت، لەگەڵ ئەوەشـدا تـوخمی دیـکەش هەن، کە ناکرێـت فەرامۆشـبکرێن. جـا لەگەڵ تونـدی لە هەڵوێـست و ئیجرائاتەکانـدا، زۆریـنەی ڕای گـشتی چـوونە گەمەی "ڕاکێـشراکێش" و "کەللەڕەقـی"یەوە لەگەڵ کۆنگرێسدا.

لێرە دەستەواژەی "کەللەڕەقی" بەکـاردێنم، نەك دەسـتەواژەی ئۆپۆزسـیۆن، چـونکە ئۆپۆزسیۆن لە باوەڕبوونێکی مەبـدەئییەوە دێتەکـایەوەو مەبـدەیش لەم حـاڵەتەدا دژی کلنتۆنە. ئەگەر ڕای گشتی بەتەمای بەرهەڵستی ڕێوشوێنەکانی کۆنگرێس بـووایە، ئەوا بە کردەنی بە تەنگ ئەو بانگەوازانەوە دەهاتن، کە تاڕادەی ئاشکرایی لە کۆشکی سـپی و نزیکەکانییەوە داوایان لە ڕای گشتی دەکرد پشتیوانی لە سـەرۆك بـکەن، بەرامـبەر ئەو پیلانەنـانەی گـوایە دژی سـەرۆکایەتییەکەی لەئـارادابوون. ئەگەر ڕای گـشتی بجولابایە، دەمانبینی لە شەوی دەنگدان لە سەر سڕکردنی سـەرۆکدا چـۆن بە لێـشاو ڕووی لە ئەنجومەنی نوێنەران دەنا. یانی دیمەنێکی هاوشێوەی ئەوەمـان دەبینـی، کە نووسەری ناوداری ئەمریکا نۆرمان میللەر لە کتێبی (سوپاکانی شـەو)دا دەیگێـڕێتەوەو تێیدا باسی ئەوە دەکا چۆن ڕای گشتی ڕژانە سـەر شـەقامەکان بـۆ بەرهەڵـستیکردنی شەڕ لە ڤێتنامدا.

بەڵام ئەمجارە مەسەلەکە "کەللەڕەقییە"، نەك ئۆپۆزسیۆنی.

گوریس ڕاکێشان لەنێوان هەڵوێستگەلێك ئەنگێزەی جیاجیایـان هەیە، لەگەڵ هەسـتکردن بەوەی مەبدەئو باوەڕیش کەرامەتیان هەیە.

....

....

بـــەکـــــورتی و بەپـوختی، ڕای گـشتی لە کێـشەی کلینتۆنـدا گـــەیـشتبووە دوو بـــڕیار:

یەکەم: پێویست ناکات ئێـستا کلینتـۆن لە کۆشـکی سـپی دەربکرێـت، چـونکە زۆربەی سیاســەتە ناوخۆییەکـانی پەســەندکراو وجێــی پــشتگیرییە (تەنــانەت ئەگەر باعیـسی ئەو سیاسەتانەش دروستکراوی دەستی خۆی نەبێت).

دووەمیان: پێویستە دواتر کلنتۆن بکرێتە دەرەوی مێژووەوە، چـونکە زۆربەی ڕەفتارەکـانی ناماقوڵن (ئەمەش جێگاو پێگەی نادەنێ لە مێژوودا، تەنانەت ئەگەر لە گەڵیشیدا بەرەحم بـن) ئیتر بەم شێوەیە.

(10)

پرسیارێکی حاشاهەڵنەگر لەم ڕێڕەوە درێژەدا ماوە کە بەشێوەیەکی لـۆژیکی خـۆی دەسەپێنێ. چ دەقەومێ ئەگەر یەکێك ویستی ڕێبازی سیاسـی کلنتـۆن، بەو جـۆرەی دادوەری سەربەخۆ کینیس ستار پوختیکردۆتەوە، بەسەر سیاسەتی سەرۆکی ئەمریکـا لە جیهانی عەرەبیدا پراکتیزەبکات:

- کەتنکردن یان ئەنجامدانی تاوانێك، ئینجا هەوڵی دەرچوونێکی شاراوە لە شـانۆی کەتنەکە یـان تـاوانەکە. ئینجـا داپۆشـینی درۆکە بە درۆیەکـی تـر، ئینجـا پەنـابردنە سـوپایەك پـارێزەرو شـارەزا بـۆ پینەکـردن و بەکارهێنـانی هەڕەشـەو لێـدان، تەمـاع خستنەبەرو هەڵخەڵەتاندن، دۆزینەوەی بکەری نەناسراو (یان ناسراو) بۆ خۆکوشتن یان کوشتن، پەیداکردنی دۆستی وەفادار بۆ دۆزینەوەی ئیش یان پاداشتکردن.

بەدیاریکراوی تر بڵێین ڕێبازی سیاسیی کلتنۆن بەوجۆرەی "ستار" لێی گەیـشتووە ڕێمان پێ دەدات کلنتۆن ببینین وگوێی لێ بگرینو چاودێری بزووتنەوەکەی بکەین:

- ئەو دەیەوێ لە کەشی ئابلۆقەی خنکێنەری دەوروپشتی، لە واشـنتۆن، هەڵبێـت، جا تەنـانەت ئەگەر ڕێـی ئەو ئامـانجەی ڕاکـردنیش بێـت بـۆ پێـشەوە (بـۆیە سـواری فـڕۆکەکەی دەبێـت بەرەو ڕۆژهەڵاتـی ناوەڕاسـت کە لە دۆخـی ئێـستایدا هەمیـشە

ئامادەی ئەوەیە ببێتە یاریگا بۆ هەر سەرۆکێکی ئەمریکا بۆ هەر یارییەکی کە پێی خۆشە).

- ئەمەش لە ژێر پەردەی ئەوەی گوایە دەخوازێ ئاشتی لە ناوچەکە دابینبکات (کەچی وا بەدرێژایی ماوە پشتیوانێکی دڵسۆزی ئیسرائیلە، چونکە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەوە تەنها ئیسرائیلە کە دەتوانێت لەناوخۆدا یارمەتیبدات).

-بەڵگەی ڕەتکردنەوەش ئەوەیە، کە دەخوازێت گەلانی ناوچەکە لە هەر هەڕەشەیەك بپارێزێت (بۆیە تەنها لە عیراق دەدا، بەبیانووی لەناوبردنی چەکە کۆمەڵکوژەکانی کە خۆشی دەزانێ هیچی ئەو چەکانە نەماون. داواش لە فەلەستینەکان دەکات بە ئامادەگی و بەرچاوی خۆیەوە میساقی میلییان هەڵوەشێننەوە، لەکاتێکدا دەزانێ کە چەند ساڵێکە بەفیعلی ئەو میساقە هەڵوەشاوەتەوە).

- هەروەها سوورە لەسەر چاوبەستەکی، وەختێك دەڵێ لە قازانجی عەرەب و موسڵمانەکان کاردەکات (بەڵگەش بۆ ئەوە مادلین ئۆلبرایتی وەزیری دەرەوەی و ویلیام کۆهینی وەزیری بەرگرییەتی. جا ئەگەر شایەتی ئەوان نایخوات، دەکرێ لە جۆرج تینت بەڕێوبەری سیا یان لە جەنەراڵ ئەنتۆنی زینی فەرماندەی فەرماندەیی گشتی بەرپرس لە تەواوی وڵاتانی ناوچە لە ئۆقیانوسەوە بۆ کەنداو، بپرسن!)

- ئەو خۆی بەتەنها نەبوو لە ئاسمانی عیراق، لەسەر زەمینی دەسەڵاتی نیشتمانیی فەلەستین (یان تەنانەت لە لیبیا و سودان)، بەڵکو هاوشانێکی لەگەڵ بوو، ئەویش تۆنی بلێرە. پێویستە هەمووانیش لەبیریان بێت کە بەریتانیا لە ئەمریکا دێرینترە لە ئەزموون و میانەی لەگەڵ عەرەبدا!)

- هەروەها بانگەوازی موسڵمانەکان دەکات و سڵاو و پیرۆزبایی مانگی ڕەمەزانیان بۆ دەنێرێت و لەکۆتایی وتارەکەشیدا لە موجامەلەو ڕێزلێناندا تا ئەندازەی بەعەرەبی قسەکردن دەیبات و بەزمانی خۆیان دەڵێت (ڕەمەزان کەریم).. ئەمەش بیرئانینێکە داگیرکاری ناپلیۆنمان وەبیردێنێتەوە بۆ میسر، لە دوو

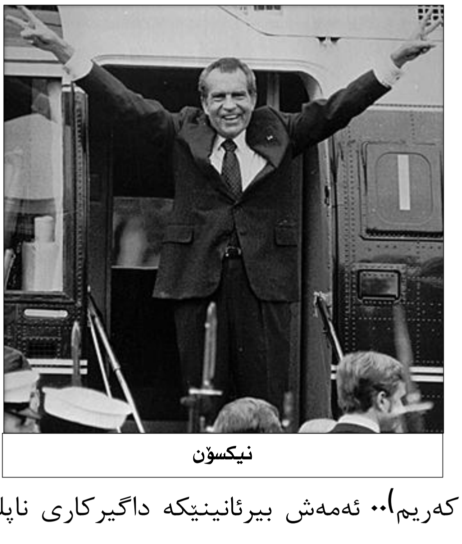
نیکسۆن

سەد ساڵ پێش ئێستا، کە لەگەڵ هاتنە میسری ئیسلامەتی خۆی و دۆزینەوەی ڕێگای ڕاستی جاڕ دا· وەك بڵێی دوو سەد ساڵ لە مێژووی نوێ لەنێوان ساڵی **1798** (ناپلیۆن) و ساڵی **1998** (کلینتۆن) بێ هیچ ئەسەرێك هاتوچوو·

سەیرەکە لەوەدایە، عەرەبی ئەوێ زەمان، دوو سەد ساڵ پێش ئێستا، ئیدعای ناپلیۆنیان قبوڵ نەکردو زۆری پێ نەچوو لە دژی هەڵسانەوە، بەڵام عەرەبی ئەم زەمانە لە کلنتۆنیان قبوڵکرد و لیی بێدەنگبوون· عەرەبی ئەم زەمانە هیچ تۆمەتێکیان نەدایە پاڵی، ئەویش لەلایەن خۆیەوە دانی بە هیچدا نەنا· هەروەها داوای لێبوردنیشی نەکرد، مادام پەیوەندداران گلەییان نەکرد و تۆمەتباریان نەکرد و ڕاوەدوویان نەنا·

هۆکاری ئەمەش ئەوەیە عەرەب بە ئەدەبترن لە کینیش ستار،یان بەلانی کەمەوە وەکو ئەو ڕووگرژنین و ئەدگاریان مۆن نییە و دڵیان لەو بەفری زستانەی ئێستا بەسەر واشنتۆندا دەبارێت، سپیترە·

لە هەموو حاڵێکدا ئەوانە بە ئیرادەی خۆیان و بێ ئیرادەش بوونەتە تەماشاکاری دونیایەك دیمەن، کە بێ پسانەوە بە بەردەمیاندا گوزەردەکات و بێ جاڕسبوون سەرنجیانڕادەکێشێت· ئەو دیمەنانەی تووشی ڕامانیان دەکات، بە بزاوت و ڕەنگ و دەنگەکانی تا ڕادەی تۆفان· ئەمە ڕێگەی ئەوەیان لێ ناگرێت لەناویاندا یەکێك هەبێت جارجار وەبیریبێتەوە کە لە دەروازەی سەدەی بیست و یەکدان· ئینجا وەك وێڵەکانی گەڕەکی سەیدە زێنب یان (سەیدنا ئەلحوسین) ڕەفتاربکات ، وەختێك لە قەرەباڵغی ڕەمەزاندا بقیژێنێت (ئەڵڵا حەی)!

پیرۆزبایی لە خراپترین سەرۆك..

باش بوو (11/8) بە هۆی سەرقاڵییمەوە پێم نەکرا سەر لە بەیانییەکەی کە (CNN) بردنەوەی بوشی کوڕی ڕاگەیاند، لە ڕێی نووسینێکی (ئاڵای ئازادی)یەوە پیرۆزبایی خۆم بۆ تاقمی نوێی سەرۆکایەتی ئەمریکا بنێرم. ئەگینا منیش وەکو زۆر لە سەرکردەی وڵاتان تووشی ئیحراجبوون دەهاتم و ناچاردەبووم وتارەکە و پیرۆزباییەکەم بکێشمەوە. جا ئەگەر کێشانەوەی پیرۆزبایی بۆ سەرۆکە خواپێداوەکان، بۆ سەرۆکی ئەو دەوڵەتانەی سەنگ و قورسایی نێودەوڵەتی خۆیان هەیە، ئاسایی بێ و تەنها ئیحراجییەکی تەکنیکی بێت، ئەوا بۆ منی ڕۆژنامەنووسی قوربەسەری کورد زۆر لەسەرم دەکەوت. پێش هەموو شتێك لەئاست ناوخۆییدا پێیان دەگوتم شیکردنەوەکەت هەڵەدەرچوو و پیرۆزباییەکەشت بە (با)دا چوو!.

بە هەر حاڵ تا ئێستا بۆش لە پێشەوەی ئالگۆڕەوەیە، لەبەرئەوە پیرۆزباییەکان ئەگەرچی ڕاگیراون، بەڵام ئیمکانی ئەوە هەیە لە ئان و ساتێکدا بنێردرێنەوە بەتایبەتی کە (بوش) لێدوانی وای دا ئەوپەڕی باوەڕ بەخۆبوونی پێوە دیاربوو، ئەو ڕاستەوخۆ لە (CNN) لەبەردەم جەماوەرێکی بەرینی چاوەڕێی ئاکامەکاندا گوتی: ئێوە ئێستا لەبەردەم سەرۆکی داهاتووی ئەمریکادا ڕاوەستاون.

با گەشتێك بەناو نامە پیرۆزباییەکاندا بکەین. کە هەر پیرۆزباییەکی گوزارشت لە خیتابی سیاسیی حکومەتی پیرۆزبایی ناردبوو دەکات.

سەرۆکی ئەڵمانیا ویستی لە پێشەوەی پیرۆزباییکاران بێت و ڕایگەیاند کە (بوش دۆستی ئەڵمانیایە و چاوەڕێدەکرێ درێژە بە ڕێبازی پەیوەندیی پتەوی نێوان هەردوولا بدات)، بەڵام پاش چەند دەقیقەیەك وتەبێژەکەی پەشیمانبۆوەو گوتی: (چی بکەین مەسەلەکە ئاڵۆزبووە). بێگومان ئەمەم لە ڕادیۆوە گوێ لێ بوو، ئەگەر لە تەلەفزیۆنەوە بوایە، وێنەی وتەبێژم دەدیت کە شانی ڕادەتەکاندو دەیگوت: (چی بکەین)؟

- جاك شیراك-یش پەلەیکرد، نەك تەنها لە پیرۆزباییەکە، بەڵکو لە پیاهەڵدان بە شان و باڵی بۆشدا کاتێك گوتی: (بوش دایەلۆگچییەکی چاك و گوێگرێکی عەجایەبە!)

- حزبی فەرمانڕەوا لە ژاپۆن بە هەستوسۆزێکی زۆرەوە ڕایگەیاند (لەناخی دڵەوە پیرۆزبایی سەرکەوتنی بوش دەکەین).

بەمەش دەرکەوت، ئەگەرچی ژاپۆن لە ڕووی تەکنەلۆژییەوە لەوانەی ڕۆژئاوا پێشکەوتووترە، بەڵام لە ڕووی سۆزو کوفوکوڵی عاتیفەوە هێشتا لە جوملەی عاشقانی موجامەلەی ڕۆژهەڵاتییە).

- نەمزانــی وڵاتە وڵاتە عەرەبییەکــان چ جــۆرە پیرۆزباییەکیــان نــاردووە، بەڵام دۆســتێکی دێرینــی عەرەب، کە ڕوســیای (عظــیم الــشأن)ی جــارانە، هەروا لەســەر شــێوازی خیتــابی براگماتیکی خۆی بەردەوامە. مۆسکۆ گوتی کە (لەسەر ڕێبازی حیوارو وتوویژ لەگەڵ سەرۆکی نوێی ئەمریکادا بەردەوامدەبێ) بێ ئەوەی ناوی سەرۆك دیاریبکات!.

- بە دیوێکی تردا، عێراقیش وەکو ڕوسیای دۆستی، گوێ بەناوی سەرۆکی دەرچوو نادات، ئەو ئەگەرچــی پەیــامی پیرۆزبــایی نەبــوو، بەڵام لە لێدوانێکیــدا ڕایگەیانــد (ســەرۆکی نــوێ هەرکەسێك بێ، خراپترین سەرۆك دەبێ بەرامبەر بە حکومەتی عێراق).

بەمەش گەیشتینە ئاکامی خوازراو، کورد پیرۆزبایی خۆی بنێرێ یاخود نا، بــۆش دەربچــێ یان ئالگۆر، بۆ ئێمە گرنگ ئەوەیە ("خراپترین" سەرۆك بێت بەرامــبەر بە حکــومەتی ئێــستای عێراق).

لەرۆژنامەی ئاڵای ئازادی لە ساڵی (**2001**)دا بڵاوبۆتەوە

رێگا بەرە و سیستمێکی
جیهانیی نوێ و گەشەکردوو

وەرگێڕان لە هنری کیسنجەرەوە

هنری کیسنجەر سیاسەتمەدارێکی ناسراوی دونیای رۆژانی شەڕی ساردو ململانێی نێوان زلهێزەکان بوو، شوێن پەنجەی بەسەر نەخشەی جوگرافیای سیاسیی زۆر لە قەیران و ناوچەکانی دنیاوە تاکو ئێستاش دیارو ئاشکرایە. لەمەڕ سیاسەتەکانی ڕۆژئاواو سیستەمی تازەی نێودەوڵەتی دنیاوە گەلێك بیروڕاو بۆچوونی دیاری هەیە. لەوانە ئەم بیرۆکەیەی لەمەڕ پێکهاتنی بلۆکێکی ئابووری جیهانی، کە وڵاتانی کەرتی ڕۆژئاوای گۆی زەوی دەگرێتەوە.

پێش کۆتاییهاتنی ئەم هاوینە•• سەرۆك کلتنۆن داوا لە کۆنگرێس دەکات ڕازیبوونی خۆی بنوێنێ سەبارەت بە ڕێککەوتننامەی بازرگانی ئازاددا، کە **(370)** ملیۆن مرۆڤی تێدا نیشتەجێیە و کۆی بەرهەمێکی نەتەوەیی هەیە بەبڕی **(6)**تریلیۆن دۆلار• ڕێککەوتننامەکەش دەبێتە

ئاڵای دەوڵەتانی سایەی نافتا

گەورەترین هەنگاو بەرەو سیستەمێکی تازەی جیهانی، کە لەپاش کۆتاییهاتنی شەڕی ساردەوە هیچ کۆمەڵە وڵاتێك هەنگاوی وایان نەناوە• هەروەها یەکەمین هەنگاوە بەرەو تێروانینێکی فراوانتر بۆ پێکەوەنانی ناوچەیەکی بازرگانیی ئازاد، کە نیوەی ڕۆژئاوای سەرگۆی زەمین بگرێتەوە• سەربار ڕاپرسییە گشتییەکان ئەوە دەردەخەن کە نیوەی گەلی ئەمریکا گوێیان لە ڕێککەوتننامەکە نەبووە•

ئەمەش هەلێکی باشە بۆ سەرۆك، کە ڕۆڵێکی ڕابەرایەتی بنوێنێ لە ئاشناکردنی گەلی ئەمریکا بەو هەلەی بۆیان ڕەخساوە، لە دوای کۆتایی هاتنی شەڕی ساردەوە ئەوە ئاشکرابوو ئیدی ترس لە کۆمۆنیزم، ئەو بابەتە کۆنکرێتییە نییە کە سیستەمی جیهانی پێکەوە دەبەستێت و بەداروخانی بەرگری ئایدۆلۆژیاش، ڕەوتە نەتەوەییە کلاسیکییەکان لە نزیکەی هەموو دونیادا، زاڵبوو•

قۆناغی دوای شەڕی سارد بەفیعلی چەندین پێشبڕکێ و دوژمنـایەتی بەخـۆوەبینی، کە سەردەمی پێش جەنگی جیهانی یەکەمی دەهێنایەوە یاد٠ لەژێر ڕۆشنایی ئەمانە هەمـووی، پەرەسەندنەکان لە نیوەی ڕۆژئاوای سەرگۆی زەمین بۆ تێکڕای سیستەمی جیهـانی گرنـگ دەبێـت٠ لێـرەدا چەنـد سیـستمێکی دیموکراسـیی هەن خۆیـان لەپێنـاو ئەو پرەنـسیپە ئەمریکیانە تەرخانکردووە، کە لەسەر فەرمانڕەوایی گەل و ئابووریی ئـازاد پێکهـاتووە، تـاکە دیکتاتۆرییەتێك کە تا ئێستا لەنیوەی ڕۆژئاوای سـەرگۆی زەمـین مابێـت (کوبـا)یە، هەمـوو دامودەزگاکانی سەر بە دەوڵەت دەخرێنە چوارچێوەی کەرتی تایبەت، لەبـری بەکارهێنـانی ئـامرازە پـارێزەرو نیـشتمانییەکان لە بەڕێـوەبردنی ئابووریـدا، لەبـری ئەوانە ڕێڕەوێـك پیادەدەکرێت کە لەسەر هەناردن و ڕازیبوون بە وەبەرهێنانی بیـانی و پاڵپـشتی سیـستەمە بازرگانییە جیهانییەکان بنیاتنرابێت٠ ئەم شۆڕشە، کە ئێستا لە نیـوەی ڕۆژئـاوای سـەرگۆی زەمـین لەئـارادایە، نیـشانەیەکە دەشـێت ببێـتە سیـستەمێکی جیهـانی پێکهـاتوو لەسـەر هاریکاریکردنی یەکتری٠

خودی ئەم شۆڕشە، کە لە شێوەی ڕێککەوتننامەی (نافتـا) خـراوەتە بەردەم کـۆنگرێس بـۆ پەسەندکردنی، تەنها ڕێککەوتننامەیەکی بازرگانیی گـشتیی ئاسـایی نییـە، پێویـستە سـەرۆك ڕۆڵێکی سەرکردایەتی بنوێنێ لە شەڕی پەسەندکردنی ڕێککەوتننامەی (نافتا) و پایەی کلنتۆن بواری پێ دەدا ڕێککەوتننامەکە لە میانی چوارچێوەیەکی ستراتیژی فراوانتـردا دابنـێ و وا لە گەلی ئەمریکا بکا هەستبکا پەسەندکردنی (نافتا) بەقازانجی نەتەوەیـی ئەمریکـا دەکەوێـتەوەو پێویستە لەسەری کە بـوار بە نەیـارانی ڕێککەوتننـامەکە نەدات وەکـو کێـشەیەکی ئینـسانی ئابووری بیخەنەڕوو٠

لەم بوارەدا سەرۆك شایانی پاڵپشتیکردنە لەلایەن هەردوو حزبی فەرمانڕەواو ئۆپۆزسیۆنەوە، گرنگترین بەندەکانی ڕێککەوتننامەکەش ئەو دەرئەنجامانە بوون کە ئیدارەی بوش پێیگەییبوو، ئیدارەی کلنتۆنیش سازش لەمەڕ ڕێککەوتننامەو پاشکۆکانی دیـکە دەکـات٠ ڕێککەوتننـامەکە گرنگییەکی هێندە ژیـاری و جیهـانی هەیە کەوای لـێ کـردووە تێڕوانینـی تەسـکی حزبـی تێپەڕێنێ، شایانی پشتگیریکردنیشە لەلایەن هەردوو حزبەوە٠

چ بەپێی ڕێککەوتننامەی (نافتا) بێت، چ بەبێ ئەو ڕێککەوتننامەیە، ئەمریکـا دراوسـێیەکی گرنگی وەك ئەو گرنگییەی کە مەکسیك لە سەدەی داهاتوو دەیگاتێ، نەبـووەو نیـیە٠ چـونکە مەکسیك لەسەدەی داهـاتوودا، ژمـارەی دانیـشتوانی دەگـاتە زیـاتر لە (**100**) ملیـۆن کەس و هاوشانی (پڵنگە) بچووکەکانی ئاسیای وەکو کۆریا دەبێـت، ئەو سـنوورە سروشـتییە کـراوەی نێوان هەردوو وڵاتیشمان، پەیوەندیی تۆکمەو برایانەمان دەکـا بە بەرژەوەنـدییەکی نەتەوەیـی پێویست، بوونی (**20**) ملیۆن مەکـسیکیش لە وڵاتە یەکگرتووەکـان سـیمایەکی مرۆڤدۆسـتانە

دەبەخشێتە ئەو بەرژەوەندیانە، جا ئابووری مەکسیک چەند گەشەبسێنێ، ئەوەندە کۆچ کردووەکان بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان کەمدەبێتەوە و بواری هەناردنی ئەمریکا بۆ ئابوورییەك، کە گەشەکردنی بۆ ئێمە گرنگە، زیاتردەبێت.

تەنانەت لە بواری ئابووری رووتیشدا پێموایە کە (نافتا) لە مەودای درێژخایەن بە قازانجی ئێمە دەگەڕێتەوە. زۆربەی لێکۆڵینەوەکان وا دەردەخەن کە ئێمە لەئاستی کارەکانیشدا، ئەوەی بەدەستیدێنین زۆرترە لەوەی لەدەستمان دەردەچێت. دەبێ ئەوە بڵێین، کە ئەمجۆرە حساباتانە مانای ئەوەنییە ئەوەی کارەکەی لەدەستبدات کارێکی دیکەی دەستدەکەوێ.

لەگەڵ ئەوەشدا نابێت خۆمان فریودەین: چونکە پیشەسازییەکانی مەکسیك، سەرباری گومرگ و سنووردانان لەلایەن ئێمەوە، پەڕیونەتەوە بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان. کەوابێ ڕێککەوتننامەکە کار بۆ گواستنەوەی ئەو پیشەسازیانەی مەکسیك ناکات، وەك دوژمنان و نەیارانی (نافتا) بانگەشەی بۆ دەکەن. ئەوەی نەیارانی (نافتا) بانگەشەی بۆ دەکەن و ئەوەی نەیارانی (نافتا) مەبەستیانە، بەتەنها هەرەسهێنانی ئەو ڕێککەوتننامەیە نییە و بەس، بەڵکو دانانی کۆت و گومرگی زیاترە لەبەرامبەر مەکسیك، سیاسەتێکی لەم چەشنەش، کۆتایی بەهیوای پێکەوەنانی پەیوەندییەکی نوێ لەنیوەی ڕۆژئاوای سەرگۆی زەمین دێنێ و بەشداری لە جۆشدانی رق و کینەی نەتەوەیی دەکا.

کاتی ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەکە

مەکسیکیش لە پێشەوەی ئەو شۆڕشە بوو، کە ئێستا نیوەی ڕۆژئاوای سەرگۆی زەمینی داگرتووە، ماوەیەکی هێندە دوور نەبوو کە سیاسەتی دەرەوەی ئەم وڵاتە پێکهاتبوو لە هێرشکردنە سەر وڵاتە یەکگرتووەکان، بە وتار و دروشم، ئابوورییەکەشی ئابووریەکی چەپڕەوانەی وشکبوو و ئەو سیستمەی کە تێیدا زاڵبوو (قەرەبووکردنەوەی هاوردن) ئەم زاراوەیەش پاراستنی بازرگانی چاکدەکات.

هاوکات لەگەڵ دەستپێکی ماوەی سەرۆکایەتی (بیجیل دولا مدرید) لە ساڵی (1982)، ئیدی ئەو سیستمە ڕەنگدانەوەی لە مەکسیك هەبوو و لەسەردەمی (کارلۆس سالیناس دوجورتای) ئەو بزووتنەوەیە بوو بە تەوژمێکی توندو سالیناس مەکسیکی سەراوژێرکردو دەرگای وەبەرهێنانی بیانی کردەوەو گومرگی کەمکردەوەو سووربوو لەسەر پێشبڕکێی ئازاد. هەروەها فەسادی لەناوبردو پۆستی وەزارەتی دا بەکۆمەڵێك لاوی بەهرەدارو خاوەن توانا. لەنێوان ماوەی هەڵبژاردنی سالیناس و سوێندخواردنی دەستووریشی، لە سەرۆکی تازە هەڵبژێراوم پرسی، کە ئایا ئارەزووی پێکەوەنانی سیستەمێکی بازرگانیی ئازاد لەنێوەی ڕۆژئاوای سەرگۆی زەمینی هەیە؟ لە وەڵامدا وتی: ئەگەر مێژووی سیاسیی مەکسیك لەبەرچاوبگرین، مەسەلەکە وەکو خەونێکی دوورەدەستی لێ دێ، هەروەها وتی: باشترین مەسەلە کە ئیدارەکەی ئەو بیری لێ دەکاتەوە ئەوەیە، کە هەر کەرتەو بەجیا چارەسەربکرێت و پاشان دوای تێپەڕبوونی ماوەیەکی زۆر هەوڵی پێکەوەگرێدانی بدرێت، تاوەکو تێگەیشتنێکی بەرفراوان و گشتی پێکبێنێت. واش پێدەچێ پاش ساڵێك سالیناس لەوە گەیشت کە تێچووی چارەسەرە نیوەچڵییەکان هێندە لە تێچووی ڕاپەراندنی شتی ڕاست و دروست کەمترنییە. بۆیە بڕیاری دا بەهەموو توانایەوە بەرەو ئەوە هەنگاوبنێ، کە ئێستا بە (نافتا) ناسراوە.

سالیناس بەسەرچەندین تەگەرەی ناوخۆییدا زاڵبوو و ئەوەی لەتوانایدابوو ئەنجامیدا بۆ وەڵامدانەوەی پەرۆشییەکانی ئەمریکا، تارادەی گەیشتن بەرێککەوتننامەی لاوەکی لەمەڕ ژینگە و دەستی کار. ئەم هەنگاوانەش لەلایەن نەیارە چەپڕەوەکانییەوە وا گوزارشتی لێ کرا، کە ڕێگا خۆشدەکات بۆ دەستێوەردانی بێگانە لە یاساکانی مەکسیك.

لەگەڵ ئەوەش ڕێڕەوە کۆنەکانی زمانی گفتوگۆی سیاسیی لە مەکسیك هێشتا لەئارادایەو دروشمەکانیشی کۆڵەکەی ئۆپۆزسیۆنە چەپڕەوەکەی دژی سالیناس پێکدێنێ، شکستی (نافتا) کۆنگرێس، سوکایەتییەکی گەورە دەبێ بۆ ئیدارەیەك، کە لە مێژوویی مەکسیکدا دیموکراتییترین و لە ڕووی ئابوورییەوە کراوەترین ئیدارەیە. هەروەها شکستێکیش دەبێ بۆ سەرۆك سالیناس، کە گرەو لەسەر هاریکاریکردنی وڵاتە یەکگرتووەکان دەکات. ئەمەش کێشەیەکی زۆر لە مەکسیك دەخولقێنێ، لەکاتێکدا ئەو وڵاتە ساڵێکی دیکە ڕووبەڕووی هەڵبژاردنی سەرۆك کۆمار دەبێتەوەو کارەساتەکەش لەوەدایە کە بڕیارەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان ببێتە هۆی سەرکەوتنی پاڵێوراوە نەتەوەییە توندڕەوەکان، بەشێوەیەك ئەو ڕەوتە کپبێتەوە کە داوای هاریکاری لەنێوان ئەو دوو وڵاتە دراوسێیەدا دەکات، کە لەواقیعدا بێجگە لە پێکەوە ژیان هیچی تریان لەبەردەمدا نییە.

هەڵبەتە مێژوو دەستپێشخەرییەکەی بازرگانێتی ئەمریکا وا تۆماردەکات کە گرنگترین دەستپێشخەری کیشوەرەکەیە لەپاش پرۆژەی مارشاڵ-ەوە، بەدەنگەوەهاتنی ئەو پێشکەوتنەی

ئەمریکای لاتینیش بەدەستیهێناوە لە بواری ئازادیی ئابووری و دیموکراسیی سیاسیدا و گۆشەنیگای بنیاتنراو لەسەر گەڵاڵەکردنی ناوچەیەکی بازرگانیی ئازاد، کە نیوەی سەرگۆی زەوی بگرێتەوە. هەموو ئەمانە هەوڵەکانی ریفۆرمستەکان لەهەر وڵاتێك بەجیا جێگیرتردەکات، ناوچەکەش نەیدەتوانی گوزارشت لە هاوکاریی خۆی بکات، مەگەر لە رێگای رێکخراوی دەوڵەتە ئەمریکییەکانەوە نەبوایە. ئەم رێکخراوەش گرنگی بەو کێشانە دەدا کە پەیوەستبوون بە ئاسایشەوەو بۆ جیهانی ئەمڕۆ دەست نادەن، بەڵام ئێستا ناوچەکە پێویستی بەرێکخراوێکی تازە هەیە، کە وەڵامدەرەوەی داخوازییەکانی ئەمڕۆ بێ، جا لەکاتێکدا هەموو وڵاتانی گەورەی ئەمریکای لاتین ئامادەی بەشداریکردنن لە هاوبەشییەکی تازە لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکاندا، لەسەر بنچینەی ئەو بەهایانەی ئەمریکا دەیان ساڵە بانگەشەیان بۆ دەکات، ئالەو کاتەدا هەر پاشەکشەیەك وڵاتە یەکگرتووەکان بیکات، دەبێتە هۆی شڵەژانێکی توندوتیژ بۆ ئەو وڵاتانە.

کاریکاتێرێك گوزارشت لە خێروبێری نافتا دەکات

پێکهێنانی رێکخراوێکی هەرێمی تایبەت بەنیوەی سەرگۆی زەمین، کە خۆی تەرخانبکات بۆ دیموکراسیی و بازرگانیی ئازاد، هەنگاوی یەکەم دەبێت بەرەو ئەو سیستەمە جیهانییە نوێیەی سیاسەتمەداران، بێ جێبەجێکردنی هەمیشە باسیان لێوە دەکرد، ئەمەش رێگا بۆ وڵاتانی ناوچەکە خۆشدەکات بەشێوەیەکی بنیاتنەرانە بەدەنگ ئەو دۆخەوە بێت کە سیستەمی نوێی جیهانی دەیگاتێ. نزیکەی هەموو وڵاتانی جیهان، بە قسە نەك بە کردەوە، بانگەشەی سیستەمێکی بازرگانیی جیهانیی ئازاد و داوای پێویستی پابەندبوون بە دانوستانەکانی ئۆرگوای دەکەن، بەڵام ناشێت ئەو کۆبوونەوە هەرێمیانە پشتگوێبخەین کە لە ئەوروپا و ئاسیادا وەك خەیارێکی ئەلتەرناتیفانە بەدیاردەکەون.

پێکهێنانی سیستەمێکی بازرگانیی ئازاد لەنیوەی رۆژئاوای سەرگۆی زەمین، کە بەرێککەوتننامەی (نافتا) دەستپێدەکات، رۆڵێکی سەرەکی بە وڵاتە یەکگرتووەکان دەبەخشێت، سەرباری هەر شتێك کە رووبدات.. جا ئەگەر بێتو چەمکەکانی دانوستانی ئۆرگوای زاڵبێت، ئەو کاتە وڵاتە یەکگرتووەکان دەبێتە پشکدارێکی سەرەکی لە گەشەسەندنی ئابووری جیهانی. ئەگەر کۆمەڵە هەرێمییەکان هەیمەنەت پەیدابکەن، ئەوا لەسایەی ئەو گەشەسەندنەی نیوەی رۆژئاوای سەرگۆی زەمین، بە بازارە گەورەکانی خۆیەوە، دەبێتە

ڕکابەرێکی گرنگ. ئەگەر بێتو (نافتا)ش دەرگای پەیوەندیکردن بۆ وڵاتـانی دەرەوەی نـاوچەکە بکاتەوە، ئەوا سیستەمێك بۆ بازرگانیی جیهانی ئازاد دروستدەبێت لەسەر ئەو بنچیـنەیەی کە: ئەوەی مەرجەکانی پەیوەندیکردن قبوڵبکات پاداشتێکی باشی بدرێتێ و ئەوەشی پابەنـدنەبێت بە مەرجەکانی ئەندامێتی سزای بەسەردا بسەپێنرێت.

ڕەهەندێکی خۆش بۆ سیاسەت

سـەرۆك کلنتـۆن وای پـێ چـاکە، کە سەرەنجی کۆنگرێس لەسەر گرنگی ڕیفـۆڕمە ئابوورییەکەی لانەبات، ئەم کـارەش ڕوون و ئاشـکرایە، بەڵام (نافتـا) هێنـدە گـرنگە بەچەشـنێك کە دواخـستنی ئاخـاوتن لە بـارەیەوە کـارێکی زیانبەخـشە و دەبێـت دەستپێـشخەری بنـوێنێ لە خـستنەڕووی تێڕوانینی تایبەتی خۆی بۆ مەسەلەکە، بەڵام کەس بۆی نییە داوای ئەوەی لـێ بکـات بەتەنیـا شـەڕەکە بەڕێوەببـدات، دەبـێ لەو ئەرکەدا سەرۆك کۆمار و وەزیرانی دەرەوەی پێـشوو یارمەتیبـدەن لە هاوپەیمـانێتییەکی فـراوان، وەك ئەوەی کاتی خۆی پرۆژەی مارشاڵ خرایە بەردەم گەلی ئەمریکا.

ئەگەر ئەمەش ڕوودات، مێژوو ئەوە بۆ ماوەی سـەرۆکایەتی کلنتـۆن تۆماردەکـات، کە لە هەمـوو ئیـدارەکانی پێـشووی ئەمریکـا دووربینتـرە، ئیتـر وێـرای هەر شـتێك کە لەمـاوەی سەرۆکایەتیی خۆیدا دەیکات!

لــە کوردســـتانی نــوێ: هەردوو ژمـــارەی **(479)** لە**(1993/9/5)** و ژمـــارەی **(484)** لە **(1993/9/10)**، بلاوکراوەتەوە. وەرگێڕاو لە ژمارەی **(5346)**ی ڕۆژنانەی شەرقی ئەوسەتی لەندەنییەوە.

فەسڵی سێیەم

رۆژئاوا و قەلەمڕەوی ڕوسیا

جیرنۆفسکی ناتوانێ بەرەو بەغدا بفڕێ

لە هەواڵێکی تراژیدیی کۆمیدی، بەڵام چاوەڕوانکراویشدا، واهاتووە کە وەزارەتی دەرەوەی ڕوسیا (فلادیمیر چیرنۆفسکی)ی سەرۆکی حزبی دیموکراتی لیبراڵی ڕوسیای ئاگادارکردۆتەوە، ئەگەر بە ئاسماندا سەفەر بۆ بەغدا بکات، ئەوا ئەگەری ئەوە هەیە فڕۆکەکەی بخرێتەخوارەوە٠ هەرواش لە دریژەی ئەو هەواڵەی لە ڕۆژنامەی دوێنێی (الحیاة)دا بلاوکراوەتەوە، واهاتووە کە جیرنۆفسکی لە (26)ی ئەم مانگەدا گوایە بەنیازی بەشداریکردن لە کۆنگرەیەکی نێودەوڵەتی بۆ هەڵگرتنی سزاکانی سەر ڕژێم، سەفەرێك بۆ عیراق دەکات٠

دۆستی کورد، دۆستێکی سەدامیش بوو

هەواڵەکە تراژیدیی کۆمیدییە، چونکە بە زەقی ئەوە نیشاندەدات کە ڕژێمی عیراق لەئاستی گۆشەگیری و کەنارکەوتنی خۆی لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی چووەتە خوار پلەی سفرەوەو پێشدەچێ بانگهێشتکردنی (چیرنۆفسکی)ی ناسیۆنالیستی توندڕەو، دەربڕی دوو حاڵەتی تەواوکەری یەکتر بن٠ یەکەمیان درێژبوونەوەی هەمان بەشی کۆمیدیی تراژیدی شانۆگەری گوێبڕین و دەستبڕینی ولاتی (صدام) بێ، دووەمیشیان ڕەنگدانەوەی ئاوەژوکراوی ئەو (سەرکەوتنانە!) بن کە دیبلۆماسیی نەزۆکی (طارق عزیز)، هاوڕێ لەگەڵ گرەوەی هەندێك ناوەندی ئیقلیمی، ئیدعای وەدەستهێنانی بۆ دەکرد!

هەرواش هەواڵەکە چاوەڕوانکراوبوو، چونکە ئەمە یەکەمین جار نییە دەنگۆی جۆرە وێکگەیشتنێك لەنێوان ڕژێم و ئەم حزبە عاجباتییە دەبیسترێ٠ هەر سەرەتای ئەم ساڵە بوو کە (عبدالغنی عبدالغفور)ی ئەندامی سەرکردایەتی هەرێمی حزبی بەعس، خوازیاری سەردانی ڕوسیا بوو، بۆ بەشداریکردن لە کۆنگرەی حزبەکەی جیرنۆفسکی٠ دواتریش چەند هۆکارێکی

لابەلا ڕێگربوون لەوەی خودی جیرنۆفسکی سەردانی بەغدا بکاو بە دیداری (صەددام حسین) شادببێ. لە لێدوانێکدا ئاوەها وەڵامی ئەوانەی دابووەوە کە لەمبارەیە ڕەخنەیان لێ گرتبوو (من هەرکەسێك بانگهێشتم بکات، سەردانی دەکەم!).

دیارە حزبێك، کە دەرهاویشتەی واقعی نەخۆشی وڵاتێکی بەکێشمەکێشی وەکو ڕوسیا بێت، هەر ئەوەی لێ سەوزدەبێ کە لە ئاستی نێودەوڵەتیدا هەناسەی پەیوەندییە دەرەکییەکانی لە باوەڕپێهێنانی حزبی بەعس و ڕژێمی بێزراوی صددام زیاتر بڕناکات. دەستخۆش بۆ دیبلۆملاسیی چالاك کە شێتەکانی دونیای لە (بەغدا) کۆکردۆتەوە، کورد گوتەنی (تەیری گوڵ عاشق بە داری زەقنەبووتە).

کوردستانی نوێ: ژ: **799** لە **1994/10/2** یەکشەممە.

چیرنۆفسکی

فۆتۆکۆپییەکی چاپکراوی هیتلەر!

چیرنۆفسکی

جیاوازیی نێوان مرۆڤ و ئاژەڵ لەوەدایە، کە مرۆڤ هەرگیز دووجار ناکەوێتە تەڵەیەکەوە، لەکاتێکدا دەشێ ئاژەڵ ئەوەی لێ بەسەربێ، چونکە بێ یادەوەری و بێ مێژوو و بێ ئەزموونە. پێدەچێ ئەم ڕاستییە جیاکارە، وەکو جاران بە جیاکاری نەمابێتەوە، ئێستا مرۆڤ بەهۆی گەمژەییەکانی خۆیەوە دەشێ چەندین جار هەڵەکانی دووبارەبکاتەوەو زیاد لە جارێکیش بکەوێتە هەمان تەڵەوە.

شەڕی دووەمی جیهانی لە بنچینەدا لە منداڵانی فاشیزمدا لەدایکبوو، لە پێشدا هیتلەر لەسەر شانۆی ڕووداوەکان دەرکەوت، دەستی بە دامەزراندنی حزبی فاشستی کردو چەند دروشمێکی بەرزکردەوە، کە تیایدا دەڵێ: ئەڵمانیا لە سەرووی هەمووانەوەیە، ڕەگەزی ئەڵمانی لەباشترین ڕەگەزەکانە. پاشان هیتلەر گەیشتە ترۆپکی دەسەڵاتداریتی لە ئەڵمانیادا و دەستیکرد بەئاراستەکردنی هەموو تواناکانی دەوڵەت و دانانی لە خزمەتی ماشێنی جەنگدا. لەکاتێکیشدا قسەی لەسەر ئاشتی و بواری زیاتری بۆ ئەڵمانیا دەکرد، لەهەمان کاتدا دەستی بەخۆسازان کرد بۆ جەنگەکە.

شەڕی جیهانی دووەم دەستیپێکردو دەروازەکانی دۆزەخکرانەوەو جیهان بەتێکڕای ئەو وێنەیان بینی، کە دەشێ فاشیزم لە ئازارو ڕوخاندندا ئەنجامیبدات. کاتێکیش جەنگ کۆتاییهات، وامەزەندەدەکرا فاشیزم لەگەڵ (50) هەزار کەس لە قوربانیانی جەنگەکە لەگۆڕنراو بۆ یەکجارەکی کۆتاییهاتووە، بەڵام ئا ئەوەتا ڕۆژگارەکان لە نۆژەنەوە مەترسی فاشیزمیان لەخۆ هەڵگرتووە. ئەمجارەیان شانۆی فاشیزم لە ئەوروپاوە گواسترایەوە بۆ ڕوسیا و — چیرنۆفسکی- فاشیستی نوێ، وەکو ئەکتەری ئەو شانۆیە وەدیارکەوت.

پارتەکەی چیرنۆفسکی لە هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەیە لە **23.5**٪ی دەنگی دەنگدەرانی بەدەستهێناوە.. واتە چارەکی دەنگدەران لەگەڵ ئەودان. ئەوە ڕاستە کە ئەدگارەکانی ئەو لە

ئەدگارەکانی ئەدۆڵف هیتلەر جیاوازە، بەڵام ئەو ئەدگـارە نەفـسی و نیگەرانـی و زێـدەڕۆیی و ڕوانینە شێتەکانی بۆ گەلان، هەمان ڕوانینی هیتلەرە. مقۆمقۆیەك لە مۆسکۆ پەیدابوو، کاتێـك کۆمەڵێـك بەڵگەنـامە دۆزرانەوە، کە تەئکیـد لەسـەر ڕەچەڵەکـی جـوولەکەیی چیرنۆفـسکی دەکاتەوە، ئەویش ئەوەی ڕەتکردەوەو گوتی: (دایکم ڕوسییەو باوکیشم پارێزەرێکی ڕوسییە)... ڕۆژنـامەی (الحیـاة)یـش هەڤپەیڤینێکـی لەگەڵـدا ئەنجامـداو پەردەی لە ڕووی توندڕەویی و زێدەڕۆیی بۆچوونەکانی لەمەڕ گەلان و ڕژێمەکـان، هەڵـدایەوە... ئەو تونـدڕەوییەش سـەرەتا تراژیدیاکانی هیتلەر وەبیردێنێتەوە. ئەو خەون بە سوپایەکی ڕوسییەوە دەبینـێ، کە لە چـوار ملیۆن سەرباز پێکهاتبێ، ئەم سوپایەش دەبێتە تـوخمێکی هێمنـی لە هەمـوو جیهانـدا، ئەمە چۆن دەبینێ؟

ئێران و تورکیا و ئەفغانستان، لە ڕوانگەی فاشیستی تازەوە، ناوچەی بەرژەوەندیی ژیـاریین بۆ ڕوسیا و نابێ تەنازولی تێدا بکات بـۆ هـیچ کەسـێك، بەڵکـو دەبـێ بێـپەروا بەرەو باشـوور هەڵکشێ، تاوەکو دەگاتە کەناری گەرمی هیندی.

چیرنۆفسکی لە مەڕ کوژراوان بەتەوسـەوە دەدوێ و دەڵـێ: (دە ملیـۆن کـوردو دە ملیـۆن تورك لەناودەچن، بێگومان ئێمەش ڕزگارمانـدەبێ..) چـونکە مەلەکـان بەهەمـوو شـێوەکانیان دەکەونە خوارەوە، بۆیەش چیرنۆفسکی پێیوایە کە ڕژێمی عیراق هاوپەیمانێکی سروشـتی ئەو بۆچوونە فاشیستانەیە.

لەمەڕ مەترسی وەهمی ئیسلامییەوە، فاشیستە نوێیەکەی ڕوسیا دەڵێ: ئیسلام لە دەرگـای ئەوروپا نادات، بەڵکو ئیسلام لە کوچەو شارەکانیدا دەخولێنەوە، ڕۆڵـی مێژوویـی ڕوسـیاش لە ڕزگارکردنی جیهانە لەو مەترسییەو لە فراوانخوازی ئەمریکا، هەرچی ئیـسرائیلە ئەوا ئەو وڵاتە لە دەرەوەی ئەو بوارەیە، لەکاتێکدا عیراق (هاوپەیمانێکی ستراتیژییە).

سەبارەت بە فەلسەفەکەش ئەوا شتێکی سـاکارو لەهەمـان کاتـدا ترسـناکە، چیرنۆفـسکی دەڵێ: (دەبێ ڕوسیا مەترسیداربێت و هەر ئەوەندەش تەلی شەمچەکە نزیکبێتەوە دونیا گـڕی تـێ بەردەبـێ، ژمـارەیەکی زۆرمـان هەیە لە هەمـوو چەکەکـان، ئەوان دەڵـێن: ئەمریکـا دەستوەردەدات، ئەمەش ڕاست نییە، چونکە ئەمریکا گرمـۆڵەدەبێتەوەو بێدەنگـدەبێت، کاتێـك دەزانی کە لەگەڵ مندا مامەڵەدەکات).

ئەمە گرنگترین بۆچوونەکانی ئەم شەڕانگێزە نوێیەیەو بریتییە لە فۆتۆکۆپییەکی چـاککراوە لە بۆچوونەکانی هیتلەر. واش پێدەچێ کە قەیرانەکان کاتێك تۆکمەتردەبن دەبێتە ژێـنگەیەك کە گەورەترین بۆچـوونە شـێت و گەمژەکـانی تێـدا پەروەردەدەکرێـت. جیهـانیش نرخێکـی مەزنیدا کاتێك لە سەرەتاوە هیتلەری تەمبێ نەکردو هیوادارم ئەو هەڵەیە دووبارەنەبێتەوە.

کوردستانی نوێ: ژ: **718** سێشەممە **1994/6/28**. نووسینی: ئەحمەد بەهجت. (وەرگێڕدراو) ڕۆژنامەی حەیات: ژ: **11403**

هەڵبژاردنەکانی سوید:

سۆشیال دیموکراتەکان

دەسەڵات دەگرنەوە دەست

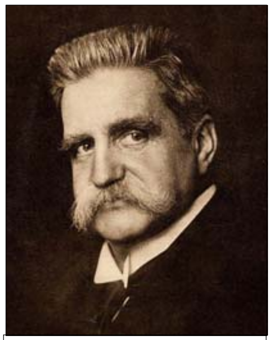
هیجەلمار

ئەوە بووە بە نەریتێکی نیمچە باو لە ڕێڕەوی کاری سۆشیال-دیموکراتەکانی سویددا، کە هەمیشە بۆ پێکهێنانی حکومەت و سەرخستنی بەرنامەی هەڵبژاردنیان پێویستیان بە هاوپەیمانێتی هیچ کام لە حزبە سویدییەکان نەبێ، بەڵێ ئەمجارەشیان سەبارەت بەوەی کە (46٪)ی دەنگەکانی وەدەستهێناوە. (کارلسۆنی) سکرتێری حزبی سۆشیال-دیموکراتی سویدی ڕایگەیاند، ئەوەان بەتەمانین ئیئتلاف لەگەڵ حزبەکانی تردا پێکبێنن، بەڵکو دەیانەوێ حکومەتێکی کەمینە بێننە سەرکار کە لەپێشدا هاتووەکانی خۆی بەچارەسەرکردنی باری قەرزی دەوڵەت و قەیرانی بێکاری دیاریبکات. بەپێچەوانەی ئەوەش لیبراڵ و موحافیزکارەکان پێویستیان بە ئیئتلافێکی بەهێز هەیە، تاوەکو بتوانن لەبەرەی ئۆپۆزسیۆندا سەنگەر لە سۆشیال-دیموکراتەکان بگرن و بەسەرنجدان لە هەڵەو کەموکورتیەکانی ئەوان لە حکومکردندا ئامادەباشی بۆ خولێکی دیکەی هەڵبژاردن بکەن.

حیزبی ریفۆڕمە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان!

لەماوەی نێوان سالانی (1896- 1994)دا چیرۆکێکی درێژ لە سەرکەوتن و شکست، لە خەبات و نوچدانی حزبی سۆشیال-دیموکراتی سویدیدا هەیە،ساڵی **1896** هیالمار برانتینگش بوو بەیەکەم پەرلەمانتاری سۆشیال-دیموکرات و ساڵی **1920** هەرخۆشی

یەکەمین حکومەتی سۆشیال-دیموکراتی لە مێژوویی سویددا پێکهێنا. ئیدی لەو ڕۆژەوە وەکو ترس شکاندنێك لە حکومڕانی، بەپچڕپچڕی و جارجارەش بەسەریەکەوە، چەندین جار کابینەی حکومەتیان گرتۆتەدەست، ئەگەر هەروەختێکیش دۆڕاندوویانە، ئەوا هێشتاش چەندین کۆمۆنەو هەرێمی سویدیان بەدەستەوە مابۆوە. ماوەی نێوان (1932-1976)، مەگەر (100) ڕۆژی نەبێ، ئەگینا ئەو دوای بێ پسانەوە ئەوان تێیدا فەرمانڕەوایی سویدیان کردووە. لە **1976** تاوەکو **1982** دووره دەسەڵات بوون و لەوێ بەدواوە تاوەکو ئەمڕۆیان حوکمیان بەدەستبووە، یان ڕۆڵی ئۆپۆزسیۆنێکی ئیجابیان گێڕاوە، لەو (98) ساڵەدا سۆشیال-دیموکراتەکان کۆمەڵگەی سویدیان بە سیماکانی خۆیان ڕەنگرێژکردووە، مێژوویی ئەم سەدەیەی سوید، بەتایبەتی ئەم پەنجا ساڵەی دوایی مێژوویی سۆشیال-دیموکراتەکانە. زۆربەی ئەو ڕیفۆرمە ئابووری و کۆمەڵایەتییەی ئێستا تێکڕای ئەندامانی کۆمەڵگەی سویدی لێی بەهرەمەندن، تەنانەت حیزبە ڕاستڕەوو هێزە نەیارەکانیش وەکو واقیعێکی چەسپاو سەلماندوویانە، دەستکەوتی سۆشیال-دیموکراتەکانە:

گۆران پێرسۆ

- ئەوان بوون کە یاسای (8) سەعات کاریان داڕشت.
- دەستەبەری کۆمەڵایەتی و بیمەی بێکاریان دابینکرد.
- لە ڕێگەی ئەو گۆڕانکارییانە و لە ڕێگەی سیاسەتی باج وەرگرتنەوە جیاوازی نێوان چینەکانی کۆمەڵگەی (سویدیی)یان کەمکردۆتەوە، بێتوندوتیژی و بەشێنەیی. تاڕادەیەکی پێشکەوتوو دادپەروەری کۆمەڵایەتیان بەرقەرارکردووە.
- لە بواری ئازادیی سیاسییدا کاریگەرانە بەشدارییان لە پەرەپێدانی دیموکراسیی سویدی و سەلماندنی ئازادیی بیروڕادەربڕین و پێکهێنانی سەندیکای پیشەیی و دیموکراسییدا کردووە، بەجۆرێك هەر خودی ئەو سەندیکایانەن کە لە هەڵبژاردنەکاندا سەرکەوتن بۆ حزبەکە مسۆگەردەکەن.
- لە بواری پێشخستنی ژنان و سەلماندنی مافە ئینسانییەکانیان و نەهێشتنی هەلاواردن لەنێوان ژن و پیاودا، شوێن پەنجەیان لە خەباتی سیاسیی و پیشەیی ژنانی سویددا ئاشکراو دیارە.

سیاسەتی دەرەوە: هەڵوێستی ئیجابیانە لە دیموکراسیی و پشتگیری لە کێشەی کورد.

سەبارەت بە سیاسەتی دەرەوەی حزبی سۆشیال-دیموکرات، ئەوا لە ماوەی حوکومڕانی ئەو حزبەدا هەمیشە توانیویەتی بێلایەنی سوید، بەڵام بێلایەنییەکی بەهەڵوێست و ئیجابیانە، لە کێشە نێودەوڵەتییەکاندا بپارێزێ، سۆشیال-دیموکراتەکان هەمیشە دژی هەردوو شەڕی جیهانی یەکەم و دووەم و هەروەها دژی شەڕی ڤێتنام و داگیرکردنی ئەفغانستان و تێکڕای وڵاتان بوون. لە کۆنگرە جیهانییەکانی سۆشیال-ئینتەرناشناڵدا داکۆکیان لە ئاشتیی نێودەوڵەتی و دیموکراسی و مافی مرۆڤ و مافی چارەنووسی گەلان کردووە. هەڵوێستیشیان لەمەڕ کێشەی کورد هەڵوێستی پشتگیریکردن بووە. دۆستایەتییەکی باشیان لەگەڵ ی.ن.ك دا هەبووە. ساڵی **1984**، تەنانەت پێش ئەوەی ی.ن.ك ڕێبازی سۆشیال-دیموکراتیش هەڵبژێرێ. وەفدێکی حزبی سۆشیال-دیموکراتی سویدی لەگەڵ وەفدێکی یەکێتی کۆبۆتەوەو بیروڕای ئاڵوگۆڕکردووە، لە گەرمەی دەسەڵاتی داگیرکەراندا ئەوان پشتگیریان لە حەسانەوەو پەنادانی کوردە ئاوارەکان کردووەو لەگەڵ ئەوەدابوون مافی مەدەنی و مافی هاوڵاتییان بۆ بسەلمێنرێ. تەنانەت لەم هەڵبژاردنەدا ژنە کوردێك لە لیستی سۆشیال-دیموکراتدا وەکو پەرلەمانتارێك هەڵبژێردرا. هەروەها لە درێژەی ئەو هەوڵ و کۆششانەی بۆ بنەبڕکردنی شەڕی ناوخۆی کوردستان درا، کونی فیدکسۆنی لێپرسراوی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانی سۆشیال-دیموکراتی سویدی لەگەڵ وەفدی سۆشیال- ئینتەرناشناڵ سەردانی کوردستانی کردووە.

ڕەوتێک بۆ تایبەتمەندی سۆشیال- دیموکرات لە سویددا

بە درێژایی کارکردنی ئەو حزبە لە مەیدانی سیاسییدا توانیویەتی هەندێك سیما و خاسییەتی تایبەتی بۆ سۆشیالیزمی سویدی دابڕێژێ و خەرمانی کەلتوری سۆشیال-دیموکراتی پێ دەوڵەمەندبکات. هەرواش چەندین کەسایەتی ناوداری جیهانی پێبگەیەنێ لەوانە (ئۆڵف پاڵمە)، کە خاوەنی فیکرو فەلسەفەی تایبەتی خۆی بووەو خزمەتێکی چاکی سۆشیال-دیموکراتی سویدی و مێژوویی سۆشیال- ئینتەرناشناڵی کردووە. هەروەها (تاگی ئیرلانەر)، کە بەسەریەکەوە **(23)** ساڵ سەرۆکی حزب و حکومەتی سوید بووەو لە ساڵی **1969**دا خۆی وەکو پێویستی بە ساڵاچوون دەستی لەکار کێشاوەتەوە.

مایەوە بڵێین، ئێستا وا چاوەڕواندەکرێ حزبی سۆشیال-دیموکرات لەم دەورە تازەیەی حوکومڕانییدا هەوڵ بۆ ئەوە بدات کە سیاسەتە نادروستەکانی ئیئتلافی ناوەڕاست

ڕاستبکاتەوەو وەکو هەمیشەش لێی ڕەچاودەکرێ گرنگی بە دەزگا خزمەتگوزارییەکـان و دەزگاکانی باج بدات، وەکو هەمیشە بیانکات بە ئامرازی چاککردنی دۆخـی ئـابووری لەو وڵاتەی سۆشـیال دیموکراتەکـان، باشـتر لە هەر لایەنێکـی تـر، لەگەڵ خزمەتکردنـی ڕاهاتوون.

کوردستانی نوێ: ژ: **793** یەکشەممە **1994/9/25**.

کۆسۆڤۆ لە زەمەنی دەستێوەردانی ئیجابیانەدا

لە زەمەنی تەفسیراتی جیاو پێوان بە دوو پێوانەدا ڕووداوەکانی کۆسۆڤۆ بەرەو ڕەوشێکی هەڵایساوتر دەچن، ناتۆ لە بنکەکانی سەرب دەداو ئەلبان نەژادەکانی کۆسۆڤۆش لەنێوان پاکتاوکردنی عەرەقی و ڕاگوێزانی ناچاریدا گیریانخواردووە.

لە دەرەوەی ئەو بازنە گڕگرتووەشدا، هەر وڵاتەو بەشێوەی جیا ڕووداوەکە تەفسیردەکات. دروست هەر وڵاتە و لەنێو دیڕەکانی شیکردنەوەی ڕەوشی کۆسۆڤۆدا بۆ (لەیلا)ی خۆی دەگری.

ڕوسەکان، کە خۆیان سیاسەتێکی شۆڤینیستیان دەرهەق کەمینەکان هەیەو کەمیان بەچاچانییەکان نەکرد، لە پشت پرەنسیپی سیادەو شەرعییەی دەوڵەتاندا نارەزایی خۆیان شاردۆتەوە. ئەوانیش وەك چین ترسی ئەوەیان هەیە، کە پرەنسیپی (دەستێوەردان) کەمینەکانی نێو خۆیان بەرخۆرداربکات.

دەوڵەتە عەرەبییەکان، کە فرمێسکێکی زۆریان بۆ موسوڵمانانی بۆسنیا ڕشت، لە ترسی کەمینەی نێو وڵاتە عەرەبییەکان و جێگیربوونی نەریتی دەستتێوەردان، خەریکە باوەش بە سەربەکاندا دەکەن! عەرەبەکان دەڵێن ئەمریکا سیاسەتی پێوان بەدوو پێوانە پیادەدەکات، کەچی ئەوە لەبیردەکەن کە خۆشیان دوو پێوانە لە ئاستی کوردەکان دەگرنەبەر، لە سەرێکەوە دەڵێن بۆ ئەوەی بۆ کۆسۆڤۆ دەکرێت بۆ کوردی تورکیا ناکرێت، لە سەرێکی دیکەشەوە پێیان ناخۆشە خودی پرەنسیپی دەستێوەردان لەپێناو ڕاگرتنی سەرکوتکردنی کەمینەکان بەراییەکەی لە دانانی ناوچەی ئارام بۆ کوردی عێراق دەستپێکرد!

(ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە) ئەمە پرەنسیپی هەندێك دەوڵەتی ترە، کە حەزی لە دەستێوەردانە، بەو مەرجەی کەمینەکانی لای خۆی نەگرێتەوە.

داخۆ کوردەکان، لەگەڵ ئەوانیشدا کەمینەکان، چۆنی پێوانەدەکەن؟ کەمینەکانی وەکو تبتی و مەسیحییەکانی باشووری سوودان، هیچ لەسەر هەڵوێستیان نازانین، بەڵام مەعلوم

ئەوانیش وەکو کورد، ئەگەر گلەییەکیان هەبێت، ئەوا لەو بارەیەوە کە پێیان خۆشە ئەوەی بۆ کۆسۆڤییەکان دەکرێت لێیان نەستێنرێتەوە، بەڵکو ئەوانیش بگرێتەوە. زیاتر لەوەش کورد حەزدەکات دەستێوەردانەکانم کە لە ناوچەی ئارامی کوردستانەوە بەرەوی پەیداکرد، وا گەشەبستێنێت کە ئەوانیش لە هەڕەشەی سەربازیی بپارێزرێن و تراژیدیای ئابی **(1996)** دووبارە نەبێتەوە.

لێرەو لەوێ خەریکە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی پرەنسیپی دەستێوەردانی مرۆڤدۆستانە جێگیر و پەرە پێ بدات. هەن ئەم دەستێوەردانە بە چەقۆکێشییەکی ئەمریکاو ناتۆ دەزانن و هەشن پێیان خۆشە هەڵبژاردنی لێرەو لەوێ سیاسەتێکی ئینتیقائی نەبێت، بەڵکو پرۆژەیەکی عەمەلی بێت لەگەڵ سەرکەوتنییدا هەموو سەرزەمینێك، کە کەمینەو گروپەکانی تێدا سەرکوتدەکرێت، بگرێتەوە!

کوردستانی نوێ: ژ**:1829** لە رۆژی **1999/4/1**

له كشانەوەی سوپای سربدا

ڕێوڕەسمی كشانەوەی سڕبەكان له هەرێمی كۆسۆفۆی ئەلبانانشیندا وێنەیەكی چڕكراوەی ڕەوشی ململانێی ئەتنیكییه له هەرێمەكەو له تەواوی دەڤەری بالكاندا. وردەكاریی كشانەوەكەی سوپای میلۆسۆڤیچو ڕووداوەكانی هاتنه ڕێگا، گەواهی توندی ململانێكەو گرژیی نێوان لایەنه پێك ناكۆكەكانن. هەروەها ئەو وردەكارییانه، هەڵوێستو دیدی هەموو لایەنەكانیش دەردەخەن.

سوپای سربیا: نموونه له وێرانەی بەجێماو

سوپای سربیا دەکشێتەوەو دەخوازێ وەك ڕێبەرەکەی کشانەوەکە بە سەرکەوتن بزانێ، بۆیە لە وێنەکانەوە دیارن کە پێدەکەنن و دڵیان بە هێرشی کشانەوە خۆشە! هاووڵاتییانی کەمینەی سرب، کە لە هەرێمەکەدان، چاویان پڕ فرمێسکەو بۆ سوپای کشاوە دەگرین• ئاوارەکان، ئەوانەی لە چیاکانی کۆسۆڤۆو بە تایبەتی دەوروبەری برشتینا خۆیان حەشاردابوو، وردە وردە دەردەکەونو بە شەرمو ترسەوە بە دوای لەتێك نانو ئەوەی ماوە لەماڵو خانووبەرەیان دەگەڕێن• لەو ڕەوشە گرژەدا مادامەکی لە سەرەوە، لای ڕێبەر و سیاسەتمەداران ناکۆکیو گرژی هەیە، لە کۆسۆڤۆ گرژییو شەڕی لابەلا لەنێوان ئەلبانەنژادەکانو کەمینەی سربی لەوێ نیشتەجێ بوو هەیەو ڕەنگیداوەتەوە• لەوێش، واتا لە خوارەوە، هەر سربەکان پەلاماردەرن• ئەوان تەنها سەر لە بەیانی دوێنێ **(6/16)** کە ڕۆژی کشانەوەی سوپای سرب بوو لە پایتەختی هەرێمەکە چەند ڕوداوێکی پەلاماردانو گرژییان خوڵقاند• لاوانی سرب دەستپێشخەربوون لە پەلاماردانی لاوانی ئەلبانەنژاد• چەند چەکدارێکی سرب ئەلبانەنژادەکانیان دایە بەر گوللەو لە یەك دەستڕێژدا چواریان کوشتو دوانیان بریندارکرد• لە داخی ئەو ڕووداوانە،ئەلبانەکان بەرددەگرنە سوپای کشاوەو سوپای ڕزگاریخوازی کۆسۆڤۆش، کە قەراروایە لە چەك داماڵرێ، دەخوازن پشکێکیان لەو ڕەوشەدا هەبێتو خۆیان پارێزگاری لە هاوڵاتیانی خۆیان بکەن• ئەوان، کە ئێستا دەبینن مۆسکۆ خەمی کەمینەی پەلاماردەری سربێتی، پێیانوایە دەبێ ناتۆش سەرکەوتنەکەی خۆیان وەك هێلکەیەکی پاکراو بەوان ببەخشن و ڕووداوەکان لە پاراستنی ئەلبانەنژادەکانەوە بە ئاقاری چێکردنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ ببەن•

سوپا جەللاد و جەللادەکانیش هاوکاری بوون

باشــە ســربەکان بــۆ وا پەلامــاردەرن، بە حکــومەتو ســوپاو هاولاتیانیــانەوە؟ ئەو ڕووداوانەی هاولاتیانی سرب لە کـشانەوەی سـوپاکەیاندا دەیـکەن، پتـر لە پرسـیارێك لەسەر نەتەوەو ئەتنیکەکان دەوروژێنیٚ: داخۆ پەیوەندیی دروسـتی نێـوان نەتەوەکـان چۆن دروستدەبێتو کیٚ بناغەکەی دادەڕێژیٚ؟ داخۆ پیاوانی دەولەتو سیاسەتمەداران چ ڕۆلێك دەبینن لە کەمکردنەوە یان پەرەپێدانی گرژییە ئەتنکییەکانو چۆن دەتـوانن ناکۆکییە مێژووییەکان بێننەوە سەر بەرەو گڕی تێبەردەنەوە؟

بــۆ وەلامــی ئەم پرســیارانە دەبــیٚ ئەو زانیــارییە بەبیــربێنینەوە کە لە ســەرەتای دەستپێکردنی تەنگژەی کۆسۆڤۆوە باسکرا:

چەندی کۆسۆفۆییەکان بەتوندی بۆ سەربەخۆیی کۆسۆفۆ و مافی نەتەوەیـی خۆیـان تێدەکۆشن، هێندەش سـربەکان خـاکی کۆسـۆفۆ بە خـاکێکی هەرە پیـرۆزی خۆیـان دەزانن، بەلام لەگەل ئەوەشدا ئەوە بەس نییە بـۆ قەومـانی ڕووداوی تونـدوتیژی وەك ئەوەی دوێنیٚ ڕوویان دا، چونکە ئەگەر مەسەلە شەڕی پیـرۆزی نێـوان دوو ئەتنیکـی جیاواز بێت، خـۆ فەلەسـتین و جولەکەکـانیش شـتی پیرۆزیـان هەیەو هەریەکەیـان ئەویتر بەبێگانەی نێو خاکی خۆی دەزانیٚ، کەچی لە کشانەوەی سـوپای ئیـسرائیل لە بەشێکی ناوچەکانی مایەی ناکۆکی تونـدوتیژی وەك ئەوەی سـربەکان کردیـان ڕووی نەدا. بەلیٚ ڕاستە نارەزایی خۆپیشاندان هەبوو، بەلام مەسەلەکان بەو زەقیەی هەرێمی کۆسۆفۆ نەبوون.

پێموایە باعیسی ئەو توندوتیژییەی کۆسۆفۆ، حکـومەتە دیکتـاتۆرییەکەی سـربیایە، میلۆسۆڤیچ بـیٚ پرسـی سـربەکان شـەڕی هەلگیرسـاند، بـیٚ پرسـی وان لە کۆسـۆفۆ کشایەوەو خاکی (پیرۆزی) وانی جێهێشت. ئەمەش ڕۆلێگێڕا لە زیادبوونی گرژییەکاندا، بەتایبەتی کە:

حکومەتە دیکتاتۆرییەکان هەمیشە پـشت بە یـادەوەریی ڕەمـزو ئاماژەکـانی مێـژوو دەبەسـتن لە بزوانـدنی ڕووداوەکـانی ئەمـڕۆدا، میلۆسـۆڤیچیش مەسـەلە ئەتنیکیـیە هەمیشە ئامادەبۆوەکەی خراپتر وروژاندەوە.

حکومەتە دیکتاتۆرییەکان دیموکراسی نادەنە گەلەکانیـانو بە دیموکراسـیی نـایەنە سەرکارو بە دیموکراسی حکـومڕانی نـاکەن، تـاوەکو ئەگەر لە شـەڕدا شکـستیانخوارد گەلەکەیان شکستەکە قبولبکەنو (کشانەوە)کەیان پیٚ قووتبدریٚ.

کاتێك دیکتاتۆرەکان دیموکراسی نادەنە گەلەکانیان، هەلبەتە ناشیدەنە کەمینەکـان، تا گرفتی کەمینەو گرژیی لەسەر مولکداریێتی خـاکی پیـرۆزو خاوەنـداریێتی مێژوویـی هەرێمەکان تەواوبێتو بەو مافەی بە کەمینە دراوە، یەکێتـی خـاکی ولاتەکە دوور لە

ڕابردووی مایەی گرژی، بپارێزێت٠ کە میلۆسۆڤیچ مافی کۆسۆڤۆییەکان نادات، ئەوان توندتردەبن‌و لە داخوازیی ئۆتۆنۆمییەوە بەرەو سەربەخۆیی دەڕۆن٠ کە کۆسۆفۆییەکان توندتردەبن، گرژیی دەقەومێ‌و سربەکان فرمێسك بۆ ئەو خاکە دەڕێژن کە بەهی خۆیان دەزانن‌و گێلی ڕێبەرە توندڕۆکانیان لەدەستیداون٠

*لە کوردستانی نوێ بڵاوکراوەتەوە

کۆتایی پێ هات!

میلۆسۆڤیچ

ڕووداوی گەورە زۆرن لە دونیـــادا، کە هـــی ئەوەن ببـــنە مانـــشێتی گەورەی تەواوی ڕۆژنامەکـــانی دونیـــا، بەڵام ئەو مانـــشێتانەی گەورەو جـــوانن، گوزارشـــتکەرن لە ڕووداوەکەو بەئەندازەی سەرسامیمان لەسەر ڕووداوەکە سەرسامو سـەیرن، کەمو هەڵبژاردەن٠ چـۆن ڕووداوی گەورە هەلـومەرجی گەورەو پیـاوی گەورەی خۆیـان دەوێـت، مانـشێتی جـوانو گەورەو سەرنجڕاکێشیش، ڕۆژنـامەی بـاش و ڕۆژنامەنووسـی زیـرەك و زرنگی دەوێت٠

خۆ هەموو ڕۆژێك ڕووداوی گەورە نایەتە پێشەوە، تا ڕۆژنامەنووس کەمتەرخەمی لەئاسـتدا بنوێنێو مانشێتێکی ئاسایی بۆ هەڵبژێرێ٠ ڕووداوی گەورە وەکو چانسێك کە بۆ ئینسان دێـتە پێشێ بەپەلە پێدەکەنێو ڕاگـوزەری دەڕوا، بـۆیە ڕۆژنـامەنووس دەبـێ پەلـی بگـرێو بەدوای مانشێتی قووڵو ئاماژەی ڕۆژنامەنووسی ئەوتۆدا بگەڕێ، کە ئەویش بەشی خۆی بەشدارییبکات لە ڕووداوەکەو لەناولێنـانی٠ ڕووداوەکـان جێـی سـەرنجی خەڵکـن، بەڵام کە مانـشێتەکانی ڕۆژنامەیەك ڕایدەگەیەنن، دەتوانن ڕووداوەکە بکوژنو دەشـتوانن وا بـکەن نـاوەکەی ئەوان لە ڕووداوەکەی دەنێن، هەر خۆی لەئاستی خەڵکیشدا ببێتە ناوو ناونیـشانی ڕووداوەکەو دواجـار ڕۆژنامەکەو ڕۆژنامەنووسان ببنە پشکداری پاڵەوانانی ڕووداوی جێی سـەرنج٠ خەڵـك لەبیریـانە کە ئابڕووچوونو گەنـدەڵی ئیـداری لە وڵاتـانی گەورەی دونیـا ئاشـکرابوونو بـوونە ڕووداوی گەورەی سەردەمی خۆیان، بەڵام ڕۆژنامە گەورەکـانی ئەو وڵاتـانە بەمانـشێتی جـوان توانیـان ڕووداوەکە گەورەتر بەرجەستەبکەنو مۆری ناولێنانی خۆیانی بەسەردا ببڕن٠

هەر پێـرێش، کە سـلۆبۆدان میلۆسـۆڤیچ دەسـتگیرکراو بـرایە زینـدانەوە، ڕۆژنامەکـانی یۆگۆسلاڤیاو ڕۆژنـامە گەورەکـانی دونیـا نـاوی جیاجیـان لە هەڵمەتـی دەسـتگیرکردنەکەو ڕووداوی خۆبەدەستەوەدانی دیکتاتۆرەکەی سربیا نـا، کەچـی دواجـار ڕۆژنـامەیەکی بەلگـراد

گـــرەوی جـــوانترینو سەرنجڕاکێـــشترین مانـــشێتی بـــردەوە، مانـــشێتێك گوزارشـــتی لە دەستگیرکردنی میلۆسۆڤیچ کرد: (کۆتایی پێ هات!) ئەم مانشێتە بووە سەردێڕو وێردی ســەر زمانی خەڵکی و پەیامنێرانی کەناڵە جیهانییەکـان کە لە شـوێنی ڕووداوی دەسـتگیرکردنەکە بوون.

بەڵـێ دیکتاتۆری (کۆتایی پێ هات)و ئەو ڕۆژنامەنووسەشی کە مانشێتەکەی دانـاو کۆتـایی شانۆگەریی تـرسو بیمـی لە وشـەیەکدا چڕکـردەوە، (ســەرەتای) وەرچەرخـانێکی گرنگـی لە ڕۆژنامەگەریی وڵاتێکدا دەستنیشانکرد، کە پێشتر لە ژێر سایەی دیکتـاتۆریو سـەرکوتکردندا ئازادی ئەفراندنو مافی دانانی مانشێتی سەرنجڕاکێشی لـێ زەوت کرابوو.

کوردستانی نوێ ژ: **2417** سێشەممە **2001/4/3**

میلۆسۆڤیچ لەنێوان بەلگراد و لاهایدا

لە دادگادا

*سـەرەنجام میلۆسـۆڤیچ دەسـتگیرکراو نەتەوەی سربیاش هەروا مایەوەو چاوی لە ئایندەیە کە ژیانێکی بێشەڕوشۆڕو کۆمەڵێکی دیموکراتیان بۆ دەستەبەربکات. مەبەستمە بڵێم نەتەوەی سرب، نەك گەلی سربستان، چونکە میلۆسۆڤیچو ڕێڕەوی ئەو لە سیاسەتدا دەیانویست وای نیشانبدەن، ئەوەی ئەوان دەیکەن لە قازانجی نەتەوەی مەزنی سربەو بۆ قازانجی ئەوانە، کەچی ئاکامی ڕەفتارەکانو هەلومەرجی دەستگیرکردنەکە نیشانیدا سیاسەتی دیکتاتۆرەکەی بەلگراد چەند گۆشەگیر و بێزراو بوو.

کەس نەڕژایە سەر شەقامەکان و کەس نەبوو بڵێ "پاڵەوانی نەتەوەییمان" ڕاپێچی کوێ دەکەن؟ بەڵکو سربەکان پێش هەموو کەسێك گوتیان ئێمە زیاتر لە کۆسۆڤییەکان حیساب و کیتابمان لەگەڵ "پاڵەوان"!دا هەیە. یەکێك لە هاوولاتیانی پایتەخت بەئاشکرا گوتی: (هەستدەکەم شەرمەزارییەکمان لەکۆڵ خۆمان کردۆتەوە). ئەمەش دەستگیرکردنی ڕاستەقینەو زیندانی ڕاستەقینەیە، کە شۆڤێنیستێك کەس لە هاوڕەگەزەکانی خۆشی شایەدی چاکی بۆ نەدەن.

*سەرەنجام میلۆسۆڤیچ دەستگیرکراو حکومەتی بەلگرادیش بەو تۆمەتانەی ئاڕاستەی ئەویان کردووە کێشەکەیان وا چکۆڵەکردووە، کە هەرگیز لە هزری دیکتاتۆر و لەئاستی "گەورەیی"! ئەودا نەبوو.

"ڕێبەری نەتەوەیی سربیا" لەسەر گرفتی ئیداریو دارایی، لەسەر گەندەڵی و خراپ بەکارهێنانی دەسەلاتو کوشتنی ڕکابەران دادگاییدەکرێ، نەك لەسەر ئەو "جەنگە نەتەوەییانەی" بەرپایکردنو تێیدا شکستیخوارد. لاهای داوایدەکات تا لەسەر "جەنگە نەتەوەییەکانی" لە دژی ئەلبانەنەژادەکانی کۆسۆفۆ ئەنجامیدا، وەك تاوانبارێکی جەنگ سزای

بـدەن٠ بەڵام حکـومەتی نـوێی بەلگـراد سـوورە لەسـەر ئەوەی ئەو شـەرەفە نەتەوەیـیە بە میلۆسـۆڤیچ نەداو لەسـەر فـایلی کـاری ڕۆژانە، نەك تۆمـاری "سـەروەرییە مێژوویەکـانی" تەمبێبکات٠

*سەرەنجام ئەگەر بەدڵی میلۆسۆڤیچ بێ، لەوانەیە "لاهـای" بەسـزا قورسـەکانی قڕکردنـی کۆسۆفییەکانەوە چاکترو پەسەندتر بێ لە دادگای خۆمـاڵی بەلگـراد، کە کەمتـرین عـاقیبەتی سزای گەندەڵییە وەك هەر فەرمانبەرێك کە سەرپێچی ئیداری دەنوێنێ!

*لە کۆمۆنیـستێکی شـێوە تۆتالیتـارەوە بـۆ "ڕێبەرێکـی نەتەوەیـی" کە کەمینەکـان سەرکوتدەکات، تا دەگات بە تاوانکارێکی ڕێبازی گەنـدەڵیو خـراپ بەکارهێنـانی دەسـەڵات، ئەمە چیرۆکی میلۆسۆڤیچو هەموو دیکتاتۆرێکی سەرەڕۆیە٠

کوردستانی نوێ ژ: **2418** چوارشەممە **2001/4/4**

فەسڵی چوارەم

رۆژگارە تاڵەکانی
وڵاتی شەکر

کوبا... ڕۆژگارە تاڵەکانی وڵاتی شەکر...!

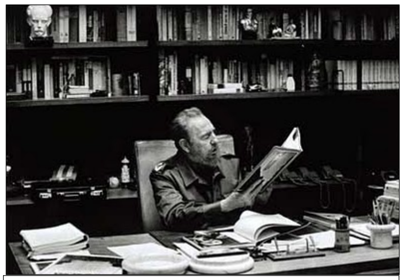
کاسترۆ

لە نیوەی یەکەمی سالانی هەشتاکاندا، کاسترۆی فەرمانڕەوای کوبا، لە دەربڕینێکی چاوەڕوان نەکراودا، ئاماژەی بۆ ئەوە کرد کە ئێستا کار بۆ ئەوە دەکرێت دەستەیەك لاوی لێوەشاوە، لە دەزگاکانی حوکم پەروەردەو پر ئەزموون بکرێن، بۆ ئەوەی لە داهاتوویەکی نزیکدا فیکری تازەگەری و گیانی گەنجانەی خۆیان، ئاوێتەی کەلتووری شۆڕشگێڕی هاوڕێکانی گیڤارا بکەن و بەو دوو بەهرەیەوە دەسەڵاتداریێتی کوبای سۆشیالیستی و دراوسێی نەیاری ئەمریکا بگرنەئەستۆ. دوای پیرسترۆیکاو لەبەر هەڵوەشانەوەی بلۆکی ڕۆژهەڵات و بەتەنها مانەوەی وڵاتانی هاوچەشنی کوبا، سەرلەنوێ و ئەمجارەیان لەنیوەی یەکەمی سالانی نەوەتەکاندا کاسترۆ لە ئاخاوتنێکی تازەیدا، هیوای ئەوەی خواست کە ساڵی (1998) فەرمانڕەوای وڵات نەبێ و دەستەیەکی دیکەی خوێنگەرم ڕابەرایەتیی کوبا بکەن! ئەم ئاخاوتنانەی (کاسترۆ) جدیبن یا بۆ چەواشەکردنی خەڵکی وڵاتەکەی و یان بۆ هەر مەبەستێکی تر بێت، دەربڕی ئەو ڕاستیە هەمیشە زیندوون، کە ئەگەر شۆڕشگێڕانی هەر وڵاتێك (لە دوای لە گۆڕنانی حوکمێکی دیکتاتۆری پاشکۆی بێگانە) ئەو شۆڕشگێڕانە دەسەڵاتی شۆڕشگێڕی، کە زادەی دۆخێکی شڵەژاوە، ئالوگۆڕنەکەن بە دەسەڵاتێکی مەدەنی و دیموکراسی، ئەوا ئەو دەسەڵاتە شۆڕشگێڕەیە لە داهاتوویەکی نزیکدا دیکتاتۆرییەتێکی تر بەرهەمدەهێنێت و دیکتاتۆری (کاسترۆ) لە جێگای دیکتاتۆری (پاتیستا)دا دەنێ و هیچیتر. سەرئەنجام شەرعییەتی خودی شۆڕشەکە دەکەوێتە خانەی گومان و جێگای پرسیاری ئەو جەماوەرە، کە گوایە شۆڕشەکە بە پشتیوانی ئەوان و لەپێناوی ئەواندا کراوە.

لە شوباتی ساڵی (1959)دا، کە کاسترۆ و هاوڕێکانی بە بەرگی پارتیزانی و ڕیشی درێژەوە خۆیان کرد بە (هاڤانا)ی پایتەختدا، لە زۆر لاوە پیرۆزباییان لێ کرا، بەڵام ئەم پارتیزانانە

هێندە جێگای سەرنجی وڵاتان و ناوەندە شۆڕشگێڕەکانی ئەو سەردەمەی شەڕی سارد نەبوون، تەنانەت وڵاتە یەکگرتووەکانیش ئەگەر گرەنتییەکی بچووکی وەربگرتـایە کە بەرژەوەنـدییەکانی لەو وڵاتە دەپارێزێ، ئەوا هەرگیز لە دەسەڵاتی تازەی کوبا بەدگومان نەدەبوو.

ئەمریکا بیری لە نەشیاوترین گریمانیش بکردایەتەوە، هەرگیـز پێـشبینی ئەوەی نەدەکـرد (کوبا) بۆ ماوەی (34)ساڵ ببێـتە مـایەی نیگەرانـی و بەرژەوەنـدییەکانی زلهێـزی لە دونیـای سەرمایەداری لە ئەمریکای لاتین بخاتە مەترسییەوە.

ئەوەی زووتـر دەنـگ و سـەدای شۆڕشـی کوبـای بە جیهانـدا بڵاوکـردەوە، هەنگـاوە ڕادیکاڵەکانی شۆڕشگێڕەکان بوو. پەیتـا پەیتـا هەمـوو کەرتە ئابوورییەکـان کـران بە مـوڵکی دەوڵەت. تەنانەت سەرتاشخانەکانیش وەکو گیڤـارا دەیگـوت، ئیـدی ئەوانەی کە گۆڕانکـارییە تازەکان لە بەرژەوەندیدابوون، بەرەو ئەمریکا و وڵاتانی دیکە هەڵاتـن، ئێـستا ئەوانە بەشـێکی بەرچاو لە نەیارانی ئەمڕۆی (کاسترۆ) پێکدێنن. سـاڵی (1961) بە بڕیارێـك لە سـەرووەوە، نەك هەڵقوڵاوی بـارودۆخی وڵاتەکە، پیـادەکردنی سۆشـیالیزم وەکـو ئامـانجێکی تـازەی شۆڕشـی ڕاگەیەنـرا!، ئـاوێتەبوونێکی سـەیری گیـانی نەتەوەیـی و فیکـری سۆشیالیـستی و ئامـانجی ڕابەریکردنی شۆڕشی ئەمریکای لاتین، هەموو پێکەوە تێکەڵ بە بەرنـامەی کـاری (کاسـترۆ)و حکومەتەکەی بوون. ئیدی لەوێ (کاسترۆ) بوو بە ئەفسانە، کوباش بوو بە مۆدێلی چاولێکراو و کتێب و ڕاسپاردەکانی (گیڤارا)و (ڕۆجـیە دۆبـری)یـش بـوون بە ڕێنـوێنی شـۆڕش لە ئاسـیاو ئەفریقاو ئەمریکای لاتین. پاشان هەوڵەکانی کاسترۆ بـۆ گـرتنەبەری سیاسـەتێکی تـایبەتی و نموونەیەکی جیـاواز لە سۆشـیالیزمەکەی یەکێتیـی سـۆڤێت و ڕەخنەگـرتن لە خرۆشـۆف و هەڵوێستی یەکێتیی سۆڤێت لە قەیرانی موشەکەکان لە ساڵانی شەستەکاندا، ئەمانە هەمـووی (کوبا)ی وەکو دەنگێکی تایبەتمەند بە دونیا ناساند.

ئەزمـوونی کوبـا ئەزموونێـك بـوو هەمیـشە لە حـاڵەتی نـاهەمواری ڕۆژگارەکـانی خـۆی بەسەردەبردو وڵاتی تازە ڕزگاربوو لە ئەنجامی ئەو هەنگاوانەی تەگەرەیەکی زۆری هـاتەپێش. ساڵی (1961) حکومەتی ئەمریکا پەیوەندیی دیبلۆماسـی لەگەڵ کوبـا پچڕانـدو سـاڵی (1962) پەیوەندیی ئابووری لەنێوان هەردوو وڵاتدا نەما، لەو کـاتەوە تـا ئێـستا ئەمریکـا ئـابڵۆقەیەکی سەختی سەپاندوە بەسەر کوبادا.

تارمایی هەرەسهێنانی سیستەمی موڵکداریتی گشتی و بنیاتنانی سۆشـیالیزم بـاڵی بەسـەر وڵاتدا کێشا، کادێرانی هونەری بەرەو دەرەوەی وڵات هەڵـدەهاتن و سـەرمایەی بیـانیی لەبەر باری نائارامیی سیاسی و لەترسی خۆماڵیکردنی وەبەرهێنانی ئابووری تـایبەتی، هەمـوو بـوارە جیاجیاکانی ئابووری کوبایان بەتەنیا بەجێهێشت. هەوڵدان بۆ بنیاتنانی ئابووری خۆبژێوی بـوو بەسیاسەتی دەوڵەت، ئەمەش پێویـستی بە لەخـۆگرتنەوە (تقـشف) هەبـوو، ئەمـانە هەمـووی

دەسەڵاتی مەرکەزیان توندترەدەکردو بیروکراتییەتیان زیـاتر دەچەسـپاند، لەم کـاتەدا بـوو کە گیڤارای وەزیری پیـشەسازی لە نـامەیەکی پـڕ لەسـۆزدا، دەسـت لەکـار کێـشانەوەی خـۆی ڕاگەیاندو بەرەو هەڵگیرسـانەوەی شـۆڕش لە شوێنێکی دیکەی ئەمریکای لاتـین (پۆلیڤیـا) کەوتەڕێ، ئەو هەر لە زووەوە لە کیـــــانی بیروکراسی دەترسا و هەسـتی بە جیـاوازیی نێوان قۆناغی شـۆڕش و قۆنـاغی حـوکمڕانی دەکرد.

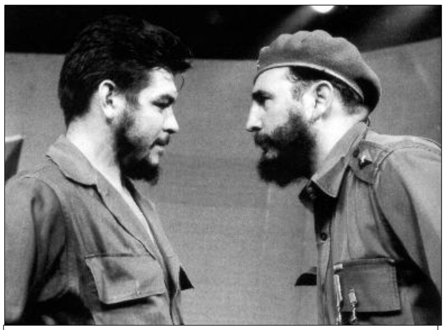
کاسترۆ و گیڤارا

لە ئاکـــامی ئەو ئـــابڵوقەیەی ئەمریکـــا، یەکێتـی سـۆڤییەت بـوو بە تـاکە دەروازەی کوبـا (70٪) بازرگـانی کوبـاو (40-45٪)ی هەنـاردەی شـەکر (کە سـەرەکیترین سـامانی ئەو وڵاتەیە) لەگەڵ یەکێتیی سۆڤێت و وڵاتە سۆشیالیستەکانی ئەو کـاتە بـوو. لەبەرامـبەردا، ئەو وڵاتـانە بەتایبەتی و سۆڤیەت سـەرچاوەی یەکەمـی سـووتەمەنی بـوون بـۆ کوبـا. بەم دۆخە نالەبارەوە کوبا پێشوازی لە سەردەمی دوای شەڕی سـارد کـرد، ئێـستا قەیرانـی ئـابووری، لە جاران زیاتر تەنگی پێهەڵچنیوە، گەمارۆی ئەمریکا تادێ توندتردەبێت و ڕوسـیای پاشـماوەی سـۆڤیەت ئێـستا سـەرگەرمی ناکۆکییەکـانی خـۆیەتی و بـواری ئەوەی نەمـاوە یـارمەتی کۆنەدۆستەکانی خۆی بدات، لەبەردەم دەرکەوتە تازەکانی جیهانی پاش شەڕی سارد، خیتابی سیاسیی لە کوبا بە دوو ڕەوتی ناکۆکدا ئاڕاستەدەکرێت:

یەکەم: ڕەوتێـك هەر هەمـان زمـانی کلاسـیکی تونـدڕەو بەکاردێنێـت لە دژایەتیکردنـی ئەمریکاو سیستەمی نوێ و داکۆکیکردن لە سۆشـیالیزمە تـایبەتییەکەی کوبـاو شـێوە ژیـانی پەسەندکراو لەلایەن تاکە حزبی فەمانڕەواوە، ئەگەرچی ئێستا بۆ هەوادارانی مۆدێلی کوبا، ئەوە ڕوونبـۆتەوە کە سۆشـیالیزمەکەی کاسـترۆ لە جۆرێـك لە جۆرەکـانی حـوکمی عەسـکەرتاری بەولاوە هیچی تر نییە.

دووەم: ڕەوتێك دەیەوێ کوبا لە هەر سەرچڵیەك، کە دوارۆژەکەی نادیارە، بپارێزێ و زمانی عەقڵ و دانوستان تێکەڵ بە ئاخاوتنێکی میانڕەو بکات، لەم ڕووەوە کاسترۆ ستایشی کلنتـۆن دەکات، بەوەی کە گەنجێکی خاوەن ئایندەی سیاسـیەو داوای دەستپێـشخەری لە واشـنتۆن دەکات، چونکە وەکو خۆی ئاماژەی بۆ دەکات، ئەمریکا (فیلە)و کوباش (مێروولە)!!.

ئەوەی ئێستا هاڤانا بۆ کۆتاییهاتنی قەیرانەکانی ڕەچاویدەکات، ئەوەیە کە هەندێك ڕیفۆڕمی سەرمایەداریانە پیادەبکات و دەرگا لەبەردەم کەرتی تایبەتی و سەرمایەی بیانی بکـاتەوە، هەر

ئێستا حکومەتی سۆشیالیستی مامەڵەپێکردن و گۆڕینەوەی دۆلار لە بازاڕەکانی وڵات، بەهۆیەکی شەرعی دەزانی، بۆ برەوپێدانی ئابووریی داتەپیووی کوبا، بەڵام ڕیفۆڕمی ئابووری کەشێکی والای سیاسیی دەوێ‌و ناکرێ متمانەیەك بۆ خۆی دابینبکات، تاکە شتێك کە تا ئێستا لە کوبا نەسەلمێنراوە، دیموکراسیی و فرەحزبییە، وەك ئەوەی بڵێی شنەبای دیموکراسیی نەك (دۆلار و سەرمایەی بیانی) جێگای مەترسی بێ بۆ سۆشیالیزمەکەی کاسترۆ، سەبارەت بەو، مەسەلەکانی مافی مرۆڤ و دیموکراسیی (شکومەندی نیشتمانی) دەخاتە مەترسییەوە، ڕێك وەکو (صەددام)ی دۆستی!، کۆنگرەی مافی مرۆڤ لە ڤیەننا، هەڵوێستی لێکچووی چەندین حکومەتی جیهانی سێیەمی بەخۆوەبینی (کوبا، عێراق، کۆریای باکوور، ئێران، چین)٠ کە لە هەموو شتێکدا جیاوازن و تەنیا یەك شت کۆیاندەکاتەوە، ئەویش دژایەتیکردنی ڕەوتی دیموکراتیزەکردنی جیهان و مانەوەی دەسەڵاتی دیکتاتۆریانەی خۆیانە٠

ئەزموونی کوبا، ئێستا ڕۆژگارە تاڵەکانی خۆی بەسەردەبات، وێرای هەر دەستکەوتێك کە ئەو ئەزموونە بۆ خەڵکی کوبای بەدەستهێناوە، زوو یا درەنگ، دەبێت ئەو وڵاتە تێکەڵ بە بازاڕی سەرمایەداری ببێتەوەو لەگەڵ ڕەوتی گۆڕانکارییەکانی ئەمڕۆدا خۆی بگونجێنێ، ئەگەرچی پێشبینیکردنی کوبای پاش کاسترۆ کارێکی دژوارە، بەڵام ڕۆژانە هەڵهاتنی خەڵکی لە کوباو فرواوانبوونی بازنەی ئۆپۆزسیۆن، نیشانەی ئەوەن کە ئێستا خەڵکی کوبا وەکو دیکتاتۆرێك، نەك وەکو ئەفسانەیەکی شۆڕشگێڕی، تەماشای کاسترۆ دەکەن! لە سیستمی جیهانی نوێدا، کە ئەمریکای وەکو تاکە جەمسەرێکی گەورە پایەدارکردووە، ڕەنگە لەو سیستەمەدا بوار بۆ مانەوەی پاڵەوانی بچووك نەمابێتەوە!!٠

کوردستانی نوێ: ژ: **499** یەکشەممە **1993/10/3**

ژەنەڕاڵەکانی هاییتی،

شێتەکانی ئەم ڕۆژگارە!

(محەمەد حەسەنێن هەیکەل) لە کتێبێکی خۆیدا ئاماژە بە ڕەفتارێکی نابەجێیی هەندێك لە سەرکردەو ڕێبەرەکانی جیهانی سێ دەکات، کە چۆن لە بۆنەیەك دەگەڕێن، تاوەکو خۆیان وەکو پاڵەوانی نەتەوەیی و دژە ئیستعمار بناسێنن، تەنانەت لە جیاتی ئەوەی کۆبوونەوە گشتییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان وەکو شوێنێکی گونجاو و لەبەردەست بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان بەکاربهێنن، ئەو کۆبوونەوانە دەکەن بە مینبەری گوتارخوێندنەوەو هەراوهوریای بێبەرنامەو سەرئەنجام نەدەتوانن دیدی خۆیان بۆ مەسەلەکان لە چوارچێوەی یاساو عورفی

ژەنەراڵ راووڵ سیدارس

نێودەوڵەتی بەدونیا بگەیەنن، نە بەو گوتارو حەماسەتەیان نەبەردییەك بۆ خۆیان تۆماردەکەن! لەکاتێکدا لە دۆخی بێدەسەڵاتیی ئەو سەرکردانەو لەو پێگە لاوازەی کە وڵاتەکانیان لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا داگیریدەکەن، دەگونجا ئەو مینبەرە متمانەپێکراوو یاساییانە بە چەشنێکی وا بەکارببرێ، کە ئەگەر بەحوکمی ناهاوسەنگی ئەو هاوکێشە نێودەوڵەتییە بە قازانجی ئەوان تەواونەبێ، ئەوا بەلایەنی کەم بیانوو بەدەست زلهێزەکانەوە دەبرێ و حیوارو جۆرە وێکگەیشتنێك دروستدەکات، کە ئیجابیانە ئاڕاستەکردنی لەسەر بەهرەو پڕتوانایی خودی ئەو سەرکردانە دەوەستێ، بەڵام ئایا ئەوە تاکە سەلبیەتێکە ئەو سەرکردانە پێیەوە دەناڵێنن و لەگەڵ خۆشیاندا وڵاتەکانیان تووشی بەڵای ناگەهان دەکەن؟! ئەوەی ئەمڕۆ ژەنەڕاڵە حوکمڕانەکانی هاییتی لەو وڵاتە گەمارۆدراوەی ئەمریکای لاتین پەیڕەوی لێ دەکەن، بۆ خۆی فەسلێکە لەو گەمە کۆمیدییەی سەردەمانێکی زۆرو ئێستاشی پێوەبێ، فەرمانڕەایانی بێبەهرە و ژەنەڕاڵە بچووکەکان لەسەر شاشەی پڕتراژیدیای وڵاتەکانیان پێشکەشیدەکەن و بەشێوەیەکی بێتامیش دووبارەیدەکەنەوە...، (صەددام)ی ئەمجارە لە نزیك دەریای کاریبیەوە سەرەتاتکێیەتی!

هەڵهێنانی مەتەڵەکە هێندە دژوار نییە، تـاوەکو ژەنەڕاڵ (راوولا سـیدراس) ئالۆزیبکـاو بەشەڕێکی نیشتمانی دژ بە شەڕخوازە دەرەکییەکان ناوزەدیبکات، مەسەلەکە ئەوەیە، کە ژەنەڕاڵەکـانی هـاییتی، ئەوانەی لە سـاڵی 1991-ەوە دۆخـی نائاسـاییان لە وڵاتـدا ڕاگەیاندووە، هەرگیز ئامادەنین دەست لەو دەسـەڵاتەی خۆیـان هەڵبگـرن و جێگـا بـۆ دەسەڵاتی شەرعی هەڵبژێردراو یان هەر دەسەڵاتێکی دیکەی مەدەنی چۆڵبکەن، ئیـدی لەم پێناوەداو تەیارکردنی خەڵکی هاییتی لە ڕێگەی شەڕێکی ئاکام نارۆشـنداو ژەنەڕاڵ (سیدراس)، بێپەروا لە داهاتووی سیاسـیی وڵاتەکەی، تونـدڕەوانە پـێ لەسـەر مـانەوەی خۆی و حـوکمی سـەربازی دادەگـرێ و هەر بانگەشـەو هەوڵـدانێکی UNو ئەنجـومەنی ئاسـایش و گۆمەڵگـای نێـودەوڵەتیی بەدەسـتتێوەردانێکی ئەمریکـا لە دۆخـی نـاوخۆیی وڵاتەکەی دەزانێ، هەرواش ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو بانگەشەو هەوڵدانە وەکـو (ئەرکێکـی نیشتمانی!) چارەنووسساز نیشاندەدات، ئینجا لە درێـژەی چنـگ گیرکردنێکـی زیـاتر لە کورسیی حوکم، ئامادەیی خـۆی و وڵاتەکەی بـۆ بەرەنگـاربوونەوەی هەر هەڕەشـەیەکی وڵاتە یەکگرتووەکان ڕاگەیاندووە، بەڵام چۆن خۆ ئامادەکردنێك؟ لەم مـاوەیەدا، کە نـاڵی CNNی ئەمریکـی لە ڕاپـۆرتێکی تەلەفزیـۆنی خۆیـدا وێـنەی ژمـارەیەك لەو دوو هەزار خۆبەخشکەرانەی نیشاندا کە چۆن بەچەکی کۆن و مەشـقێکی بـێ بەرنـامەوە بەنیـازن شەڕی باڵادەستی سەربازی و توانای و دەسترۆیشتوویی سیاسیی ئەمریکا بکەن، بێژەری تەلەفزیۆنی CNN دەیگوت (زۆربەی ئەو کەسانەی ئەم هێزەیان لێ پێکهێنراوە، خەڵکانی بێکار و دەستبەتاڵن!)، بەڵام چ ژەنەراڵەکان و چ ئەو خۆبەخشکەرە بێکارانە بۆ ساتێکیش سڵ لەوە ناکەنەوە کە وڵاتەکەیان بخەنە بەر مەترسیی هەڕەشەیەکی دەرەکییەوە، ئەگەر تەنانەت بە عەقڵی ژەنەڕاڵەکانی هاییتیش لە مەسەلەکە بڕوانرێ، ئەوا هێشتا ئەو پرسیارە بـێ وەڵام دەمێنێـتەوە· بـۆچی حکـومەتی سـەربازی هـاییتی بەچەشـنی (نۆریگـا)ی سەرکردەی پەنەما بیانوو بـۆ دەسـتێوەردانی ئەمریکـا دەسـازێنێ؟! بـۆچی لە دۆخێکـی نابەرابەری سیاسیی و ئابووری و سەربازیدا حکومەتەکانی وەکو سودان و کۆریای باکوور و بەم دواییەش هـاییتی، کـێچەڵ بـۆ خۆیـان دروسـتدەکەن، ئەگەر مەسـەلەکە تەنهـا پاراستنی کورسیی حوکم و هەندێك جاریش سەرشێتییەکی بوغرائامێز نەبێ؟! (من وەکو صەددام نیم و بەرگریدەکەم) ئەمە ئاخاوتنی ژەنەڕاڵ (راووڵ سیدراس)ە لە لێدوانێکی پڕ جۆشوخرۆشـــدا، بەڵام ئەو گێـــژاوەی دەســـەڵاتی ســـەربازی لە هـــاییتی وڵاتیـــان پەلکێشکردووە، ڕێك دووبارەکردنەوەی هەمان ئەو حەماقەتەیە کە دیکتاتۆرە سەرەڕۆکانی جیهانی سێ بەگشتی و (صددام)یـش بە خەسـتییەکی تونـدتر، ئەنجامیانـدا، چـونکە لە دەستپێکدا هەموو کودەتاچییەکان، وێـرای جیـاوازی لە مـاوەی حـوکمکردن و ئاسـتی

پسپۆڕییان لە بواری پیلانگێڕی و سەرکوتکردندا، بەیەك سیاسەت و یەك عەقڵییەتی دواکەوتووی سەربازییەوە لەگەڵ مەسەلەکانی گۆڕەپانی سیاسیی و قەیرانە نێوخۆیی و دەرەکییەکاندا ڕەفتاریانکردووە. لە عورفی (صەددام)دا پاراستنی دەسەڵات داکۆکیکردنە لە نیشتمان و بانگەواز بۆ دیموکراتییەت و شەترعییەتی دەستووری بانگەوازێکە درزدەخاتە جەستەی نیشتمانەوەو لەو درزەشەوە دەستێوەردانی زلهێزەکان دزەدەکاتە ژوورەوەو جەستەی ئەو نیشتمانە حەرامدەکات. لە دیدی ژەنەڕاڵەکانی هاییتیشەوە، داخوازی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ گێڕانەوەی فەرمانڕەوایەتی شەرعی (ئەرستید)، کە لە پرۆسەیەکی هەڵبژاردندا سەرکەوتنی وەدەستهێناوە، کارێکە دەبێ هەموو خەڵکی هاییتی، وەکو پەلاماردانێکی دوژمنکارانە، چاوی لێ بکەن. لەم نێوانەشدا ئەمریکا، کە بەرژەوەندییەکانی لە هاییتی و هاوکێشەکانی دوای شەڕی سارد وا دەخوازێ دەستخۆشی لە دیموکراسییەت بکا، توانیویەتی لەلایەك لەگەڵ خواستی خەڵکی هاییتی، ئەوانەی پشتگیری لە کۆششەکانی (ئەرستید)و ئۆپۆزسیۆنی مەدەنی دەکەن، کۆك و تەبا بێ. لەلایەکی تریشەوە سەرقافڵەی ئەو گوشارە نێودەوڵەتییە سیاسی و ئابوورییەیە و خەریکیشە تارادەی پەلاماردانی سەربازی درێژە بەو گوشارە بدات. ئەم دۆخەش دەسەڵات لە هاییتی گۆشەگیرتردەکات و ڕێڕەوی قەیرانەکەش بە پێچەوانەی مەبەستەکانی ژەنەڕاڵە سەربزێوەکان، ئاڕاستەدەکات.

ئەوەی لە هەڵوێستی حکومەتی عەسکەری هاییتی تێبینیدەکرێ ئەوەیە، بەدرێژایی ئەم ماوەیە گرەویان لەسەر ئەوەکردووە، کە ڕەنگە ئەمریکا بەهۆی تەواو سەرنەکەوتنی لە سۆماڵ و هەندێك شوێنی تردا، سڵ لە هاتنە پێشەوەیەکی دیکە بکاتەوەو تووشی جۆرێك لەو تەنگەژەیە بێ کە پێیدەگوترێ دووبارەبوونەوەی گرێی ڤێتنام. پێویست بە وەبیرهێنانەوەش ناکات، ئەگەر بڵێین ئەوە هەمان شت بوو لە جەنگی دووەمی کەنداودا (صەددام) گرەوی لەسەر دەکرد، چونکە نە زەمەنەکە زەمەنی شەڕی

هاییتی: دەروازەی دەستووەردان

ڤێتنامەو نە قەیرانی (هاییتی)یش کێشەی ڕزگاریخوازی ڤێتنامە. ڕەنگە لە باشترین حاڵیشدا ژەنەڕاڵ (ڕاوول سیدارس) ببێتە (فەرەح عیدید)ێکی تر، بەڵام خۆ هاییتی وەکو سۆماڵ بەسەر هێزو لایەنە سیاسییەکاندا دابەش نەکراوە، تاوەکو لە درزی ململانێی خوێناوی لەسەر دەسەڵات، لەکۆتایی سەدەی بیستەم و لە ساتەوەختی هێشتا بە تەواوەتی دەرنەکەوتنی بچمی سیستمی نوێی جیهاندا، (ڕۆبن هود)ێکی تر ببێتە پاڵەوانی نیشتمانی!!

کوردستانی نوێ: ژ:**776** دووشەممە **1994/9/5**

ساڵی 1997.. ساڵی قۆماندان گیڤارایە!

کێ لە زەمەنی مایکل جاکسۆن، رامبۆ و ڤاندامدا ئەو دکتۆرە ئەرژەنتینییەی لەیادە کە بە سواری پایسکل هەمـوو کیـشوەری ئەمریکـای لاتینـی گەڕاو دواتریش بەپارتیزانی ئەو کیشوەرەی شۆڕشپڕژێنکرد؟

گیڤارا لە هەموو شوێنێك

کێ قۆمانـدان گیڤـارا دەناسـێتەوە، کە لە سـاڵانی شەسـت و سەرەتای حەفتاکانی بزووتنەوەی خوێنـدکاران و لاوانـدا وێـردی سـەر زمـانی شۆڕشـگێڕانی دونیـا بـوو، بە کوردسـتانەکەی خۆشمانەوە؟

دکتۆر ئەرنستۆشتی گیڤارا کە (30) سـاڵ بەر لەئێـستا (سـاڵی 1967) لە پیلانێکی سەربازیدا تیرۆرکراو کۆتـایی بەو شۆڕشـە پێـشوەختەی هێنـرا کە لەنێـو جوتیارانی بۆلیڤیاوە هەڵیگیرساندبوو، ئەمساڵ دێتەوە یادەوەری هاوڕێ شۆڕشگێڕەکانی دوێنێ و لێپرساوە کەنەفتەکانی ئەمڕۆی لە کوبادا، دوای ئەوەی حزب و حکومەتی کوبا بڕیـاری دا ساڵی 1997 ساڵی گیڤارا بێ.

حکـومەتی هاڤانـا لە بەرنامەیـدایە، لە سـەرجەم ئەو شـوێنانەی شـاهیدی شـۆڕش و یادەوەرییەکـانی گیڤـارا بـوون، ئاهەنـگ و ڤیـستیڤاڵ سـازبکات و نەخـشە و پیلانـیش بـۆ پێشخستن و ئاوەدانکردنەوەی ئەو شوێنە مێژووییانە دابڕێژێ.

چاودێران وای بۆ دەچن، هەرچەندە ڕەنگە مەبەستی هاوڕێ دێرینەکـانی گیڤـارا ئەوە بـێ ئیلهـام لە یـادەوەریی شۆڕشـگێڕیی ئەو وەربگـرن، بـۆ ئەو قەیـرانە سیاسـیی و ئـابوورییەی (دورگەکەی کاسـترۆ) تووشـی هـاتووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـدا وەبیرهێنـانەوەی دیرۆکـی جـوامێرێکی وەکـو گیڤـارا زینـدووکردنەوەی ماناکـانی جـوانی، بەخـشندەیی و تێکۆشـانە لە دووماهی سەدەیەك کە حەمەدۆکێکی ڕاستەقینەی تێدا نابینرێ!

شایانی باسە، ئەرنستۆ چـێ گیڤـارا دوای ئەوەی بیروبـاوەڕی شۆڕشـگێڕانە لای چەکەرەی کرد، لەگەڵ کاسترۆ و هاوەڵانیدا شۆڕشیان لە چیاکانی سیراماستیرا-وە بەرپاکرد تا لە سـاڵی 1959 چوونە نێو هاڤانای پـایتەختەوە. دوای پێکهێنـانی دەسـەڵاتی شۆڕشـگێڕی لە وڵاتـدا،

گیڤارا کرا بە وەزیری پیشەسازی و ماوەیەکیش دەستبەکاربوو، بەڵام دواتر بانگەوازی شۆڕش پاڵی پێوەنا، کە لە نامەیەکی بە سۆزدا بۆ کاسترۆ، دەست لەکارکێشانەوەی خۆی ڕابگەیەنێ لەپێناوی ئەوەی (پتر لە ڤێتنامێك) لە ئەمریکای لاتینیدا دروستبکا. ئەوەبوو چووە پۆلیڤیاو لەوێ دوای نووسینی چەند کتێب و یاداشتنامەیەك لەبارەی جەنگی پارتیزانی و دانانی بنکە و بارەگاکانی شۆڕشێکی پێشوەخت، لەلایەن چەند ئەفسەرو سەربازێکەوە دەکەوێتە کەمینێکی سەربازییەوەو دەکوژرێ.

کوردستانی نوێ: ژ: **79** لە **1997/1/16**

فەسڵی پێنجەم

پایزی کۆمۆنیزم

کۆریای باکوور، ئەگەری قەیرانێکی دیکە

کیم ئیل سۆنگ،
تاقە جێگیریی بوو لە کۆریا

وەك بەشێك لە هەوڵەکانی بۆ کەمکردنەوەی گوشاری ئەمریکا لەسەری و پاش خۆکێشانەوەیەکی کورتخایەن لە پەیمانی داماڵینی چەکی ئەتۆمی، کۆریای باکوور لەدوا هەڵوێستی ڕاگەیەندراوی خۆیدا بڕیاری دا گفتوگۆکانی خۆی لەگەڵ وەکالەتی وزەی ئەتۆمی، سەرلەنوێ دەستپێبکاتەوە٠ ئەم هەڵوێستەش لە پاش ئەو کۆبوونەوەیە دێت، کە هەر دوو نوێنەری بیونگ یانگ و واشنتن لە ژنێڤ ئەنجامیان دا٠

هەر لەدوای نەمانی شەڕی ساردو دەرکەوتنی ئەمریکا وەك براوەی ئەو شەڕە، ئیدارەی واشنتۆن چ لە سەردەمی بوش و چ لە سەردەمی ئێستای کلنتۆندا، کەوتە خۆ بۆ ئەوەی هەرچی زووترە پێگەی خۆی لەو جیهانەی ناونراوە سیستەمی تازەتوند و پایەدارتر بکات٠ ئیدی لەم پێناوەو بەتایبەتی دوای سەرکەوتنی سەربازی لە پرۆسەی گەردەلولی بیابان و بەزاندنی دیکتاتۆری بەغدا، پاش ئەو کەوتنە گوشار خستنە سەر ئەو لایەنانەی وەك پاشماوەی سەردەمی شەڕی سارد لەملاو ئەولای دونیادا هەر مابوون، یەکێك لەو وڵاتانەی کەوتنە بەر گوشاری سیاسەتی ئەمریکا، کۆریای باکوور بوو٠

سەرباری ئەوەی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا بەگشتی بۆ واشنتۆن گرنگییەکی ئابووری هەیە، بەوەی کە بازاڕی ساغکردنەوەی کەلوپەلە پیشەسازییە بەرهەمهێنراوەکانێتی، خۆی کۆریای باشوور بنکەیەکی سەربازی و ئابووریی بەهێزی ئەوە٠٠ بۆیە هەر مەترسییەك تووشی ئەو وڵاتە دەبێ، بەدژایەتیکردنی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا دادەنرێت و وەکو نەسەلماندنی سەروەریی ئەمریکا بۆ دونیای ئەمڕۆ تەماشادەکرێت٠ جا ئەگەر کۆریای باکوور پەرە بە بەرنامە ئەتۆمییەکانی خۆی بدات، ئەوە توانای سەربازی خۆی بەرامبەر کۆریای باشوور بەهێزتردەکات و دەتوانێت گوشارەکانی ئەمریکا — کە لە ڕێگای باشوورەوە پیادەدەکرێت— لەسەر خۆی کەمبکاتەوەو جێگای خۆی لە وتووێژەکانی یەکگرتنەوەی هەردوو کۆریا، لە حاڵێکدا ئەگەر دەستپێکردەوە، سەنگینتربکات٠ کۆریای باکوور بە بەرنامەی ئەتۆمی خۆی نەوەستاوەتەوە، بەڵکو تەقەلای یارمەتیدانی ئێرانیش تۆمەتێکی دیکەیە کە ئەمریکا ئەوی پێ

سەرزەنــشتدەکات. هەمـــوو ئەمـــانە ئەو خـــاڵانەن کە واشـــنتۆن لەســـەر کۆریـــای بـــاکووری تۆمارکردووەو لەپاش ئەو سەرکەوتنانەی لە کەناڵە دیبلۆماسییە جیاجیاکاندا لەماوەی هەفتەی ڕابردوو بەدەســـتیهێناوە، قـــایلبوونی ڕژێمـــی عێـــراقە بەدانـــانی چـــاودێری درێژخـــایەن لەســـەر دامەزراوە ســـەربازییەکانی و داواکـــاری (کوبـــا) بـــۆ چـــاکترکردنی پەیوەنـــدیی نێـــوان هاڤانـــا و واشنتۆن، ئێستاش ئامادەبوونی کۆریای باکوور بۆ دانوستاندن لەگەڵ وەکالەتی وزەی ئەتۆمی. لەپاش ئەو سەرکەوتنانە، ئەمریکا دەیەوێ وا لە کۆمەڵی نێـودەوڵەتی بگەیەنـێ، کە گوشـاری ئەو لەسەر وڵاتانی خاوەن بەرنامەی ئەتـۆمی لە دونیـای سـێدا بەشـێکە لە هەوڵـی کـۆمەڵی نێودەوڵەتی بۆ داماڵینی چەکی ئەتۆمی، نەوەك بەتەنیا هەڵوێستێك بـێ بەرامـبەر بەو وڵاتـانە. ماوەیەك بەر لە ئێستا بڕیاری ڕاگرتنی تاقیکردنەوەی چەکە ئەتۆمییەکانی خۆی درێژکـردەوە، هەروەها نیازی ئەوەی هەیە نوێنەرێك بـۆ ڕۆژهەڵاتـی ناوەڕاسـت بنێـرێ، تـاوەکو بانگەشـەی نەهێشتنی چەکی ئەتۆمی بکات. ئێـستا بیونـگ یانـگ دەسـتپێکردنەوەی وتـووێژی چەکـی ڕاگەیاندووە، ئایا ئەمە هەنگاوێکە بۆ هێورکردنەوەی بـارودۆخەکە، یـان ئەگەری مـشتومڕ هەر لەئارادایە؟

کۆریای بـاکوور تـا ئێـستاش یەکـێکە لەو وڵاتـانەی نـایەوێ ئەوە بـسەلمێنێ، کە ئەمـڕۆ جەمسەرێك بەناوی بلۆکی کۆمۆنیزم لەئارادانەمـاوە. کـیم ئیـل سـونگ دیکتـاتۆری ئەو وڵاتە نیوسەدەیە خەڵکی وڵاتەکەی خۆی لە جیهانی دەرەوە دابڕیوەو وای پەروەردەکـردون کە ئەو قارەمانی ڕزگاریی کۆریایە لە جەنگـی ئەمریکـا- سـاڵانی **(1950-1953)**، بەڵام ئایـا بـارودۆخی سەردەمی شەڕی کۆریاو ئەمریکایە؟ ئەو وەختە یەکێتی سـۆڤێت پـشتیوانبوو، کەچـی ئێـستا جگە لە هاودەنگەکانی لە کۆنگرەی مافی مرۆڤ لە ڤیەننا، کە ئەوانەش وەکو خـۆی وڵاتێکـی لاتەریـب بـوون و خۆیـان کەوتـوونەتە ژێـر گوشـاری ئەمریکـا، جـگە لەو وڵاتـانە هـیچ هاوپشتیوانییەکی بۆ نەماوەتەوە، تەنانەت ڕوسیاش ماوەیەك بەر لەئێـستا وەکـو هەڵوێـستێکی کتـوپڕ – بیونـگ یانـگ –ی بەدروسـتکردنی چەکـی ئەتـۆمی خـاوەن کـڵاوەی مـایکرۆیی تاوانبارکرد.

جا ئەگەر هێـشتا کـاتی ئەگەری بەکـاربوونی هێـزی سـەربازی دژی سـەرپێچییەکانی – کۆریای باکوور- زۆری مابێ، ئەوە خـۆ ئەگەری دروسـتبووی قەیرانـی دیـکە هەر لەئـارادایە، چـونکە ئەو سیاســەتەی ئیــدارەی واشــنتۆن پەیڕەویــدەکات هەرگیــز لەگەڵ سروشــتی حکومەتەکەی –کیم ئیل سـۆنگ- کە وڵاتەکەی لە گۆڕانکارییەکـانی سـەردەم دابڕیـوە، یەك ناگرێتەوە.

کوردستانی نوێ: ژ**:448** پێنجشەممە **1993/7/29**

نیمچە دورگەی کۆریا:

ئەگەری ڕێکەوتن یان

خولێکی دیکەی گەمەی قەیرانەکان؟!

واپێدەچێ کێشەی نیمچەدورگەی کۆریا، دیسانەوە بە وەرزێکی دیکەی گرژی و

کیم ئیل سۆنگ، بەرنامەی ئەتۆمی بەرنامەی سۆشیالیزمی

ئاڵۆزیدا تێپەرببێ، لەماوەی پاش سەرلەنوێ دەستپێکردنەوەی دانوستانی نێوان کۆریای باکوورو ئاژانسی ئەتۆمی سەبارەت بەلێپێچینەوەو چاودێریکردنی دەمەزراوە ئەتۆمییەکانی پیونگ یانگ، لەم ماوەیەدا کێرڤی قەیرانەکە چەندین جار هەڵکشان و داکشانی بەخۆوە بینیوە• چ لە کێشەیەك چاوەڕوان دەکرێ، کە لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەرجارەی بیانوویەکی جیا بۆ خۆ گیفکردنەوە لەیەکتری بێننەوەو

هەریەکەو تەنانەت هاوپەیمانەکەی خۆشی وەکو کارتێکی گوشار دژ بەویدی بەکاربێنێت؟

ولاتە یەکگرتووەکان، ویڕای ئەو گرژی و ئالۆزیەش، هێشتا بۆ هێشتنەوەی ئەگەری چارەسەرکردنی ئاشتیانەی قەیرانەکە، لەم ماوەیەدا چەندین دەربڕینی تەواوکەری یەکتری نیشاندا. لەلایەك لە ڕێگای (مادلین ئولبرایت)ی نوێنەری واشنتۆن لە نەتەوە یەکگرتووەکان ئەوەی ڕاگەیاند، کە ئەو پرۆژەیەی ئەمریکا نیازیبوو پێشکەشی ئەنجومەنی ئاسایشی بکات و تێیدا داوای والاکردنی دەرگای دەزگا ئەتۆمییەکانی کۆریای باکور دەکرا، ئەو پرۆژەیە هەرگیز مانای سزادانی پیونگ یانگ ناگەیەنێ و مەسەلەی ڕەوانەکردنی دژە موشەکی (پاتریوت)یش بۆ کۆریای باشور، هەر وەکو کلنتۆن سەرۆکی ئەمریکا تەئکیدی لەسەر دەکردەوە، بۆ بەرگری لە خۆکردنە، نەك هێرشبردن.

لەلایەکی دیکەشەوە ئەمریکا، دوای چەند ڕۆژێك لە بڕیاری ناردنی ئەو دژە موشەکانەو بانگەشەکردنی سەرلەنوێ دەستپێکردنەوەی مانۆڕی سەربازی لەگەڵ کۆریای باشور، دیسانەوە بۆ ئەوەی بوارێك بۆ پیونگ یانگ بڕەخسێنێ و ئاگاداری هەڵوێستی پەکین بێ، ماوەیەکی دیکەش مانۆر و خەیاری سەربازی بەلاداخست و درێژەی بە هەوڵی ئاشتیانە دا. لە ئاخاوتنێکی هیوائامێزانەشدا دیبلۆماسییەتی ئەمریکا ئاماژە بۆ ئەوە دەکات، کە ناکۆکی نێوان چین و ئەمریکا هەرگیز کار لە هەڵوێستی پەکین سەبارەت بە پەرەسەندنەکانی ئەم دواییەی نیمچەدورگەی کۆریا ناکات.

هەروەکو ئاشکراشە تێکڕای ئەم دەربڕینانەی ولاتە یەکگرتووەکان بۆ دوورخستنەوەی ئەگەری واوەترچوونی ئالۆزییەکان تا ڕادەی هەلایسانی شەڕیکی ئاکام نادیار لەو شوێنەی باشووری ڕۆژهەلاتی ئاسیا، کە ناوەندێکی ژیارییە بۆ بەرژەوەندییە ئابوورییەکانی ئەمریکا. بەلام ڕیڕەوی ڕووداوەکان لە دوو هەفتەی ڕابردوودا نیشتنەوەی ڕووداوەکانی دوورترخستەوەو خواستی ئەمریکای نەهێنایەدی، هەروەکو چاوەڕوانیشدەکرا چینی براگەورەی کۆریای باکوورو ئەندامی هەمیشەیی ئەنجومەنی ئاسایش پرۆژەکەی واشنتۆنی پەسەندنەکردو سەپاندنی هەرجۆرە سزایەکی بەسەر پیونگ یانگ ڕەتکردەوە. ئێستا بازنەی هاوکێشەکە بەمجۆرەیە: لەلایەك چین لە بەرامبەر ئەمریکا کارتی یۆنگ یانگ بەکاردێنێ، ئەمریکاش کارتی مافی مرۆڤ و دیموکراسی. لەلایەکی دیکەشەوە واشنتۆن لەبەردەم کۆریای باکوور گرنگیەکی زۆرتر بەکۆریای باشوور دەدات. لەم نێوانەشدا کۆریای باکوور لە کەشی

هەستکردن بە لاوازی و گۆشەگیریدا یاری بە ئاگرێکی دەستەبەرنەکراو دەکات، کە ئەویش ناکۆکیی نێوان چین و ئەمریکایە، بەتایبەتی کە پێشبینی پتر پەرەسەندنی ئەو ناکۆکییە دەکرێت، بەهۆی ئەو پێشنیارەی کلنتۆن لە تەمووزی داهاتوودا بڕیاری لەسەر دەدات و داوای ڕاگرتنی ئەو ئیمتیازاتە بازرگانیانە دەکات، کە چین وەك (ولاتێکی لەپێشداهاتوو لە رووی بازرگانییەوە) لێی بەهرەمەندە.

بەلام دلنیانەبوون لە جددیەتی هەوڵەکانی ئەنجومەنی ئاسایش و کۆمەڵی نێودەوڵەتی و هەستکردن بە لاتەریکبوون و گۆشەگیری، وای لە کۆریای باکوور کردووە بەگومانەوە بڕوانێتە بانگەشە یەك لە دوا یەکەکانی واشنتۆن و سیئول و ئاژانسی وزەی ئەتۆمی. ئەو لەجیاتی گوێ گرتن لەو بانگەشانە، چاودەبڕێتە دەستپێکردنەوەی مانورە سەربازییەکانی نێوان سیئۆل و واشنتۆن. ئەو مانۆرانەش بە هەوڵی داگیرکردنی ولاتەکەی لەقەڵەمدەدات و ئەوەندەش لە دادپەروەریی UN و ئەنجومەنی ئاسایش بەدگومانە، کە چەندین جار ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە ئەو دامودەزگا نێودەوڵەتیانە لە ژێرگوشاری ئەمریکادان. هەربۆیەش پیۆنگ یانگ تەئکید لەسەر ئەوە دەکاتەوە، کە ئەو هیچی لەگەڵ کۆمەڵی نێودەوڵەتیدا نییەو لە نامەیەکدا کە ئاراستەی ولاتە یەکگرتووەکانی کردووە، ڕاستەوخۆ داوای وتوێژ لەگەڵ واشنتۆن دەکات. لەلایەکی دیکەشەوە مەودای نیگەرانی دەسەلاتی دیکتاتۆری (کیم ئیل سونگ) گەیشتۆتە ئاستێك، تەنانەت وا بڕوانێتە بانگەشەی یەکگرتنەوەی هەردوو کۆریا کە کۆششێکی (سیئول) دەردەبڕێ بۆ ئیحتیواکردنی سیستمی بەناو سۆشیالیستی لە ولاتەکەو لەپشت ئەو کۆششەوە نەخشێکی ئەمریکی بۆ کۆنترۆڵکردنی دورگەکەو ناوچەی باشووری ڕۆژهەلاتی ئاسیا لەئارادایە. هەربۆیەش لەکۆتایی ساڵی **1993**دا و لەکاتی دانوستانێکی لابەلای پیۆنگ یانگ و واشنتۆندا، وەفدی کۆریای باکوور تەئکیدی لەسەر پێویستی ڕێزگرتن لە سەروەری نیشتمانی و دەسەلاتی سیاسیی هەردوو بەشەکەی ولات کردەوەو ئەم هەڵوێستەش بەرەتکردنەوەیەکی ناراستەوخۆی ئەگەری یەکگرتنەوە لەقەڵەمدرا. هەر بۆیەش چاودێران پێشبینی ئەوەش دەکەن، لەم سەروبەندەی هەر لایەنەو کارتێکی گوشاری بە دەستەوەیە، چاکترین چارەسەر بۆ کێشەکە، گفتوگۆیەکی ڕاستەوخۆی نێوان پیۆنگ یانگ و واشنتۆن و گرێدانی جۆرە (صفقە) یەك بێت. بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە ئەمریکا هەوڵی نیمچە ڕازیکردنێکی چین بدات، بۆ ئەوەی ئەمی دوایی شێلگیرانەتر بێتە ناو مەسەلەکەو کەشێکی لەبار بۆ ئەو ڕێکەوتە بخوڵقێنێ. بەپێچەوانەش بازنەی ولاتانی پەیوەندیدار زۆرتردەبێ و ڕەنگە ژاپۆن و

ڕوسیاش بێنە ناوەوە، ئەو کاتەش چارەنووسی نیمچەدوورگەی کۆریا ئـاڵۆزتردەبێ و خولێکی دیکەی گەمەی قەیرانەکان دەستپێدەکاتەوە٠

کوردستانی نوێ: ژ: **655** لە هەینی **1994/4/8**

گەرماو .... گەرم

کۆریای باکور:
خودایە بەسەر خۆم و دوژمنەکاندا

خۆکێشانەوەی کۆریای باکوور لە ئەندامێتی ئاژانسی وزەی ئەتۆمی و یەکلایەنە (تصعید)کردنی قەیرانی نێوان خۆی و ئەمریکا، لە چەند ڕوویەکەوە (پیونگ یانگ) دەخاتە بەردەم هەڕەشەیەکی والاو چارەنووسێکی نادیارەوە، کە لەدوا شیکردنەوەدا هەرگیز بە قازانجی ئەو تەواونابێ٠

لەلایەك ئەو کارتە لە دەستی (کۆریای باکوور) ڕفێنرا، کە لەم گەمەی قەیرانەدا گرەوی لەسەر تیژتربوونی ناکۆکی نێوان چین و ئەمریکا دەکرد، چونکە وێرای بەگرژی مانەوەی ناکۆکیی نێوان ئەم دوو وڵاتەی دوایی، بەڵام وا پێدەچێ چین نەیەوێ هەروا بەئاسانی و لەپێناوی وڵاتێکی یاخیبووی وەکو کۆریای باکووردا ئەو متمانە ئابوورییە لەدەستبدات کە سەرۆك (کلنتۆن) لە ڕێگای نوێکردنەوەی (دۆخی وڵاتانی لەپێشداهاتوو لە ڕووی بازرگانییەوە) بەوی بەخشییەوە٠ لەلایەکی دیکەشەوە سەرکەوتنی ئەمریکاو زیاتر یەکخستنی هەڵوێستی خۆی و ژاپۆن لەم قەیرانەدا، بەتایبەت دوای سەردانی ئیمبراتۆڕی ژاپۆن بۆ واشنتۆن، ئەو سەرکەوتنەی کۆریای باکووری زیاتر گۆشەگیرکردووەو بواری مانۆڕی سیاسیی لەبەردەمدا تەسکترکردۆتەوە٠ هەر بۆیەش (پیونگ یانگ)، جگە لەوەی هەڵایسانی شەڕێکی دژی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیای کردۆتە ئەگەرێکی چاوەڕوانکراو لەم نزیکانەدا، هەرواش پەیتاپەیتا کێرڤی هەڕەشەکردنی خۆی دژ بە تۆکیۆ هەورازتر هەڵدەکێشێنێ و بەو هەڕەشەکردنەش، کە شپرزەییەکی ئاشکرای پێوەدیارە، سەنگەرەکانی دوژمنایەتی و ژمارەی دوژمانیشی زیاتردەکات٠ هەوڵێك کە ئێستا ئەمریکا لەم بوارەدا بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی خۆی و کپکردنەوەی قەیرانەکە دەیدات، ئەوەیە کە تا دواهەناسەی دانوستان ئیش بۆ هێورکردنەوەو ئاشتیانە چارەسەرکردنی کێشەکە بکات، چونکە

ئەگەر چی واشنتۆن لەڕێگای کەناڵی جیاجیای کۆششی دیبلۆماسی و بەخشینی ئیمتیازات بە وڵاتانی پەیوەندار بە قەیرانی نیمچەدورگەی کۆریاوە، توانیویەتی بوارەکانی مانۆڕکردن لەبەردەم پیونگ یانگ کەمتربکاتەوەو تەنگی پێ هەڵبچنێ، بەڵام چاودێران ئاماژە بەوە دەکەن، کە ڕەنگە هەر خودی ئەم تەنگپێهەڵچنینە وا لە کۆریای باکوور بکات زیاتر هەستی گۆشەگیربوونی لەلا بڕوێ و ڕەنگە لە کەشی بەدگومانی لە ڕاستگۆیی گۆمەڵگەی نێودەوڵەتی سەربزێوییەکی مەترسیدار، لە شێوەی هێرشێکی کتوپڕ بۆ سەر کۆریای باشوور بنوێنێ. بۆیە ئێستا ئەگەر (تصعید)ی دۆخەکە سیمای بێزارەمانەوەی کۆریای باکووری پێوە دیاربێ و هەر بەتەنها بۆ گوشارێکی کاتی درۆزنانەش نەبێ، پێویستە ئەمریکا لە ڕێگەی بەشداریکردنێکی ئیجابیانەی چین و هێنانەمەیدانی ئەو وڵاتە وەکو لایەنێکی ناوبژیوان لەم قەیرانەدا، هەوڵێکی جددی ئەوتۆ بدات، کە سەرەنجام بیونگ یانگ نەگەیەنێتە ئاستی پەیڕەوکردنی سیاسەتی نائومێدی (خودایە بەسەر خۆم و دوژمنانمدا!) و هەندێك بەرامبەرەکەی دڵنیابکاتەوەو هەموو ئەڵتەرناتیڤەگان لە دوژمنەکەی نەستێنێتەوە!.

کوردستانی نوێ: ژ:**709** پێنجشەممە **1994/6/16**

نیمچە دورگەی کۆریا:

گۆڕانی چۆنایەتی لە هەڵوێستەکان یان وێستگەیەک بۆ هەڵچوونەوەیەکی نوێ؟!

ڕێبازی کیم لە تەنگژەدا

دوو فاکتەری بەردەوام و کاتی، پێکەوەو هاوشانی یەکتری، کار لە ڕەوتی هەڵچوون و داچوونی کێشەی نیمچەدورگەی کۆریا دەکەن و هەردوو لایەنی پەیوەندیدار لەم کێشەیەی بەرەو هەڵشاخانی سیاسی و ڕەنگە لە دوارۆژیشدا سەربازی ئاڕاستەدەکەن: فاکتەری بەردەوامی، ماوەدرێژ، سروشتی دەسەڵاتی فەرمانڕەواو شێوەی سیستمی سیاسی کۆمەڵایەتی کۆریای باکورە، کە لەگەڵ سیسمی نوێی جیهانی و لەوەش گرنگتر خواستی ئەمریکا بۆ باڵادەستبوون لە دونیای تاك جەمسەریدا، ناکۆکە. ئەم پێکادانی بەرژەوەندییەکان، کە کۆریای باکوری لە بەرەی وڵاتانی یاخیبووی خاوەن ئایدیۆلۆژیای جیاجیای وەکو کوباو ئێران و عێراق ڕیزبەندکردووە، درەنگ یا زوو، وێرای چەقبەستن و بەلاداچوونی کاتی، هەر دەگاتە دۆخێکی یەکلاکەرەوە، بێگومانیش ئەو یەکلاکردنەوەیە هەرگیز بەقازانجی سیاسەتی سەرسەختانەی (کیم ئیل سۆنگ) ناشکێتەوە. دیارە لە دواشیکردنەوەشدا هەر خودی فاکتەری بەردەوامییە، کە لە دۆخە جیاجیاکانی قەیرانی نێوان کۆریای باکوور لەلایەك و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لەلایەکی ترەوە، سۆراخی فاکتەری کاتی، کامیان خۆی لە هەڵسوڕاندنی ڕۆژانەی قەیرانەکە دەبینێتەوە، ڕەنگرێژدەکات. هەر لە کڵاوڕۆژنەی ئەم لێکدانەوەی سەرەوەش دەتوانین بڵێین، کە تەنانەت ئەو گۆڕانە چۆنایەتییەی لەماوەی دوای گەشتەکەی جیمی کارتەر (سەرۆکی پێشووی ئەمریکا) بۆ ناوچەی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا لە هەڵوێستی بیونگ یانگ و نەیارەکانی ڕوویان دا، تەنانەت ئەو گۆڕانەش لە چوغزی کارتێکردنی فاکتەری بەردەوامی، کە سەرجەم کێشەکەی کۆنترۆڵکردووە، دەخولێتەوە. ئێستا خاوبوونەوەی گرژییەکان و ئیشکردن بۆ گێڕانەوەی کۆریای باکوور بۆ

ئەندامێتی ئاژانسی وزەی ئەتۆمی و قایلبوون بە پشکنینی دەزگا ئەتۆمییەکانی، بەرامبەر بەوەش ئاساییکردنەوەی پەیوەندی دیبلۆماسیانەی بیونگ یانگ- واشنتۆن، بەڕوونی سیمای گومان ئەوەیان پێوە دیارە، کە تێکڕای ئەم هەوڵ و کۆششانەی تا ئێستا دراون و بەم گۆڕانە چۆنایەتییەی ئێستاشەوە، هەر هەموویان وێستگەی نیشتنەوەیەکی کاتی قەیرانەکەن، کە بێگومان هەڵچوونێکی دیکەی بەدواوە دێ و سەرئەنجام دەگەڕێتەوە دۆخی پێویستی یەکلاکردنەوەیەکی یەکجارەکی!

سەرنجدان لە شوێن و پێگەی هەریەك لە وڵاتانی پەیوەندیدار بە قەیرانەکە، پێویستی ئەم هێوربوونەوەی ئێستا دەسەلمێنێ، کار گەیشتبووە ئاستێك کە دەبوایە ئەو وڵاتانە هەندێك لە ئالۆزییە دەستکردەکانی ئەم دواییە خاوبکەنەوە، لەلایەك خۆگیڤکردنەوە یەکلایەنەکەی (کۆریای باکوور) لە ژاپۆن و هەڕەشەکردن بەهەلایسانی ئاگری شەڕێکی ترسناك نەدەکرا لەوە زیاتر پەرەبستێنێ و لە ئامانجی خۆی کە (تصعید)ێکی ماوە کورت بوو، وەرگرێتەوەو ئەو وڵاتە گۆشگیربووە لەبەردەم دوژمنانی بێدەسەلاتتربکات، هەر بۆیەش لە کۆتایی کۆبوونەوەی کارتر- سۆنگ سەرچاوە ڕەسمییەکانی بیونگ یانگ، سەرلەنوێ پەیوەستبوونی کۆریای باکوریان بەئەندامێتی ئاژانسی وزەی ئەتۆمی و قایلبوون بە پشکنینی دەزگا ئەتۆمییەکانی ڕاگەیاند، بۆ ئەم وڵاتە گرنگبوو کە لە دژوارییەکی وەکو ئەوەی ئێستادا، بەسەرکەوتوو بێتە بەرچاوو بتوانێ لە بەرامبەر بە تەنازولێك، کە لە هەموو حاڵێکدا هەردەبوایە بیکات، وەکو هاوشانی زلهێزێك مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت و واشنتۆن بگەیەنێتە ئەو قەناعەتە کە بەگێڕانەوەی پەیوەندی دیبلۆماسیی و مامەڵەکردنی چوونیەکی قایلبێ.

لەلایەکی دیکشەوە، ئەمریکا بەناچاری هەر دەبوایە دەرەتانێك بۆ دوژمنەکەی بهێڵێتەوەو هەندێك لە ئەڵتەرناتیفەکان بگێڕێتەوە بۆ بیونگ یانگ، تا هیچ نەبێ لە پرۆسەیەکی ئینتحاریدا، کە ڕەنگە لایەنەکانی تریشی لەگەڵ ڕاپێچبکات، دووریبکاتەوە. لە ڕاستیشدا چاودێران پێشبینی هاتنە ناوەوەیەکی ئیجابیانەی چینیان دەکرد، هەرواش بوو، وێڕای ئەو ئیمتیازاتە ئابوورییەی ئەمریکا بە (پەکین)ی بەخشیبوو، بەڵام ئەم وڵاتە بۆ ڕاگرتنی پارسەنگی هێز لە ناوچەکەدا، بەوە ڕازی نەبوو کە سەبارەت بە سەرپێچییەکانی ئەم دواییە بیونگ یانگ سزابدرێت. دەرئەنجامێك، کە بەئاشکرا لە هاوکێشەی دوای ئەم گۆڕانکارییە چۆنایەتییە خۆی دەنوێنێ ئەوەیە، کە لە هەردوو ئەگەری شەڕو هێوربوونەوەی قەیرانەکەدا، ئەمریکاو لایەنگرانی چانسی سەرکەوتنیان بۆ فەراهەمبووە، بەڵام تاکە دەروازەیەك کە لەبەردەم بیونگ یانگ واڵاکرابێتەوە، ئەگەری کەڵك وەرگرتنە لە دۆخی هێوربوونەوەو دەستهەڵگرتنە لە گیانی مامەڵەکرنی سەرسەختانە. لەڕاستیدا خۆتێکەڵکردن لەگەڵ هاوکێشەی بەرژەوەندیی وڵاتانی زلهێزو ڕێزگرتن لە سەروەری وڵاتانی دراوسێ، تاکە ڕێگەی دەستەبەرکراوە بۆ کۆریای باکوور، بەپێچەوانەی ئەوەش بەربەرەکانێکردن لەگەڵ واقیعی باڵادەستبوونی ئەمریکاو ئینجاش بەرەنگاربوونەوەی بەرژەوەندییە ئابوورییەکانی ئەو وڵاتە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، لە ئیستفزازێکی کاتی بەولاوە هیچی دیکەی لێ شین نابێت!

کوردستانی نوێ: ژ: **714** لە پێنجشەممە **1994/6/23**

کیم ئیل سۆنگ

هەڵوەرینی دوا گەڵای پایزی پاتریارک!

گەورەم هەرچۆنێکت بوێ، ئەوا کاتژمێر ئەوەندەیە!

رۆمانی پایزی پاتریارکی گابریل کارسیا ماکیز

لە پۆستەرەکاندا سەرکردەی خۆشەویست بوو

مردنی کیم ئیل سۆنگ، سەرۆکی کۆریای باکوور، لە تەمەنی **82** ساڵی و لە زەمەنێکدا کە وڵاتەکەی لە گۆشەگیرییەکی جەرگبڕدا دەژیی و لە میدیای جیهانی و نێوەندە سیاسییەکانی دونیادا بە وڵاتێکی یاخیبوو دەناسرێ، ڕاستییەکی ساکار وەبیردێنێتەوە، کە دیکتاتۆرەکان لە گەرمەی دەسەڵاتخوازیی خۆیاندا هەمیشە لەیادیدەکەن• ڕاستییەکەش ئەوەیە، کە سەرکردەیەکی سیاسیی کاتێك لە دەرکەوتێکی مێژوویدا هەلی هاتنە مەیدانی بۆ دەرەخسێ و ماوەیەکی لە مێژووی نەتەوەو وڵاتەکەی بە سیمای ئاکارو کردەوەکانی خۆی دەنەخشێنێ، ئەگەر لە دەرفەتی گونجاوو پێش زەمەنی داکشانی کێرڤی بەخششی سیاسیی خۆیدا، بە جورئەتەوە گۆڕەپانەکە چۆڵ نەکاو کاغەزی دەست لەکارکێشانەوە ئیمزانەکات، ئەوا خەڵکی وڵاتەکەی و هەروەها زەمەنێکی سیاسیی نوێ، کە زەمەنی ئەو نییە، ڕەحمی پێ ناکەن، بگرە لە یادەوەریی دەستەجەمعی ئەمانەی دواییدا تەنانەت یادگارە شیرینەکانیشی دەبنە دیرۆکێکی دزێوم کە فلاشباگکردنی هەرگیز مایەی خۆشحاڵی نەبێ!

(دیدارێک کە ئەنجام نەدرا!)

زەمەن زەمەنێکی ترە، ئەگینا چۆن کیم ئیل سۆنگ بە حکومەتێکی پتەوەوە لە ساڵی **1968**و لە ڕوداوی هاتنەناوەوەی پاپۆڕی جاسوسی (بوبیلۆ) بۆ قوڵایی ناوی

هەرێمی کۆریادا توانی حکومەتی ئەمریکا ناچاربکات داوای لێبووردن لە گەلی کۆریا بکات! چۆن ئەو کیم ئیل سۆنگ-ە لەپاش نەمانی سۆڤیەتی دۆستی گەورەو لە دوای پەرەسەندنی قەیرانی چەکی ئەتۆمی لەم دوو سێ ساڵەی دواییدا، هەموو هەوڵ و کۆششێکی خۆی و وڵاتەکەی بەرەو وێستگەی بەستنی پەیوەندیی دیبلۆماسیی لەگەڵ (واشنتۆن) و ڕاکێشانی سەرمایەی ئەمریکی بۆ وەبەرهێنان لە کۆریای باکووردا ئاڕاستەدەکرد؟ چاودێران بە شەوقەوە دەیانڕوانییە دیداری لوتکەی نێوان کیم ئیل سۆنگ – کلنتۆن، کە دەبوایە لەکۆتایی ئەم مانگەدا، لە دانیشتنێکی یەکلاکەرەوەدا، هێڵە گشتییەکانی بەرقەرارکردنی ئاشتی لە نیمچەدورگەی کۆریا دابڕێژرابا. ئەگەر ئەو دیدارە ئەنجامبدرابا، ئاخۆ (سۆنگ)ی 82 ساڵەی پاشماوەی جیهانی جوت جەمسەری و پاڵەوانی تێکشکاوی گەڕاوە لە سەردەمی (چەمکە بە بڕەوەکانی جاران لە بابەت شەڕی میللی ماوەدرێژو بەرەی نیشتمانی بە ڕێبەری جوتیارو کرێکارو ئینجا سۆشیالیزم لەیەك وڵاتداو ...هتد)و کلنتۆنی گەنجی تەمەن کەمتر لە پەنجا ساڵەی خاوەن خواستی سیاسیی گەورە، کە هەرچۆنێك بێ بۆ خۆی لە سەرکەوتنەکانی (جۆرج بۆش) لەبارەی هاتنە بوونی سیستمی نوێی جیهانییەوە بەهرەمەندبووە، چۆن لەگەڵ یەکتری کۆدەبوونەوە، ئاخۆ گفتوگۆی کەسێك کە لە پاش جەنگی جیهانی دووەمەوە پانتاییەکی زۆری لە مێژووی ڕژێمە دیکتاتۆرییەکان داگیرکردبێ، لەگەڵ کەسێك کە بەحوکمی ئەوەی سەرۆکی ناوەندێکی بڕیاربەدەستی سەرمایەدارییە و لە جەنگێکی ساردی کەلەتەزێندا چەمکە بنەڕەتیەکانی لەمەڕ مافی مرۆڤ و دیموکراسی و بازاڕی سەرفرازییان بەدەستیهێناوە، دەبێ بەچ ئاقارێکی نادیار ئاڕاستەبکرابا؟!

سەرۆکی خۆشەویست لەلایەن چل ملیۆن کۆرییەوە، ئەو مرۆڤەی بە بلیمەتی لەدایکبوو..!!

تابلۆکان بەختەوەریی سۆشیالیزمیان وێنادەکرد

ڕۆژی **1913/4/15** کـیم ئیـل سـۆنگ لەدایکبـوو، زۆربەی ئەو سـەرچاوانەی لەمەڕ ژیـانی ئەو دەدوێــن و لەلایەن ســەرچاوە ڕەســمییەکانی پـارتی کـاری کۆریــاوە دەردەچوون، چیرۆکی ژیـانی وا دەگێـڕنەوە کە ئەو (سـەرکردەیە) هەر لە منـداڵییەوە (بلیمەت بووە)، بنەماڵەکەی، دایك و باوك و بـاپیرەی، لە جەنگـی دژ بە ئیمپریـالیزمی ژاپۆنی بەشدارییانکردووە• بۆخۆی دەیگوت، کە دایکم بلیمەت بووە• بەمجۆرە خواستی بنەماڵەگەری تێکەڵ بە ڕوانینی سۆشیالیزمی زانستی بـووا!! هەقایەتەکـانی پـاڵەوانێتی کیم ئیل سۆنگ دەڵێن:

چەنــدین ڕێکخــراوی دروســتکردووە لەوانە (یەکێتــی ڕوخانــدنی ئیمپریــالیزم) و (کۆمەڵەی لاوانی دژ بە ئیمپریالیزم) و (کۆمەڵەی لاوانی کۆمسیۆنی کۆری)• ئەنـدامانی

کیم بەگەنجێتی

ئەو ڕێکخراوانەی بە گونـدو نـاوچە دوورەدەسـتەکانی کۆریـادا بڵاودەکـردەوە، تـاوەکو خەڵکـی ڕێکـبخەن و هانیانبـدەن• پاشـان پـارتی کۆمۆنیـست لەگەڵ پارتەکـانی تـر تێکەڵکراو پارتی کاری کۆریان لـێ دروسـتکرا، سـاڵی **1945** ژاپۆنییەکـان لە ئاکـامی شەڕی نیشتمانی بەڕێبەرایەتی (کیم ئیل سۆنگ) لە کۆریا، وەدەرنران• ئینجا باشووری کۆریــا لەلایەن ئەمریکــاوە داگیرکــرا و لە **20**/حــوزەیرانی/**1950** شــەڕی کۆریــا دەستیپێکرد• ئەو شەڕەش مـاوەیەکی درێـژی خایانـدو تێیـدا چەنـدین دەوڵەت دژی کۆریا دەجەنگان و پارسەنگی هێزەکان لە دونیای سەرەتای شەڕی ساردا لایەنەکـانی دابەشی دوو زلهێزە کلاسیکییەکە کردبوو، مانەوەی کیم ئیـل سـۆنگ و سـەرکەوتنی بەسەر ئاستەنگییەکاندا وێنەیەکی درەخشانی لەلای خەڵکی وڵاتەکەی و لە دونیـا بـۆ دروســتکردو لە ســەروەختێکدا وەکــو کەســایەتییەکی نیــشتمانی و دوژمنێکــی سەرسەختی سەرمایەداری دەژمێردرا• کۆششێکی زۆر لەئارادابوو، تاوەکو (سۆنگ) وەکو تیۆرزانێك لە ئەدەبیاتی شۆڕشگێریدا بناسرێت، بەڵام ئەو نەیتوانی ببێـتە (مـاو)ێـك، کە جێگای چاوتێبڕینی گـــــەلان و وڵاتانی تر بێت و لەناوخــــۆی وڵاتەکەش وەکـو

شانازییەکی نیشتمانی تەماشابکرێت و نەیتوانیێ لەباری هەژموون و دەسەڵاتەوە ببێتە ستالینێکی نوێ، بەڵکو وەکو دیکتاتۆرێکی بچووك لە سنووری وڵاتەکەیدا مایەوە.

ئەدگاری منداڵی

کۆمەڵێك ئەرك هەبوون کە سۆنگ لەو سەردەمەدا نەیتوانی جێبەجێیان بکات، ئەوانەش:

لە بواری نیشتمانیدا هەردوو کۆریای لە شەڕی نیشتمانیدا پێ یەك نەخرا، تا دواتر دوو وڵاتی سەر بەدوو کەمپی جیاواز بوون بە واقیعێکی چەسپیو. لە ڕوی تیۆرییەوە لە نیوەی دووەمی سییەکاندا بیرۆکەی (زۆتشە)ی هێنایە بوون، کە تێیدا داوادەکات خەڵکی کۆریا لە بنیاتنانی وڵاتەکەیاندا پشت بە خۆیان ببەستن. لەڕاستیدا دەویسترا بیرۆکەی (زۆتشە) گوایە ببێتە ڕوانینێکی تایبەتیانەی سۆنگ بۆ سۆشیالیزم و چۆنیەتی پیادەکردنی لە بەشێکی کۆریادا. ئەو بۆچوونانەش نەبوونە تێزی دانپیانراو لەلایەن بزووتنەوە شۆڕشگێڕیەکانی وڵاتانی هاوپێگەی کۆریاوە.

لە ڕوی پرۆژەی بنیاتنانی وڵاتێکی سۆشیالیستییەوە، جگە لەوەی کە ئەزموونەکەی کۆریای باشوور وەکو ئەزموونی وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژهەڵات مایەپووچ دەرچوو، هەروەها لەبارەی چێکردنی وڵاتێکی پێشکەوتووی ئاسایدا سەرۆك سۆنگ سەرفرازنەبوو، تەنانەت بە بەراورد لەگەڵ کۆریای باشوور کە ببووە یەکێك لە وڵاتانی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کامپی بەناو سۆشیالیستیداو لەلایەن ناوەندە سەرمایەدارییەکانەوە پڕتوانادەکرا، بۆ ئەوەی ببێتە نموونەیەکی سەرکەوتوو، کە هەمیشە لەبەردەم باکووردا بێ، ئابووریەکی بەهێزی بۆ فەراهەمکرابوو کە ئاوەها لە ئەنجامی ئەو تێکشکانەدا سۆنگ و ڕژێمە تۆتیالیتارییەکەی بەرەو ناوەوە گرمۆڵەبوون و بەوە گیرسانەوە کە بڵاوکراوە ڕەسمییەکانی پارتی کاری کۆریا لە خیتابێکی ڕەهادا بەسەرۆك سۆنگ بڵێین: (سەرۆکی خۆشەویست لەلایەن چل ملیۆن کۆرییەوە!). ئینجا لە درێژەی ئەو گرمۆڵەبوونەدابوو، کە بیونگ یانگ زیاتر لە هەر وڵاتێکی دیکەی کۆمۆنیستی سیستمێکی توتیالیتاری و داخراوی ئاواکرد. گەڕانەوە بۆ بنەماڵەگەڕێتی وا قووڵبۆوە، کە تەنانەت کیم ئیل سۆنگ خۆی لە ژیاندا بوو کاتێك کوڕەکەی بۆ جێگرتنەوەی تەزکیەکراو و جۆرێك لە سۆشیالیزمی میراتگەرایی دروستبوو، کە لە قووتوی هیچ مارکسیزمێکدا وێنەی نەبوو.

خزمەتکردنی ئەو بنەماڵەیە جێگەی دڵسۆزی بۆ بنەماکانی سۆشیالیزمی بنیاتنراوی گرتەوە.

(گۆڕانکارییەکان: کۆریای داخراو گۆشەگیرتر دەکەن!)

بەڵام زەمەن لە سەردەمی شکۆداری شەڕی نیشتمانیدا ڕانەوەستا و نەمانی قودسیەتی سەرۆك سۆنگ لە دڵی کۆرییەکاندا بە سامێکی تەلیسماوی بەرامبەر بە درێژماوەی دەسەڵاتی قەرەبووکرایەوە، گۆڕانکارییەکان کۆریای لە نزیکترین دۆستەکانی دوورخستەوە و لە سەنگەرێکی یاخیبوودا لەگەڵ حکومەتە گۆشەگیرەکانی کوباو ئێران و ڕژێمی عیراقدا لەنگەریان پێ گرت. جیاوازیی ئایدۆلۆژیا و هەڵوێست ئەو یاخیبووانەی کردە پاڵپشتیکی (چین)ی برا گەورە. قەیرانەکانی کۆریا زیاتربوون لە هی وڵاتانی دیکەی هاوهەڵوێستی. پێویستی گەڕان بەدوای ڕێگەچارەیەك بۆ کێشە ئابووریەکان و پەرۆشی بۆ هاتنی سەرمایەگوزاری بیانی و قەیرانی چەکی ئەتۆمی، ئینجاش لە هەمووی گرنگتر بێکەڵك مانەوەی ئەو چەمکانەی سەردەمانێك (بیونگ یانگ)و پایتەختە دەستەخوشکەکانی مانەوایانی بە شەرعییەتێکی درۆزنانە دادەپۆشی و گۆڕینی ڕوانینەکان بۆ چەمکی نیشتمانی و دیموکراسیی و سەروەری و وڵات و ...هتد.

لەڕاستیدا بەحوکمی داخراوی ئەو وڵاتەو سیاسەتی دوورەپەرێزی حکومەتی بیونگ یانگ لە دەزگا و ناوەندەکانی میدیای جیهانی، تا ئێستا نەتوانراوە ڕای گشتی خەڵکی کۆریا لە بارەی سیستمی فەرمانڕوا لە وڵاتەکەیاندا بزانرێ، بەڵام بەپشتبەستن بە دەمەکانی داروخانی ڕژێمی لەو بابەتەی کۆریای باکوور، دەشێ ئەوە بگوترێ کە مردنی (کیم ئیل سۆنگ) ئەو سامەشی نەهێشت کە پێشتر لە پاشماوەی قودسیەتی سەرۆکەوە مابوو. بۆیە دەکرێ ئەو سامشکاندنە گۆمی مەنگی بێدەنگی ئەو کۆمەڵگە داخراوە بشڵەقێنێ و خەڵکی وڵاتەکەش بەدەوری خۆیان ڕۆڵێك لە گۆڕانە پێشبینی کراوەکاندا ببینن.

(ئاسۆی ململانێکان و دەروازەیەکی کراوە لەبەردەم ئەگەرە جیاجیاکان!)

سەرکردەی چینی کرێکار

پێدەچێ مەرگی (کیم ئیل سۆنگ) دەرگا لەبەردەم چەندین ئەگەردا والابکاتەوە، لەلایەن ململانێ لەسەر کورسی دەسەڵات کوڕو کوڕەزاو بنەماڵەی فەرمانڕەوا، درەنگ یان زوو قەیرانی دەسەڵات تیژتردەکات و لەلایەکی ترەوە ئەو گۆڕانە چۆنایەتییەی کە پێش مردنی سۆنگ لە هەڵوێستی بیونگ یانگدا بەدیکرا، تازە

ناشێ پاشەکشەی لێ بکرێ، کە ئەمەش لەگەڵ دانوستانی پێشنیارکراو سەرلەنوێ پەیوەستبوونەوە بە مەرجەکانی ئاژانسی وزەی ئەتۆمی دەرەتانێك بۆ چارەسەری کێشەکە دەدۆزرێتەوەو ڕەنگە ململانێ لەسەر دەسەڵات و کرانەوەی تەلیسمی ترسی خەڵکی کۆریاو هەروەها ئاکامە نادیارەکانی دانوستانە چاوەڕوانکراوەکان و لە دوورەوەش گوشارە هەرێمی و نێودەوڵەتییەکان دۆخەکە بەرەو گۆڕانێکی ڕیشەیی ببەن، کە ئەگەری گۆڕانی سروشتی سیستمی فەرمانڕەواشی تێدا بەدوورناگیرێ٠ بۆیە دەکرێ بلێین، کە ئەم مردنە درەنگ وەختە ڕاستە چارەسەری کێشەکان دوورتردەخاتەوە، بەڵام لەئاکامدا تێکڕای هاوکێشە ناوخۆیی و هەرێمی و نێودەوڵەتییەکان دەگۆڕێ و ڕێگای بۆ پێچانەوەی فایلی قەیرانی نیمچەدورگەی کۆریا خۆشدەکا، تەنانەت وردە وردە بیرۆکەی یەکگرتنەوەی هەردوو کۆریاش (هەڵبەتە بە قازانجی کۆریای باشوور) دەکاتە پرۆسەیەکی عەمەلی، کە پێشتر بەلێکدانەوەی هاوکێشە تازەکان مانەوەی (سۆنگ)ی کۆنە پاڵەوانی نیشتمانی تەگەرەی سەرەکی بوو لە ڕێگەی جێبەجێکردنیدا!٠

کوردستانی نوێ: ژ: **731** چوارشەممە **1994/7/13**

تەگەرەكانی بەردەم هەردوو كۆریا

هەردوو كۆریا!

لەماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا كۆریای باشوور بەبەردەوامی چەندین تیمی تایبەتی ڕەوانەی ئەڵمانیا كرد، تاوەكو بتوانێ لە نزیكەوە كەڵك لە ئەزموونی یەكگرتنەوەی هەردوو بەشەكەی ئەڵمانیا وەربگرێ٠ وێڕای ئەو تەگەرە زۆرانەی لە بواری پتر بوونی ناهاوسەنگیی ئابووری و كۆمەڵایەتی لەنێوان هەردوو بەشەكەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای ئەڵمانیا تووشی ئەڵمانیای یەكگرتوو هات، بەڵام هێشتا سیئۆل پێیوایە مۆدێلی یەكێتی و نەتەوەیی ئەڵمانیا بەهەموو لایەنە ئیجابی و سلبیەكانییەوە هی ئەوەیە، كە تیمی تایبەتی بۆ تەرخانبكرێ٠ لانی كەم كۆرییەكان فێری ئەو وانەیە بوون، كە مەسەلەكانی یەكگرتنەوە بەدەر لە خواست و ئارەزووە نەتەوەییەكان، كارێكی گەلێك دژوارە٠ تێڕوانینی شێنەیی و هەنگاوی لەسەرخۆ، بەڵام چەسپاوی گەرەكەو پێویستە لەو مەسەلەیەش بەپلەی یەكەم تایبەتمەندییەكانی دۆخی كۆریا لەبەرچاوبگیرێ٠

جار هەیە ئایدۆلۆژیا یان هەڵبژاردنی سیستمێكی سیاسیی دەبێتە خاڵی گردكەرەوە بۆ پەرتەوازەیی نەتەوەیەك و لەیەك یەكەی نیشتمانیدا كۆیاندەكاتەوە٠ ئەمە چارەنووسی گەلی ڤێتنام بوو، كە هاوكێشەكانی سەردەمی جووت جەمسەری و خەباتی زاخاودراو بە ماركسیزمێكی نەتەوەیی پرۆسەی یەكگرتنەوەی بۆ دابینكرد٠ كەچی بۆ گەلی ئەڵمانیا و گەلی كۆریا هاوكێشەكانی دوای جەنگی دووەمی جیهان زیانی پێ گەیاندن٠ لەواقیعدا وڵاتی دابەشكراوی هەردوو گەلی ئەڵمانیاو نیمچەدورگەی كۆریا لە سەربازگەیەكی دابەشكراوی نێوان هەردوو جەمسەری ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات دەچوون، زیاتر لەوەی وڵاتێك بن بۆ بەشێك لە نەتەوەكە، كە ویستبێتی خاوەنی خەیارێكی سیاسیی جیا لە بەشەكەی تر بێت و كۆششی بۆ

ئەوەش کردبێ بەشەکەی تر ڕاپێچی خەیارە سیاسیەکەی خۆی بکات. ئەڵمانیای سزادراو بە گوناهەکانی نازیزم، وەکو تیکەیەك دوو لەتکراو بەشە ڕۆژهەڵاتەکەی دەرخواردی ژەمێکی جەمسەری کۆمۆنیزم کراو بەشە ڕۆژئاواییەکەشی لەژێر چاودێریی جەمسەری سەرمایەداریدا مایەوە. نیمچەدورگەی کۆریاش وەبەر نەفرەتی دووجەمسەری کەوتووەو شەڕی کۆریای ساڵانی پەنجاکانیش خەریکبوو شەڕێکی جیهانی دیکەی بەدواوەبێ.

لەم ماوە درێژەی دابڕاندا، ئەڵمانەکان توانیان لە ڕێگەی کۆمەڵێك ڕێککەوتننامەی جیاجیاوە پەتی پەیوەندی و وێکگەیشتن لەنێوان هەردوو بەشەکەی وڵات بپارێزن. هەرچی کۆرییەکانیشن، ئەوا سەرەڕای لەئارادانەبوونی دیواری لە چەشنی دیواری بەرلین، بەهۆی گۆشەگیری دەسەڵات لە بەشی باکوور، نەیانتوانی دەرفەتێك بۆ هاموشۆکردن و تێرکردنی هەستی نەتەوایەتی بڕەخسێنن. لەکاتێکدا ڕووداوی ڕووخانی دیواری بەرلین پەلەی لە پرۆسەی یەکگرتنەوەی ئەڵمانیا کرد، سیئۆل دەیەوێ بەکاوەخۆ هەنگاو بۆ ئەو ئەرکە بهاوێ. لەهەموو دۆخێکیشدا دەبێ ئامادەسازی بۆ کۆمەڵێك باج و قوربانیدان بنوێنێ.

سەرەڕای زیانی دابڕاوی نەتەوەیی بۆ کۆرییەکان، بەڵام بە حوکمی ئەوەی هەردوو

یەکگرتنەوە، ڕەهەندی مرۆیشی هەیە. بەشێك لە خێزانە دابڕاواکانی نێوان هەردوو بەش دوای پەنجا ساڵ ڕێگە بە یەکتربینیان درا

بەشەکەی کۆریا لە هێڵی ڕووبەڕووبوونەوەی نێوان هەردوو جەمسەرەکەی دونیادا بوون، ئەوا هەریەکەیان بەڕێگای خۆی تا ماوەیەکی درەنگ گەشەکردن و پێشکەوتنێکی باشی بەخۆوەبینی. کۆریای باشوور لە چاو وڵاتانی دیکەی ئاسیا خەریکە دەچێتە خانەی وڵاتە سەنعەتییەکانەوە. بۆ نموونە، لەکاتێکدا پیشەسازی دروستکردنی کەشتی پشتی بە پسپۆڕی کۆمپانیا ئەمەریکایی و بەریتانیاییەکان دەبەست، ئێستا کۆریای باشوور ڕکابەرییەکی سەرخست لەگەڵ ئەو وڵاتانە دەکاو کۆمپانیایەکی وەکو سیۆنگ لە فراوانیی بازارو قەوارەی وەبەرهێنانەکانی، هەردوو کۆمپانیای سۆنیی ژاپۆنی و ئی سی ئیی بەریتانیایی بۆرداوە. ئەگەرچی کۆریای باکور ئێستا سەبارەت بەنەمانی جەمسەری ڕۆژهەڵات ئەو گرنگییەی جارانی لەدەستداوە. بەڵام لەچاو ئەو وڵاتانەی پەیڕەوەی لە ناوەندێتی ئابووری دەکەن، خاوەن توانای ئابووریی خۆیەتی، بەڕادەیەك کە تۆژەران پێشبینیی ئەوەیان کردووە، ئەگەر کۆریای

یەکگرتوو ببێتە واقیعێکی بەرجەستە، ئەو وەختە وڵاتی یەکگرتوو دەتوانێ کەڵك لە هێزی مرۆیی و دەستی کاری هەزاران و مەشقپێکراوی باکوور و هەروەها کانزا فلزییەکان و ئەو کانزایانەی باشوور لێی بێبەشکراوە، وەربگرێ.

دیمەنێکی سنووربڕ

لە ڕووی ئابوورییەوە تەگەرەیەکی زۆر پێش بەپرۆسەکە دەگرێ. ئاستی گەشەسەندن لە باشووردا لەگەڵ باکوور بەراووردناکرێ. بۆ نموونە، تێکڕای داهاتی تاکەکەس لە باشووردا پێنج ئەوەندەی تێکڕای داهاتی تاکەکەسە لە باکوور، هەرچەندە ئاماژەش بۆ ئەوە دەکرێ کە وڵاتێکی (70) ملیۆن کەسی (کە دانیشتوانی کۆریای یەکگرتوو پێکدێنن) دەتوانێ توانا سروشتییەکانی باکوور، چ لە ڕوی توانا مرۆییەکان و چ لە ڕوی کەرەستەی خاوەوە لەگەڵ توانا پیشەسازییەکانی باشوور تێکەڵبکاو بەشێك لەو ئاستەنگییە چارەسەربکات کە دەشێ ببێتە ڕێی پرۆسەکە، بەڵام لەدوا ئاکامدا هەردەبێ باشوور بەدەنگ کێشەکانی باکوورەوە بێ و بیر لە چارەسەرکردنیان بکاتەوە. باشوورییەکان درك بەو ڕاستییە دەکەن، کە ئەڵمانیایەکی تر لە نیمچەدورگەی کۆریا سەرهەڵناداتەوە، بەڵام دەشزانن کە درەنگ یان زوو هەر گۆڕانێکی سیاسیی لە بیونگ یانگ ڕوبدات، ئەوا بە ملیۆنان کەس لە خەڵکی باکوور ڕوو لە بەشەکەی دیکەی وڵات دەکەن و تەنگژەیەکی ئابووری و کۆمەڵایەتیش لەگەڵ خۆیان ڕاپێچدەکەن. ئەو گۆڕانە سیاسییەش وا دەخوازێ، ئەوان پێشوەخت خەم لە ئایندەی یەکگرتنەوەکە بخۆن و تەگبیرێکی بۆ بکەن.

بەپێی مەزندەیەك، کە هلمۆت شمیدەتی کۆنە ڕاوێژکاری ئەڵمانیا کردوویەتی، دەبێ لە دۆخی سیناریۆیەکی بەپەلەی یەکگرتنەوەدا باشوور بۆ ماوەی (10) ساڵ 8٪ی بەرهەمی ساڵانەی خۆی بۆ بووژاندنەوەی باکوور تەرخانبکات. بەگەشتیش بە گەیشتن بەئاستێکی هاوسەنگی باری گوزەران لەنێوان هەردوو بەشدا پێویستی بە (30)ساڵ هەیە. لە دۆخی سیناریۆی بەکاوەخۆی یەکگرتنەوەشدا، پرۆسەکە وا دەخوازێ کە باشوور ئامادەباشی بۆ پێشهاتی لەبابەت ئەوە بنوێنێ، کە یەکگرتنەوە بەهۆی زۆری دەستی کارەوە پێویستی بە زیادکردنی خەرجی حکومەت دەبێ. لە هەردوو سیناریۆکەشدا دەبێ سیئۆل لە ماوەی قۆناغی پەڕینەوەدا نرخی گۆڕینەوەی هەردوو دراوی وڵات دابنێ، نەك یەکسانیان بکات. ئەم نرخدانانەش ڕێگا بۆ هاوسەنگییەکی بەردەوام و سەرئەنجام بۆ ڕێکخستنەوەی هەردوو دراو خۆشدەکات.

ئەم دۆخە ئـــابوورییە چەنـــدین کێـــشەی کۆمەڵایەتیـــشی بەدواوەیە. لەلایەك لە دوای یەکگرتنەوە ڕەوی ئێجگار زۆری خەڵکی باکوور بۆ باشـوور، بەمەبەسـتی گەڕان بەدوای کـارو ژیانی خۆش گوزەرانیدا، پاڵەپەستۆیەك بـۆ باشـوورییەکان دروسـتدەکات و دەیانخـاتە بەردەم مەترسیی بێکارییەوە، بەچەشنێك کە ڕەنگ بێت خواستی نەتەوەیی ئاوەژووبێتەوەو مەسەلەی یەکگـرتنەوە ئەو درەوشـانەوەی جـارانی لەلای خەڵکـی باشـوور نەمێنـێ، چـونکە قورسـایی یەکگرتنەوە دەکەوێتە سـەر شـانی ئەوان. پێویـستە سـیئۆل بە هێمنـی و لەسـەرخۆ کـاری گواستنەوەی سیستمی ئـابووری مەرکەزی بـۆ ئـابوورییەکی ئـازاد ئەنجامبـداو تـا وەختێکـی درێژخایەنیش خۆی لە بەتایبەتیکردنی دەزگـا ئابوورییەکـانی دەوڵەت بپـارێزێ، چـونکە ئەمە ئاکامێکی کۆمەڵایەتی و ئـابووری نادیـاری دەبێـت. لەڕاستیـشدا تـوێژو ناوەنـدەکانی خـاوەن بەرژەوەندی لە باکووردا، وێڕای ئەوەی کە دەسـتکورتدەبن، بەڵام وا چـاوەڕوان نـاکرێ هەروا بەئاسانی دەستبەرداری ئەو ئیمتیازاتانە بن، کە پێکهاتەی دەوڵەتی تۆتالیتار (شمولی) لەباکوور بۆی دابینکردون.

بەڵام ئەو تەگەرە ئابووری و کۆمەڵایەتیانەی لە مەسەلەی یەکگـرتنەوەکە دەکەونەوە، لەباری ئێستادا ڕۆڵێکی لاوەکی دەگێڕن و ڕەنگبێ لەدوای بڕیاردانی یەکگـرتنەوە بچـنە ناو کارنامە. هەرچەندە توێژەرەوەو سـەنتەرەکانی لێکـۆڵینەوەو ناوەنـدە ئەکادیمییەکـانی کۆریای باشوور هەر لەئێستاوە سەرقاڵی پێشگرتنن لە تەشـەنەکردنی ئاکـامە ئـابووری و کۆمەڵایەتییە خراپەکانی پرۆسەکە. بەڵام لەئاستی پێشهاتە سیاسییەکاندا هەڵوەستەیەکی زۆر پێویستە. کۆریای باشوور هەر لە زووەوە توانیبـووی ئەو نەخـشەیە جێبەجێبکـا کە ئەمریکا پێی سپاردبوو و لە ڕێگای گرێدانی چارەنووسی خۆی بە ڕۆژئاواوە ئـابوورییەکی بەهێزی بۆ خۆی بەچەنگهێناو لەباری سیاسیشەوە پەیڕەویی لە ئازادی و دیموکراسـی کـرد. هەرچەنـدە بەرتەسـککردنەوەی بـواری دیمـوکراتی لە هەشـتاکاندا، کە تێیـدا جەنەڕاڵەکان بەخوێن ڕاپەڕینـەکەی پایتەختیـان سـەرکوتکرد، کـارێکی خراپـی لەسـەر ناوبانگگی کۆریای باشوور بەجێهێشت، بەڵام کیم یانگ سام پێیوایە کە لەم هەلـومەرجە تازەیەداو لەکاتێدا کۆریای باشوورو دۆستەکانی لە ڕۆژئاوا بەهـۆی نەمـانی هەڕەشـەکانی سۆڤێت و چین پێویستیان بە حوکمی سەربازی نەماوە، دەشێ وڵاتێکی پێـشکەوتوو لە ڕوی ئابوورییەوەو جێگیرو ئارام لە ڕوی سیاسییەوە مۆدێلێکی بـاش پێـشکەشبکات، کە نەك هەر گرەو لەسەر هاتنە ناوەوەی باکوور بکات، بەڵکـو دەتـوانێ خولیـای پتەوبـوونی پەیوەندی بازرگـانی و ئـابووریی نێـوان وڵاتـانی باشـووری ڕۆژهەڵاتـی ئاسـیاو ئاسـیای ناوەڕاستیش بێ.

دۆخی ئابوری و گوزەرانی دانیشتوان،تەگەرەیەکن لەبەردەم یەکگرتندا

بەڵام لە کۆریای باکووردا کێشەی ڕژێمە سیاسییەکە ئاڵۆزترە· لەوێ سیاسەتی لاتەریکبوونی بیونگ یانگ لە هەموو جیهان و سیستمی تۆتالیتار بواری هەموو هەناسەدانێکی ئازادیی ئاودیوکردووە·

ئاشکرایە کە ئەمرۆ وەکو ڕەنگدانەوەی گۆڕانکارییەکانی جیهان فاکتەرە دەرەکییەکان تا سەردەمێکی نادیار بڕیاردەری چارەنووسی سیاسیی وڵاتانن، بەتایبەتی ئەو وڵاتانەی وەبەر هێڵی ستراتیجی سیاسەتی ئەمریکا کەوتوون، لەوانەش نیمچەدورگەی کۆریا· باشوورییەکان، بەوەی کە دۆستێکی ئەمریکان و تۆخمێکی هەڵسوڕاوی ئابووری ناوچەکەن، لە هەموو حاڵێکدا یەکگرتنەوەکە بەقازانجیان تەواودەبێ· لەکاتێکدا تا ساڵانێکی دوورودرێژ باکوورییەکان بەنیازبوون لە ڕێگەی "شەڕی ڕزگاریی نیشتمانییەوە" باشووری وڵات ڕزگاربکەن، ئەمڕۆ بیرۆکەی یەکگرتنەوە وەکو کارتی گوشارێك وایە بەدەست نەیارانی باکوورەوە· هەربۆیەش لەهەر ڕێککەوتنێکی نێوان هەردوو کۆریا یان هەر ڕێکەوتنێکی نێوان ئەمریکاو کۆریای باکووردا، بیونگ یانگ تەئکیدی لەسەر سەروەریی خاکی هەردوو بەشەکەی کۆریای دەکردەوە· ئەگەرچی مەرگی کیم ئیل سۆنگ و مۆرکردنی ڕێککەوتنی ژنێڤ **(21**ی تشرینی یەکەمی **1994)** لەنێوان واشنتۆن- بیونگ یانگ کە بە سەرکەوتنێکی ئەمریکایی لەقەڵەمدرا، ئومێدی یەکگرتنەوەکەی نزیکترکرد، بەڵام هێشتا باشوورو تێکڕای نەیارانی ڕژێمی تۆتالیتاری باکوور پێیانوایە تا ئەو وەختەی لە قەیرانی ئەتۆمیدا بیونگ یانگ بواری مانۆڕی سیاسیی لەبەردەمدا مابێ، ئەوا ئاخاوتن لەسەر وەدی هاتنی یەکگرتنەوەکە ئەستەمە·

لەگەڵ ئەوەشدا وەبەرهێنەران و بازرگانان چاوەڕێی ئەوەیان نەکرد بزانن هاوکێشە سیاسییە ئیقلیمی و نێودەوڵەتەکییەکان کەی بواری خۆشکردنەوەی نێوان سیئۆل و بیونگ یانگ دەدەن· لەکاتێکدا سیاسەتمەداران و دیبلۆماتەکانی باشوور سەرگەرمی بەدەستهێنانی دەستخۆشی ئەمریکا و چین و ڕوسیاو ژاپۆن و تێکڕای وڵاتانی دراوسێن بۆ یەکگرتنەوەکەو هەرە توندڕۆکانیان پێیانوایە کە ڕێککەوتنی ژنێڤ **(21**ی تشرینی یەکەمی **1994)** هەناسەیەکی

ژیان وەبەر حکومەتی بیونگ یانگ دەکا، ئا لەو کـاتەداو بگـرە لە سـاڵی **1988**یـشەوە گەورە وەبەرهێنەران خەریکی پتەوکردنی پەیوەندیی بازرگانی و وەبەرهێنانی هاوبەشـن، بەتـایبەتی، کە باشوورییەکان لە ڕێگەی هۆنگ کۆنگەوە زێڕو ماسی و کحول لە باکوورییەکـان دەکـڕن و قەبارەی ئاڵوگۆڕی ساڵانەی نێوان هەردوولاش گەیشتۆتە **200** ملیۆن دۆلار٠

گۆڤاری سیاسەتی دەولی: ژ: **3** ساڵی **4** – تشرینی یەکەمی **1995**

(چین – ئەمریکا)

لەنێوان پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ و بەرژەوەندیی بازرگانیدا

تیبت لەسایەی چەوساندنەوەدا

ماوەیەك بەر لەئێستا چاودێرانی سیاسەتی ئەمریکا، ئەو گۆڕانکارییە ئیجابیانەیان تێبینیکرد کە خەریکە لە پەیوەندیی نێوان (پەکین – واشنتۆن) دێتەکایەوە، ئەوان ئەو گۆڕانەیان بە دەرئەنجامی ئەو هەوڵ و کۆششانە لەقەڵەمدا کە سەرۆك (کلنتۆن) لە بواری خاوکردنەوەی گرژی و ئاڵۆزی لە پەیوەندیەکانی هەردوولا، ئەنجامیدابوو. بەریکەوت بێ یان وەکو سیمایەکی تایبەتی سەرۆك کلنتۆن، ئەو پەیوەندییە لە دوای هاتنە سەرکارییەوە پێشکەوتنێکی بەرچاوی بەخۆوەبینیوە.

سەرەتای گرژییەکان دەگەڕێتەوە بۆ تەقەلاکردنی چین، کە دەیویست و ئێستاش دەیەوێ ببێتە جەمسەرێك، کە شوێنی جەمسەری سۆڤێتی بگرێتەوەو گۆڕەپانەکەش هەروا بۆ ئەمریکا چۆڵ نەکرێت. لەم پێناوەدا ئەو وڵاتە بەخۆنوێکردنەوەو پتەوکردنی ئابوورییەکەیی و گرتنەبەری ڕێگای وڵاکردنی دەرگاکان بە شێنەیی و لەسەرخۆ، ئینجاش بەگرتنەخۆی هەموو ئەو هێزو دەوڵەتانەی وەکو ناوەندێکی نامۆ بە سیستمی جیهانی نوێ ماوەنەتەوەو ئێستا لەلایەن ئەمریکاوە بەوڵاتانی یاخیبوو ناوزەددەکرێن.

دیارە پەرەسەندنی ئاڵۆزیی نێوان ئەمریکاو هەریەك لەو وڵاتانەش کەم تا زۆر پەیوەندییەکانی (پەکین- واشنتۆن) ئاڵۆزی بە خۆوە دەبینی. ڕەخنەیەك کە چین لە ئەمریکای

تیان مین گۆڕەپانە ناسراوەکە و ڕووداوە ناسراوترەکە

دەگرێ ئەوەبوو، کە (ئەمریکا) دەیەوێ سەروەری چین و وڵاتانی هاوپەیمانی پێشێڵ بکاو دەست لە کاروباری ناوخۆیان وەربدا٠ ترۆپکی ئەو ڕەخنەیەش لە کۆنگرەی مافی مرۆڤ بوو لە ڤییەنا، کاتێك چین و هاوپەیمانەکانی هەڵوێستیان یەکخست و سەبارەت بە مافەکانی مرۆڤ پێناسەیەکی تایبەت بە خۆیانیان خستەڕوو٠ لە بەرامبەر ئەوەشدا، ئەمریکا هەمیشە ڕەخنەی ئەوەی لە چین گرتووە، کە مافی مرۆڤ و ئازادییە سیاسییەکان پێشێلدەکاو نەتەوەکانی وەکو (تبت) سەرکوتدەکا٠ لەم بوارەشدا هەمیشە سەرکوتکردنی خۆپیشاندانی خوێندکارانی گۆڕەپانی (تیان مین) بەنموونە دێننەوە یاد٠

بەڵام، هەر وەکو ئاماژەی بۆ کرا، لەسەردەمی سەرۆك (کلنتۆن)دا ئەو گۆڕانە چۆنایەتییە هاتەدی ئەو لە کۆبوونەوەی (سیاتل) بۆ وڵاتانی ئاسیای کەنار ئۆقیانووسی ئارام تەئکیدی لەسەر ئەوە کردووە، کە پێویستە بازاڕەکانی چین لەوە کراوەتربن لەبەردەم شمەکە ئەمریکییەکاندا، ئینجاش دەستپێشخەرییەکی لە بواری ئابووریدا نواند بەوەی کە دۆخی (وڵاتانی لەپێشداهاتوو لە ڕووی بازرگانییەوە) بۆ چین دووپاتکردەوە، هەموو ئەمانە زەمینەخۆشکەربوون بۆ ئەوەی چین لەبەرامبەر ئەوەدا هەوڵی ئەوە بدات هەوڵێکی ئیجابیانە لە کێشەی نیمچەدورگەی کۆریادا ببینێ و هەوڵێك کە خۆی لە هێورکردنەوەی دۆخەکەدا دەبینێتەوەو ئەنجامدانی لەتوانای ئەمریکادا نەبوو، جێبەجێبکات٠

ئێستا وا پێدەچێ کە ئەو گۆڕانە ئیجابییە تا ماوەیەکی تریش درێژەبکێشێ، هیچ نەبێ لە بواری ئابووریدا، چونکە هەروەکو سەرۆك (کلنتۆن) لە وتارێکیدا ئاماژەی بۆ کرد، پەیوەندی بازرگانی لەگەڵ چیندا مەسەلەی بەرژەوەندییەو مەسەلەی مافەکانی مرۆڤیش کێشەیەکی سیاسییە!!

کوردستانی نوێ: ژ:**716** یەکشەممە **1994/6/26**

لە پەراوێزی سەردانەکەی کلنتۆن دا

لێک نزیکبوونەوەی چین و.... جیهان

چین و ئەمریکا: دوو ئاڕاستەی لێك جیا

سەردانی ئێستای کلنتۆن بۆ چین و ئەو بایەخپێدانە ئیعلامییەی بە نسیبی بووە، جارێکی تر بابەتی مامەڵەکردنی واشنتۆنی لەگەڵ ئەو هێزانە هێنایە پێش کە لە سەرێکەوە ڕەخنەیان لە سیاسەتەکانی هەیەو لە سەرێکی دیکەشەوە لە بەر هۆکاری سیاسی، ئابووری، جیۆپۆلیتێکی ناتوانن توندبن لەگەڵیاندا، یان بایکۆتی هەمەچەشنیان بخەنەسەرو بیگەیەننە ئاستی دابڕان٠ چین و مامەڵەکردنی واشنتۆن لەگەڵیدا

نموونەیەکی هەرە زیندووی میزاجی ئەمریکییە لە بەرەنگاربوونەوەی ئەو سیاسەتانەی لای وان پەسەندنییەو جێگای سەرزەنشتن٠ میزاجی ئەمریکی لەنێوان پرنسیپە گشتییەکانی ئەمریکای لەسەر دامەزرا و بەرژەوەندییە سازشهەڵنەگرەکانی ئەو وڵاتەدا گیری خواردووە٠ ئەو هاوکێشەیەی کیسنجەر لە کتێبی دیبلۆماسیدا بەدرێژایی چەندین لاپەڕە داکۆکی لێ کردو چینی وەك زیندووترین نموونەی خۆگونجاندنی ئەمریکا لەگەڵ پرنسیپە ئەخلاقییەکانی لەلایەك و بەرژەوەندییە

مادییەکانی لەلایەکی ترەوە، هێنایەوە، بێ ئەوەی بتوانێت باوەڕ بەخـوێنەر بێنێـت، بەڵام بــاوەڕ پێنەهێنــانی ئەوی بەرامــبەر شــتێکەو ئەو ئاکامــانەی واشــنتۆن لەو سیاسەتی خۆگونجاندنەوە بەدەستیدێنێت شتێکی ترە٠

مەسەلەی چارەسەرکردنی ئەو هاوکێشەیەش لای ئەمریکییەکان زیاتر پەیوەندیی بەو ڕەفتارە سیاسییەوە هەیە، کە ئەوان لە هەلومەرجێکی وادا ڕەچاویـدەکەن، واتـا ڕەفتــاری سیاســیی لەگەڵ لایەنێکــدا کە ئەوان بــایەخی پــێ دەدەن، کەچــی ئەو پێچەوانەی پرنسیپە سیاسییەکانی واشنتۆن هەڵسوکەوت دەنوێنێ٠ لەحاڵەتی چیندا ئەمریکا گرنگییەکی ستراتیژی بەو وڵاتە دەدا، هەر تەنها لە بواری ئابووریدا ســاڵانە ئیمتیازی وڵاتانی لە پێشداهاتوو لەبواری بازرگانیدا بۆ چین نوێـدەکرێتەوەو پتـر لە تۆڕێکی پەیوەندی هاوکــاری لەنێـوان هەردوولا دروســتبووە٠ لەلایەکــی دیکەشــەوە

نەخبی ڕێککەوتن

چین یەکێکە لەو وڵاتانەی تۆماری لە پێشێلکردنی مافی مرۆڤدا مایەی سەرزەنـشتە٠ لە دەمی خۆیدا، ساڵی **1993**، پەکین لە کۆنگرەی جیهانی بـۆ مـافی مـرۆڤ، کە لە ڤییەنا گرێدرا، داوایکرد لە پێوەرەکانی تایبەت بە مـافی مـرۆڤ و دیموکراسـییەتدا، تایبەتمەنـدی کەلتـووری و کـۆمەڵایەتی وڵاتـانی ڕۆژهەڵاتـی لە چەشـنی چـین ڕەچاوبکرێت٠ ئەم هەڵوێستە پاش نزیکەی پێنج ساڵ لە ڕووداوی گۆڕەپانی تیانمین هات، کە تێیدا زنجیری دەبابەکان داخوازییە لیبراڵییەکانی خوێندکارانیان هاڕی٠

لەنێـوان ئەو دوو حـاڵەتەدا واشـنتۆن وا هەڵـسوکەوتدەکات، کە ئەو دەتـوانێ لە ڕێـگەی گوشـاری سیاسـییەوە، چینییەکـان ناچاربکـات ڕیفـۆرمی سیاسـیی ئەتـۆ ئەنجامبدەن، کە هاوشانی پەرەسەندنی ئابووری و پتربوونی وەبەرهێنانی بیانی بێـت لە سەرتاسەری ئیمبراتۆرییەتی سووردا٠ ڕوانینی ئیدارەی کلنتـۆن و پـێش ئەویـش ئیـدارەی بـۆش بەو شـێوەیەیە، کە گوشـاری ئیجـابی دەتوانێـت چـین ڕاکێـشێتە مەیدانی ململانییەکی شێنەیییەوە، لەپێناوی چۆڵکردنی پێگەکـانی سـەرکوتگەری و خەفەقـانی فەزای سیاسـیی٠ ئەم ڕوانیـنە ئەو کـاتە پتەوتربـوو، کە گوشـارەکان لە مەسەلەی گەڕانەوەی هۆنگ کۆنگ بۆ ژێر سایەی چیندا کاری خۆیان کردو چەنـد بەڵێنێکی چینی لێکەوتەوە، سەبارەت بەڕێزلێنـانی ئیـرادەی هۆنـگ کۆنگییەکـان و دەستێوەرنەدان لە شێوە حوکمی ئێستاو ڕەچاوکردنی تایبەتمەندییە سیاسـییەکانی دورگەکە٠

ئێـــستاشی پێوەبێـــت، واشـــنتۆن وایـــدەبینێ کە سیاســـەتی ڕاســـتکردنەوەی چەوتییەکانی چـین بە بـایکۆت و لێکـدابڕان نابێـت، بەڵکـو بەوە دەبێـت ئەو وڵاتە هانبدرێت تا ڕێز لە مافەکانی مـرۆڤ و ئـازادی دەربـڕین و خۆڕێکخـستن بگرێـت٠ ئەمەش پێچەوانەی ئەو هەڵوێستەی واشنتۆنە، کە دەربارەی وڵاتێکی وەکـو عێـراق هەیەتی، سەبارەت بەوەی لای ئەوان هیچ ئومێدێك بە چاککردنەوەی سیاسەتەکانی بەغدا نەماوە٠

جـا لە گەرمەی سـەردانەکەی کلنتۆنـدا گەلێـك کەس داوایـانکرد ئیـدارەکەی بەرامــبەر بە چەوتییەکــانی پەکــین تونــدتربێت، ئەوانەش کەم نەبــوون کە داوای کـــرانەوەی زیاتریـــان دەکـــرد بەڕوی چینـــدا، بـــۆ ئەوەی هەرگیـــز دەرفەتـــی پاشگەزبوونەوەی بۆ دواوە نەبێت٠

شێوازی هەڵسوکەوتی واشنتۆن لەهەمبەر گرفتی چینـدا نمـوونەیەکی سیاسـییە دەربـارەی چـۆنیەتی ڕاکێـشانەوەی هێزێـك لە ڕێگـای چەوتیـیەوە بـۆ ڕاسـتەڕێی سیاسەتێکی دروست، ئەویـش بە پێـڕەوی دەرفەتپێـدان و هەڵڕەخـساندنەوە٠ ئەوە

پەندێکی ئەمریکییە ئەگەر لە گەڵیشی نەبین پێویستە لێی بکۆڵینەوە، چونکە لە دەڤەری ئێمەشدا ئیدارەی ئەمریکا پەیڕەوی لێ کرد. پەندەکەش هی کلنتۆنە کە دەڵێ: (ئەوەندەی بتوانین چین لە جیهان نزیکبکەینەوە، هێندەی ئەوەش جیهان ئازادی لە چین نزیکدەکاتەوە).

کوردستانی نوێ: ژمارە : **1642**، پێنجشەممە **1998/6/25**

ئەمریکا – ڤێتنام

زەمەن دەستەبەری ساڕێژبوونی زامەکان بوو!!

دوای ئاساییبوونەوەی پەیوەندییەکان، کلنتۆن لەسایەی پەیکەری هۆشی مندا

دیارترین وێنەی گوزارشت لەتراژیدیای شەڕی ڤێتنام

(داگیرکەر لە دەرگاوە دەردەچێ و لە پەنجەرەوە دێتە ژوورەوە!) ئەمە گوتەیەکی کلاسیکی سەرزەنشتئامێزەو بەو وڵاتانە دەگوترا، کە سەروەختێك سەروەری نیشتمانییان بەدەستدەهێناو پێویستبوو بۆ پتر ناوەڕۆك بەخشین بەو سەروەرییە نیشتمانییە، شێوازێکی گەشەی ئابووری و کۆمەڵایەتیی ئەوتۆ بگرنەبەر، کە سەربەخۆیی ئابووورییان بۆ دابینبکاو باشتر لە داوی ئاڵۆزکاوی ناوەندە ئابوورییە زلهێزەکان دووریانبخاتەوە٠ بەڵام ئەمانە چەمکی سەردەمانێکی پێش ئێستای سیستمی تازەی جیهانی بوون، ئەمانە چەمکی ئەو جیهانە دوو جەمسەرییە بوون، کە تێیدا ململانێی نێوان دوو زلهێز، کەم تا زۆر، بواری مانۆر پیادەکردنی بۆ وڵاتە بچووکەکان فەراهەمدەکرد٠ لەگەڵ داروخانی جەمسەری ڕۆژهەڵاتیشدا، پرۆژە نیشتمانییەکانی وڵاتانی بەناو دونیای سێ کورتیانهێناو

سنووری مێژوویی یان لەوە زیاتر بڕی نەدەکردو یەك بەیەکی وڵاتانی یاخیبوو لە شێوەی دابەشکردنی ئابووری نێودەوڵەتی، بە ناچاری گەڕانەوە کۆشی سیستمی جیهانگیری سەرمایەداری و خولێکی دیکەی پەیوەندی شڵەژاوی نێوان باکوورو باشووری ئەو ئابوورییە نێودەوڵەتییە دەستیپێکردەوە.

ئێستا ئاسایبوونەوەی پەیوەندییەکانی نێوان ڤێتنام و ئەمریکا، پاش (30) ساڵ لە دابڕانی ئابووری و بازرگانی، تەرجەمەی واقعی ئەو دەربڕینانەی سەرەوەن لەگەڵ دەرکەوتە تازەکانی دونیادا، پێویستبوو کە ڤێتنامییەکان واز لە داستانی سەروەری بەزاندنی ئەمریکا بێنن و بەرامبەر بەوەش ئەمریکییەکان بۆ دواجار (گرێی ڤێتنام) لە سایکۆلۆژییەتی خۆیاندا بسڕنەوە . زەمەن دەستەبەری ساڕێژکرنی زامەکان بوو، ژنێکی ئەمریکی، کە پێشتر مێردەکەی لە شەڕی ڤێتنامدا کوژرابوو، دەڵێت: (زەنگی جەنگ هی ڕابردووەو بزووتنەوەی مێژووش هەمیشە بۆ پێشەوەیە!).

سەرەتا نزیکبوونەوەکان هەنگاوبەهەنگاو بوون، واشنتۆن پرسیاری چارەنووسی ئەو سەرباز و فڕۆکەوانە ئەمریکیانەی دەکرد، کە لە کاتی شەڕی ڤێتنامدا بزربوون، لەسەردەمی فەرمانڕەوایی (جۆرج بۆش)دا، کە بنەما سەرەتایەکانی سیستەمی نوێی ڕاگەیاند، کۆمیتەی لێپێچینەوە لە چارەنووسی سەربازە ئەمریکییەکان ئەوەی ئاشکراکرد، کە هیچ شوێنەوارێکی ئەو سەربازو ئەفسەرانە لە ڤێتنامدا بەدیناکرێ. بۆیە پێویستبوو ئەمریکا ئەو مەرجەش فەرامۆشبکاو ڕاشکاوتر بێتە مەیدانی دانوستانەوە، ئەوەشی زیاتر نزیکبوونەوی بەگوڕترکرد، هاتنە سەر کاری سەرۆك (کلینتۆن) بوو. (کلینتۆن) ئەو کەسە بوو، کە پێشبینی ئەوەی لێ دەکرا کارە نیوەچڵییەکانی بۆش تەواوە بکاو وەرچەرخانێکی نوێ لە (تەتبیعی پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و وڵاتە یاخیبووەکانی وەکو (کۆریای باکوورو کوباو ڤێتنام و .....هتد) بێنێتە بوون. هەرواش بوو، لە (27)ی کانوونی دووەمی ئەمساڵدا لە سەردەمی ئەو سەرۆکەی لە قۆناغی خوێندکاری خۆیدا دژی شەڕی ڤێتنام بوو و بەشداریی تێدا نەکرد، بڕیاری هەڵگرتنی بایکۆتی ئابووری لەسەر (ڤێتنام) دراو ئیتر لەوە بەدواوە کۆمپانیا وەبەرهێنەرەکان و بازرگانەکان بەدڵنیاییەوە پەرەیان بە خستنەگەڕی سەرمایەی خۆیان داو داوای ڕێخۆشکردنێکی زیاتریان لە حکومەتی (کۆمۆنیستی) ڤێتنام کرد!

بەڵام لەڕاستیدا بەتەنیا دۆخی ناچاری پاش دەرکەوتە تازەکانی سیستەمی نوێ هاندەری ئەو نزیکبوونەوەیە نەبوون، پێویستییەکی خۆییش هەردوولای بۆ نزیکبوونەوە کەمەندکێشکرد. لەلایەك وڵاتێکی خاوەن ژێر بینایەکی داتەپیو، کە تێیدا وەکو پاشماوەی جەنگی حەفتاکان (4000) پردی ڕووخاو پێویستیان بە چاککردنەوە هەبێ،

ڤێتنامێك كە ناكامی ئەزموونی پەرەپێدانی سۆشیالیستانەی تێدا ئەوە بـووبێ كە ڕێـژەی داهاتی ساڵانەی تاكەكەسێك لە **(200)** دۆلار تێپەڕنەكا، ئەو وڵاتە لە دۆخی گۆشـەگیری خۆیـدا نەیـدەتوانی چیتـر لەسـەر سـەروەرییەكانی ڕابـردوو بـژی و دەسـتبەرداری ئەو ئیمتیازاتانەبێ، كە مامەڵەی بازرگانی لەگەڵ ئەمریكادا بۆی فەراهەمـدەكات، ئەو چـاوی لەوە بڕیبوو كە هیچ نەبێت ببێتە هۆنگ كۆنگێكی تر لە نـاوچەی باشـووری ڕۆژهەڵاتـی ئاسیادا٠

لەلایەكی تریشەوە ئەمریكا هەوڵی بێوچانی بـۆ ئەوە بـوو، كە هاوسـەنگییەك لەنێـوان (گرێی ڤێتنام)و ئەو دەستكەوتە ئـابوورییە ڕابگـرێ كە ئاسـاییبوونەوەی پەیوەنـدییەكان لەگەڵ ڤێتنامدا بۆ ئەوی دابینەدەكرد، ماوەیەك كار بۆ ئەوە دەكرا كە ڕای گشتی ئەمریكا ڕابردووی شەڕی ڤێتنام تێپەڕێنێ، پێش ئەوەی فەڕەنساو وڵاتانی وەكو كۆریای باشوورو چین و ژاپۆن دەستپێشخەری بكەن و لە ئەمریكا دەسترۆیشتووترین لەم وڵاتەی كە پڕە لە سامانی سروشتی و دەستی كاری هەرزان و سـازدراو و خـاوەن پێـشبینییەكی چـاك لەگەڵ دابونەریتی كاركردندا٠

ئەگەرچـی تـا ئێـستاش ئەو ئاسـاییكردنەوەی پەیوەنـدییەكان زۆری دەوێ و گەلێـك ئەگەری دێـتە پـێش و سـەربارەی ئەو ترسـەی كە لە دڵـی سەرمایەدارێكی ئەمریكی درووسـتبووە، كە دەڵـێ: (لێرە مەسەلەكان لەسـەر بنچیـنەی ڕۆژانە دەگـۆڕدرێ و بڕیارێـك دەردەكرێ و بۆ سـبەینێ پووچەڵـدەكرێتەوە)! بەڵام تـادێ وەگەڕخـستنی سـەرمایەی ئەمریكـی زۆرتردەبێ٠ بەتـایبەت كە شمەكە ئەمریكییەكان برەوێكی چاكیان لەو وڵاتەدا پەیداكردووە٠

وێنەیەكی جاران، پەیوەندییەكی ناجۆر

له گەرمەی خۆشحاڵیبوون بەو پەیوەندییە ئێستا ئەمریکا زۆر پێ لەسەر چارەنووسی ئەفسەرە ونبووەکانی خۆی دادەگرێ و سەبارەت بە ڤێتنامییەکانیش، کە وا پێدەچێ ماڵئاواییان لە ڕاسپاردەکانی هۆشی منە کردبێ، ئەوا بە دوورنازانرێ کە پابەندبوونەوەی بە بازاڕی ئابووریی نێودەوڵەتی و هەوڵی قەرزوەرگرتن لە سندووقی دراوی نێودەوڵەتی، بەرەو گۆڕانکاری سیاسیشی ببەن!

*کوردستانی نوێ ڕۆژی **1994/5/11**

فەسڵی شەشەم

وەرزی تیرۆر

کێ تاڵیبانی لە پڕێ کرد بە کوڕێ؟

تاڵیبان هەڵتۆقیوی چ هەلومەرجێکە؟

گەشەکردنی تاڵیبان و هەلـومەرجی دەرکەوتنـی وەك هێزێکـی سیاسـیی، کە ئەوانیتـر لە گۆڕەپـانی ئەفغانی ڕابماڵێ، چڕترین وێنەی داهێزرانـی گەمەی سیاســییە لە دەڤەری ئەفغانــستان و نــاوچەکەدا• هەروا ئەو گەشەکردنەی تاڵیبان مـۆرکی ئیمتیـازی نەریتێکی دێرینی سیاسـەتێکی کلاسـیکی پێـوەیە، کە لەوەتەی سیاسەت سیاسـەتە لەئاسـتی کەس و گـروپ و دەوڵەتانـدا پەیـڕەوی لـێ کـراوە• مەبەسـت لێـرەدا نەریتـی دەسـت لە پـشتدان و ڕەپێشخستنی کەسان و هێزەگەلێکن، کە بەخۆیان چ نەبوون و چ نین لە هاوکێـشەی فـلانە ململانێـی سیاسـیی و فیـسارە ڕەوش یـان زیـاتر بـۆ دەگـگەدان لە هێـزو ناوەنـدی تـر کە لەهەمبەردا ڕکابەرو نەیارن، دەست لە پشتیان دەدرێت و بە سـۆندە خوێنیـان تـێ دەکـرێ، ئەگەر پێویستیشیکرد دەرمانی وزە بەخشیان دەدرێتێ• ئەگەر لێرەشدا نمـوونەی ئەفغانـستان بەردەسترین مۆدێل بێت، ئەوا دەشێ بڵێـین هێزەکـانی پێـشتر شـەڕی نەجیبـوڵڵای پیـاوی سۆڤێتیان کرد بە سۆندە خوێن و موغەزییان پێ دەدرا، کەچی تاڵیبان بە دەرمانی وزەبەخش لە ماوەیەکی کورتدا ئەوانیدی لە کایەکە لاوازو گۆشەگیرکردو خەریکە نەشیانهێڵێ•

بەشی زۆری شیکردنەوەو لێکدانەوەکان، ئەگەر زانیارییەکانیان سەد لەسەد ورد و دروست نەبن، ئەوا تەخمینێکی گشتی دۆخەکەیان بەدروستکردووە، کە تالیبان ئەو بزوتنەوە نەناسراو و نادیارە بوو ئەوانی دی لەودیو پەردەوە هێنایـانە سـەر شـانۆی ڕووداوەکـان، تـا نەیـارو دژە سیاسییەکانی خۆیانی پێ نیگەران بکەن• بەتایبەت لەم بـوارەدا پاکـستان وەك سەردەسـتەی هاریکارانی تاڵیبان ناوی دەهات، لەپاڵ پشتگیرییەکی ناراسـتەوخۆ، بەڵام کـاریگەر و گەورەی ئەمریکا، کە لە ڕێگای پاکستانەوە لەبەر پتر لە هۆکارێـك دنەی تاڵیبـانی داو پـشتگیریی لـێ کرد• هەندێك هۆکارەکان بـۆ ئەوە دەگێـڕنەوە، کە ئەمریکـا بەپـشتگیریکردنی فەقێکـانی مەلا عومەر دەیویست پێگەیەکی ناوچەیی خۆی بگێرێتەوە و پتەویبکات، لە ناوچەیەکی گرنـگ و

ستراتیجییدا، کەوا دەهاتە پێشچاو لەبەردەم ئێراندا لەدەستیدابێت، بەتایبەتی کە ئۆپۆزسیۆنی باشووری ئێستاو حکومەتی پێشووی وڵات لە ئێران نزیکتربوو تا ئەمریکا. هەندێکی دیکەش هۆکارەکە بۆ ئەوە دگێڕنەوە، تاڵیبان بەو توندڕۆی و شەقاوەیەتیەی خۆی نموونەیەکی دزێو لەسەر ئیسلام پێشکەشدەکات، بەمەش گوایە قسەی نەیارانی ئیسلامی سیاسیی سواردەبێت و مەرامەکانیان لەو میانەدا دێتەدی. بەهەرحاڵ هۆکارەکانی گلەیی و تێبینییەکانی ئەمریکایەکان لەسەر ئەفغانستان هەرچییەك بن، لەگەڵ پاکستان هەردووکیان پێکەوە وایانکرد تاڵیبان بێتە مەیدان و هەردوولاش لەپێناو ئیحتواکردن و لەکایە وەدەرنانی هێزەکانی دی پاڵپشتی تالیبان بن و ئافەرینی لێ بکەن. لە هەلومەرجێکی وەك هی ئەفغانستان، کە هێزە سیاسییەکانی، حزبەکانی نەتەوە و ڕەگەزەکانی دانویان پێکەوە ناکوڵێ و لەو شێوە ئیدارەدانەی وڵاتدا لەگەڵ یەکتریدا هەڵناکەن، ئاسانە کە هێزی لابەلاو فاکتەری لابەلاو لەناکاوڕا دەربکەون و پشکێك لە هەلومەرجەکە بۆ خۆیان هەڵبپچڕن، بەڵام ئەو هێز و فاکتەرە لابەلایانە لە پشکێکی کەمیش تێدەپەڕن و دەستکەوتی زیاتر وەدەستدێنن. کاتێك هێزدار و هەڵسوڕاوە دەستڕۆیشتووەکان دەستیانبگرن و ڕێگای قەبەبوون و قەڵەوبوونیان لەبەردەمدا تەختبکەن. دروستە خۆی لە ئاکامی داوەشینی توانای پێکهێنەرانی هەر ململانێیەك هێزی دی هەوڵدەدەن بازدەنە نێو گۆڕەپانی یاریکردنەوە، بەڵام کە لایەنەکان ناکۆکییەکانیان هێندە توندبێت، شتێکی تێدا نەهێڵنەوە، ئەوا لەسەر یەکتری و لە دژی یەکتری ناڕاستەوخۆ هێزی تر هاندەدەن و گەشەی پێ دەدەن، بەتایبەت ئەگەر ئەو هێزە پاڵپشتی دەرەکیشی هەبێت. بەمجۆرە لە ڕەوشی ئەفغانستاندا، تالیبان لە هەمووانی وەرگرت بۆ چوونە پێش و لە سەرکەوتنیشدا لە پشکی هەمووانی خواردو بردی. لەڕاستیدا نموونەی پاڵپشتیکردنی هێزێك لەلایەن هێزەکانی ناوخۆ بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆو هێزەکانی دەرەوە بەڕاستەوخۆیی، لە چەندین نموونەی ئوسوڵییدا مەترسییەکانی خۆی نیشاندا و دەرخست. بەتایبەتی ئەگەر خەسلەتێکی دیکەی گەمەی سیاسیمان لەبەرچاو بێت، ئەویش ئەوەیە ئەو کاتەی هێزێك دێتە مەیدانی کارکردنەوە، ئەگەرچی هاوپەیمانێتی دەکاو دەچێتە واری سەنگەربەندی لەگەڵ هەندێك هێزدا، بەڵام خۆ سەرئەنجام ئەوهێزە بۆ خۆی سیاسەت دەکا و بۆخۆشی دەستکەوت دەخوازێ.

لەبەرئەوە کە هێزێکی دەرەکی لە ئاڕاستە و سیاسەتەکانیدا جیاوازبێت دەگەڵ هێزێکی بچووکی نێوخۆیی وڵاتێك، کەچی لەبەر سیاسەت و بەرژەوەندی پشگیری ئەمی دوایی بکات، ئەوا دەبێت دەرکەوتە چەند سەرییەکانی پشگیرییەکانی خۆی قبووڵبکاو حازراتی بۆ بنوێنێ. دەرکەوتەکانی وەك ئەوەی هێزی بچووکیش لەگەڵ گەورەبوونیدا خواستەکانی زۆرتردەبن و تەماعی زیاتر لە هەلومەرجەکە دەکات. ئەگەر لە ئاڕاستە و بیرکردنەوەشدا جیاوازبێت لەگەڵ

لایەنی پشگیریکار ،ئەوا بە زووی مەیلی"سیاسەتی سەربەخۆ" و "بۆ خـۆ سیاسـەتکردن" پـاڵی پێوە دەنــێ خـۆی ڕاپـسکێنێ و لە دوای گەشـەکردن و گەورەبـوونی لە مەیـدانی ململانێـی سیاسیداو پێ‌بەپێی ئەو گەشەکردنە هەوڵدەدا لە پشتگیریکارانی پێـشوو بێمـنەت بێـت یـان سەرچاوەکانی پشتگیری زۆرتر و هەمەجۆرتر بکـات، تـا دەسـتی لە مەیـدانەکەدا والاتربێـت، سەیرە کە نەریتی سیاسی لە دونیا و لای زلهێزەکانیش بەتایبەتی، نەگەیـشتبێتە ئەو پەنـدو عیبرەتەی کە، دەڵێ کارتەکانی یاری سیاسی چەند دەستەمۆ و مـاڵی بـن، سـەرەنجام ئەوانە کارتی ڕۆحـلەبەرن و لە هەر دەرفەتێکـدا- ئەگەر بۆیـان بلـوێ- هەوڵ بـۆ خۆیـان دەدەن و سیاسـەت بـۆ خۆیـان دەکەن. ئەم خەسـڵەتە بە شـێوەیەکی هەرە تـایبەتی لە تاڵیبانـدا بەرجەسـتەیە، وەك هێزێکـی ئوسـولی کە دیـد و ڕوانینەکـانی تەواو لە هـی پـشگیریکارانی جیاوازە. لەبەرئەوە لەگەڵ گەشەکردنی تاڵیباندا مەلا عومەرو فەقێکانی ئەوانیش دەسـتیانداوە سیاسەتکردن بۆ خۆیان. کارمـان بەوە نیـیە کە ئەو سیاسـەتانە چەنـد دواکەوتـووەو مـایەی شەرمەزارییە بۆ مرۆڤایەتی. مەسەلەکە لێرەدا ئەوەیە سیاسەتەکە بۆ خۆیـان لەبەرئەوە دەشـێ (خێرپێکراو) لە ڕەوشێکی تردا بەرژەوەندییەکانی تووشی پێکدادان بـن لەگەڵ پـشتگیریکاردا، هەروەك لە مـــاجەرای ملیـــاردێری تیرۆریـــست ئوســـامە بـــن لادنـــدا ئەو پێکـــدادانە لە بەرژەوەندییەکان دەرکەوتن. پێکدان لەنێوان ئەمریکا، کە پێیوایە ئوسامە بن لادن دەسـتی لە تەقاندنەوەی "ماڵەکانی" واشنتۆن لە جیهاندا هەیەو تاڵیبانەکان، کە پێشڕەوییەکانیان هانیدان هەندێك سەرپێچی لە پشتگیریکارانی بزوتنەوەکەیان بکەن، کە زیاتر ئەمریکاو پاکستانن و لەم بارەیەوە ڕایبگەیەنن ئامادەنین ئوسامەی"میوانی گەلی ئەفغان!" لە وڵات دەربکەن.

بەمجۆرە نیشانەکانی جیاوازی لەنێوان تاڵیبان و واشنتۆن دەرکەوتن ئەگەرچی لەسەرەتاوە ئەمریکا وێرای دانپیانەنانی بە حکومەتەکەی تالیبان، کەچـی لەسـەر زاری وەزیـری دەرەوەی (مادلین ئۆلبرایت) تەمـاعی دەخـستە بەر "کـابول"، کە ئەگەر بیـانەوێ شـوێنێك لە کـۆمەڵی نێودەوڵەتی بگرن، دەبێ تیرۆرو تیرۆریستان لەبـاوەش نەگـرن، بەڵام لەگەڵ سـەرکەوتنەکانی هێزەکانی تاڵیبان و پەلاماردانی ئۆردوگای ڕاهێنانی سەر بە ملیاردێری دەرکراو لە سـعودییە، ئوسامە بن لادن کە دەکەوێتە ئەفغانـستان، پێـدەچێ بەرژەوەنـدەییەکانی (واشـنتۆن-کـابول) ئیدی لەمەودوا ڕوو لە پێکـادان بـکەن. وا لە ئێـستاشەوە، سـەرەڕای بەردەوامـی پـشتگیری پاکستان لە کابول، بەڵام ئیسلام ئاباد لە لێدوانێکی لابەلا، بەڵام گرنگـدا، نیگەرانـی خـۆی لە هەڕەشە بۆ سەر سنوورەکانی وڵاتەکەی ڕاگەیانـد، وەك ئامـاژەیەك بـۆ تاڵیبـان و گەواهیـیەك لەسـەر ئەوە کە ئیتـر تاڵیبـان بۆخـۆی گەمانـدەکات و مەرج نیـیە پابەنـدی ڕێزبەسـتنی هاوپەیمانێتیەکانی پێشووی بێت.

پێش پتر لە دە ساڵ سەرۆکی وڵاتێکی عەرەبی گلەیی لە عەرەبە دراوسێکانی کرد، سەبارەت بەوەی هانی ئوسوڵیەکانی وڵاتەکەی دەدەن و پشتگیری و ئاسانکارییان پێشکەشدەکەن، ئەویش تەنها لەبەرئەوەی ناکۆکییان لەگەڵ وڵاتەکەیدا هەیە، سەرۆکی وڵاتەکە ئاماژەی پێدا بزوتنەوەی ئوسوڵی سیاسی وەك ئاگری ناو پووش وایە بەهەموولایەکدا بڵاودەبێتەوە، با ئەوانەی ناکۆکییەکیان لەگەڵماندا هەیە بێن چارەسەریبکەن، نەك دنەی ئوسوڵیەکانمان بدەن کە سەرەنجام ئاگرەکە هەموومان بە وڵاتانی دراوسێشەوە دەسوتێنێ٠

بەڵێ وایە! ئاگرەکە هەموو ڕەزەکە بە تەڕو ووشکیەوە دەسوتێنێ٠

لەبەر ئەوە خۆپارێزی باشترە لە چارەسەری ئەو هەڕەشانەی پێشتر پشتگرییان لێ کرا وزەبەخشین بەهێزە مردووەکان، کەس و گروپە بێکەڵکەکان، تەنها بۆ ئەوەی ئەوی بەرامبەر هێز، کەس و گروپەکانی توانای ئیدارەدانی ململانێ و بەڕێوەبردنی ڕەوشی سیاسییان هەیە، تێکبشکێنین، چونکە نەیارمانن، نەریتێکی سیاسی شکستخواردووە٠ ئەفسوس کە تەنانەت لە پایتەختی زلهێزە جیهانییەکەشدا، سەرەڕای نەریتی دوورودرێژ لە کردەو کاری سیاسییدا، پیادە و ئیشی پێ دەکرێت، ئەوە ڕاستە کە گەلێك، بەڵکو زۆربەی جار بەرژەوەندەییەکان، نەك باوە و بۆچوونەکان سیاسەتی واشنتۆن دێننە واری ئاڕاستەو پیادەکردنەوە، بەڵام ئەو سیاسەتە هەرگیز سەرکەوتوونییە، کە هەموو ڕەزەکە بسوتێ٠

نموونەی تاڵیبانی ئەفغانستان دوانموونەیە، بەڵام دواین نموونەی هەڕەشە پشگیریکراوەکانی دونیا نییە، کە سەرەنجام بۆ خۆیان یاریدەکەن و ئەوانیش کات فڕێدەدەنە سەر مێزی یاریکردنەوە٠

کوردستانی نوێ ژ: **1681**، یەك شەممە **1998/8/23**

تاڵیبان مێژوو دەسڕێتەوە
جەوری زەمانە و.. فیشەکی چروک

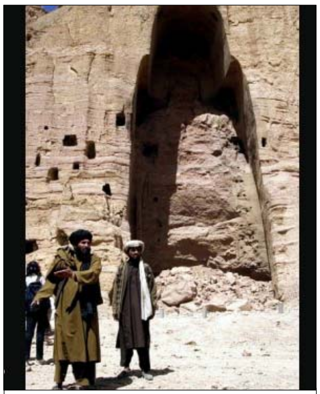
یادەووری نەمێنێ، چونکە کوفرە

ڕووخانی پەیکەرو سڕینەوەی ئاسەواری مێژووی دێرین دوا بابەتی سەر گۆڕەپانی سیاسیی ئەفغانستانە.

تاڵیبان پەلاماری کێشەکانی مێژوو دەدا، وەك کشانەوەیەك لەبەرامبەر چارەسەرکردنی کێشەکانی ئەمڕۆدا. مێژوو، ئەو لاپەڕە تەنكو زەرد هەڵگەراوانەی لەسەر ڕەفی کتێبخانەکانو لە قوژبنی شوێنەوارە دێرینەکاندا حەشاردراوە، کەرەستەی بەردەستو بابەتی پەسەندکراوی ئەو فەرمانڕەوایانەیە، کە گیروگرفتەکانی سەردەمەکەیان پێ کۆنترۆڵ ناکرێو دەفتەرە سپییەکانی سەر مێزی خۆیانیان پێ پڕناکرێتەوە.

حیلەی ئەسپو تۆزی ژێر پێی سوارەو پیادەی سوپاکانی داگیرکاری، یان بەپێچەوانەوە ئاوەدانیو بڵاوکردنەوەی فەرهەنگی زیندەگانی، ئەمانە سەرباسی کتێبە تەنكو زەرد هەڵگەڕاوەکانی مێژوون کە تۆزیان لێ نیشتووەو فەرمانڕەوایانی جەورو ستەم لە شێنەییدا پەندەکانی ناخوێننەوەو دەرسەکانی دەورناکەنەوە.. بەڵام کە لێیان دەقەومێو لەئاست دژوارییەکانی زەمەنی خۆیاندا دۆشدادەمێنن، ئەو پەڕە زەردانە دەکەنە نوشتەی فێڵ و فەرەج و تۆزی لەسەر نیشتووش لەجامێ ئاوی مەنگدا دەخۆنەوە.

مێژوو لای فەرمانڕەوایانی جەوروستەم بۆ دەورکردنەوە نییە، بۆ دەردخستنەوەیە، پەیکەرەکان کە مێژوو دەگێڕنەوەو شوێنەوارەکانی ئەو شەوکەتی میللەتێك دەردەخەن، لای فەرمانڕەوایانی تاڵیبان بۆ پەندوەرگرتن نییە، بەڵکو بۆ پەندپێکردنە.

بۆیە وا تاڵیبان پەندێك بەمێژوو دەکاو ئەتکێك بەپەیکەرو شوێنەوارەکانی ئەفغانستان دەکا، کە مەگەر هەر خۆی بەئەمڕۆی وڵاتەکەی کردبێ.

ئەریٚ وا دەساڵە لە ئەفغانستان شەڕە، کە تاڵیبان لەپتر لە پێنجیان بەشدارە، کێ لەخەیاڵیدابوو پەیکەری بوزا لەوێ هەیەو پێویستە بشکێنرێ، نەبادا نیشانەیەکی پەیکەرپەرستی لەو وڵاتەدا هەبێ؟

ئەگەر تاڵیبان بۆ خۆدزینەوە لەو هەموو گرفتەی هەر ئێستا بەرۆکی حکومەتو خەڵکەکەی گرتووە، ئەم بەزمەی نەسازاندووە، بۆچی بەبیری خەڵکی دێنێتەوە کە لە دیرۆکی ئەفغانستاندا بوزاو پەیکەرەکانی، مێژوو و دەفتەرەکانی هەسو دەبێ لەناوببرێنو بسڕدرێنەوە؟

مێژوو لەسەر ڕەفەکانی خۆی خەوتووە. جەورو ستەمی تاڵیبان بەئاگای دێنێ.

پەیکەرەکانی بوزا لەم سەردەمەدا پەیکەری گێڕانەوەی شارستانین، نەك پەیکەری بتپەرستی، بەڵام تاڵیبان فیشەکی چروکی ئاڕاستەدەکاو بەچەکەکانی سەردەم تەفروتونایاندەکا.

هەمیشە وابووە، حاکمانی جەوروستەم پەیکەرەکان دەڕوخێننو قەڵاکانی مێژوو تێکو پێکدەدەن، چونکە جەوری زۆر دەیەوێ دوێنێو مێژووش کۆنترۆڵبکات، وەکو چۆن ئەمڕۆی کۆنترۆڵکردووە. ستەمی زۆردار بەناوی سەرلەنوێ نووسینەوەی مێژووەوە قەڵای کەرکوك دەڕوخێنێ. بەناوی ئاینی پیرۆزیشەوە شارستانێتێکی دێرینی ئەفغانستان دەسڕێتەوە. ئەوان دەخوازن دوێنێشمان بدزن، وەکو چۆن ئەمڕۆیان لێ تاڵکردووین!

هێی ئەی ئەو چەکدارەی دوێنێ لە سەتەلایتەوە بینیمت فیشەکی چروکت ئاڕاستەی ئاسەوارێکی دێرینی وڵاتی خۆت دەکرد! ئەوەی تۆ شکاندت بەتەنها موڵکی تۆ نییە. ئەوە دیرۆکی مرۆڤایەتییەو منیش پشکم تێدا هەیە.

هێی ئەی ئەو شۆفڵە شۆڤێنییەی (بەلەدیەی تەئمیم)! ئەو قەڵایەی تۆ بەناوی چاکسازییەوە تێکیدەدەیت، ئەوە بەتەنها موڵکی کوردو تورکمانی کەرکوك نییە، ئەوە دیرۆکی ژیاری مرۆڤایەتییەو هاووڵاتییەکی بن چەکمەی ریشی تاڵیبان پشکی خۆی تێدا هەیە.

پەیکەرەکان مەڕوخێنن، خەریکی چارەسەرکردنی ئەو کێشانە بن، کە عادەتەن حکومەتە سەنگینەکان چارەسەریدەکەن.

ئاسەوارەکان وەئاگا مەهێنن، چونکە چەند زۆربن بەشی ڕۆژە زۆرو زەوەندەکانی حکومڕانی کردن ناکەن!

خۆتان بەخزمەتی ئەمڕۆی میللەتەکانتانەوە مژول بکەن.

*کوردستانی نوێ: ژ: **2393** لە ڕۆژی **2001/3/3**

تیرۆر لەنێوان ئوسامە بن لادن و خەدیجە بن قنەدا

ئەم یارییە لە جەزیرەوە دەستی پێکرد

(1)

ئەو کارە دزێوانەی ئوسامە بن لادن بە ڕوخساری جوانی خەدیجە بن قەننە کردوویەتـی ، لە کەناڵی جەزیرەوە، ناشاردرێتەوە٠

هەرگیز سیاسەتی چەوتو ناپەسەند بەخیتابی ئیعلامی پێشکەتوو، وێـنەی فانتـازی "عبـر الهاتف" داناپۆشرێت، چونکە ڕاستگۆیی ئەوەیە کە مرۆڤ بانگەشەی بۆچی کرد، دەبێ ئامادەبێ لەسـایەی سـێبەری ئەو بانگەشـەیەدا بژیـت٠ زۆرێـك لە ڕوونـاکبیرو هونەرمەنـدانی عەرەب چەپڵەیان بۆ سیاسەتی بەغدا لێدەداو بەهەڵەیاندا دەبرد، تاوەکو لەگەڵ دونیا توندی بنوێنێت، بەڵام کە ڕۆژی لێـــدانی عیـــراق و ئاســـەواری ئـــابلۆقە دەرکەوت، کەســـێك نەبـــوو لەگەڵ عیراقییەکان بمێنێتەوەو وەکو ئەوان بـاجی هەڵەو چەوتییەکـانی ڕژێمێـك بـداتەوە کە خـۆی هەڵەیەو زیاتر بە ڕێی هەڵەدا براو پڤدرا٠ پێش ئەوەی عیراق بکەوێتە ژێر ڕەحمەتی بۆردومانی شەڕی گەردەلولی بیابان، شۆخ و شەنگەکانی وەکو (ڕەغدە)ی هونەرمەندی میسریی بە ئەسڵ

سووری دەهاتنە عیراق و لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن کلاشینکۆفیان بەرزدەکردەوەو دەیانگوت؛ "قلوبنا معاکم یاجنود العراق"، سەربازە عیراقیەکانیش پێدەکەنین‌و سڵاویان لێ دەکرد، ئاخر شەڕ لە حزوری شەنگێکی وەکو رەغدە شاییە، لێ کە شەڕەکە قەوما نە رەغدەو نە فەرماندەکانی جەنگ و نەشاعیرەکانی مەربەد کەسیان بەهانای سەربازانی لێقەوماوی عیراقەوە نەهاتن.

ئێستا کەسێك نییە لە هاندەرانی بەغدا کە بێت لەناو رەوشی دژواری عیراق بژی، کەسێك نییە لە هاندەرانی تاڵیبان کە بچن لە ئەفغانستان دۆزەخ بەچاوی خۆیان ببینن.

کەناڵی ئەلجەزیرە بە تەکنیکێکی پێشکەوتوو و ڕوخساری جوانی جمانەو خەدیجەو مەنتەهاو ڕوی گەشی فەیسەڵ قاسم‌و جەمال ریان، داکۆکی لە سیاسەت‌و تەکنیکی دواکەوتوو دەکات‌و هانی بن لادن‌و مەلا عومەرو ئەبو قەتادە دەدات کە بچن ململانێی شارستانێتییەکان لەگەڵ رۆژئاوا بە تیرۆر و تەقاندنەوە جێبەجێبکەن!

ئەلجەزیرە بە فەنتازیای میدیایی تاڵیبان‌و بن لادن پڤدەدات، بەڵام باج‌و سەرانەی گەورە خەڵکی ئەفغانستان دەیدەن، وەختێك وڵاتەکەیان دەبێتە لوبنانێکی ئیسلامگەراو لایەنە ناکۆکەکان حیساباتی خۆیانی تێدا یەکلاییدەکەنەوە. ئایا بێژرە مۆدێرنەکانی ئەلجەزیرەو میوانە کۆنە چەپەکانی ئەحمەد مەنسور و فەیسەڵ قاسم و سامی حەداد خۆیان ئامادەن یەك ڕۆژ وەك هاووڵاتییەکی ئەفغانی لە ژێر سایەی ئیرهابی جەستەیی و ئیرهابی قەدەغەکردنی گۆرانی و مۆسیقاو وەرزشدا بژین؟ ئایا ئەوانەی دەخوازن لە ڕێی غەمزەی ئیعلامی و چاوداگرتنی هەواڵی وروژێنەرەوە لاوانی توندڕەوی جیهانی ئیسلامیی هانبدەن، کە بۆ پشتیوانی لە تاڵیبان و بن لادن و هاوشێوەکانیان سەری خۆیان بەفەتارەت بدەن، ئەوانە خۆیان ئامادەن یەك ڕیالی سعودی، یان یەك دیناری عیراقی لەو سەفتە دۆلارەی لەسەر ئیعلامی هاندان وەریدەگرن، بدەنە هەقی ئەو هەوڵ‌و کۆششانەی بۆ فریاگوزاری ئاوارەکانی ئەفغان لەسەر سنووری ئێران و پاکستان دەستپێکردووە؟

کێ پروپاگەندە بۆ شێوە ژیانی ئەفغانی دەکا، با لەلای خۆی جێبەجێبکات، با تەلەفزیۆنی ئەلجەزیرەش بێژەرەکانی بەربداتەوەو خانمە شۆخەکانی هانی ئیرهاب دەدەن چاویان بەقیناع‌و چارشێو دابپۆشن. بزانم کەس گوێ لە قسەیان دەگرێ و کەس گوێ لە هەواڵەکانیان دەگرێت؟

(2)

بەدیوێکی تردا با ئەو سەرکردە سەلەفیانەی تاڵیبان کە ڕقیان لە تەلەفزیۆن‌و وێنەگرتنە، ڕقیان لە پەیکەرەکانی بوزاو کەلەپووری جیهانییە، با ئەوانە خۆشیان بایکۆتی سیحری کەناڵە

فەزاییەکان بکەن، هەر ڕۆژەی دوو سێ کەسیان بەڕیشی پانی ئـیش نادیـارییەوە، بە چەکـی ژەنگهەڵگرتووی سۆڤێتی ژەنگهەڵگرتووەو لە تەلەفزیـۆنی ئەلجەزەیـرەوە دەرنەکەونو هەڕەشـە نەکەن. خـۆ بینەرانـی بێـوەی نە بـۆش‌و نە کـۆڵن پـاوڵو دیـك چینـین کە ئـاوا بەچەکەوە هەڕەشەیان لێ دەکرێـت.. ئەی ئەگەر تەلەفزیـۆن و وێنەگـرتن حەرامە، بـۆچی خۆتـان وەك فەرزی موسڵمانان ڕۆژی پێنج جار لە جەزیرەوە قیتدەبنەوە؟

ئەگەر تەلەفزیۆن بلندگۆی ڕاگەیاندنی پەیامێکی "جیهاد"ییە لە دژی ئەمریکـا، ئەی بـۆ لە میللەتی ئەفغانی قەدەغەدەکەن؟ بۆچی کەس گوێی لە ڕای میللەتی ئەفغان نییە، کە بە چاك و بە خراپ شتێك بڵێت. بڵێ ئەم شەڕە دەکەم‌و حکومەتەکەی خـۆمم بەدڵە، یـان بڵێـت ئەم شەڕەم ناوێت و هەقم بەسەر بن لادنی بێگانەی وڵاتەوە نییە؟

(3)

لە ساڵی **1998**دا شەوێ بەغدایان کردە چراخـانی بۆردومـان‌و وێرانکـاری، کەچـی شـاکر حامدی پەیامنێری ئەلجەزیرە لە بەغدا دەیگوت (تبـدو الحیـاة طبیعـیە جـداً فـی بغـداد). وا ئێستاش پەیامنێری ئەلجەزیرە تیسیر علونی لە کابولەوە، دەڵێـت: (یلعـب الاطفـال هنـا کـرة القدم ویبدو أنهم لایکترثون لتداعیات الهجـوم الامریکـی المرتقـب). ئەمەش مانـای وایە بەم زوانە تراژدیای ئـاوارەبوونێکی چڕتـری ئەفغانییەکـان دەبینـین، کە نە ئوسـامە یەك قرشـیان دەداتـێ لەو ملیـارانەی بـۆ فیـشەکی تیـرۆر هەڵیگرتـووەو نە پەیـامنێری ئەلجەزیـرە فریـای وێنەگرتنی کۆڕەوەکەی دەکەوێت، چونکە لە ئەفغانستان وێنەگرتن قەدەغەیە. مەگەر وێـنەی ئوسامە و سەرکردەکانی تاڵیبان نەبێت!

(4)

جـاران پەنـاگەی تیـرۆر حەشـارگە و شـوێنە دوورە دەسـتەکان بـوو، کەس دەموچـاوی تیرۆریـستانی نەدەبینـی و هەقایەتەکانیـانی نەدەبیـست، بـۆیە کەس گـوێی لە حـوجەی تیرۆریستان نەدەگرت، بەڵام تەکنەلۆجیای پەیوەندی و میدیاو کەناڵەکـانی وەکـو ئەلجەزیـرە وایانکرد خەڵك گوێی لە بیانوەکـانی ئەوانـیش بـێ، کە لە بیـانوی ئەو دزانە دەچێـت خـووی دزیکردنیان بەدەسکورتی سەردەمی منداڵی پاساودەدەنەوە!

بلاجکتـۆری کـامیرا هێنـدە کەمەندکێـشە کە سـەرکردە بـێئەزمـوون‌و دەماریگیرەکـانی تاڵیبانیش ناتوانن خۆیان لە داوی بشارنەوە. ئەوانیش سیحری کامێرای ئەلجەزیرە فریویـدان‌و لەسەر شاشەی ڕەنگاورەنگ هەڕەشەیان لە ئەمریکا کـرد کە واز لە فەڵەسـتین بێنێـت، تەواو وەك ئەوەی عیراق لە سەروبەندی شەڕی کەنداودا کردی.

جارێکی تر تەکنیکی میدیا دەیەوێت کەتنی سیاسەتە نارەواکانی فەرمانڕەوایان بەکێـشەی ڕەوای فەلەستینەوە گرێبدات.

جارێکی تر خیتابی سیاسیی عیراق لە سەردەمی جەنگـی کوێتـدا بەشـێوەیەکی کۆمیـدی دووبارەبۆوە، چونکە تاڵیبان ماکینەی ئیعلامی عیـراق و ئەزمـوونی بەغـدای لە دیماگۆگیەتـدا نییە، وا ئەلجەزیرە ئەو بۆشاییەی بۆ پردەکاتەوە، ئەوەتـا ئەلجەزیـرە نـوقلانەی (اولـی حـروب القرن) لێـدەدات‌و ئیرهـابی فەزائـی پەخـشدەکات، ئیرهابێـك کە خەریـکە کـاژی بێلایەنـیش فرێدەداو ڕاستەوخۆ دەبێتە بەشێك لە پەیامی جەنگ.

جارێکی تر ڕوخساری جوانی بێژەرەکان هاتنەوە تا پاساوی دزێوییەکان بدەنەوە.

*کوردستانی نوێ: ژ: **2574** چوارشەممە **2001/10/2**

کێکەکەی مەلا عومەر!

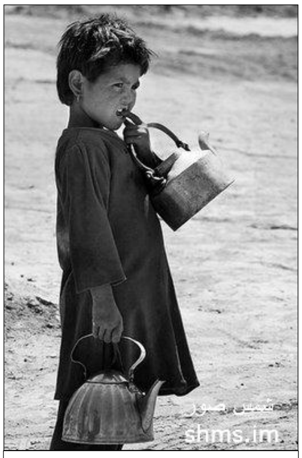

منداڵێکی ئەفغانی

لێدوانێکی مەلا محەمەد عومەر ڕابەری بزووتنەوەی "تاڵیبان"، کە لەم تەنگژەیەدا داویەتی، سەرنجڕادەکێشێ. مەلا محەمەد عومەر کە کەس نازانێ جێی لەکوێیەو لەکوێوە لێدوان دەدا، ڕایگەیاند کە: پەیام دەنێرێتە کن هاوپەیمانێتیی باکوور (هێزەکانی ئۆپۆزسیۆنی ئەفغانستان) تا بێن پێکەوە شەڕی هێزەکانی ئەمریکا بکەن و وڵات لە دەستی بێگانان بپارێزن. پەیام لە ڕێی وەفدێکەوە ڕویکردە ناوچەکانی هاوپەیمانێتیی باکوور، بەڵام نەزانراوە لەناو تەپوتۆزی جەنگدا چی پێ دەکرێ و کێ پەیامەکەی لێ وەردەگرێ؟

بەڕاست بۆچی پەیامی مەلا عومەر بۆ هاوپەیمانێتی درەنگکەوت؟ بۆچی لە گەرمەی تەپوتۆزدا ڕابەری دەسەڵاتی تاڵیبان، کە هەموو لایەکی لە کێکی دەسەڵات بێبەشکرد، قاسیدی ناردە لای براکانی جاران لە جیهاد و دوژمنەکانی هەنووکە لەسەر کورسی دەسەڵات؟

پتر لە هەفتەیەکە جەنگ هەیە و فڕۆکەکانی ئەمریکا لەنێوان کابول و قەندەهار و جەلال ئابادا تەراتێنیانە، کەچی مەلا عومەر یەکبینە ڕایدەگەیەنێت کە: ئوسامە و گروپەکەی برای دینیمانەو هاوپەیمانێتیی باکووریش بەکرێگیراوی ئەمریکاو زاهیر شان.

پتر لە هەفتەیەکە بە هەزاران بێوەی و لێقەوماوی ئەفغانستان لە تاوی بۆردومانی ئەمریکا و لە داخی حوکمی تاڵیبان داوێنەتە شاخەکان و ملی ڕێگەی سەرسنووری دراوسێکانیان گرتووە، مەلا عومەر دەنگی لێوە نەهات و ڕەنگی دیارنەبوو: چونکە ئەو وەختە هێشتا هەڕەشە نەگەیشتبووە کورسیی دەسەڵات، هێشتا شەو خۆشاردنەوە دادی سەرکردەکانی تاڵیبانی دەدا کە بیانپارێزێ و سەرلەنوێ، بۆ سپێدەکەی، تێهەڵچنەوە و جڵەوی حوکمڕانی، تا ئێوارێ، بگرنەوەدەست. مەلا عومەر هاوپەیمانێتیی "هاوپەیمانێتیی باکوور" ی نەدەویست، چونکە

کابول هەروا بەدەست خۆیەوە بوو، چش لە ماڵوێرانیی ماڵی خەڵکی و سەرگەردانیی ژن و پیر و منداڵی خەڵکی. سەرنجڕاکێشیی لێدوانەکە لەمەدایە. تەپوتۆزی جەنگ گەیشتووەتە قۆناغی باهۆزی هێرشی پیادەیی، گەیشتووەتە قۆناغی چوونە ژوورەوەی هێزی پیادەی ئەمریکاو لەسەر کورسی لابردنی مەلا عومەرو دەستەکەی. بۆیە مەلا قاسیدی ناردووە و داوای هاوپەیمانێتیی دەکات.

مەلا عومەر هەقایەتە کۆن و سوواوەکەی دەسەڵاتە ستەمکارەکان دووبارەدەکاتەوە: تا کێکی دەسەڵات چەورو پڕبادەمە بەشی کەسی لێ نادەن، وەختێك لێیان دەقەومێ داوادەکەن خەڵك لە پاشەڕۆی کێکەکە، لەسندانەکەدا، هاوپەیمانیان بێت!

مەلا عومەر، درەنگ وەخەبەرهات! لە سپێدەیەکی نزیکدا مێزێکی تازە و کێکێکی چەند قاتیی چەور، کە حکومەتی ئیئتلافیی نوێی ئەفغانستانە، ساز و ئامادە دەبێ.

وەختێك مۆسیقا و لابردنی چارشێو دەبنە كردەیەكی سیاسی

ئەفغانستان چ حكومەتێكی پێویستە؟

مۆسیقا دەگەڕێتەوە ئەفغانستان؟

له هەنگــاوێكی بچــووك، لــێ مەغــزادارو ژیــرانەدا، هاوپەیمانێتی باكوور ڕایگەیاند، كە وەفدی هاوپەیمــانێتی بۆ وتووێژەكانی بەرلین بەلانی كەمەوە ژنێــك ئەنــدامێتی، میــدیاكانی جیهــان بــایەخێكی كەم و لابەلایــان بەم هەنگاوە دا، پێدەچێت لەنێو تەپوتــۆزی شــەڕی ئەمــڕۆی پیاوەكاندا، پشكداری ژنێك لە گفتوگۆ هێمنەكانی بــۆ ئاینــدەی ئەفغانــستان دەكــرێن، بەشــی فەرامۆشی و كەوتنە پەراوێزی ڕوداوەكانەوە بێت.

بەلام هەموو ئاماژەو مەغزاكـانی هاوپەیوەنـدی پرسـی ژن بـوون لە ئەفغانـستان، وەك ئەم هەنگاوە نەكەوتنە ژێر پێی ڕوداوەكانەوە، لەچاو چارەنووسێكی ڕەش و تاریـك كە تالیبـان بـۆ ژنانی ئەفغانستانی دەخواست، هێشتا جموجولی ژنانی ئەو ولاتە، چ لە بواری كۆمەلایەتی و چ لە بواری مەسەلە گشتییەكەی هەموو میللەتەكەی خستۆتە واری داهێزرانەوە، جێی ئـافەرین و پەسەندكردنە.

هەر لە دۆخی داوەشینێك كە ئەفغانـستان لەسـایەی حـوكمی تالیبـان تووشـی هـاتبوو و پیاوانی ولاتی گیرۆدەی ڕیش هێشتنەوەی بێ ئیشی كردبوو، دەستەیەك ژنی چـالاك پتـر لە چـالاكییەكی سـەنگینیان لە بـواری تەكنەلۆژیـای پەیوەندیـدا نوانـد، ئەوان پەیجێكیـان لە ئینتەرنێت كردەوە كە ناوی كۆمەلەی (ڕەوا)ی هەلگرتبوو، ئەو پەیـجە سـەنگەری دەسـتەیەك ژنان بوو كە تاوانەكانی تالیبانیان دەرهەق ژن و ژیان نیشانی دونیا دەدا، ئەمە سەنگەرێك بوو نەك بۆ بەرەنگاربوونەوەی كۆتوبەندە دواكەوتووەكانی تالیبان لە دژی ژنـان، بەلكـو سـەنگەرێك بوو بۆ پاراستنی كۆمەل و فەرهەنگی ژیاندۆستی لەناویدا.

پیاوەكان ڕادیۆیان نەبوو گوێ لە هەوالی خۆیـان بگـرن و لەمـلاوە ژنگەلـی ولات لە ڕێـی ئینتەرنێتەوە پردێكی پەیوەندیان دامەزراند.

لەبەر ئەو واقـیعە تـالە بـوو كە فرێـدانی چارشـێوی ژنـان لە خۆپیـشاندانەكەی كـابول و داخوازی خوێندن و كاركردن، مەغزای ڕاستەقینەی دەربازبوونی ئەفغانـستان بـوو لە تەنگـژە

قووڵەکەی بیست ساڵی خایاندووە، وەختێك ڕژێمێکی حوکمڕان دژی هەموو جووڵەیەکی ژیان بێت، دژی ڕیشتاشین و دژی دەرکەوتنی ڕوخساری جوان و دژی مۆسیقاو هەڵپەڕکێ بێت، ئەوا لەبەرامبەردا دەرکەوتنی هەر ڕویەکی تابان لە درزی پەچەوە سەنگی سەد بەیاننامەی نارەزایی هەیە، ڕیشتاشینێك بە ڕوی کۆڕێکی سیاسی و چوونە سەیرانی هەڵپەڕکێ و گۆرانی کاریگەری سەد چالاکی پارتیزانی هەیە، لە وڵاتی ڕژێمە تۆتالیتارەکاندا کە هەموو بزاوتێکی ئینسانی قەدەغەیە.

ئۆپۆزسیۆنبوون کردەیەکی ئاسان، لێ پڕمانایە، بەم شێوەیە بەخۆکەوتنی ژنان لە وڵاتی شەڕوشۆڕی پیاوە توندڕەوەکاندا، تەنها کردەیەکی کۆمەڵایەتی نییە بۆ وەرگرتنەوەی کەمترین پلەی ئازادی کە ژنانی ئەو وڵاتە سەد ساڵ پێش ئێستا لێی بەهرەمەندبوون، بەڵکو کردەیەکی سیاسیشە، کە لەپاڵ کردە سیاسییەکانی تردا بۆی هەیە ئەفغانستان لە دۆزەخ دەربهێنێت و بیخاتە سەر شەمەندۆفەری ئاسایبونەوەی ژیان، ئاسایبوونەوەی سیاسەت و حوکمڕانی.

لەبیرمان نەچێ هاوپەیمانێتی باکووریش دواجار کۆڕی ئەو هەلومەرجەیە کە پێش تاڵیبان ئەم وڵاتە جوانەی نزیك ئاوە گەرمەکانی کردە پایتەختی حەشیشە و باندەکانی تیرۆ.

لە توندڕەوی و پێکهەڵپژانی موجاهیدنی ئەفغانەوە تاڵیبانی لەوان توندڕەوتر دروستبوو، دەنا لە فەرهەنگێکی هاوچەرخ و دیموکراتدا، لە زەمینەیەکی لەباری گەشەکردوودا هێزی تاڵیبان ئاسا سەردەرناهێنێت، بۆیە چاوەڕوانی ژنان و پیاوانی ئەفغانستان لە هێزەکانی هاوپەیمانێتی باکوور ئەوەیە کە دەرسیان لە تەجرەبەی تاڵی ڕابردوو وەرگرتبێت، خەڵکی بە بەراورد لەگەڵ تاڵیبانـدا ئەوان بەمیانڕەو دەزانێت، دەنا هێڵی کارکردن و خیتابی سیاسی ئەوانیش پێداچوونەوەی جدی دەخوازێت، ئەمەش لە سیاسەتدا خەوش و لەنگی نییە، دەبێ واسەیری بزووتنەوەی سیاسی جارانی خۆیان بکەن کە هێزی سۆڤێتی وەدەرناوە، بەڵام نەیتوانیوە پڕۆژەیەکی سەنگینی چارەسەری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی بۆ ئەفغانستانێکی ئاوەدان گەڵاڵەبکات.

دەشێ واسەیری هەنگاوی ئەندامێتی ژن لە وەفدی هاوپەیمانێتی باکوور، لە کۆنگرەی بەرلین بکرێت، کە بۆ چاووڕاو نییە، بەڵکو ئاماژەیە بۆ تێگەیشتن لەوانە سیاسییەکانی قۆناغی ڕابردوو، وانەکانی کە دەڵێن خەڵك لەتاوی تاڵیبان خۆی داویتە باوەشی هاوپەیمانێتی باکوورەوە، وانەکانی کە دەڵێن هەر کۆمەڵێك توێژێکی خۆی لە هەڵسوڕان و کاراکتەری دابڕێت، دابڕینی ژن لە حاڵەتی ئەفغانستاندا، ئەوا دووجار تووشی بەڵای پێچانەوەی بنەو بارەگای هەڵسوڕانی تەواوی توێژەکانی خۆی دێت.

لەنێوان حوکمی سۆڤێتی بێگانەو حوکمی تاڵیبانی عەرەب ئەفغانی بێگانەدا لە ژنان بپرسن ئەفغانستان پێویستی بەچ حکومتێکە؟

مەلا عومەر ماوە، کەچی دۆدایف کوژرا
روسیا بن لادنەکەی خۆی لە ناوبرد!

خەتاب، لە دەرەوەی ڕێڕەوی خەباتی چەچانی

بەشی زۆری شەڕو ململانێکانی دونیا لە ئاماژەو مەغزای سیاسیی، لە جەفەنگ و هێمای نێو گەرمەی پێکادانی لایەنەکانی ململانێکان بەدەرنین، بەتایبەتی لە شەڕو ململانێکانی ئەم دەیەیەی دووایی، کە میدیاکان بە هەموو جۆرەکانیانەوە لە ڕێی وێنە و گوتە و سەدا و جوڵەوە گوزارشت لە دەرکەوتە جیاجیاکانی ئەو شەڕو ململانێیانە دەکەن٠

لەبەرئەوە دەگوترێ، تەمبێکردنی وڵاتێکی لاساری وەکو عیراق، لەلایەن تاکە زلهێزی دونیاوە، لە جەنگی گەردەلولی بیابان و ڕێوی بیابان و نازانم چیتری بیاباندا، تەنها تەمبێکردنی عیراق نەبوو، بەڵکو بەپێی تیۆرە کوردییەکەی دەڵێ: (بوکێ لەگەڵ تۆمە٠٠!)، تەمبێکردنی چەند لاسارێکی تریش بوو، کە هێشتا وەکو عیراق تێنەکەوتبوون، بەڵام وەکی وی کەین و بەینیان زۆربوو٠ ئەگەرچی ئامانج لە تەمبێکردنی عیراق تەفروتوناکردنی ژێرخانی ئەو فەرهەنگە بوو، کە دەبێتە مایەی بەرهەمهێنانی سیاسەتی وا چەوت و کەتنکەر، بەڵام لەناو تەپوتۆزی شەڕی سەربازی و شەڕی میدیاکان بۆ تەرجەمەکردنی ئەم شەڕە لەبواری ڕاگەیاندندا، پێویست بوو وێنەی شەڕانگێزێك پیشانبدرێت، کە هاتووە هەڕەشە لە ژیاری ڕۆژئاواوماڵەباجێنەی ئەمنی ناوچەکە دەکات، چوون هەموو سیاسەتێك کەسێك نوێنەرایەتی دەکات و هەموو سیاسەتێکی بارگاوی بەتەنگەژەش دەبێ ئاژاوەگێرێك ببێتە سومبولی شەڕو بەرپەرچدانەوەی شەڕی٠ هەربۆیە ئەگەرچی شەڕی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لە دژی تیرۆر، شەڕێکی بێئامانە، یان وەك لە میانەی ناولێنانی شەڕەکەدا گوترا: تیرۆری

بێسنوور هەر بە ئازادی بێسنوور، یان وەك دواتر لەسەری گیرسانەوە، بە دادپەروەری ڕەها بەرەنگاری دەکرێ، بەڵام ئەم شەڕەش بێ هێمای شەڕانگێزی و سومبولێك، کە هەموو تەنگەژەکەی لە خۆیدا چڕکردۆتەوە، نەبوو. ئوسامە بن لادن ناونیشانی ئامانجی شەڕی نێودەوڵەتی لە دژی تیرۆر بوو. بەڵێ شەڕەکە جەنگێکی گشتگیر و هەمە لایەنە و ڕەنگە ئەجندای پتر لە کابینەیەکی سەرۆکایەتی ئەمریکاش بە خۆیەوە مژوڵ بکات، بگرە ماوەیەکی زۆریش ماس میدیاکان نان و پیازی پێوە دەخۆن، بەڵام هێمای شەڕەکە لە بن لادندا خۆی نواندو هەر ئەویش لە میدیاکاندا وانیشاندرا کە ئامانجی بەرودوای ڕاپێچکردنی هێزەکانی ئەمریکایە بۆ وڵاتی تیرۆر و ئەفیۆن: ئەفغانستان. لەبەرئەوە بینرا، کە ئەگەرچی ڕەشەبای جەنگی دژە تیرۆر دەردێکی وای دایە دەواری شڕی حکومەتەکەی تالیبان و بنەو بارەگای ئەلقاعیدە، کە سەرما بە هەتیوی نەکردبێ، کەچی وا میدیاکان دەڵێن ئەمریکا هیچی بەهیچ نەکردووە، چونکە ئوسامە وەك بەرزەکی بانان بۆی دەرچووە، تەنانەت دەرکەوت مەلا عومەریش نێچیرێکی هەروا ئاسان نییە. میدیاکان شەڕی خۆیان هەیەو هەقیان بەسەر ئەجندای سەرۆك بۆشەوە نییە. لەمەشدا لەبارەی ڕەوتی ڕەنگدانەوەی جەنگەکە لەناو تۆڕی بینراو و بیستراوو خوێنراوی میدیاکاندا هەق بەلای ئەمانەوەیە، چونکە ناشێ ئەمریکا ژیانی سەربازانی خۆی بۆ هێنانە سەرکاری کەرزای خستبێتە مەترسییەوە. ئەو گەمەی لەخۆڕا بۆ کوێتییەکانی نەوتی نەکرد، چ جای بۆ ئەفغانییەکان کە پێشتر ئەو واتا ئەمریکا یارمەتیدان لە ڕاماڵینی سوپای سۆڤیەتی، کەچی ئەوان ئەفغانستانیان کردە مەکۆی تیرۆرو تۆقاندن لە دژی واشنتۆن.

هەڵدەکەوێ هەندێك دەستکەوت و هێمای سەرکەوتن لە بەرەیەکی شەڕدا بقەومێن، کەچی لە بەرەیەکی تری ململانێی سیاسییدا جێی شانازی بێت، وەك دەستمایەیەکی ڕەمزی ساتوسەودای پێوە بکرێت. ئەمریکاییەکان لە بەڵکان چوون بەفریای بۆسنی و کۆسۆڤییەوە. ئەم سەرکەوتنە مۆراڵییە لە شوێنێکی تر وەك دەستمایەیەکی ڕەمزی کەڵکیان لێ وەرگرت. بۆیە ڕوسیا، کە هێشتا پەتای شەڕی سارد بەری نەداوە، هاواری لێ هەڵسابوو. ئەو داکۆکی لە میلۆسۆفیچ نەدەکرد، وەك دۆستێکی دێرینی سەردەمی کۆمۆنیزم، ئەو بەرهەڵستی ئەمریکای دەکرد لە دەستکەوتنی سەرمایەی ڕەمزیی تردا، چونکە دەیزانی سبەی لە بازاڕی خواست و خستنەڕووی سیاسەتدا بەر لە هەر وڵاتێکی تر کار لە بەهای دراوی ڕوسیا دەکات. دواجار هەرواش دەرچوو. واشنتۆن لە چەند ڕوقعەیەکی تری شەترەنجەکەشدا هەروا بۆڕی مۆسکۆی دایەوە. لەڕاستیشدا ئەگەر بە حیسابی پارسەنگی ئەمڕۆی هێزەکان تەماشای (ململانێی) هەردوو وڵات بکەین، تێدەگەین هەر ئەسڵەن دەرفەتی بەراوردکردن نییە، بەڵام ئەگەر ئەوە ڕەچاوبکەین کە بەشێکی سیاسەت تۆڵەسەندنەوەیە لە ڕابردوو، یەکلایکردنەوەی ململانێی

ڕابردووە لەگەڵ دوژمنەکانی کە جاران داخ و خەفەتی زۆریان داوینەتێ، ئەوا هەر پێشقەچوونێك لە سەرمایەی ڕەمزی، کە ئەمریکا یان ڕوسیا بە دەستی دێنن، (ئەهمیەتا خۆ هەنە).

چەجانیەکان پێویستیان بە تیرۆری خەتاب نەبوو

لەم دەریچەوە، کە ململانێی نێوان هەردوولا لە واقیعەوە گواستراوەتەوە بۆ فانتازیای میدیاکان، ڕوسەکان هەقیانبوو سینگ دەرپەڕێنن، وەختێك بە دونیادا بڵاویانکردەوە کە (خەتاب)ی سەرکردەی (عەرەب چیچانییەکان)یان لەناوبردووە. ڕوسیا لەبارەی واقیعەوە تا بن دەرکەیماڵی خۆی کشاوەتەوە. هەر لە کشانەوە لە ئەفغانستان بۆ دەستبەرداربوون لە نفوزی سۆڤێتی پێشوو، لە ئاسیای ناوەڕاست و باڵکانەوە تا بە ڕوتوقووتیی هێشتنەوەی عەرەب لەبەردەم ئەگەرەکانی گۆڕانکاریدا. بۆیە پێدەچێ ململانێکەی گواستبێتەوە بۆ دونیا فانتازیای جەفەنگ و سونبل. بەفیعلیش لە بواری فەنتازیاو لە شەڕی دژەتیرۆردا دوو سەرکەوتنی بەدەستهێناوە: یەکێکیان سەرکردەی خۆماڵی چیچانییەکان (جەوهەر دۆداییف)ی لەناوبرد، دووەمیشیان کاسێتی ژەهرخواردنبوونی (خەتاب)ی بەڕەگەز سعودی بڵاوکردەوە. ئەگەرچی تا ئێستا ساغ نەبۆتەوە کە ڕوسەکان کوشتبێتیان یان ڕەفیقەکانی خۆی خیانەتیان لێ کردبێت؟ بەڵام لە گەرمەی شەڕی میدیاکاندا کێ لەم وردەکاریانە دەپێچێتەوە؟ ئەوەی لە ڕوکەشی ململانێکە دیارە ئەوەیە، کە ئەوان (دۆدایێ)و (خەتاب)یان لەکۆڵبۆتەوە. لەولاشەوە ئەمریکا نە سەرکردەی خۆماڵی تاڵیبان (مەلا عومر)و نە (بن لادن)ی دەستگیرکردووە!

پێش کۆتایی ئەم وتارە، خراپ نییە هەر لەمیانی شەڕی سونبل و جەفەنگەکاندا ئاماژە بە شێوەی بڵاوکردنەوەی کاسێتەکەی (خەتاب) بکەین.

کاسێتەکە تەواو لە وێنە ناودارەکەی کوشتنی ئەرنستۆ چێ گیڤارا دەچێت، وەختێک ئەویش ڕەفیقێکی خیانەتی لێ کردو کوشتی. هەڵبەت وەك چۆن هەموو سمێڵ سوورێك هەمزاغا نییە، بێگومان هەموو ریشنێکیش گیڤارا نییە. قسەمان لەسەر بەرنامە سیاسییەکەی گیڤارا نییە، کە پەیامێکی کۆمەڵایەتی چەپەکانی هەڵگرتبوو و ئێستاش لە یادەوەری میللەتانی ژێردەستەو چەوساوەدا سونبلە بۆ تێکۆشان، بەڵکو قسەمان لەسەر ئەو واقیعە جوگرافییەیە، کە پانتایی هەڵسوڕانی گیڤارا و خەتاب بوو. گیڤارا بەپێی کەلتووری سیاسیی ئەمریکای لاتین، ئەگەرچی ئەرژەنتینی بوو، بەڵام بۆی هەبوو لە هەر وڵاتێکی ئەمریکای لاتین هەڵسوڕانی سیاسیی بکات (ئەمریکا بۆ ئەمریکییەکانە!)، هەرچی (خەتاب)ی کەس نەناسە ئەوا لە سعودییەوە ملی ڕێی گرتەبەر، تا ڕێڕەوی خەباتی ڕەوای میللەتی چیچان لە دژی داگیرکەری ڕوسی لەگەڵ دیاردەی ناڕەوای تیرۆرو تۆقاندن تێوەبگلێنێ. لەبەرئەوە دیتمان گیڤارا، کە پلەو پایەی وەزارەتی لە کوبا بەجێهێشتبوو، ئەگەرچی لەناو زەمینەی خەباتی بۆلیڤییەکان قاڵنەببۆوە، بەڵام جێی ڕێزو خۆشەویستی خەڵکەکەی بوو. وەختێ تەرمی ئەو بەڕێکرا، ژنێك گوتی (وەك مەسیحێك لێرەوە بردیان). وەختێکیش کاسێتی کوشتنی خەتاب بڵاوکرایەوە خەڵکی چیچان گوتیان: ئۆخەی نەجاتمان بوو!

سەرکردایەتی بزووتنەوەی میللی چیچانەکانیش ئێستا سەرگەرمی ڕەونەقدانەوەن بە خەباتی ڕەوای خۆیان. دوور لە تیرۆری (عەرەب چیچانی) و (عەرەب ئەفغانییەکان) و...، نزیك لە تێکۆشانی ڕەوای میللی.

کوردستانی نوێ ژ: **(2743)** سێشەممە **2002/4/30**

فەسڵی حەوتەم

ئەفریقا

گەمەی هەڵبژاردن لە نایجیریا!

بشیر ئیبراهیم تۆفا

وادیـاره ئەم جارەشـیان حـوكمی عەسـكەری ژەنـەڕاڵ بابانگیـدا ملكەچـی پیـادەكردنی هەڵبژاردنێكی دیكە بووە، لەژێر گوشـاری نـاوەوەو دەرەوەدا كۆبوونەوەی بەهەردوو حزبـی سـەرەكی وڵات كروەوەو بیرۆكەی حكـومەتێكی نیـشتمانی بەبێ هەڵبـژاردن بەلانـاوە، بەڵام ئـاخۆ سروشـتی دەسەڵاتخوازی ژەنەڕاڵ بابانگیدا، بوار بە دیموكراتیزەكردنی وڵات دەدات و هەروەها بەئاسـانی و بێ تەگەرە دەسەڵات بۆ مەدەنییەكان بەجێدێڵێ؟

ڕەنـگە هەرخـودی ڕوداوەكـانی سـەردەمی هەڵبژاردنـی سـەرۆك كۆمـاری و دوای ئەو هەڵبژاردنەش گەواهی ئەوە بن، كە بابانگیـدا نیـازی كـارێكی لەم بـابەتەی نەبـێ، نیـشانەی خۆدزینەوەی ئەو لە گواستنەوەی دەسەڵات و سەقامگیركردنی بـاری نـاوخۆی نایجیریـا هەر لەسـەرەتاوە لە پرۆسـەی هەڵبـژاردن و ئەو بەربەسـتانەی خرابـوونە ڕێـڕەوی پرۆسـەكە، بەدیاركەوتبوو. وێڕای ئەوەی هەردوو حزبی سەرەكی (حزبی دیموكراتی كۆمەڵایەتی)و (حزبی كۆنگرەی نیشتمانی كۆماری)، لە دۆستەكانی حكومەت بوون، كەچی هێشتا ژەنەڕاڵ بابانگیـدا بەوە نەوەستاوەو لەژێرەوە كەوتە كۆمەككردن بە كـۆمەڵی (یەكگـرتن لەپێنـاو نایجیریـایەكی باشتر). ئەم كۆمەڵەیە داوای مانەوەی حوكمی ئەوی دەكرد، لەپێناو پاراستنی یەكێتی وڵاتدا، توانی حوكمی دادگای باڵاش بەدەستبێنێ، كە ئەنجامدانی هەڵبژاردنی بەنـاڕەوا دەزانـی. هەر لەو سەردەمەدا باری ناوخۆی وڵات نائارامبوو، چەندین مانگرتن ڕویاندابوو، لەپاش هەڵبژاردنی ڕۆژی **12**ی حوزەیرانی ئەم ساڵیش، حكومەتی عەسكەری لە بیانوویەك دەگەڕا، كە دەسەڵاتی خۆی پێ بپارێزێ، ئەوەبوو كاتێك پاڵێوراوی كۆنگرەی نیشتمانی (بەشیر عوسمان توفا) گومانی فێڵ و ساختەی دایە پاڵ ڕەوتی هەڵبژاردنەكەو سەركەوتنی پاڵێوراوی دیموكراتی كۆمەڵایەتی (مـشیود ئەبیـولا)ی بەنـاڕەوا زانـی، ژەنەڕاڵ بابانگیـدا یەكـسەر ڕەتكـردنەوەی ئاكامەكـانی هەڵبژاردنی ڕاگەیاند. بە هەڕەشەی هەڵوەشـاندنەوەی دامودەزگـا دیموكراتییەكـانیش هەردوو

حزبی سەرەکی ئاگادارکردەوە کە خۆیان بۆ هەڵبژاردنێکی دیکە ئامادەبکەن٠ ئیتر بوارەکانی هەڵبژاردنی داهاتووی وا تەسککردۆتەوە، کە بەکردەوە هەردوو پاڵێوراوی پێشووی لە خۆپاڵاوتن بێبەشکردووە٠ خەڵکی نایجیریا وەڵامی خۆیانیان بە ژەنەڕاڵ دایەوەو بە هەزاران کەس لە خۆپیشاندەران لە شوێنە جیاجیاکانی وڵات ڕژانە سەر شەقامەکان، بە جۆرێك کە حکومەت داوای لە سوپا کرد بێتە مەیدان و ئاسایشی وڵات بپارێزێ٠

شایەنی باسە، لەسەردەمی پێش هەڵبژاردندا، باڵیۆزی ئەمریکا لە نایجیریا، حکومەتی ئەو وڵاتەی لە هەر سستییەك لە ئەنجامدانی هەڵبژاردن ئاگادارکردەوە٠ پاش هەڵوەشاندنەوەی ئاکامی هەڵبژاردن و خۆپیشاندانی دوو ڕۆژ لەسەریەکی خەڵکی نایجیریا، (واشنتۆن) داوای لە بابانگیدا کرد، کە ملکەچی خواستی گەل بێت و حکوم بەمەدەنییەکان بسپێرێ، ئەگینا ئەگەری گوشار خستنەسەر نایجیریا لەئارادایە٠

ڕژێمی عەسکەری نایجیریا، کە لەنیوەی هەشتاکانەوە بەکودەتا دەستی لە کورسی حوکم گیربووە، تازە لە بەیاننامەیەکیدا ئەو بۆچوونەوەی دەربڕیوە، کە هەڵبژاردن تاکە ڕێگەی پەسەندکراوە بۆ دیموکراسیی لە وڵاتدا٠٠٠!

کوردستانی نوێ: ژ:**437** هەینی **1993/7/16**

نایجیریا...

کێشەی دەسەڵاتی مەدەنی یان قەیرانی دیموکراسی؟

ئەو ئاکامەی کێشەی نایجیریا پێیگەیشتووە، ئەو پرسیارە ساکارەی سەرلەنوێ زیندووکردەوە، ئایا لە وڵاتێکدا کە بەتەنها خواستە تایبەتییەکانی دەسەڵاتی سەربازی ژیانی کۆمەڵایەتی و ئابووری خەڵك بەڕێوەدەبات و بە تەنها ئەفسەرە بچووکەکان ئێستاو ئایندەی دیاریبکەن، لە وڵاتێکی ئاوادا کێشەکە گواستنەوەی دەسەڵاتە بۆ حوکمێکی مەدەنی یان کێشەی دیموکراتیزەکردنی وڵات و بەشداربوونی زۆرترین توێژو گروپە جیاجیاکانی کۆمەڵە لە بەڕێوەبردنی چالاکی سیاسیی و فەرمانڕەواییدا؟

عەسکەر، وێنەیەك بۆ یادگاری

چونکە لەوە ئاسانترنییە، ئەفسەرە کودەتاچییەکان بەرگی مەدەنی لەبەربکەن و هەر بەهەمان ئەقلّەییەتی سەربازی جاران بێنەوە مەیدانی سیاسەت، هەر ئێستاو وەکو پاشماوەی سەردەمی شەڕی سارد، حوکمی دیکتاتۆری بەڕواڵەت مەدەنی لە زۆر شوێنی جیهان درێژە بە پێشێلکردنی دیموکراسیی و مافی مرۆڤ دەدات٠ ئەمە ڕێك لە نایجیریا (وڵاتی کەرنەفاڵی ئاین و نەتەوەو تایفەی جیاجیا) ڕوویداوەو ڕوودەدا٠

وەکو چۆن چاودێران پێشبینیاندەکرد، ژەنەڕاڵ (ئیبراهیم بابانگیدا) حوکمی قۆناغی پەڕینەوەی بەتاقمێکی سەربەخۆ و نزیك لە ناوەندی سەربازی سپارد٠ (ئارست شونیکان) سەرۆکی حکومەتی تازە، هەر بە عەمەلی، ئەوە نزیکەی ساڵێکە کاروباری کارگێڕی وڵات جێبەجێدەکات٠

ئیتر لەمەودوا ژەنەڕاڵ (بابانگیدا) لەپشت پەردەوە چاودێریی دۆخی سیاسیی نایجیریا دەکات، تاوەکو ئەگەر پێویستیکرد، لەپێناوی پاراستنی یەکێتی نایجیریادا، بۆ جارێکی دیکە لەسەر خواستی ئەرکی نیشتمانی چنگ لە دەسەڵات گیربکاتەوە!!

ئەمەش نەریتی ئێستای نییە، ژەنەڕاڵ بابانگیدا لە ساڵانی حەفتاکانەوە (بۆ یەکەمجار لە کودەتای (**1975**) بەشداربوو) تێکەڵی گەمەی کودەتای سەربازی بووە، لە کودەتای ساڵی (**1985**)ەوە ڕاستەوخۆ فەرمانڕەوایی وڵاتی بەخۆی سپارد، هەر لەو ساتەوە بەڵێنی چارەسەرکردنی گەندەڵی ئیداری و چاککردنی باری ئابووری و کۆمەڵایەتی بەخەڵك دا٠ لە هەمووی گرنگتر ئەنجامدانی هەڵبژاردن و گواستنەوەی دەسەڵاتە بۆ حوکمێکی دیموکراسیی مەدەنی٠

ڕەوتی ڕوداوەکان سەبارەت بە کێشە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان پاشگەزبوونەوەو شکستی بابانگیدای بەخۆوەبینی، چەندین جار دواخستنی پرۆسەی هەڵبژاردن و تەگەرە خستنە پێش و دواتر هەڵوەشانەوەی هەڵبژاردنی (**12** حوزەیران)ی ڕابردوو، لەبەرئەوەی ئاکامەکەی بە دڵی ئەو نەبوو، هەرچەندە هەردوو حزبی بەشداربوو لەسەر خواستی ئەو دروستبوون٠ ئەمانە هەمووی نیشانەی ئەوەن، ئەو دیموکراسییەی ژەنەڕاڵ مەبەستی بوو دیموکراسییەتێکی قەتیسکراو و لە پەلوپۆکەوتووبوو، ئەو دەیویست حوکمی هەڵبژێردراو ماڵیبکات و بەپێی پێوەرە داتاشراوەکانی خۆی ڕەفتاربکات٠

ژەنەڕاڵ بابانگیدا، وەکو پیشەی کودەتاچییەکانی جیهانی سێیەم، دەیوست بەپێی هاوکێشەی (جڵەو شۆڕکردن بۆ دیموکراسیی یانی لەدەستدانی سەروەری نیشتمانی و بەپێچەوانەشەوە) سیاسەتی خۆی ڕەنگرێژبکات٠

لە ڕەوتی ڕوداوەکانی دوای هەڵوەشانەوەی ئاکامی هەڵبژاردنی (12)ی حوزەیرانی ئەمساڵ.. دوو تەوەرەی ئۆپۆزسیۆنی سیاسی لە نایجیریا تێبینیدەکرێت، تەوەرەی یەکەم: ئۆپۆزسیۆنی ڕەسمی کە پێکهاتووە لە هەردوو حزبی سەرەکی وڵات و هەردوو پاڵێوراوی پێشوو (مشیود ئەبیولا) و (بشیر تۆفا)، بەڵام (تۆفا) هەڵوێستەکانی بەرەو ئەوەی دەبەن لەبەرەی ئۆپۆزسیۆن داببڕێ و پێش هەڵبژاردنیش بانگەشەی مانەوەی بابانگیدای دەکرد، تا ساڵی 2000 و لە دوای شکستهێنانیش لەبەرامبەر (مەشیود ئەبیولا) مۆرکی فرتوفێڵی دایە پاڵ هەڵبژاردنەکە، بەمەش بیانوویەکی دایە دەست (بابانگیدا) بۆ هەڵوەشانەوەی ئاکامی هەڵبژاردنەکە.

ئەمە جگە لەوەی کە حیزبەکەی بەشیر تۆفا (گۆنگرەی نیشتمانی کۆماری) ئامادەیی خۆی بۆ بەشداربوون لە حوکمەتە کاتیەکەی بابانگیدا دەربڕیبوو، هەرچی (حزبی دیموکراتی کۆمەڵایەتی)یە هەڵوێستی لەگەڵ پاڵێوراوی خۆی هاوئاهەنگەو (مشیود ئەبیولا) بەسەرۆکی شەرعی وڵات دادەنێ.

دووەم ئۆپۆزسیۆنی میللی یاخود ناڕەسمی، کە ئەم ئۆپۆزسیۆنە توانی سەنگێك بۆ خۆی پەیدابکات، بەهۆی مانگرتن و خۆپیشاندان و چالاکییە سیاسییەکانی ئەم دواییەی لە نایجیریا، ئەم ئۆپۆزسیۆنە تا ئێستا لە کۆمەڵەی (هاوپەیمانێتی لەپێناو دیموکراسیی) خۆی ڕێکخستووە، ئەم کۆمەڵەیە لە (44) ڕێکخراوی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوی جەماوەری و دیموکراسیی پێکهاتووە.

ئەگەر ئەوە لەبەرچاوبگیرێت، کە زۆرینەی ئۆپۆزسیۆنی میللی سەر بەناوچەی باشووری وڵاتن (واتە مەڵبەندی مەشیود ئەبیولا)و ئەگەر جۆرێك پەیوەندی ئۆرگانیکی لەنێوان حزبەکەی (مشیود ئەبیولا)و ئۆپۆزسیۆنی میللی دروستبێ و لەلایەکی دیکەشەوە ئەگەر حزبەکەی (بەشیر تۆفا) لەوە زیاتر لە دەسەڵاتدارانی ئێستا نزیکبێتەوە، هەڵبەتە ئەو کاتە هێزەکانی ململانێی ناو گۆڕەپانی سیاسیی نایجیریا وردە وردە پۆلیندەکرێن و ڕیزبەستنی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن بەتەواوی بەدیاردەکەوێت، هێزی ئۆپۆزسیۆن دەتوانێ لەناوەوە گوشارێك بخاتە سەر حکومەتی کاتی، بۆ ئەوەی ئەم قۆناغی پەرینەوەیە زۆر نەخایەنێ، یان هەڵبژاردنێکی دیکە ئەنجامبدرێ، یان هیچ نەبێ سەرۆکی حکومەتی کاتی (ئارنست شۆنیکان) ناچاربکەن کە خۆی لە دەسەڵاتی (بابانگیدا) ڕزگاربکات. لە دەرەوەش (مشیود ئەبیولا) بەگەشتی ئەم دواییەی بۆ وڵاتانی ئەمریکاو ڕۆژئاوا، ئەگەر نەشتوانێ شەرعیەتێك بۆ سەرۆکایەتی خۆی پەیدابکات، خۆ دەتوانێ ئەو وڵاتانە (بەتایبەتی ئەمریکا) هانبدات، بەوەی گوشار بخەنە سەر حکومەتی نایجیریا، تاوەکو بێ

خــۆدزینەوە هەڵبژاردنێکــی دیــکە ئەنجامبــدات و وڵات لە مەترســیی گەڕانەوەی (بابانگیدا) دووربخاتەوە٠

کوردستانی نوێ: ژ:**475** سێشەممە **1993/8/31**

خەڵکی نایجیریا:

نۆرەی ڕۆیشتنی ژەنراڵی تازەیە!

ئیبراهیم بابەنگیدا

پرەنسیپێك هەیە لە کلاسیکی ماکزیسزمدا، ئەویش ئەوەیە کە کرێکاران داکۆکیکەری سەرسەختن لە لە پرۆسەی دیموکراسیی و دابینکردنی کەشوهەوای کۆمەڵگایەکی ئازاد٠ لە زەمەنێکدا کە گەلێك لە ئەزموون و پرەنسیپەکانی مارکسیزم، بەهۆی تەنگەژەی سیاسیی و لە دەرئەنجامی هۆکارەگەلێکی خۆیی و بابەتییەوە، ئەو برەوەی جارانیان لەدەستداوە، ئا لەو سەردەمەدا کرێکارانی نەوتی نایجیریا لە پێشەوەی خوازیارانی گێڕانەوەی دیموکراسین، ئەوان داخوازی گەڕانەوەی حوکمی شەرعی کەسێکی وەکو (مەشیو ئەبولا)ن، کە لەماوەی ساڵی ڕابردوودا بە فیعلی ئامادەیی سیاسیی خۆی نیشانداو سەربزێوانە بانگەشەی سپاردنی دەسەڵات بە نوێنەرێك دەکات کە خۆیەتی و لە هەڵبژاردنی (12)ی حوزەیرانی **1993**دا سەرکەوتنی بەدەستهێناوە٠ لە ئەزموونی ساڵێکی پڕ هەوڵ و کۆششی سەندیکا کرێکاری و جەماوەرییەکانی نایجیریادا، توانرا سەرکەوتنێکی نیوەناچڵی بەدەستبهێنرێ٠

وەبیــردەهێنینەوە کە لەپــاش ئەو هەڵبــژاردنەی حکــومەتی ســەربازیی نایجیریــا، ئاکامەکــانی هەڵوەشــاندەوە گەلێــك گۆڕانکــاری لەو وڵاتەدا ڕوویانــداو هاوســەنگیی هێزەکــانیش جێگــۆڕکێیەکی شــیاوی باســیان پــێ کــرا، هەڵوەشــانەوەی ئاکــامی هەڵبژاردنەکان ئەوەندەی تــر قەیرانــی دەســەڵاتی ســەربازی قــوڵترکردەوە، (ئیبــراهیم بابانگیدا) ژەنەڕاڵی پێــشوو و شــارەزای کــارامە لە کودەتــاکردن و ســەپاندنی حــوکمی سەربازیدا، وەکو ئاکامی ئەو گوشارە جەمــاوەرییە دیموکراســییەی کرێکــارانی کەرتــی نەوت سەرمەشــقی بــوون، ناچــار بە نــابەدڵییەوە کورســیی حــوکمی بە حکــومەتێکی سەربازی دیکە ســپارد، گــوایە ئەو حکــومەتە ڕاگــوزەرانەیەو لە ســبەینێیەکی نزیکــدا فۆرمۆڵەی هەڵبژاردنێکی دیکە دادەڕێژرێ! بەڵام واش نەبــوو، هەربــۆیەش دەبــوایە ئەو گوشارە جەماوەرییە لەئاستی گۆڕینی ژەنەڕاڵ بە ژەنەڕاڵدا نەوەستێ و کاری سیاســی بۆ دانپیانان بە دەسەڵاتی دیموکراسیی هەڵبژێردراو ئەوەندەی دەلــوێ وەرچەرخــانێکی چۆنایەتی تێدا بکرێ.

هەر ئەوە چــاوەڕوان نەدەکــرا کە شــەرعییەتی دەســتووری بەدوای پاڵپــشتی و دانپیانانی دەرەوەدا بگەڕێ، سەرباری ئەوەش پێویستبوو لەنــاوخۆی وڵاتــدا وا مــامەڵە لەگەڵ (مەشیود ئەبولا)دا بکرێ، کە ســەرۆکی هەڵبژێــردراوی وڵاتە لە هەڵبژاردنێکــدا کە حکــومەتی ســەربازی (بابانجیــدا) بەبروبیــانووی دیکتاتۆریــانە تەلبەنــدیکردبوو.

نایجیریا، خەبات بۆ لابردنی عەسکەرتاریەت

چـاودێرانی سیاسـیی ئاماژەیـان بە بۆشـاییەکی سیاسـیی دەکـرد، کە لە گۆڕەپـانی ململانێی سیاسیی ئەو وڵاتەدا کەلێنێکی لەبەرچاوبوو، ئەویش دەلاقەی نێوان هەوڵ و کۆششە دیبلۆماسییەکانی (مەشیود ئەبولا) (کە بۆ وەدەسـتهێنانی پـشتگیری دەرەکـی چەندین سەردانی بۆ ناوەندە ڕۆژئاواییەکـان و وڵاتـانی دیموکراسـیی کـرد) لەلایەك و بزووتنەوەی دیموکراسیی لە گۆڕەپان و جادەکانی پایتەختـدا (کە ئەو وەخـتە بەهـۆی ڕێکخـراوی هاوپەیمـانێتی لە پێنـاوی دیموکراسـییدا پەرەسـەندنێکی زۆری بەخـۆوە بینیبوو) لەلایەکی ترەوە.

بەڵام چـۆن بـوو کە کۆشـشی شـەرعییەتی دەسـتووری ئـاوێتەی بـزووتنەوەی دیموکراتیی خۆرسکانی خەڵکی نایجیریا بوو؟ لە ئاستی ڕێڕەوی ڕوداوەکـان زەمینـەی ئەو ئاوێتەبوونەیان خۆشکرد.

لەسەر وەختی هەڵبژاردنەکانی حوزەیرانی پاردا، پـۆلینکردنی دوو هێـزی سـەرەکی وڵات بەئاسانی هەستپێدەکرا، دیاربوو (مەشیود ئەبولا)، کە سـەلماندی کەسـێتییەکی سیاسیی پشوو درێژەو هەروا بە ئاسانی مل بۆ واقیعی سەربازی نـادا، هاوکـات لەگەڵ ئەوەش بوو وردە وردە جموجۆڵی خۆرسکانەی خەڵکی نایجیریـا چوارچێـوەی واقیعـی خـۆی دەبینیـیەوەو بە بەڵێـنە فریودەرەکـانی (ئاسـی باشـی) ژەنەراڵـی تـازەی وڵات لەخـشتەنەدەبرا و لە بەرهەڵـستکارییەکی ئامـانج نادیـارەوە کەوتە خۆڕێکخـستن و ڕاشکاوانەتر داوای گێڕانەوەی دەسەڵاتیان دەکرد بۆ خاوەنی ڕاستەقینەی خۆی، کە لە هەڵبژاردنی ساڵی پاردا زۆرینەی دەنگەکانی بەدەستهێناوە.

هەر بۆ وەڵامدانەوەی ئیجابیانەی ئەم خواستە جەمـاوەرییە بـوو، (مەشـیود ئەبـولا) گەڕایەوە وڵات و لە چەندین کۆڕو کۆبوونەوەی جەماوەریدا هێمنانە داوای گێڕانەوەی شـەرعیەتی دەکـرد، تـا سـەرئەنجام لەلایەن دەسـەڵاتی سـەربازییەوە دەسـتگیرکراو نیازوایە لەم بارەیەوە لە دادگایەکی سەربازی تایبەتیدا دادگاییبکرێ!

لە درێـژەی ئەو مـانگرتنە کرێکـارییەی کرێکـارانی کەرتـی نەوت بانگەشـەیان بـۆ کردووە، حکومەتی ناچـارکردووە کە ڕێـگەی سـازش بگـرێتەبەر، ئێـستا پاڵەپەسـتۆی جەماوەری لەسەر ژەنەڕاڵ (ئاسی باشـی) و هـاوەڵانی بەرفرەدەبـێ و زیـاتر لە جـاران خەڵکـی دیـکەی لەگەڵـدا پەیوەسـتدەبێ، تەنـانەت تـوێژی ڕۆشـنبیرو ئەدیبـانی ئەو وڵاتەشی گرتۆتەوە، لەوانە (ویل سونیکا)ی خاوەنی نۆبڵی ئەدەب لە ساڵی **1986**دا، کە ئاماژە بەوە دەکـات ئەو بـۆیە بەشـداریی خۆپیـشاندانەکان دەبـێ، چـونکە هەسـت بە پێـشلکردنی مافەکـانی خـۆی وەکـو هـاوڵاتییەك دەکـات. ئەمەو هەمـوو هەوڵەکـان

بەئاڕاستەی لابردنی دەسەڵاتی سەربازین و یەکێك لەو کچانەی بەشداریی لە خۆپیشاندانەکان کردووە ئەوە دەردەبڕێ، کە کاتی ئەوە هاتووە ئەمانە بڕۆن!•

کوردستانی نوێ: ژ:**750** هەینی **1994/8/5**

باشووری ئەفریقا،

قۆناغی لە دوولا مەست و حەیرانی!

ڕۆنامەوانیی لە قۆناغی ئینتیقالیدا

حاڵێك کە هەر ئێستا گەمەی سیاسیی وڵاتی باشووری ئەفریقا تووشی هاتووە، حاڵی پەڕینەوەی وڵاتێکی پڕکێشمەکێشە، لە قۆناغی حوکمڕانی ڕژێمێکی ڕەگەزپەرستەوە، بۆ قۆناغی سیستمی زۆرینەی خەڵکی ڕەسەن، پێسترەشەکانی لە خەباتی دژی ئەپارتایدا سەرکەوتنیان بەدەستهێناوە.

ئەم حاڵە نموونەیەکی باشی چاودێریکردنەو چارەسەرکردنیشی مۆدێلێکە بۆ وڵاتانی هاوشێوەی قۆناغی پەڕینەوەی وەك ئەوەی باشووری ئەفریقا. حاڵەکە حاڵی دیموکراسییەو بابەتەکەش چەشنی هەموو حاڵێکی دیموکراسی لەنێوان دەسەڵاتو ڕۆژنامە، یان دەسەڵاتی سیاسی و دەسەڵاتی چوارەمە.

گرفتەکە لەوەدایە کە لەم نموونەدا دەسەڵاتی سیاسیی جگە لە تاریفی سیاسییبوونی ڕەنگیشی هەیە. ڕەنگی ڕەشە بەمانای ڕەش ئەسمەری دەسەڵاتی تازە دامەزراوی زۆرینەی ڕەشپێست. دەسەڵاتی چوارەمیش وێرای نوخبەبوونی بەوەی کە ژمارەیەك ڕۆژنامەنووسی خوێندەوارو خاوەن خەمی ڕۆژنامەنووسیی فەرمانڕەوایيدەکەن، لە ڕەنگی پێستیشدا نوخبەیە، هی نوخبەی سپی پێستی وڵاتە، کە یان لەبەر زەبری ڕۆژگار لەبەردەم زۆرینەی ڕەشپێستدا پاشەکشەیانکرد، یان لەبەر

سەرەنجام باوەڕبوونیان بەچوون یەکی و دیموکراسی دەسەلاتیان تەسلیمی ڕەشپێستەکان کرد.

ئێستا ڕەشپێستەکان، لە ماندێلاوە بۆ مبیکی، خەریکی بنیاتنانی ئەزموونێکی دیموکراتین، کە تێیدا ولات بۆ زۆرینە، بۆ ڕەشپێستەکانی خاوەنی ئەسڵی باشووری ئەفریقان، بێت. دوو ماوەی حکومڕانی لە شێوەی دەستاودەستێکی دیموکراتی کەموێنەدا پیادەکران، هێ دووەمیان هەروا درێژەی هەیە. ڕەشپێستەکان وا نموونەیەکی نوێی حکومڕانی لە ولاتی جاران ژێردەستەی ئەپارتایدا بنیاتدەنێن.

ڕاستە نموونەکە دیموکراتی پیادەکردو سەبارەت بەکاریزمای ماندێلا دونیا چاوی لە ولاتەکە بڕیبوو، بەلام لە هەلومەرجی بێ ئەزموونیی ڕەشپێستەکاندا، پێدەچێ ئارەزووی بنیاتنانی ئەزموونێکی شارستانی و دیموکراتی بەس نەبێ و دەرەقەتی ئەو هەموو داخوازیو چاوتێبڕینەی دەرەوە لە مۆدێلێکی نوێ نەیەت.

دونیا هاوسۆزی ڕەشپێستەکان بوو لە خەباتی ڕزگاریو لە تەقەلای بیناکردنی ولاتێکی دیموکراتی لەسەر کەلاکی ڕژێمی ئەپارتاید، بەلام ئەوان بەئەندازەی سەرخستنی خەباتی ڕزگاریو تەقەلای بیناکردنی دیموکراسی لە کەڵەکەکردنی دەسکەوت سەرکەوتوونەبوون، یان ڕوونتر بڵێین بەئەندازەی ئومێدو چاوەڕوانییەکان نەبوون. هەندێك شت ڕووی دا کە ڕۆژنامەکانی باشووری ئەفریقا ناوی گرفتی ئیداریو خراپ بەڕێوەبردنی ولاتیان لێ نا. لێرەشەوە بەشی دووەمی گرفتەکە دەستپێدەکات.

ئەگەر لە گەمەی دیموکراسیدا بەدەستهێنانی دەسەلاتی سیاسیی (سەرمایەی) دەنگەکانی زۆرینەی بوێ، ئەوا بەدەستهێنانی دەسەلاتی ڕۆژنامەوانی پێویستی بە سەرمایەی پارە هەیە. شتێك کە لەم قۆناغەدا لە دەسەلاتی ئەو ڕەشپێستانەدا نییە، کە حکومیان گرتۆتەدەست. ڕاستە بەگوێرەی ڕاپۆرتە ڕۆژنامەنووسییەکان، یەك لەوانە ڕاپۆرتێکی تەلەفزیۆنی جەزیرە، خەریکە وردە وردە ڕۆژنامەنووسی چوستو چالاکی ڕەشپێست هەڵدەکەونو ناویان دەدرەوشێتەوە، بەلام هەڵکەوتنو ناو درەوشانەوە دەشێ لە ڕێی پارەدارکردنی میدیاکانەوە کەڵکیان هەبێت، ئەگینا خۆیان لەخۆڕا پارەناکەن!. لەم قۆناغەدا بەحوکمی کەڵەکەکردنی سەرمایە لەلایەن کەمینەی سپی پێستەوە بازاڕی ڕۆژنامەوانییش بەدەست ئەوانەوەیە. ئەم کەمینەیە کورسی دەسەلاتی سیاسییو کورسییەکانی بانقەکانی پارەدارکردنیان تەسلیم بە ڕەشپێستەکان کردووە، بەلام دیارنییە داخۆ کلیلی قاسەکانیان لەکوێ شاردۆتەوە؟ دەڵێی دەسەلاتی سیاسیان لەوەختێکدا تەسلیمی ڕەشپێستەکان کردووە، کە تەڕایەتی تێدا نەماوە. ئەوان دەوڵەتو گرفتە زۆرەکانیان دایە دەست ماندێلاو پەیڕەوانی، لێ بازاڕی ئابووری و

ماندێلا

توانای دەسەڵاتی چوارەمیان لەبندەستدا مایەوە٠ لەو ڕەوشەدا ئەوەی دەسەڵاتی سیاسیی تازە دامەزراوی ڕەشەکان دەیتوانی بیکات، تەنها ئەوەبوو بەتۆپزی و لە ڕێی دەستێوەردانی دەوڵەت و خۆماڵیکردنی سەرمایەو ڕۆژنامەوانییەوە دەسەڵاتی سپیپێستەکان ئیحتیوابکەن٠ ئەمەش لە دوای نەمانی شەڕی ساردو ڕوخانی شێوە دەسەڵاتی مەرکەزیی سۆڤێتی مۆدێلێکی پەسەندکراونەبوو٠ بۆیە ململانێکە هەروا بەیەکلایی نەکراوەیی مایەوە، تا بەم دوایە لەو شالاوە ڕۆژنامەوانییەدا تەقیەوە، کە ڕۆژنامەکانی ژێر نفوزی سپیپێستەکان کردیانە سەر دەسەڵات و حکومەت٠

دەوڵەت و ناوەندەکانی سەربەوی دەڵێن، ئەم شالاوە ڕۆژنامەوانییە پێش ئەوەی ڕەخنە بێت بۆ چارەسەرکردنی کەموکوڕییەکان یان بەشێك بێ لە گەمەی دیموکراسی، گەمەیەکی شۆڤێنی سپیپێستەکانە لە دژی دەسەڵاتی زۆرینەی ڕەشپێستی پێشتر چەوساوە٠ دەوڵەت دەڵێ مەبەستێکی ڕەگەزپەرستانە هانی ڕۆژنامەکانی سپیپێستی داوە دەسەڵاتی کەم تەجرەبە نابوودبکەن٠ بەڕێوەبەرانی ڕۆژنامەکانیش دەڵێن کاری ئێمە ئەوەیە ڕەخنە لە چەوتییەکان بگرین، جا ڕەنگی هەرچۆنێك بێت٠ مەسەلەی کەم تەجرەبەییش قسەهەڵدەگرێ سەبارەت بەوەی دەسەڵاتی دوای نەمانی ئەپارتاید لە حەواوە نەهاتووە، بەڵکو تەجرەبەی حوکمڕانییەکی سپیپێستەکانی لەبەردەستدایە، کە بەڵێ ڕەگەزپەرست بوو، بەڵام ئیدارەیەکی خاوەن تەجرەبەش بوو٠

ئەم مشتومڕە هەروا درێژەی هەیەو جەوی دیموکراسی تازە دامەزراوی بریتۆریای پایتەختی شەمزاندووە٠ کەس نازانێ کەی ئەوە ساغدەبێتەوە کە داخۆ ئەوە دەوڵەتە کە لەپشت گوزارشتی حکومەتی زۆرینەی پێسترەشەوە دەیەوێ هەموو ڕەخنەیەك پەلبەستبکات، یان ئەوە خەتای ڕۆژنامەنووسە سپیپێستەکانە کە لەپەنا ڕۆژنامەگەریی ئازادەوە تیری ڕەگەزپەرستی دەهاوێژن؟

قۆناغەکە قۆناغی گواستنەوەیە، حەوسەڵەو تەحەمولی زیاتر دەخوازێ٠ ڕەنگە تەحەمولو حەوسەڵەی مامەڵەکردن چارەسەری مامناوەندی بێت، تا ئەو ڕۆژەی

ڕەشپێستەکان تەجرەبەی زیاتر پەیدادەکەن لە حوکمڕانیداو بایی ئەوەندەش پارەداردەبن کە خۆیان گەمەی دەسەڵاتی چوارەمیش ئیدارەبدەن· ئەو وەختە ململانێکە ڕەوتی ئاسایی خۆی وەردەگرێ و مەستو حەیرانی دوولایەنە لە "بریتۆریا"ی پایتەخت نامێنێ·

کوردستانی نوێ ژ: **2538 2001/8/22**

فەسڵی هەشتەم

قوربان ئەمانە قەوماون

خیتابی نەتەوەیی عەرەبی...

گەڕان بەدوای دوژمنێکی دیکە یان

لاکردنەوە لە کێشە ناوخۆییەکان...؟!

ڕێککەوتنی ئۆسلۆ گەیشتە لوتکەی خۆی

چاودێرانی پرۆسەی ئاشتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست تێبینی ئەو تەگەرانەیان کردووە، کە دێنە ڕێگای بەرەوپێشچوون و زیاتر چەسپاندنی بنەماکانی بەیەکگەیشتنی عەرەب و ئیسرائیل. ئەم ڕێککەوتنەی ئێستا، هێندەی بارودۆخە دەرەکییەکان (دەرکەوتەکانی دوای شەڕی سارد) زەمینەیان بۆ خۆشکردووە، ئەوەندە بارودۆخی پەیوەست بە خودی ململانێکەو هاوسەنگی و ناهاوسەنگی نێوان هەردوو لایەنی پەیوەندار (عەرەب-ئیسرائیل) ڕۆڵی لەم ڕێککەوتنە نەبینیوە.

مەسەلەی کۆتاییهێنان بە ململانێیەك، کە ڕەگێکی مێژوویی هەیە و نزیکەی نیو سەدەشە بە بەرجەستەکراوی لە ناکۆکی دەوڵەتی ئیسرائیل و وڵاتە عەرەبییەکاندا خۆی دەنوێنێ، مەسەلەیەکە پێویستی بە ماوەیەکی دوورخایەن هەیە، تاوەکو ئەو کەشە سایکۆلۆژییە بێتەکایەوە، کە هەردوولا ئامادەی قۆناغی دۆستایەتی، یان هیچ نەبێت دوژمنایەتی نەکردنی یەکتری بکات و چەندە هەنگاوەکانی نزیکبوونەوە لە یەکتری هێمن و ئاسایی بێت، ئەوەندەش بواری جێگیربوون و ڕەگداکوتانی بۆ دەڕەخسێ.

لە بارودۆخی ئامادەکردنی ئەو کەشە سایکۆلۆژییەو ڕاهێنانی جەماوەری هەردوولای ململانێکە لەگەڵ ئەمری واقیع و خۆسازدان بۆ ڕێکەوتنی دیکەی چەسپاوتر لە داهاتووی

دوورو نزیکدا، لەو باردۆخەدا تەگەرە ناوخۆییەکان بۆ هەر لایەنێك زیاتر جێگای مەترسـییە لە تەگەرە دەرەکییەکانی لە بابەت خۆکێشانەوە یان پابەندنەبوونی لایەنێك بەمەرجەکانی ئاشـتی، جۆری ئەم تەگەرە ناوخۆییەو کاتی سەرهەڵدان و ئاستی مەترسیشی بۆ هەر لایەنێك جیـاوازە لەویتر٠ بۆ نموونە، قۆناغی داهـاتووی (راف)، خۆئامـادەکردنە بـۆ فەرمـانڕەواییکردنی نـاوچەی ئۆتۆنـۆمی (غەززە-ئەریحـا)و پێکهێنـانی ئەو دامودەزگایـانەی بنـاغەی دەوڵەتـی فەڵەسـتین پێکـدەهێنن لە دوارۆژدا٠ لەم بـارەیەوە ڕەنـگە مەترسـییەکانی (راف) لە بـازنەی نێـوان ڕەخنەلێگرتنـی گـروپە تونـدڕەوەکان و مەترسـیی جەمـاوەر لە شکـستهێنانی ئەزمـوونی ئۆتۆنۆمییەکە بخـولێتەوە، بەڵام بـۆ دەوڵەتـی ئیـسرائیل کێـشەکە بە جـۆرێکی تـرەو ئاسـتی مەترسییەکەش کەمترە، جارێ ئەو دەستکەوتانەی ئیسرائیل لە پرۆسەی ئاشتی بەدەستیدێنێ زۆرترە لەوەی لەدەستیدەدات، جگە لەوەش پێکهاتەی دەوڵەتی ئیسرائیل وەکـو سیـستمێکی دیموکراسیی ئەو تواناییەی پێ بەخشیوە بتوانێ گفتوگۆ لەگەڵ نەیارەکـانی خـۆی بە جۆرێـك برەخسێنێ، کە دەنگە کەمەکـانی ئۆپۆزسـیۆن لە گرنگـی ئەم ڕێککەوتـنەی ئێـستاو ئەوانەی داهاتووش، بۆ ئیسرائیل، ئاگاداربکاتەوە٠

ڕەنگ بێت بۆ دەوڵەتە عەرەبییەکانیش مەترسیی کاتی لەبـابەت بـزووتنەوە ئوسـوڵییەکان، کە هەموو ڕێککەوتنێك لەگەڵ ئیسرائیل ڕەتدەکەنەوە، لەئارادابێ٠ بەڵام لە ئاستێکی مێژوویـی دوورتر مەترسییەکە لەوەدایە، کە خیتابی نەتەوەیی عەرەبی و لەوێـشەوە پێکهـاتەی خـودی دەسـەڵات لە وڵاتە عەرەبییەکانـدا دەکەونەوە بەردەم بەرپرسـیارێتییەکی مێـژووییەوە، کە هەڕەشە لە شەرعییەت و ڕەوابوونیان دەکات٠

دەیان ساڵە خیتابی نەتەوەیی عەرەبی لە هەردوو ئاستی ڕەسمی (حکومەتە عەرەبییەکان)و ناڕەسمی (بیری نەتەوەیی عەرەبی بە ڕێبازە جیاجیاکانیەوە) بە عەمەلی لە هەوڵـی پاراسـتنی شەرعییەتی پێکهاتەی دەوڵەتە عەرەبییەکاندا بووە، خیتابی نەتەوەیی عەرەبـی لەسـەر بـوونی دوژمنێکی دەرەکی بنیاتنراوە کە ئیسرائیلە، ئەم دوژمنە دوژمنێکی سەرەکییەو هەموو دوژمنە لاوەکی و لابەلاکـان لە دەوری خـۆی جەمـسەرگیردەکات، بـۆیە ئێـستا هەردوو تەوەرەکەی خیتابی عەرەبی (حکومەتە عەرەبییەکان و ڕێبازەکانی بیری نەتەوەیی عەرەبی) پێکەوە هەموو توانایەکیان ئاڕاستەی ئەو دوژمنە سەرەکییە کردووە٠

ئەم هاو هەڵوێستییەی ئەو دوو تەوەرەی خیتـابی عەرەبـی، هەنـدێك خەسـڵەتی بەبیـری نەتەوەیـی عەرەبـی بەخـشی بـوو، ئەگەرچـی ئەو بیـرە لەسـەر هەڵوەشـاندنەوەی دەوڵەتە عەرەبییەکانی ئێستاو یەکگرتنەوەی نەتەوەیی عەرەب لەیەك وڵاتی بەهێـزدا پێکهـاتبوو، بەڵام بوونی ئیسرائیل وەکو مەترسیی سەرەکی وای لە بیـری نەتەوەیـی عەرەبـی کـرد، کە ببێـتە بەشێك لە دامودەزگای هەریەك لەو وڵاتە عەرەبیانەی تۆوی ئەم بیرەی تێدا چێنرابوو٠ وێـرای

بانگەشەکانی لەسەر یەکێتی عەرەب و یەکگـرتنەوە، ورده ورده بـوو بە پـارێزەری پێکهـاتەی قەوارەی هەرێمە عەرەبییەکان و کارکردن بۆ مانەوەی دۆخی عەرەبـی وەکـو خـۆی، جێگـای بوژاندنەوەی نەتەوەیـی گـرتەوە، ئیـدی ئەوەنـدەی بیـری نەتەوەیـی لە دەزگـای دەسـەڵات، بەتایبەتی سوپا، نزیکبـوو ئەوەنـدە پـایەی لەنـاو ئۆپۆزسـیۆندا نەبـوو، هەرگیـز لە سـەردەمی پادشـایەتی لە عیراقـدا بەعـسییەکان تووشـی ئەو ڕاوەدونـان و گـرتنە نەدەبـوون، کە ڕەوتە فیکرییەکانی دیکە تووشی دەبوون، خیتـابی بیـری نەتەوەیـی عەرەبـی و خیتـابی سیاسـیی نەتەوەیی حکومەتە عەرەبییەکان بە ئەندازەیەك تێکەڵـی یەکتـری بـوون، کە جیاکردنەوەیـان دژواربێ، هەر ئەوەش بوو کە پرۆژەی نەتەوەیی عەرەبـی تووشـی قەیـران کـردو جەمـاوەری عەرەبی لێ بەدگومانکردون. ئەم بارودۆخەو شکستی ئایـدۆلۆژیای چەپ لە دونیـای عەرەبـدا، ڕێگای بۆ بـزووتنەوەی ئوسـوڵییەکان خۆشـکردووە کە وەکـو ئەڵتەرانتیڤێـك بێـنە گۆڕەپـانی سیاسییەوە.

بوونی کێشەی فەڵەستین و سەرکەوتن و نوشـستە سیاسـی و سـەربازییەکانی عەرەب، لە ململانێی دژ بە ئیسرائیل، زۆرجار تەوژمێکی جەماوەری وای دەخوڵقاند کە گۆڕانی دەسەڵاتی بەدواوە بێت، بەکودەتا یان بە شـۆڕش. دۆڕانـی عەرەب لە شـەڕی فەڵەسـتین سـاڵی **1948**و مەسەلەی چەکە بێکەڵکەکانی سوپای میسر دڵـی جەمـاوەری میـسری لە حکـومەتی مەلیـك فاروق کرمێکردو شۆڕشـی **23**ی تەمـووزی **1952** هەڵگیرسـاند، سـەرکەوتنە مەعنەویـیەکەی عەبدولناسر لە جەنگی کەناڵی سویس لە ساڵی **1956**دا قوڵاییەکی نەتەوەیی بـۆ بـزووتنەوەی ئەفسەرە ئازادیخوازەکانی میسر پەیداکردو عەبدولناسـری وەکـو ڕابەرێکـی نەتەوەیـی عەرەب بەدونیا ناساند، تەنـانەت شـەڕی تـشرینی **1973**بـوو کە زەمیـنەی بـۆ دەستپێـشخەرییەکەی سادات خۆشـکردو ڕێکەوتـنە چـاوەڕوان نەکـراوەکەی کامـب دیڤیـدی هێنایەکـایەوە. وەکـو لایەنێکی سلبیش، شکستی حوزەیرانی **1967** بواری بۆ بەعس ڕەخـساند لە تەمـووزی سـاڵی **1968**دا چنگ لە دەسەڵات گیربکاتەوە، بەناوی قەرەبـووکردنی ئەو شکـستە! هەر بێئومێـدی جەماوەری فەڵەستینی و عەرەبـی لە بەرەوپێـشچوونی کێـشەکەیان، بـواری بە دیکتـاتۆرێکی بێبەهرەی وەکو سـەددام دا خـۆی بکـات بە پـاڵەوانی نەتەوەی عەرەب و بەڵێنـی سـوتاندنی نیوەی ئیسرائیل بەخەڵکی فەڵەستین و جەماوەری عەرەبی بدات!

بوونی ئیسرائیلیش، وەکو مەترسییەکی سەرەکی، لە خیتابی نەتەوەیی عەرەبیدا، بیانوویەك بوو بەدەست حکومەتە عەرەبییەکانەوە، بۆ سـرکردنی هەمـوو نـاکۆکی و کێـشەکانی دیـکەی وڵاتەکانیان، تەنانەت بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی عەرەبیش دڵـسۆزی و بگـرە پێـشکەوتنخوازی هەر حکومەتێکی عەرەبی لە ئاستی توندی، یان میانڕەوی، خیتابی سیاسیی ئەو حکـومەتەی بەرامـبەر بە ئیـسرائیل هەڵدەسـەنگاند، نەك بەئاسـتی چارەسـەرکردنی کێـشە ناوخۆییەکـانی

ولاتەکەی خۆی، دوژمنی دەرەکی ڕەوابوونێکی تارادەی ڕەهایی بە دەسەلات دەبەخشی، بۆ خەفەکردن و شاردنەوەی هەموو ناکۆکییەك کە دەشێ و ئاساییە لە هەر ولاتێك هەبێت، هەموو پرۆژەکانی گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەلایەتی و هەموو هەولەکانی دیموکراتیزەکردنی دەسەلات و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و مافی کەمینە نەتەوەیی و مەزهەبییەکان لەبەرامبەر پرۆژەی جەنگی هەمیشەیی دژی دوژمنی هەمیشەیی بەچۆکداهاتن و هەژاری چەمکەکانی خیتابی عەرەبی لەئاست کێشە ژیارییەکانی کۆمەلگای عەرەبیدا بووە هۆی زیاتر سەقامگیرکردنی تۆتیالیتاری.

ئەم ڕێککەوتنەی ئێستای راف- ئیسرائیل و پەسەندکردنی لەلایەن عەرەبەوەو ئەگەری حەتمییەتی ڕێککەوتنی دیکەش، شەرعییەت بۆ بوونی ئیسرائیل دابینەدەکات و هەرچی زووترە پێداویستی ئەوەش دەسەلمێنێ کە دەبێ خیتابی عەرەبی لەمەودوا بە تێڕوانینە کۆنەکانی خۆیدا بچێتەوە (بەهەمان شێوەش ئیسرائیل)، هەر لەو کتێبانەوە کە لە خوێندنگا عەرەبییەکاندا جو وەکو دێوەزمەیەك بە مندالانی عەرەب دەناسێنێ تا سروودە سیاسییەکان و لەوێشەوە تەنانەت پەیوەندییە دبلۆماسیی — سیاسیی — ئابوورییەکانی عەرەب کە هێمای سووریان داناوە لەسەر ئیسرائیل، یان ئەو ولاتانەی دانیان بە ئیسرائیلدا ناوەو مامەلەکردن لەگەلیاندا بەکارێکی قەدەغەکراو دەزانێ.

بۆ ئەو دوارۆژانەی لەپێشەوەن، ئەگەر حکومەتە عەرەبییەکان بیانەوێ ئەو پێکهاتەی ئێستای خۆیان بپارێزن، ئەوە بۆ مانەوەیان پێویستیان بە دوژمنێکی دەرەکی تازە هەیە، تاوەکو کێشە ناوخۆییەکان لە خیتابی سیاسیی عەرەبی بەدوژمنێکی وەهمی نوێ پەردەپۆشبکەن. ئیدی تازە وەرەقەی دژایەتیکردنی ئیسرائیل کەوتە دەست نەیارەکانەوەو پێدەچێ بزووتنەوە ئوسولییەکان ئەو نەیارانەبن، لەحالێکدا کە بیری نەتەوەیی عەرەبی و پرۆژەی نەتەوەیی عەرەبیش تووشی قەیران هاتوون، ئەگەر بیانەوێ لەو ڕەوتە کلاسیکییە ڕزگاریان بێ، ئەوا پێویستە ولاتە عەرەبییەکان هەنگاوی عەقلانی و واقیعبینانەی خۆیان لە ئاشتبوونەوە لەگەل ئیسرائیل بە پرۆژەیەکی لاکردنەوە لە کێشە ناوخۆییەکانی وەکو مەسەلەی دیموکراسی و مافی مرۆڤ و پێشکەوتنی کۆمەلایەتی زاخاوبدەن، چونکە هەر بەو پرۆژە دیموکراتییەوە متمانەی جەماوەری عەرەبی لە ولاتەکەیان بەدەستدێننەوەو مەترسیی ئوسولییەتیش لە خۆیان دووردەخەنەوە.

کوردستانی نوێ: ژ:**490** چوارشەممە **1993/9/22**

ئەمنی نەتەوەیی عەرەبی..

پێویستی پێداچوونەوە بەبنەماکانی پێشوو

یەکێتی درۆزنانە، مەجلسی تەعاونی عەرەبی

ئەمنی نەتەوەیی عەرەبی و ئەمنـی هەر نەتەوەیەك، کە لە چەنـد یەکەی سیاسـیی جیاجیا پێکهاتووە، خاسیەتێکی ناجۆریان هەیە، ئەویش دابەشبوونێتی بەسـەر دوانەی ئەمنـی نەتەوەییـدا، واتـا ئەمنـی هەریەك لە وڵاتە عەرەبییەکـان بەجیـا پێیـدەگوترێ (ئەمنی نیشتمانی) و ئەمنی وڵاتە عەرەبییەکان پێکەوەو بەرژەوەنـدیی بـاڵای نەتەوەی عەرەب پێیدەگوترێ (ئەمنی نەتەوەیی). بەپێـی شـیکردنەوەی تـوێژەرە سیاسـییەکانی عەرەب، هەر بەرەوپێـشچوون و تۆکمەبـوونێکی ئەمنـی نیـشتمانیی هەر وڵاتێکـی عەرەبی، لەدوا ئاکامـدا بەقـازانجی تێکـڕای ئەمنـی قەومـی دەشـکێتەوەو دەبـێ هەر وڵاتێکی لە ستراتیژی خۆیانـدا سـنووری خـاڵە ناکۆکییەکـانی بەرژەوەنـدیی نەتەوەی

عەرەب بەگشتی نەبەزێنێ و دەبێ ئەو قوڵاییە نەتەوەییە لەمیانی مـامەڵەکردن لەگەڵ وڵاتـانی دیـکەی عەرەبـی و وڵاتـانی بێگانەشـدا ڕەچاوبکـات•• بەڵام وێـرای خواسـتە نەتەوەییەکانی عەرەب، لەواقیعی عەمەلیـدا ئەوەی تـا ئێـستا پەیڕەوکـراوە، زاڵکردنـی بەرژەوەندییە ئیقلیمییەکانی هەر یەك لە وڵاتە عەرەبییەکان و عەقڵییەتی نـاوچەگەری و بەرژەوەنـدیی تەسـکی نـاوخۆییە بە چەشـنێك کە مەسـەلەکانی "ئەمنـی قەومـی عەرەبی" بەشێوە گشتییەکەی، کە یەك هێڵی ستراتیژی سەرتاسەری بگرێتەخۆ، ئەمڕۆ بەتەنها قـسەی کتێـبن، یـان لە باشـترین حاڵـدا سـەدای ئاخـاوتنی سیاسـیی ڕابەرە ناسیۆنالیستەکانی عەرەبن•

بێگومـان داگیرکردنـی کوێـت لەلایەن عیـراقەوە زیـاتر ئەو گیـانی هەرێمخـوازییە دەچەسپێنێ و ئەمنی نیشتمانی وڵاتە عەرەبیەکـان تووشـی لەیەك هەڵـشاخانی زیـاتر دەکـات و حـاڵەتێکی دابـڕان لە نێـوان ئەمنـی نیـشتمانی و ئەمنـی نەتەوەیـی دروستدەکات• ئەمەش بە ڕوونی لە ڕێککەوتن و مانۆڕە سەربازییەکانی نێـوان هەریەك لە وڵاتانی کەنداوو وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاو وڵاتانی ڕۆژئاواو ڕاگەیاندنی (دمشق) لەنێوان سوریاو میسرو وڵاتانی کەنداو بۆ پاراستنی ئاسایـشی کەنـداو بەدیـاردەکەوێ• هەڵبەتە وڵاتێکی وەکـو کوێـت و سـعودییە، هێنـدەی لە دەسـتدرێژییەکانی ڕژێمـی عیـراق دەترسـن، بە ئەنـدازەی ئەوە لە باڵادەسـتی چۆنـایەتی ئیـسرائیل لە بـواری تەکنەلۆژیـای جەنگیـدا ناترسـن• ئەمە بۆخـۆی ئەو درزە گەورەیە فراوانتردەکـات کە کەوتۆتە جەستەی جیهانی عەرەبییەوە•

تا ساتەوەختەکانی پێش ئەم گۆڕانـانەی ئێـستای نـاوچەکەو دونیـاش و جـگە لەو خاڵانەی سەرەوە کە ئاماژەمان بۆ کرد، هەندێك فاکتەری تر هەن ئەو دابڕانە عەرەبییە ڕوونتر نیشاندەدەن، لەوانە ئاستی گەشەسـەندن و پـێگەو توانـای ئـابووری جیاجیـای وڵاتە عەرەبییەکان• بۆ نموونە، جیاوازیی نێوان وڵاتێکی خاوەن قـووڵایی شارسـتانی و مێژوویی وەکو میسر و وڵاتێکی بچووك بەڵام دەوڵەمەندی وەکو کوێت، کە بەپێی ئەو پێوەرە نەتەوەییانەی ئێستا عەرەب ئیشی پـێ ناکـات، دەبـوایە ڕابەرایەتـی میـسر بـۆ جیهانی عەرەبی، سەرلەنوێ بسەلمێنرێتەوە• هەروەها ئەو مەترسـیانەی کە هەریەك لە وڵاتە عەرەبییەکان تووشـی دەبـن، ئەوەنـدەی بـۆتە کێـشەیەکی نـاوخۆیی، ئەوەنـدە هەستی شەپۆلی هەستی نەتەوەیی بۆ ساز نادرێ• بۆ نموونە، (کێـشەی ئـاوی فـورات) زیاتر کێشەیەکی نیشتمانی سـوریایەو وڵاتـانی دیـکەی عەرەبـی هێنـدە خەمـی لـێ ناخۆن•

ئێستا، سەرباری ڕێککەوتنی غەززە-ئەریحاو ئەو گۆڕانکاریانەی لە دونیادا ڕوویان داوە، بەڵام هێشتا لە ستراتیژی ئەمریکادا شوێنێکی بەرچاو بۆ ئیسرائیل دابینکراوە. ئەمەش بە ڕوونی لە تیۆری (دەبڵ گەمارۆدانی)ی (مارتن ئەندك)ی ڕاوێژکاری ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەستیپێدەکرێ. لەوێدا داخوازیی پاراستنی بالادەستی چۆنایەتی ئیسرائیل لە بواری تەکنەلۆژیای جەنگی پێشکەوتوودا کراوەو وڵاتە عەرەبییەکانیش بەپلەی دووەم دێن، سەبارەت بە گرنگیان لە ستراتیژی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. ئەمە وا داخوازێ کە وڵاتە عەرەبییەکان هەرچۆنێك بێ، لەسەر لایەنی کەمی بەرژەوەندی نەتەوەییان ڕێکبکەون و واقیعیانە هێزو توانای (سەربازی، ئابووری، سیاسی)ی خۆیان هەڵبسەنگێنن و بەلای چەمکێکدا بیشکێننەوە کە (ڕێژەیی ئەمنی نەتەوەیی) پێدەڵێن و تێڕوانینی ڕەها کە هیچ ئاکامێکی واقیعی نابێ، بەلاوەبنێن.

هەروەها وەکو پێداویستی ئەم گۆڕانە تازانەش، کە هەندێکیان ڕاستەوخۆ پەیوەستن بە جیهانی عەرەبەوە، وا چاوەڕوان دەکرێ کە هەندێك لە پرەنسیپەکانی ئەمنی نەتەوەیی عەرەب و مەسەلەکانی هاریکاری عەرەبی گۆڕانی بەسەردابێ. لەلایەك ڕێککەوتنی غەززە-ئەریحا و کارنامە ئابوورییەکانی

ڕۆژنامەی سەورە گرتنی کوێت ڕادەگەیەنێت

ئەم دواییەی ئەوە دەردەبڕێ کە ئیدی پەیوەندییە عەرەبییە- ئیسرائیلییەکان بەرەو پتەوی دەچن لەبواری ئابووریداو هەریەکە لەلایەنە عەرەبییەکانیش لە پێشبڕکێی کەڵکوەرگرتندایە لەو ئیمتیازاتانەی مامەڵەکردنی بازرگانی لەگەڵ ئیسرائیلدا دەستەبەریدەکات لە سە ڕوی ئەو لایەنانەش (ڕاف)ە کەلە ناوچەی ئۆتۆنۆمدا دەسەڵاتی نیشتمانی گرتۆتەدەست. لەلایەکی تریشەوە ئەو پێشنیارەی بانگەشەی دامەزراندنی سیستمێکی خۆرهەڵاتی- ناوەڕاستی دەکات، ئێستا بەگەرمی پێشوازی لێ دەکرێ، ئەمەش بەرژەوەندییەکان و ئینجاش شێوەکانی پەیوەندیی ئابووری و سەربازی و ئەمنی لە ناوچەکەدا، بە وڵاتە عەرەبییەکانیشەوە دەگۆڕێ. ئەوە دێنینەوە یاد، کە لە دانیشتنی لوتکەی (کلنتۆن-ئەلئەسەد)دا لە ژنێڤ، کلنتۆن وەکو گرنگیدانێك بە ڕۆڵی

سوریا لەئاشتی نێوان عەرەب و ئیسرائیلدا، داوای لە سەرۆکی سوریا کرد ئینتمـایەکی ڕۆژهەڵات- ناوەڕاستی پەیدابکات و واز لە ئینتمای عەرەبی بێنـێ، دیـارە لە حاڵێکـدا ئەگەر ڕوانین بۆ دوژمـنە دەرەکییەکـان لەلای عەرەب ئاوەهـا گـۆڕانی بەسـەردا بـێ، هەڵـبەتە وەکـو بەدواهاتنێـك ڕوانـین بـۆ دیـوەکەی تـری ئەمنـی نەتەوەیـی وڵاتە عەرەبییەکانیش واتا "ئەمنی ناوخۆیی"، گۆڕانی بەرچاوی بەسەردا دێ. پێویستە ئیـدی هەریەك لەو وڵاتانە بە جوغزی دەسەڵاتی خۆیاندا لەوە بگەن، کە دابینکردنـی ئەمنـی ناوخۆ بە پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و گەشەپێدانی ئابووری و دابینکردنی ئەمنی خۆراك و لەسـەرووی ئەمانەشـەوە دیمـوکراتیزەکردنی وڵاتەکانیـان دەسـتەبەردەکرێت. لەڕاستیشدا ئەمنی نەتەوەیی وڵاتێکی هەمۆجین لەئاستی ناوخۆدا تۆکمەترە لە ئەمنی نەتەوەیی وڵاتێك کە بەتەنها گرنگـی بەلایەنـی سـەربازی و لایەنـی دەرەکـی ئەمنـی نەتەوەیی بدات و ڕەنگە ڕژێمی عێراق باشترین ئەزموون بێ لەو بوارەدا.

کوردستانی نوێ: ژ:**783** سێشەممە **1994/9/13**

"کەمینەکان" لە فەزاو سەردەستەکانیش

لە بەردەم ویژدانی بینەراندا

کۆڕەو: میدیا بەجیهانی ناساند

ئەسعەد تەهای پێشکەشکاری بەرنامەی (خاڵێکی گەرم)ی تالەفزیۆنی ئەلجەزیرە لێی تەئکیددەکردەوەو ئەویش نەیدەسەلماند٠ پرسیاری لێ کرد ئەگەر ڕیفراندۆمەکە لە قازانجی پۆلیساریۆ بوو، ئایا دان بە سەربەخۆیی بیابانی ڕۆژئاوادا دەنێن؟ ئەویش، کە نوێنەری ڕەسمیی مەراکشە، دەیگوت ڕیفراندۆمەکە بە قازانجی خەڵکی مەغریب دەبێت، چونکە ناشێ بیابانییەکان دەنگ بۆ نیشتمانی خۆیان نەدەن؟ جارێکی تر پێشکەشکار تەئکیدی لێ کردەوە ئایا ئاکامی ڕیفراندۆمەکە دەسەلمێنن، ئەگەر دەنگ بۆ جیابوونەوە درا؟ نوێنەرەکە وەك نوێنەری هەر حکومەتێکی سەردەست خۆی لە وەڵامەکە دەدزییەوە٠ بینەریش لەنێواندا هەستی بە شڵەژانی وی و دەرکیشی بەوە دەکرد کێ لەسەر هەقە؟ ئاخرییەکەی ئەو سەرنجە واقیعیبوونی خۆی سەلماند، کە دەڵێ تەکنەلۆژیای ڕاگەیاندن و تۆڕەکانی گەیاندنی زانیاری چەند زۆربن هێندە لەنێو خەڵکدا هوشیاری سیاسی بڵاودەبێتەوەو دوو ئەوەندەش دونیاو ڕووداوەکانی نێو وڵاتەکانی بچووك و لەبەرچاو دەبن ٠ دونیامان وا بۆتە گوندێك، کە هیچ حکومەتێك ناتوانێ لەبەردەم دادگای مینبەری کەناڵە فەزائییەکان و چاوو ویژدانی بینەراندا چەشنی جاران کێماسییەکانی خۆی بشارێتەوە٠ ڕووداو و بەسەرهاتەکانی نێو گوندەکە تازە هی ئەوە نینە دێزەبەدەرخونەبکرێن٠ کۆڕەوی **1991**ی کوردان کامێرای

وێنەگـران و کەنـاڵە جیهانییەکـان بە خەڵکیـان ناسـاند، تـا سـەرەنجام بـۆش، کە خـۆی لە بەرپرسێتی کێشابۆوە، لە نێو گوندە پڕ ئاشـووبەکەی دونیـا کەمـاڵێکی بـۆ کورد تێدا نەبوو ، دەڤەری تەناهی دروستکرد.

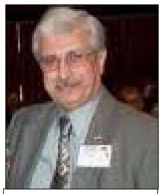

جەواد مەلا

دروسـتە کە بیـنەران نەکـارن بڕیـاری خۆیـان بـدەن و سیاسـەتە دیکتاتۆرییەکـان و حکـومەتە چەوتەکـان لە "زینـدان!" بپەسـتێنن، بەڵام نەریتی دۆزەخئامێزی بەراوردکاری دۆزەخێکـی بـۆ سیاسـەتە چەوتەکـان داخستووە، کە سوتێنەرتربێت لە سزای دادگا نێودەوڵەتییەکانی تایبەت بە تاوانکارانی جەنگ و سیاسەت لە دونیادا.

وەختێك عومەر ئەلبەشیر لە سودان پێشوازیی لەو هاوڵاتیانە دەکـا، کە زێڕیـان لەپێنـاوی کۆششەکانی جەنگی سـوپا لە دژی خەڵکـی باشـووری سـودان بەخـشییەو ئەمە لە کەنـاڵی فەزائی حکومەتی خەرتوومەوە نیـشاندەدرێت، هـاوڵاتییەکی ئاسـایی بەری باشـووری گونـدە جیهانییەکەمان، کە پێیدەگوترێ دونیای سێیەم لەولاوە هەڵدەداتێ: (ئەمە لە کـن خۆشـمان ڕووی داوە، لە وڵاتی ئێمەشدا حکومەت زێڕی بە خەڵکی کۆدەکردەوە، تا مـاکینەی جەنگـی شەڕەکان بەردەوامبن!). بەمجۆرە خەرتووم ئەوە نیشاندەدا تا بەدونیا بڵێت شەڕی من لە دژی باشوورییە یاخیبووەکان، شەڕێکە ئیمزای ڕەوایی و ستایشی میللی لەگەڵە، کەچی هـاوڵاتییە ئاساییەکەی لە مەڕ خۆمـان دەزانـێ پیـاوانی ئاسـایش و هێزەکـانی سـەر بە دەوڵەت بە زۆر خەڵکیان ڕاپێچی زێڕبەخشین، خۆپیشاندانی ڕەسمی سازکردن و چەپڵەلێدان کردووە.

کە ئەو تۆڕە میدیاییە بە سیحر و جاویدانی خـۆی سیاسـەتە گەنـدەڵەکان و ڕەفتـارە دژە میللییەکان دەخاتە بەر تیشکی سەحنی سەربانەکان، بلا هەمی حکومەتەکـانی دونیـا کەنـاڵا فەزائی خۆ چێبکەن. بلا هەمی سیاسـەتە چەوتەکـان لە تـۆڕی ڕاگەیانـدنێکی وێنەیـی و لە تۆڕی ئەنتەرنێتدا پشکیان هەبێت.

لەبەر ئەوەی کوردان لە کۆڕەوی **1991**دا یەکێك بوون لەو میللەتانەی لە کەڵکی تۆڕەکـانی تەلەفیزیۆن و میـدیای جیهـانی بەرخورداربـوون، هەنـووکە دەبینـی پتـر لە هەر میللەتێکـی دیکەی ناوچەکە دیاردەی تەماشـاکردنی سـەتەلایت و وەدەسـتهێنانی ئەو ئـامێرە سـیحرییە بەربڵاوە. ئەوەش ئاسـاییە بـۆ میللەتێـك کە پێـشتر لە ئامێرەکـانی پەیوەنـدیکردن بە دەرەوە بێبەشبووەو ئەمرۆش لە ئابلۆقەیەکی چەند سەریدا دەژی، کە بواری ڕۆشـنبیری و بوارەکـانی تەرفیهو ڕابواردنیشی گرتۆتەوە.

هەر هێندە دوگمەی سەحنەکەت بابدە، تـا بە هەمـوو وڵاتـانی دونیـادا بگەڕێـی، ئەمە لە ئاکامدا کەلتووری جیهانگەرایی ئەوتۆ دەخولقێنێ، کە هـیچ بەربەسـتێك نـاتوانێ لەبەردەمیـدا خۆی ڕابگرێ. کـۆنترۆڵکردنی کەلتـووری جیهـانگەراییش لە دەسـتی خۆتـدا نییـە. کەوابـێ سەرلەنوێ سروشتە ئەزەلییەکەی ڕەوتی پێشکەوتن دووبارەدەبێتەوە. مەبەسـتمان ئەوەیە، کە

ڕێڕەوی پێشکەوتن ئینتیقاو هەڵبژاردن قبوڵ ناکات. ئەوە نییە بڵێی زانست و تەکنەلۆژیام دەوێ و با گۆڕانە کۆمەڵایەتییەکان و ڕۆشنبیری هەمبۆرگەر نەیەتە وڵاتەکەمەوە.

لە تۆڕی فەزائیشدا ناشێ بڵێی، ئەو کەناڵەم پێویستەو ئەویدیان ناخوازم. بەمجۆرە لە ماڵێکدا بینەران دەتوانن دواین بۆچوونەکانی سادق جەلال ئەلعەزم لەسەر زهنییەتی مرۆڤ و تاپۆکانی هزر ببیستن و دواین گۆرانییەکانی خالید ئەلشاب ـی جەزائیری کە هەڕەشەی کوشتنی لێ کراوە. دواین ڕاپۆرت لەسەر کوشتنی گۆرانیبێژی بەربەرەکان مەعتوب ئەلوەناسی ببیستن و تەماشای گۆدەلۆپی و ئەنتۆنێلاش بکەن. لەسەر سیمای دووسەرەی ڕەوتی پێشکەوتنیش، دەمی خۆی چەند نووسەرێك هەڵلایەکی گەورەیان لەسەر زنجیرەی دۆبلاجکراوی (بارمەتە بووی دەستی ڕابردوو) کە گۆدەلۆپی بەژن زراف ڕۆڵی کیژێکی داماوی تێدا دەبینی، نایەوە. نووسەرێك جوان وەڵامیدانەوە، (گۆدەلۆپی داماو مایەی هەڕەشە نییە بۆ سەر ئەمنی قەومیی کورد!). ئەو نووسەرانەی دژە گۆدەلۆپی لە زەمەنی تێکەڵبوونی کەلتوورەکان و ئاوێتەبوونیاندا تێزی (هەڕەشەی ڕۆشنبیری) دێننەوە گۆڕێ. یەکێك لە بەربەرەکانی جەزائیریش گوتبووی (هیواموایە هێرشی ڕۆشنبیریمان بکرێتەسەر. چی ڕۆشنبیرییەکمان هەیە کە بترسین هێرشی ڕۆشنبیریی ڕایماڵێ! ئی دیکەش دەخەینە سەر (کەمینەکانی دونیا هیچیان نییە لەدەستیبدەن مەگەر کۆتو بەندەکانیان نەبێت) پەتاکە هەموو دونیای گرتۆتەوە. ڕەوتێك لە جیهانگەراییی کە دێت (نە چۆڵ دەپرسێ، نە ئاوەدانی).

وا دەبینن چەندین کەناڵی (فەزائی) لەناو خۆشماندا کراوەتەوە! ئێستا لە گەرمیانی کەلارو کفری و چەمچەماڵ (قەولیشە لە کوێستانی پشتدەر) و لە وڵات و مەڵبەندەکانی دونیای سێدا خەڵکی تەماشای شەڵەژانی وتەبێژانی حکومەتە سەرکوتکەرەکانی ئەندەنوسیاو کۆریاو تێکەڵوپێکەڵی گوتەی جەنەڕاڵەکانی هاییتی و کودەتاکانی نایجیریا دەکەن.

خالید ئەلشاب

لەم سەری دونیاوە بۆ ئەوسەری، کە لە ڕاپۆرتە هەواڵەکانی دونیاو مشتومڕی بەرنامە سیاسییەکان دەڕوانی فەرتەنەکانی کلنتۆن و مۆنیکا، جادە کۆنترۆڵکراوەکانی کۆسۆڤۆو پێداگرتنی بێمانای نەتانیاهۆ دەبینی. ئیدی تەواو، لە ڕێی ئەو تۆڕەوە شوکور وشیارن میللەتانی دونیای سێ تێدەگەن سیستەمی حوکومڕانی وڵاتەکانیان خەراباتە.

ڕاستە لە وڵاتانی ئێمەدا دەمانزانی ئەوەی پێیدەگوترا زێدی گەورەی عەرەب، کە دیموکراسی تێدا بزرە، بەشێکی هی ئێمەی کوردو بەشێکی هی باشوورییەکانی سودانە، بەڵام وا تۆڕە فەزائییەکانی خۆیان و بەرنامەکانی (ئاڕاستەی پێچەوانە)ی ئاڕاستەی باون، بەئاشکرا نیشانیدەدەن مەڵبەندێکی پاك و بێگەردو ساغڵەمی عەرەبی نابینین. ئەوەتا چەندین (ملل و نحل)ی تر لەم وڵاتانە دەژین، کە پێشتر سیاسەتی ڕەسمیی عەرەب و ڕووناکبیرانی نەتەوەی سەردەست و وابەستەی دەسەڵاتە سیاسییەکان حاشایان لێ دەکرد. کوردەکان،

باشوورییەکانی سودان، درووز، بەربەرەکان، قبتییەکان و تەنانەت عەرەبی وا هەڵکەوتوون، کە داوای جیابوونەوە لە عەرەب و دوورکەوتنەوەیان لێ دەکەن، وەك عەرەبەکانی پۆلیساریۆ، ئەریتیرییەکان و بەشێك لە سۆماڵی و جیبۆتییەکان. دەرکەوت ئەگەر وڵاتانی عەرەبی خوردبکرێنەوە، چ هەمەڕەنگی و هەمەمەزەبی تیدا دەبینیتەوە، کە پێشتر کەمینەکانی وڵاتانی عەرەب دەم بەستراوبوون و هەنووکە لەبەردەم تۆڕەکانی پەیوەندی و کەناڵە فەزائییەکاندا دەیانەوێ قسەبکەن. لەهەمبەر ئەوانیشدا نوێنەرانی ڕەسمی نەتەوەی سەردەست دەشڵەژێن و قسان ناکەن. نوێنەرێکی بەغدا خۆی لە حیواری کەناڵی mbc- ی دزیەوەو دەنگی هێڵی تەلەفۆنەکەی نەما وەختێك هاوڵاتییەکی دیموکراسیخوازی عەرەب لە دانیمارکەوە بە تەلەفۆنی جیهانی پرسیاری لەسەر هەڵەبجەو چارەنووسی ئەنفالەکان لێ کرد.

لەوڵاشەوە نوێنەری حکومەتی جەزائیر وەڵامی پێنەبوو لەودەمەیدا پەیامنێرێکی ANN پێیگوت بەیاسای تەعریب لەسەر حیسابی بەربەرەکان، موجامەلەی ئوسولییەکانی وڵاتەکەتان دەکەن! لەبەردەم پرسیاری لەو چەشنەدا هەموو بیرمەندانی ناسیۆنالیستی عەرەب، کە پاشماوەی ڕەوتی ناسیۆنالیستی و ئوسولی چەپی نادیموکراسی شەستەکانن، دەیانگوت کێشەی بەربەر فەرەنسا

خاڵیکی گەرم، کەناڵی جەزیرە

دەیخولقێنێ و باشوورییەکانی سۆدان بە فیتی بێگانە بزووتنەوەی چەکدارییان بەرپاکردووەو کوردەکانیش بە کرێگیراوی هەمیشەیی ئیسرائیل و ئەمریکان و هەمووشیان پێکەوە یەکگرتن و پێشکەوتنی عەرەب دوادەخەن. عادل حوسێن، تەمام ئەلبەرازی و عەبا لە شانەکەی لە بەرنامەی "ئاڕاستەی پێچەوانە" قسەیاندەکردو وایان ئاماژە پێ دا، بەڵام ئەو قسانە ڕاست دەرنەچوون، چونکە مەرج نییە بەکارهێنان زمانی عەرەبی و وازهێنان لە زمانی فەرەنسی لە جەزائیردا تەنها بە جادەی پێشێلکردنی زمان و کەلتووری بەربەرەکاندا گوزەربکات، لەکاتێکدا ئەمازیغەکانیش بەدەوری خۆیان خەباتیان بۆ ڕزگاری و سەربەخۆیی وڵات کردووە، مەرج نییە ئامانجی بەرپەرچدانەوەی بەجولەکەکردنی قودس، بەتەعریبکردنی کەرکوك پوچەڵبکرێتەوە؟ لەکاتێکدا کوردەکانیش بە دەوری خۆیان ڕۆڵیان لە سەربەخۆیی سیاسیی عیراق و لە گۆڕانی پادشایەتیدا هەبووە.

وەختێك ئەو هەماهەنگییە لەواقیعدا ڕەچاوناکرێ و تەنها خەیاڵی تیۆری ڕووناکبیرانی ناسیۆنالیست و گۆشەگیری نەتەوەی سەردەست جێبەجێدەکرێت، ئیتر هیچ لە کایەدا نامێنێت جگە لە گرژی دووسەرە لە وڵاتان و شڵەژانی بۆینباخ لەملەکانی لە میدیاکانی دونیاوە.

کوردستانی نوێ ژ: **1670**، پێنجشەممە **1998/8/6**

"خەونی عەرەبی" لە گەرمایی شەستەکانەوە بۆ ئۆپەرێتی کۆتایی نەوەدەکان!

(1)

سەباح دیاردەیەك
بۆ هەموو خەونەکانی عەرەب

گرفتــی "خەونــی عەرەبــی" ئەوەیە، کە کابوســێکی دەرەکــی چنــگ نــاکەوێ، کەوا لە عەرەبەکــان بکــات لەپێنــاوی خەونێکــدا لە دەوری یەك گــردببنەوە· لە هەلومەرجێکی واو لە ســەر زەمینــی ولاتێــك کە کەمتر ناوەنــدی بانگەشــەی یەکێتــی عەرەب و گەشەســەندنی بیری ناسۆنالستی عەرەب بووە، لە ئۆکتــۆبەری ئەمــساڵدا لە "گۆڕەپانی شــەهیدان" لە بەیــروت، ئــۆپەرێتی (الحلــم العربــی) نمایــشکرا، بەئامــادەبوونی دەیــان گــۆرانیبێژو هونەرمەند، لەوانەی لە ولاتانی جیاجیای عەرەبییەوە هاتبوون، لەگەڵ سەدان هەزار هــاولاتی بەیروتی، کە پێکەوە گۆرانیان بۆ خەونێکی عەرەبی دەگوت·

کەناڵی فەزائی **LBC**-ی لوبنان لە ڕۆژانی پێش پێشکەشکردنی نمایشەوە پروپاگەندەی بــۆ کــرد، تــا ڕۆژی نمــایش و لەوێــشەوە تــا لە شــەوی **1998/10/15** یــشدا لە تەلەفزیــۆنەوە پەخشیکرد· پروپاگەندەکان و ئەو بڕگانەی لە ئۆپەرێتەکە هەڵبژێردران ڕۆحی ناسۆنالــستی نە تەنیا عەرەب، بەڵکو کوردانیشی دەبزواندو وای لێ دەکــردن ئەوانــیش خەون بە ئــۆپەرێتێکی کوردییەوە ببینن· ناشڵێم خەون بە (خەونێکی کوردی)یەوە نەبادا قارداشەکانی ئەنقەرە لێمانی بقۆزنەوە· بەڵام وێرای وشەو ئاوازو دابەشکردنە هەست بــزوێنەرەکەی ئــۆپەرێتی عەرەبــی، کە هاوشانی ئەوە پروپاگەندە بۆ شامپۆی سانسۆن دەکراو وەك باقیی بەرنامەکانی دیکەی بازرگانی و ســەربەخۆ بە چــاودێری کۆمپانیــایەك دەخــرایەڕوو، مــرۆڤ دەهــاتەوە خــوار پــلەی ســفرو تێدەگەیشت کە مەسەلەکە تەنها خەونە، خەونیش بە دڵی ئینسان و هەروا بەپێی خواســت و

بەرژەوەندییەکانی وی دەبێت. بۆیە مەسەلەکان لە پروپاگەندەدا واکەوتنەوە کە بگوترێ (هـذا الحدث برعایە سانسون للشعر الجمیل). بە واتایەکی تر (الحلم العربی برعایە الـشعر الجمیـل). دوای ئەوەی لە رعایەت و چاودێریی ڕێبەرانی عەرەب و خیتابی ناسیۆنالستی عەرەبیدا هیچی بەهیچ نەکرد، بەڵکو پرچی خاو بەرهەمی هەبێت؟ دەی کەس نازانێ خێر لەکوێوە دێت؟

(2)

ئەو دەمانەی بانگەشەی کۆمەڵانی خەڵك دەکرا، بـۆ ئەوەی لە ڕۆژی دیـاریکراودا ئامـادەی ئـۆپەرێتەکە بـن، بەرێـکەوت بەرنـامەی (حـوار العمـر)ی هەمـان کەنـاڵی (LBC) دیـدارێکی دوورودرێژی لەگەڵ ڕیاز نەجیب ئەلرەیسدا هەبوو. ریـاز، کە پێـشتر سەرنووسـەری گۆڤـاری ناوداری (الناقد) بوو و ڕۆژنامەنووس و نووسەرێکی دێرینی لوبنانە، لە وەڵامی پرسیاری ئەوەی ڕای چییە لەسەر دیاردەی ئۆپەرێتەکە، گوتی: (من ئێستاش واقعیم و باوەڕم بە خەون نیـیە، بەڵام خەونی عەرەبی کە گەنجەکان ئۆپەرێتی بۆ دەڵێن، نیـشانەی عافیـت و تەندروسـتییە)، ئەمە لەکاتێکدا ڕیاز نەجیب ئەلرەیس خـۆی لە نەسـلی ئەو ڕۆژنامەنووسـانەی ڕۆژنـامەگەریی شەستەکانی عەرەبە، کە بە فیعلی کاریان بۆ خەونی عەرەبی کردووە، نەك تەنها بە ئۆپەرێـت، کەچی ئێستا مەسەلەکان تەنها لە ئاستی ئۆپەرێت و وشەکانیش ئەگەرو تەوازوعکاری تێـدایە (جایز ظلام اللیل) "دەشێ تاریکی شەو" و دەشێ وشەیەك، گۆرانییەك بتوانن شـت بـکەن. لە هەمووانیش موتەوازعتر دورەید لەحام-ی هونەرمەندی گەورەی سوریا بوو کە گوتی: (میللەتی عەرەب تا ئێستا خەوندەبینێ) ڕەنگە ئەمە جوانترین گوزارشت بێت لەسەر بێئومێدی خـۆی و سوریای وڵاتی لە ئاستی لاوازی عەرەب لە دواین تەنـگەژەی نێـوان دیمـەشـق و ئەنـقەرەدا، دەیان هونەرمەندی عەرەب لە دەیان لەو وڵاتانەی بە جورئەتەوە لە هەڕەشەکانی سەر سـوریا نەهاتنەپێش، هاتبوون بۆ گۆڕەپانی شەهیدان، تا بەشداریی ئۆپەرێتەکە بـکەن. کەچـی هـیچ هونەرمەندێکی لە لیبیا هاتووی تێدا نەبوو، لەکاتێکدا ئەوە تەنها سەرهەنگ قەزافـی بـوو، کە سـەرەڕای بێئومێـدبوونی لە عەرەب و خەونەکانیـان و سـەرەڕای ئەوەی وڵاتەکەی ڕوو لە تەکەتولێکی ئەفریقـاییە، بەڵام لە هەمـوان جـوامێرانەتر هاتەدەسـت و هەڕەشـەی تونـدی لە تورکیا کرد.

(3)

بەهاری ئاساییکردنەوەو پاییزە خەونی عەرەبی

گۆرانی بێژی لوبنانی "سەباح"، وەك بە تەمەنترین هونەرمەندی بەشداربوو، سەرەتا ئاهەنگی (خەونی عەرەبی) کردەوە. بەشداربوونی ئەو چاکترین گەواهی دڵنیـاکەرەوە بـوو بـۆ نەیـارانی

ئۆپەرێتی خەونی عەرەبی

عەرەب، کە مەسەلەکە تەنها خەونێکی ئۆپەرایەو نابێتە واقیع، چونکە سەباح بەر لە عەرەفات و سادات، وەکو یەکەمین تەتبیع (ئاساییکردنەوەی) هونەری کە هونەرمەندێکی عەرەب پێی رابێ، چووە ئیسرائیل و بۆخۆی بە تەنها "کامپ دەیڤد" ێکی هونەری لەگەڵ جولەکەدا مۆرکرد. بەمجۆرە "سەباح" تا گەنج و هێزی تیامابوو دۆخی لەگەڵ ئیسرائیل ئاسایی دەکردەوە، کە پیریش بوو و پەککەوت گەڕایەوە لای خەونی عەرەبی.

بەهەرحاڵ پەسەندنییە مرۆڤ ئەوەی لە عومری باقی ماوە دوور لە مەسکەنی خۆی بەسەریبەرێ و دەشێ بەهاری عومر بۆ ئاساییکردنەوەو پایزەکەشی بۆ خەونێکی خۆماڵی بێت. لە سەرێکی ترەوە نیشتمانی خەونەکەی لە ئۆکتۆبەری ئەم ساڵ نمایشکرا لەچاو مەڵبەندەکانی تری عروبە بەراوردناکرێ. دروستە لوبنان دوابەرەی موقاوەمەتە لە دژی ئیسرائیل و باشوورەکەشی سەنگەری پێشەوەی بەرەنگاربوونەوەیە، بەڵام ئەوەشمان لەبیرنەچێ کە هێڵی بەرەنگاری سەربازی بۆ خۆشی لەبەر هەرەشەکان دواسەنگەرە، کە دەشێ بەرەنگاری سیاسیی تێدا بکرێت و لاوازترین ناوەندی رووبەڕووبوونەوەی سیاسییە. بەهەمان ئاستیش بەیروت پتر ناوەندێکی دیموکراسیی دونیای عەرەب بوو، تا ناوەندێکی ناسۆنالستی. هەنوکەش زەخمەکانی، دیموکراسییەتە قوربانی و برینداربووەکەی دەستی پەرتەوازەیی هەڵوێستی عەرەب سارێژنەبۆتەوە تا ئەو پلەیەی "خەونی عەرەب" لە دەرەوەی مانا ئاهەنگسازییەکەی لە (گۆڕەپانی شەهیدان) نمایشکرا، لەباوەشبگرێت.

(4)

خەونی بێ کابوس ئاسانترە لە واقیعی تاڵ!

بەڵام بۆچی (خەونی عەرەبی) لە پرۆژەیەکی گەورەی ناسیونالیستی عەرەبەوە بووە ئۆپەرێتێک لە ئەڵقەی لاوازی جوگرافیای عەرەبەوە نمایشبکرێ؟ بەدیتنی ئەز، ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ دوو خەسڵەتی جەوهەری لە سروشتی ناسیونالیستی عەرەبییدا، یەکەمیان بزریی دیموکراسیی و دووەمیان ناڕادیکالی پرۆژەی ناسیونالیستی عەرەب و دیاری نەکردنی

دۆست و نەیارانی بە دروستی. لەباری ناڕادیکاڵییەوە، ناسۆنالستی عەرەبی هەمیشە دوژمنێکی دەرەکی بۆ خۆی دانابوو، کە "ئیسرائیل" بوو. لەبەر پێی ئەو دوژمنە دەرەکییەدا هەموو گرفتە ناوخۆییەکانی دونیای عەرەب سـەربڕان و سـڕکران، کە ئەوەیـان بزریـی دیموکراسـییەکەش ڕووندەکاتەوە، چونکە لەبەرئەوەی ناسیونالیستی عەرەبی پرۆژەیەکی لەسەرەوەڕا ئامـادەکراوبوو نوخبەیەکی ڕووناکبیر، بێ بەرجەستەکردنێکی جەماوەری، باوەڕیـان پـێ هەبـوو، لەبەرئەوەی ناسیونالیستی عەرەبی خۆی لە گرفتی هەنووکەیی هەریم و وڵاتانی عەرەبی لەسـەر زەمینـی واقیـــع نەدەدا، بـــۆیە لە ســـەرێکەوە بیـــری ناسیونالیـــستی و "خەونـــی عەرەبـــی" لە کەس قەدەغەنەکرابوو، فەرمانڕەواو ئۆپۆزسیۆن، سیاسەتمەدارو هونەرمەند دەیـانتوانی بانگەشـەی بـۆ بکەن، مادامەکی (زیان بەپەزی بەرژەوەندییە ڕۆژانەییەکان ناگەیەنێ)، لە سەرێکی ترەوە لەبەر خەسڵەتی (خەون ئامێزی)و "ناواقیعی" پـرۆژەی ناسیونالیـستی عەرەبـی و بـوونی دوژمنێکـی دەرەکی هەموو خواسـتەکانی دیموکراسـیی و مـافی کەمیـنە و مـافی مـرۆڤ و گەشـەپێدان بەبیانووی هەڕەشەی دەرەکییەوە فەرامۆشدەکران. ئاکامی هەموو ئەمانە نسکۆیەکی جەرگبڕی عەرەبی بوو، بەتایبەت دوای ئەوەی دوژمنی سەرەکی بوو بە دۆستێکی ناچاری و پێویـستبوو لە کابووسەوە بگەڕێنەوە واقیعی تاڵی ڕەوشی ناوخۆیی، کە تا هەنووکەش هیچی بۆ نەکـراوە. لەو ئۆپەرێتەی (کە زیانی نییە بـۆ پەزەکـان)، دیـسانەوە تێبینـی ئەوە کـرا، چـونکە خەونـی عەرەبی ڕادیکاڵ و تەکلیفـی سیاسـی نیـیە، دەبینـرا مـیللەت و هونەرمەنـد و فەرمانڕەوایـان پێکەوە چەپڵەیان بۆ لێ دا و هەر حکومەتی لوبنانیش ئەمنیـیەتەکەی گرتەئەسـتۆ... لێـرەوە دەردەکەوێ خەونی عەرەبی لە زەمەنی نەبوونی کابوسێکی دەرەکـی و ئـاودیوکردنی (گـۆرانی تاکەکەسەکان) و عەزفی مونفەردو هەمەجۆری داهێنانەکان، چ زەرورەتێکی بـۆ عەرەب هەیە. هەربۆیەش هەمووان (بەگشتی دەنگ) گوتیانەوەو چەپڵەیان بۆ لـێ دا (الحلـم العربـی برعـایە الشعر الجمیل) و سەرکوتکراوانی ناوخۆیی وڵاتانی عەرەبیش لە کەمینە و پەراوێز کەوتووان... (فی رعایە اللە).

کوردستانی نوێ ژمارە: **1722** دووشەممە **1998/10/19**

له نوێترین کتێبی (محمەد ئەرکون)دا:

تەبایی شیاو لەنێوان عیلمانیەت و ئیسلامدا

ئەرکۆن

لەو گفتوگۆ گەرمەی لە هەشتاکانەوە لەنێوان ئیسلامی و عیلمانییەکاندا لەئارادایە، محەمەد ئەرکون دلێرانە دەچێتە نێوجەرگەی مەسەلەکەو ڕوانگەی خۆی بۆ ئاڵۆزترین کێشمەکێشەکانی فیکری عەرەبی نوێ و هاوچەرخ دەخاتەڕوو، مەبەستم دوانەکانی عەلمانی و ئایین، ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا، ئیسلام و مەسیحییە٠

ئەرکون پشت بە میتۆدی ڕەتکردنەوەی هەموو دیسپلین و بەڵگەنەویست و یەقینە دۆگماتیزمە گرژبووەکانی سیستمی داخراو دەبەستێ، بەڵام ئەرکون ئەو هەڵوێستە باوەی سڵەمین و گومانلێکردنەی پەسەندنییە کە زادەی علمانییەتێکی سەختەکارانەیەو ئیسلام بوونی خۆی دەپارێزێ و هەرواش بەرامبەر بە کەلتورەکەی وەفادار دەمێنێتەوە٠ بەپێچەوانەی ئەوەی لەگەڵ زۆر لە ڕۆشنبیران و توێژەرەکان ڕوویدا، توانەوە لەناو کۆمەڵگەی ئەوروپیدا ڕەتدەکاتەوە، بەڵام ئەو لەهەمان کاتیشدا لە پرۆسەی گەڕاندا دەیەوێ تا فیکریەکەی کە هەڵگرێتی، هەماهەنگە٠

بە بۆچوونی ئەرکون، (ئینتیما بۆ ئیسلام ناتەبانییە لەگەڵ بوونی ئەو لە هێڵی عیلمانییەتدا، چونکە عیلمانییەت یەکێکە لە دەستکەوت و نەبەردییەکانی ڕۆحی ئینسانی و دەستکەوتێکیشە کە لە ناوەندی جیاوازو لە گەلێك ئەزموونی ڕۆشنبیرییەوە، لەوانەش بواری عەرەبی- ئیسلامیدا، وەدی هاتووە٠ عیلمانییەت هەڵوێستێکی ڕۆحەو لەپێناوی دەستگیرکردنی حەقیقەتدا تێدەکۆشێ)٠ ئاوەها ئەرکون ئەو پروپاگەندانە بەدرۆدەخاتەوە کە دەڵێن، ناکۆکییەکی گەوهەری لەنێوان ئیسلام و عیلمانیەتدا هەیە، خودی ئیسلام بە ڕووی عیلمانیەتدا داخراونییە، بەڵام کێشەکە هەر بە واڵایی دەمێنێتەوە، چونکە ئێمە هەموان

لەئاستی هەڵوێستی عیلمانیدا هاوچاخی یەکتری نین. ئەمەش بەسەر کۆمەڵگەی فەڕەنسی و کۆمەڵگە ڕۆشنبیرییەکانی دیکەی لەبابەت ئەو کۆمەڵگایانەی ئیسلامی تێدا زاڵە، جیبەجێدەبێ. ئەرکون پێیوایە کێشەکە لە قولاییەوە چارەسەرنەکراوە، چونکە ئەو لێکۆڵینەوانەی لەبارەی عیلمانییەت و ئایین لەبەردەستدان گەلێك سنووردارن.

هەردوو چەمکی عیلمانییەت و ئاین نارۆشن و نەخەملێون و هەرواش دەمێننەوە تا ئەو دەمەی بایەخ بۆ دیاردەی ئاینی دەگێردرێتەوە، ئەو دیاردەیەی فەلسەفە عیلمانییەکان هەوڵیاندا ڕۆڵی لە بزاوت و ڕێڕەوی مێژوو فەرامۆشبکەن، چونکە ئایین لە کۆمەڵگایەکی دیاریکراودا ڕەگی ئەو کۆمەڵگایەیە، نەك تەنها شیکردنەوەو ڕوونکردنەوەی پێشکەشکردووە، بەڵکو وەڵامی عەمەلیشی پێیە، کە شایستەی جیبەجێکردن و بەکارهێنانی ڕاستەوخۆ بێ، لە بواری پەیوەندیمان بە بوون و ئەوانی دەوروبەرو ئەو چوارچێوە فیزیاییەی کە دەورەیداوین، بەڵکو تەنانەت لە بواری تێکڕای گەردوون و ئەو شتە "سەرووی سروشتی"یانەی لە پشتییەوەن، مرۆڤی هاوچەرخ پەنا بۆ ئایین دەبات، تاوەکو (ئەو چارەسەریانەی لێوە هەڵێنجێنی کە ئیدی ڕۆشنبیرییە هاوچەرخەکانمان پێشکەشی ناکەن)و ئەو توانستانەی ئەمڕۆ هەمانە، کەمترە لە توانستی پێشینانمان سەبارەت شۆڕبوونەوە بۆ "جیهانی سروشت"و تێگەیشتن لێی، چونکە سروش (الوحی) فاکتەرێکی مێژووییەو ڕۆڵی لە دروستکردنی کۆمەڵگاکانی کیتابدا بینیوەو ناشکرێ هەروا ڕاگوزەریانە بەسەریدا تێپەڕببن (مەبەست لە کۆمەڵگاکانی کیتاب، ئەو کۆمەڵگانەیە، کە پەیامە ئاسمانییەکانی تێدا لەدایکبووە- وەرگێڕ) بەڵکو (دەبێ بەهەموو هێزو کارتێکردنێکییەوە لەسەر ڕەوتی مێژوویی گەلان و کەلتوور و ڕێکخرە فیکرییەکان لێی بکۆڵرێتەوە) ئەو فەلسەفانەی دیاردەی ئاینی لە پانتایی بایەخپێدراوەکانی خۆیان دەسڕنەوە، یان لە گرنگیی کەمدەکەنەوە، ئەو فەلسەفانە فەلسەفەیەکی عیلمانی نین، بەڵکو (عیلمانیگەرایین). ئەم ناوە بەسەر فەلسەفەی وەزعی کۆنتدا دەچەسپێ، هەرواش بەسەر فەلسەفەی ماتریالیی مارکسدا. هەرچی هەڵوێستی عیلمانییە، ئەوا لەو دوو فەلسەفەیە واوەتریش دەچێ، هەڵوێستی ئەو (هەڵوێستی ڕۆحە لەبەردەم مەسەلەی مەعریفەدا)، ئەو هەڵوێستە ئەقڵانییەی ئەرکون هەڵگریتی، هەردوو هەڵوێستی ئاین و هەڵوێستی عیلمانی لە پانتاییەکی چوون یەك دادەنێ (ئەم دوو هەڵوێستە پەیوەست بە قاژبوونێکی قووڵ کە لە ناخی خودی مرۆڤدا جێگیربووە) لەم چوارچێوەیەدا هیچ پاساوێك بۆ دۆخی ململانێ لە نێوان هەڵوێستی ئایینی و هەڵوێستی عیلمانیدا نییەو پێویست بەوە ناکات لە هەریەکەیان لەبەر هۆکاری سیاسیی و فیکری ئەویتریان دووربخاتەوە.

دوورخستنەوەی گفتوگۆ

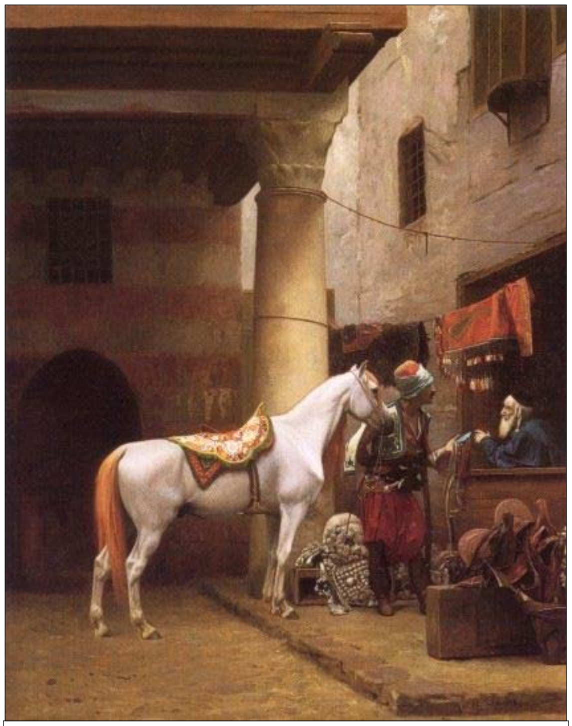

کێشمەکێشێك لە مێژووەوە

هەر لەو ڕێڕەوەشدا دەکرێ کێشمەکێشی ململانێی نێوان ئاینەکان چارەسەر بکرێ، چونکە هێڵی کلاسیکی، کە خۆی لە چوونە ناو دایەلۆگێکی نەزۆك و بێکۆتایداو لە ڕێگەی موفەڕەداتی فەرهەنگی دێرین و ناسراوی لاهوتیدا دەبینێتەوە، ئەو دایەلۆگە هەرگیز ناگاتە ئاکامێك، تاقیکردنەوەش سەلماندی، ئەگەر ئێمە چووینە ناو ئەو گفتوگۆ جەدەلییە هەڵایساوەی ئەوە چەندین سەدەیە بەردەوامە، ئەوا هەرگیز دەرچوونمان بۆ نییە، بۆیە ئەرگون گفتوگۆ دووردەخاتەوە، چونکە ڕەوایی بە باڵای جووتە خودگەراییەك دەکات، کە لەئاستی ڕوانگە بەمیرات بەجێماوەکاندا چوونەتە ناو ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕاستەوخۆوە، لەکاتێکدا (پێویستە ئێمە بە ناخەکاندا شۆڕببینەوە، تاوەکو بگەینە ئەو ڕەگە هاوبەشەی ئەو باوەڕانە لەسەر بنچینەکەی دروستبوون) ئەو ساتەش واز لەوە دێنین، ئێمە کۆمەڵە قەڵایەکی تۆکمەیی بین کە لەنێوان خۆیاندا لەململانێدان، هەربۆیەش ئەرکون بۆ گرتنەئەستۆی بەرپرسیارێتی کەلتووره ئایین و ڕۆشنبیرییەکانمان لە جیاتی وشەی (گفتوگۆ) وشەی (هاوکاری) پێ پەسەندترە.

بەتەنها لەم چوارچێوەیەشدا دەکرێ هەندێك لەو گوتانە بخرێنەڕوو کە لەنێوان ڕۆژهەڵاتناس و تەنانەت لەناوەندی زانا هەرە هاوچەرخەکانمان لە ئیسلامناسانی ڕۆژئاوادا بەربڵاوە، وەکو ئەو گوتەیەی گوایە ئیسلام فاکتەری ڕۆحی و فاکتەری سیاسیی تێهەڵکێشدەکات. تێڕوانینی لەو بابەتە، بەرهەمی ئەو تێهەڵچوونە کۆنترۆڵ نەکراوانەی

نێوان ئەو پانتاییە فیکری، ئایینی، سیاسی، ئابووری و ڕۆشنبیرییەنەیە، کە فەزای کۆمەڵایەتی مێژوویی پێکدێنێ.

پێکەوەگرێدانی دەسەڵاتی ئاینی و سیاسی، یان جیاکردنەوەیان بەندن بە گەشەی ئابووری– کۆمەڵایەتی مێژووییەوە، جا دەسەڵاتی سیاسی لە ڕۆژئاوای مەسیحیدا ڕەوایی خۆی لە دەسەڵاتی دینی پاپۆییەوە وەردەگرێت، تا سەروەختی شۆڕشی فەڕەنسی، کە گەشەی بۆرژوازی گەیشتە سنوورێك بواری جیاکردنەوەی دەسەڵاتی سیاسی لە دەسەڵاتی کەنیسە ڕەخسا، ئینجا ئەوروپا توانی جوغزێکی سەربەخۆ بۆ ئابووری بکاتەوە، لە هەمان کاتیشدا توانرا جوغزێکی سیاسیی سەربەخۆ و جیاواز لە جوغزی ئایینی پێبکرێ. بۆرژوازی لە ئەوروپای ڕۆژئاوادا، لەسەدەی شازدەهەمەوە، بەردەوامییەکی بەسەریەکەوەی بەخۆوەبینی، بەپێچەوانەی ئەوەی کە لە مەڵبەندی ئیسلامدا ڕووی دا. لەو مەڵبەندەدا چینی بۆرژوازی بازرگانی، کە لە سەدەی سێیەمەوە بۆ سەدەی پێنجەمی کۆچی دەرکەوتبوو، نەیتوانی بەردەوامبێ و گەشە بستێنێ بۆ چینێکی سەرمایەداری پیشەسازی، کە بتوانێ جیاکردنەوەی نێوان جوغزی ئایینی و جوغزی سیاسیی جێبەجێبکات. لەگەڵ ئەوەشدا ئەرکون پێیوایە ئیسلام لە مێژوویی خۆیدا عیلمانییەتی ناسیووە، بۆ نموونە سیستمی عوسمانی نەکرد تاوەکو لە بواری ئیسلامی بخەملێ، لەراستیدا دەستپێکی عیلمانییەت لە ساڵی (661)وەیە، لەگەڵ دەستگیرکردنی دەسەڵات لەلایەن معاویەوەو پاکتاوکردنی لایەنگرانی عەلی کوڕی ئەبو تالیبەوە. پێویستیشە لەئاستی تاقیکردنەوەی ئەتاتورکدا هەڵوەستەیەك بکەین، بەو سیفەتەی کە تاکە ئەزموونی عیلمانی بنەڕەتییە لە بواری ئیسلامدا. ئەرکون لەبەردەم سەرلەنوێ بوژاندنەوەی مەرجەعییەتی ئایینیدا هەڵوەستیەك دەکات، ئەو مەرجەعییەتەی تەنانەت لە تورکیاشدا پەیدابۆتەوە. هەروەها پتر بوونی توانای بزافە ئایینیەکان لە وڵاتی دیکەی ئیسلامی، بە چەشنێك کە عیلمانییەت بۆتە شتێکی نەشیاو و ناکرێ لە شێوازی ڕۆشنبیریی باوی ئێستای کۆمەڵگە ئیسلامییەکاندا، چ ئەو کۆمەڵگایانەی عەرەبین یان بەپێچەوانەوە، بەدیبکرێ. ئەم توندوتیژییە ئایدۆلۆژیایەی لەبنەڕەتدا بەرهەمی جەدەلییە بۆ هێڵی پاشەکشە لەبەرامبەر ئەو ڕووبەڕووبوونەوە توندوتیژەی هەژموونی کۆلۆنیالی و ئینجاش هەژموونی شارستانییەتی ماتریالی سەپاندوویەتی. ئیدی سەبارەت بە ڕۆژئاوا، چارەنووسی ئەو میللەتانە تا ئەوەندە گرنگە شمەك و بەرهەمەکانی خۆی بۆ وڵاتە گەشەسەندووەکان ڕەوانەبکات، بێ ئەوەی هیچ بایەخێك بە گرەوی مرۆیی و ڕۆشنبیری ئەو گەلانە بدات، ئاوەها ئەرکون دەگاتە ئەوەی کە (مادامەکەی ڕۆژئاوا ئیسلام بە نامۆییەکی ڕۆشنبیری و ئایینی دوور دەزانێ، کە لە شوێنێکی تر گوزەران بەسەردەبا...

بۆیە کارێکی دژوارە بەرپرسیارێتی هاوبەشەکانمان سەبارەت بە چارەنووسی ئینسان و مافەکانی بگرێتەئەستۆ)، کەواتە چ بکرێ لە دەرئەنجامدا؟ ئایا ڕێگایەك بۆ تێپەڕاندنی ئەو دەلاقەیە هەیە، کە ئێستا لەنێوان فیکری عیلمانی ڕۆژئاواو فیکری ئیسلامی کە خۆی بە یەقینە دۆگماتیزمەکانییەوە گرمۆڵەکردووە، لەئارادایە؟

ئەم مەسەلەیە شیاوە، ئەگەر موسوڵمانەکان بتوانن لەو زۆرەملێی و بەربەستە نەفسی و زمانەوانی و ئایدۆلۆژیانەی، کە گوشار دەخەنە سەریان و باریان گراندەکەن، ڕزگاریانبێت. ئەو گوشارەش بە تەنها بەهۆی پاشماوەکانی مێژوویانەوە نییە، بەڵکو بەهۆی فاکتەری دەرەکی و چوارچێوە نێودەوڵەتییەکەشەوەیە، پێویستە لە سەریان بۆ ئەوەی بگەنە ئەو ڕزگارییە، پەیوەندی لەگەڵ ڕاستی مێژوویی فیکری ئیسلامی لە چوار سەدەی یەکەمی کۆچیدا بگێڕنەوە.

ئیسلام لە هەردوو سەدەی دووەم و سێیەمی کۆچیدا بزووتنەوەیەکی فیکریی ڕەسەنی بەخۆوە بینی (واتا بزووتنەوەی موعتەزیلەکان). بەبۆچوونی ئەرکون، بزووتنەوەکە بزووتنەوەیەکی نوێخوازی مەعریفی ئەبیستۆمۆلۆژییە، لەبەهاری سەدەی دووەمی کۆچیداو دەکرێ وەکو بەرماوەی گەشاوەی عەرەب دابنرێ. لەدواییشدا دۆخی هەنووکەیی کۆمەڵگەی عەرەبی و ئیسلامییەکان ئاستی گەلێك کەمترە لەو سیستمە سیاسی و ڕۆشنبیرییەی لە تافی سیستمی خەلافەتیدا وەدیهاتووە، بەڵام چۆن عەرەب و ئیسلام دەتوانن کە کەلتووری داهێنەری خۆیان بگێڕنەوە، سەرلەنوێ ئێستایان دابمەزرێننەوە؟

دەبێ یەکەم لە دروستکردنی ڕایەکی گشتییەوە دەستپێبکەین، وەکو ئەوەی نووسەرو فەیلەسوفە فەرەنسییەکان لە سەدەی هەژدەهەمیندا دروستیانکردبوو. چونکە بوونی ئەو ڕای گشتییە بنچینەیی و پێویستە لەپێناو پراتیزەکردنی دیموکراسییەت و ڕاهێنان لەسەر ئەو گفتوگۆیەی ئێستا لەنێوان دەوڵەت و کۆمەڵگەی شارستانیدا بوونی نییە. دووەم بە حیواری نێوان کەلتوورەکان و بەراوردکردن لەنێوان پانتاییە فیکرییە جیاوازەکان و تێپەڕاندنی کێشمەکێش و ناسنامە کلاسیکی و بەجێماوەکان لەنێوان هەر گروپێك یان نەتەوەیەك، تایفەیەك یان مەزهەبێك. سێیەم بەرپاکردنی شۆڕشێکی ڕۆشنبیری و پێداچوونەوەیەکی بنەڕەتی و دابڕانێکی یەکلاکەرەوە لەگەڵ تێڕوانین و تیۆرە پێشووەکان، کە بە (زانستی) و (گەردوونی) دادەنران. چوارەمیش بەکرانەوە لەبەردەم ڕەوەندە تازەو نوێخوازەکانی فیکری ڕۆژئاواییدا.

ئەرکون لەم کتێبەیدا ئاسۆگەلێکی فراوان بۆ وتوویژو بیرکردنەوە لە گرفتە هەرە ئاڵۆزەکان فیکری عەرەبی و ئیسلامی کردەوە، جا هەرچەندە ئەو فاکتەرە مێژوویی و

ئایــدۆلۆژییەکانی پشتگوێخــست و لە بۆچــوونێکی مارکــسیانەی ئــابووری گەڕایەوەو بایەخێکی یەکلاکەرەوەی بە رۆڵی فـاکتەری ئـابووری لە درووسـتبوونی عیلمـانیەت دا، هەرچەندە ئێمە لەگەڵ ئەو نەگەشتینە ئاکامێکی یەکـلاکەرەوانە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـدا ئەو هانیداین لە ڕێگەی چارەسەرکردن و بەدیهێنانی بەرەو پێشەوە بچین٠

کوردستانی نویٚ: ژ:**797** پێنجشەممە **1994/9/29**

نووسینی: کرم الحلو - رۆژنامەی: النهار — **1994/7/21**

خەرتووم لەبەردەم

برسێتی خەڵک و کێشەی باشووردا

بەشیر، سەما لەگەڵ مەرگ

لەئاکامی نەمانی ئەو ئاگربڕەی لە ئازاری ئەمساڵەوە پیادە دەکراو بەهۆی سەرلەنوێ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان ئۆپۆزسیۆنی باشوورو هێزەکانی حکومەتی سودان، جگە لەو چوار ملیۆنەی پێویستیان بەکارە فریاگوزارییەکانی UN هەیە، لەم هەفتەیەدا (100)هەزار هاوڵاتیش ئوارەی وڵاتی ئۆگەنداو پەراگەندەی باکووری سودان بوون، هێزەکانی حکومەت هێرشیانکردۆتە سەر شاری (کابا)و چەندین شەڕو پێکدادان لەگەڵ سوپای ڕزگاریخوازی سودان روویان داوە، کەچی حکومەتی سودان، لە تازەترین هەڵوێستیدا پابەندبوونی خۆی بە بریاری ئاگربڕ ڕاگەیاندووە· ئەوەی زیاتربووەتە مایەی مینەتی خەڵکە ئاوارەکەی باشوور، شەڕو پێکدادانەکانی نێوان باڵە لێکترازاوەکانی ئۆپۆزسیۆنە·

پێدەچێ ئەم ئاگر برە، لە ڕاگرتنێکی کاتی شەڕ بەولاوە هیچی دیکە نەبووبێ و هەر دەبوایە پرۆسەیەکی ئاشتی ئاوەها لەق ئەمە کۆتاییەکەی بێ·· حکومەتی ئەلبشیر، ویرای بانگەشە توندرەوەکانی بۆ دژایەتیکردنی ئەمریکا، نیازی بوو متمانەیەك

تورابی

له ڕۆژئاوا بۆ خـۆی دابینبکـات، سـەردانەکانی (د٠الترابی) بۆ ڕۆژئاواو کڕینی گەنمی ئەمریکی و پێشنیارەکانی سندوقی دراوی نێـودەوڵەتی، ئەمانە هەموو ئەو کەناڵە جیاجیایانە بـوون، کە لە ڕێـــگەیەوە بەرەی نەتەوەیـــی ئیـــسلامی فەرمـــانڕەوا ویـــستی چارەســـەرێك بـــۆ ئاســتەنگییەکانی خـۆی بـدۆزێتەوە، بەڵام ئەم هەوڵدانەشــی بێهودەبـوو٠ ئەوە بـوو سـندوقی دراوی نێودەوڵەتی کە (البـشیر) نـاوی لێنـابوو دەزگایەکی ئیمپریالیـستی، قەرزبەخـشینی بە سودان ڕاگرت٠

لەلایەکی دیکەوە، هێزە ئۆپۆزسـیۆنەکان بە سـەرۆکایەتی جـۆن گـەرەنـگ تووشـی چەندین گیروگرفتی ناوخۆیی بوونە٠ نەیارەکانی گەرەنگ باسی گیانی دیکتاتۆرخوازیی ئەو دەکەن و هەر لە ساڵی **(1991)** لێکترازان کەوتە ڕیزی سوپای میللی ڕزگاریخوازی سودانەوە٠ لەم دواییەدا ڕابەرێکی دیـکەی باشـوور بەنـاوی (ڕۆسـتم عەلـی مـصطفی) بەهۆی ناکۆکی لەگەڵ گرەنگ ڕیزەکانی سەپای میللی ڕزگاری بەجێهێشت و گەیشتە ئۆگەندا، ئێستا بزووتنەوەی (النصر) لە شـەڕێکی گەرمـدایە لەگەڵ هێزەکـانی سـوپای میللی ڕزگاری٠

ئەلسادق مەهدی

وڵاتانی ڕۆژئاوا، بەتـایبەتی ئەمریکـا، ئێـستا کردارەکــــانی حکــــومەتی خەرتــــوم هەڵدەسەنگێنن٠ لەم بـارەدا چەنـدین خاڵیـان بەدەستەوەیە، وەك لەباوەشگرتنی بـزووتنەوەی ئوسوڵییەکان، پێشیلکردنەکانی مـافی مـرۆڤ و بەکارهێنانی توندوتیژی لە باشووری وڵات، کە بە هەزاران کەس لە تیـــرەی (النـــوبە) بە بەرنـامەیەکی دارێـژراو جینۆسـایدی ڕەگەزی دەکرێن٠ جگە لە سەرکوتکردنی خەڵك و حزبە ئۆپۆزســیۆنەکانی دیــکەی ســودان، ڕەنــگە ڕاگرتنی قەرز بۆ سـودان گوشـارێکی سیاسـی

بێ، زیاتر لەوەی سزایەکی ئابووری بێ‥ بەڵام ڕەنگە UN بەگومانەوە بڕوانێتە ئەو بیرۆکەی دەڵێ، پێویستە UN زیاتر بۆ مەسەلەی پاراستنی پەراگەندەو لێ قەوماوەکانی شەڕی باشووری سودان بچێتە پێش، لەلایەك ئەزموونی سۆماڵی لە پێشچاوە کە هێشتا سەرکەوتنی دیارنییەو لەلایەکی دیکەشەوە تێچوونی پرۆسەیەکی لەم چەشنە لەتوانای UNدا نییە، بەتایبەتی کە ئێستا بودجەی ئەم ڕێکخراوە خۆی لە کەمی دەدات، ئەوەی لە یارمەتییە فریاگوزارییەکانی UN بۆ سۆدان دەبینرێ، نیشانەی کورتهێنانی ئەو یارمەتییەیە لە چارەسەرکردنی کێشەی ئاوارەکانی سودان.

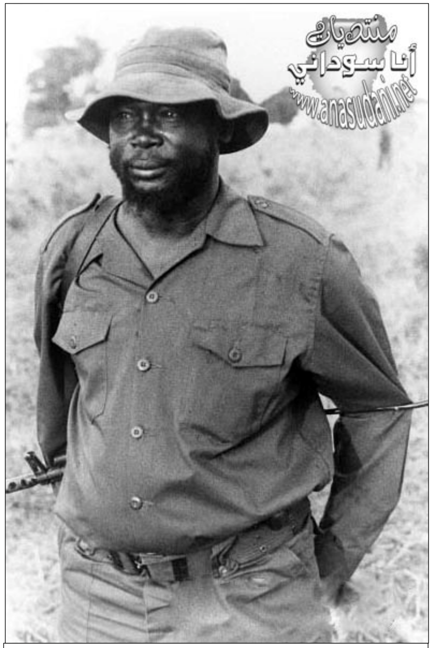
جۆن گەرەنگ

حکومەتی سودان، وەکو مانۆڕێك بۆ قولکردنەوەی لێکدابڕانی ئۆپۆزسیۆن، دەیەوێ لەگەڵ گروپی (ئەریك ماشار)، کە لە هێزەکانی (گەرەنگ) جودابۆتەوە، گەشە بەدانوستان بدات و هەر لەسەرەتاوە بەشداربوونی (گرەنگ)ی لە دانوستانەکان ڕەتکردۆتەوەو بەتەگەرەی ڕێگای ئاشتی دەزانێ، سەرەڕای چەند خولێکی دانیشتن، (گەرەنگ) ئەوەی دەربڕی کە هێشتا ئوسوڵیەکان پێ لەسەر پیادەکردنی شەریعەتی ئیسلامی لە باشووری وڵات دادەگرن، کەچی خەرتووم بانگەوازەکانی گەرەنگ بۆ کۆمەڵی نێودەوڵەتی سەبارەت بە فریاکەوتنی خەڵکی ئاوارەو دانانی گوشاری سەربازی و نەوتی لەسەر حکومەتی سودان بەکارێکی نانیشتمانی لەقەڵەمدەدا، بگرە هەوڵەکانی سەرانی نایجیریاو کینیاو ئۆگەنداش بەدەستێوەردانی کاروباری ناوخۆی وڵات تێدەگات، لەکاتێکدا گەرەنگ ئەوە دووپاتدەکاتەوە کە هەوڵەکانی ئەو لە چوارچێوەی سودانێکی یەکگرتوودایە.

کێشەی باشووری سودانی دەوڵەمەند بە کەرەستەی خاوو درامەتی زۆر، ڕێگەی چارەسەرەی کێشەکانی دیکەی سودانە، بەڵام ئاخۆ ئەفسەرە ئوسولییە فەرمانڕەواکانی سودان لەوە تێدەگەن کە لە جێگای ئەوەی هەوڵی سازشکردن لەگەڵ ڕۆژئاوا بدەن،

هەنگاوێگ بۆ سەلماندانی داخوازییەکانی خەڵکی باشوور بنێن و لەگەڵ ئەوان نەك لەگەڵ دەرەوە نیمچە سازشێك بکەن، تا ئیتر بواری دەستێوردانی دەرەوە نەمێنێ!

کوردستانی نوێ: ژ:**461** سێشەممە **1993/8/13**

جێگیر نەبوونی هاوکێشەی

(دەسەڵات - ئۆپۆزسیۆن) لە فەلەستیندا!

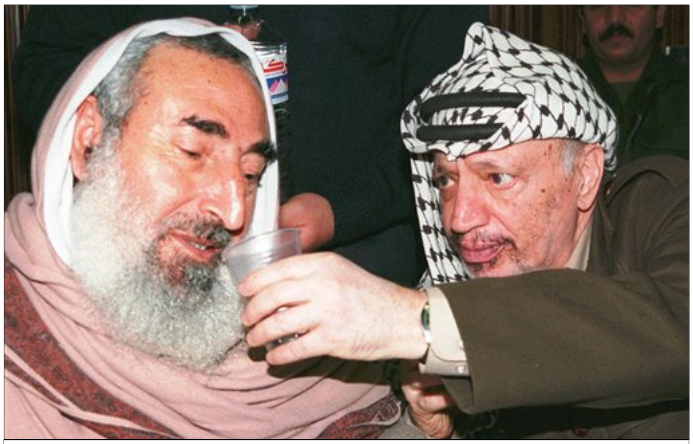

دەسەلات و ئۆپۆزسیۆن، هاوکاردەبن؟

هەر لەگەڵ مۆرکردنی ڕێکەوتنامەی (غەززە - ئەریحا)دا، شیکەرەوە سیاسییەکان پێشبینی ئەو ئەرکە قورسانەیان دەکرد، کە ڕووبەڕووی دەسەلاتی فەلەستینی لەناوچەی ئۆتۆنۆم دەبێتەوە. ئەرکە قورسەکانی لەبابەت پەرەپێدانی ئۆتۆنۆمییەکە، دۆزینەوەی ناسنامەیەکی قانونی شیاو بۆ دەسەلاتی فەلەستینی کە جۆرە گونجانێکی لەنێوان خواستەکانی خەڵکی فەلەستین و هەلومەرجە ئیقلیمی و نێودەوڵەتییەکانی تێدابێ، بەڵام گرنگترین ڕووبەڕووبوونەوە کە پێشبینیدەکرا تووشی عەرەفات و حکومەتەکەی ببێ، ئەرکی مامەڵەکردن بوو لەگەڵ ئەو گروپ و دەستە فەڵەستینیانەی لەناو خاکی فەڵەستیندا کەم تا زۆرێک بنکەیەکی سیاسییان بۆ خۆیان پێکهێناوەو لەسەرەتای دانوستانەکانی عەرەب – ئیسرائیل و دوای مۆرکردنی (غەززە - ئەریحا)ش دژ بە ڕەوتی ئاشتی دەوەستانەوەو بە سازشیان لەقەڵەمدەدا، ئەمە بەتایبەتی لەو گروپە ئوسوڵیانەدا خۆی دەنواند کە کەڵکیان لە بۆشایی سیاسیی لەناو خاکی فەڵەستیندا وەرگرتبوو. سەرباری ئەوەش دەتوانین ئەوەش

وەبیربێنینەوە، کە هەندێك لە ناوەندە عەرەبییەکان، ئەوانەی غەززە – ئەریحایان بە پیلانێکی نێودەوڵەتی دژ بە عەرەب دەزانی، ئاماژەیان بەوە دەکرد کە ئیسرائیل دەیەوێ بەرەنگاربوونەوەی بزووتنەوە توندڕەوەکان بخاتە ئەستۆی حکومەتی خۆماڵییەوەو لەم ڕووداوە هەم خۆی لەو ئەرکە ڕزگاردەکاو هەمیش فەڵەستینییەکان توشی ئیحراجبوون بکات.

بەڵام ئەوە بەتەنها ئیسرائیل نەبوو کە حکومەتی فەڵەستینی فڕێدایە گێژاوی ئەزموونێکی نارۆشن و پێشتر تاقی نەکراوەوە. لەپاڵ ئەو ڕۆڵەی دەدرێتە پاڵ ئیسرائیل، ناشێ ئەو ئاستەنگیانەش فەرامۆشبکرێن کە لەئاستی ناوخۆو ئیقلیمی و نێودەوڵەتیدا ئەوەندەی تر (دەسەڵاتی فەڵەستینیان) ئیحراجکردووە. لە سەرەتای دامەزراندنی دەسەڵاتێکی نیشتمانییەوە وا چاوەڕواندەکرێ کە حکومەت و هێزە ئۆپۆزسیۆنەکان، ئینجاش ناوەندە جەماوەری و میللییەکان، تێکڕای وزەو توانای خۆیان بخەنەگەڕ و هەرچۆنێکی بێت ئەو دەسەڵاتە نیشتمانییە لە هەلومەرجی نالەباری تازە دامەزراندن دەربێنن و بیگەیەننە ئاستێك کە ململانێ جیاجیاکانی مەیدانی سیاسەت کاری تێ نەکاو دامودەزگا حکومییەکانیش بە جێگۆڕکێی نێوان و حکومەت-ئۆپۆزسیۆن تووشی شڵەژان نەیەن. خۆ ئەگەر ئەو قەوارە نیشتمانییەی دەسەڵاتی نیشتمانی مومارەسەی دەسەڵاتی تێدا دەکا، قەوارەیەك بێ لە ئاستە ئیقلیمی و نێودەوڵەتییەکاندا پشتگیری لێ بکرێ و بە دینگەیەکی سەرەکی ئاشتی بزانرێ، ئەوا ئەودەمە باوەشکردنەوە بۆ ئەو قەوارە نیشتمانییەو پەرەپێدانی لەلایەن گۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و وڵاتە بڕیاربەدەستەکانەوە، جگە لەوەی دەبێتە ئەرکێکی ئەخلاقیی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، هەرواش ئەو پشتگیریکردنە زەرورییە بۆ پتر سەقامگیربوونی ئەو ئاشتییەی لەسەر بناغەی ئەو قەوارە نیشتمانیە کە دروستبووە.

حەماس یانی
جۆشوخرۆشی چەکدار

بەڵام پێکدانەکانی ئەم دوایەی فەڵەستین لەنێوان پۆلیسی فەڵەستین و جەماوەری خۆ پیشاندەران، ئەوەی نیشاندا هێشتا هیچ کام لە لایەنە پەیوەندیدارەکان ئەرکەکانی خۆیانیان لە جێگیرکردنی قەوارەی ئۆتۆنۆمیدا بەجێ نەگەیاندووە، وەکو بەدواهاتنێك هێشتا دەسەڵاتی فەڵەستینی بە سەرۆکایەتی عەرەفات نەیتوانییوە سیستمێکی دیموکراتی ئەوتۆ بێنێتەدی، کە ئیحتوای دەنگەناڕازییەکانی (غەززە – ئەریحا) بکاو شوێنێکیان لە گەرمەی سیاسییدا بۆ بکاتەوە.

راستە لەم وەدینەهاتنەی سیستمی دیموکراتییدا بەرپرسیارێتی بەتەنها ناکەوێتە ئەستۆی حکومەتەکەی عەرەفات، پێویستە ئیسرائیل لە دانوستانەکاندا سەبارەت بە ئەنجامدانی

هەڵبژاردنێکــی نــاوخۆیی لە (غەززە – ئەریحــا) دا باشــتر بەپێــری داخوازییەکــانی وەفــدی فەڵەســتینییەوە بــێ، بەڵام ئەمە مانــای ئەوە نــاگەیەنێ کە حکــومەتی نــاوخۆیی تــا وەختــی قــایلبوون بە هەڵبژاردنێکــی نــاوخۆیی لەئاســت ڕووداوە بە پەلەکــانی مەیــدانی سیاســی دەستەوەستان بوەستێ، بەڵکو دەبێ ئەو حکومەتە وا خۆی سازو تەیار بکات کە پتر لەوەی لە دەسەڵاتێکی ئاسایی داوادەکرێ و پەیڕەوی لە سیستمی دیموکراتی بکــات. مەبەســت لێــرەدا ئەوەیە، کە ئەڵتەرناتیڤی دیموکراســی ئیــسرائیلی، کە هەمیــشە لەلایەن فەڵەســتینییەکانەوە مــایەی بەراوردکــردنە، دەبــێ ئەو ئەڵتەرنــاتیڤە لە فراوانکردنــی بــنکەی دیموکراســییدا وڵاتە عەرەبیــیە نــیمچە دیموکراســییەکانی وەکــو میــسرو تــونس و... تێپەڕێنــێ. لەگەڵ ئەوەشــدا پێناچێ ئەوەی خواست و داواکاری ناوەندە میانڕەوەکان بێنێتەدی.

گەر عەرەفــات تەنــانەت ئەو جــۆرە دیمــوکراتییە پڕاوپــڕەش بێنێــتەبەرهەم، هێــشتاش (حەماس)و ڕێکخراوە توندڕەوەکانی دیکەی بــۆ دەســتەمۆناکرێ، ئەســڵەن حەمــاس مــانەوەی خۆی لە مانەوەی پــشێوی و دەنگــی نــاڕەزایی بەرامــبەر بە (غەززە - ئەریحــا)دا دەبینێــتەوە. بەواتایەکی تــر کێــشەی نــادیموکراتییەتی دەســەڵاتی عەرەفــات نیــیە، هۆکارێــك کە پتــر لە هەرشتێکی تر ڕێگە لە ئیحتــواکردنی حەمــاس و هاوهەڵوێــستەکانی دەگــرێ ئەوەیە، کە ئەو کەلتوورە سیاسییەی ئەو بەدەستیهێناوە تاکە پاکــانەی بــوونی (حەماســە)ە، تــا ئەو وەخــتەی (حەمــاس) بە عەقڵییەتــی ڕەتکــردنەوی (غەززە – ئەریحــا) کاربکــاو خــاڵی گومــان لەســەر شەرعییەتی دەسەڵاتی فەڵەستینی دابنێ، تــا ئەو وەخــتە مــومکین نیــیە جــۆرە میکانیزمێــك لەنێوان حکومەتی عەرەفات و بەرەی بەرهەڵستکاران دروستببێ، مەحکەمەتــرین و ژیرتــرین ڕەفتــاری سیاســی نــاتوانن تــا ســەر نییەتــی لایەنێــك بــشارنەوە، کە هەر لە بنەڕەتــدا بــۆ نەفیکردنەوەی ئەویتر دروستبووە.

ڕووداوەکانی ئەم چەند ڕۆژەی دوایی ئەو پرســیارە دەوروژێنــین: ئایــا بەرنــامەی ئاینــدەی (حەماس) چییە؟ ئایا حەماس کــار بــۆ هەڵگێــڕانەوەی دەســەڵاتی فەڵەســتینی دەکــات، یــان دەیەوێ بە ئیحراجکردنی ئەو دەسەڵاتە بودەڵەیی (غەززە - ئەریحا) بسەلمێنێ؟ بەڵام خۆ هەر لە زاری بەرپرسانی (حەماس)ەوە ئەوە ڕاگەیەندراوە، ئەوان شــەڕ لەگەڵ پــڕۆژەیەك نــاکەن کە ئەسڵەن خۆی بە ئیفلیجی لەدایکبووە، ئەی کەوابێ (حەماس) لە پای چی تــا ئێــستاکەش لە هەوڵی دژایەتیکردنی حکومەتی فەڵەستینی پاشگەزنەبۆتەوە؟ ئایــا ئەم هەوڵەی لە دوائاکامــدا ئەگەر سەرکەوێ نــابێتە هــۆی لاوازبــوونی هەڵوێــستی فەڵەســتینی بەرامــبەر بە ئیــسرائیل و بەرامــبەر بە کــۆمەڵگەی نێــودەوڵەتی؟ لەڕاســتیدا هەر لاوازییــەك لە دەســەڵاتی فەڵەســتیندا بەدیبکرێ، وەکو لاوازییەك بۆ تێکڕای فەڵەستینییەکان دەخوێنرێتەوە، چــونکە ئەو دەســەڵاتە مەرج نییە تا سەر قەوارەیەك بێ بۆ فەرمانڕەوایی عەرەفات.

لەحاڵەتێکدا ئەگەر دیموکراسییەتەکەی عەرەفات تەقلیدی بێ و (حەماس)یش ئاوەها توندڕەوی و دەرکەوتەکانیش ئەوە نیشانبدەن کە جارێ وێکگەیشتنیان دژواربێ، هەڵبەتە لەو حاڵەتەدا دەبێ پەنابریتە بەر ڕووی دەرەوەی ئەو کێشمەکێشە، واتە لق و پۆپە هەرێمی و نێودەوڵەتییەکانی پرۆسەی ئاشتی عەرەب-ئیسرائیل. هەر لێرەوەیە دەبێ پشتگیری نێودەوڵەتی بۆ ئەزموونێك، کە خۆی بەرهەمی پرۆسەی ئاشتییە، بە زووترین کات لە واقیعی عەمەلیدا بەرجەستەببێ، ئەرکی سەرشانی ئەو وڵاتانەیە کە بەڵێنی یارمەتی مادی و مەعنەوییان بە ناوچەی ئۆتۆنۆم دابوو، بەڵێنەکانی خۆیان بگەیەننەجێ، ئابوورییەکی گەشەکردو و لە قەوارەیەکی نیشتمانیدا دەتوانێ هێزو گروپە سیاسییەکان پۆلێنبکاو بیانخاتە بەردەم ئەمری واقیعی ئیشکردن لە دەستپێکی دانانان بە دەسەڵاتی نیشتمانییەوە، ئەگەر ئەو پشتگیرییە هاوکات بێ لەگەڵ سەرزەنشتکردنی حکومەتی ناوخۆ، بەوەی ئەوەندەی ئاستەنگییەکان دەیخوازێ دیموکراتی و سینگفراوان بێ، ئەو وەختە دەکرێ بە چاوساغییەوە بڕوانێتە ململانێ سیاسییەکان و ئەو لایەنە دەستنیشانبکرێ کە دەیەوێ بەرهەمی پرۆسەی ئاشتی جێگیرنەبێ و لەو جەماوەرەش جیابکرێتەوە کە بۆ دروستکردنی گوشاری ئیجابیانە لەسەر حکومەتی فەڵەستینی خۆپیشاندان و ڕەخنەی بەرهەڵستکارانە ئەنجامدەدەن، تا ئەو وەختەی ڕووبەڕووبوونەوەی توندوتیژ لەئارادابێ، مانای وایە هیچ کام لایەنە پەیوەندارەکان ئەرکەکانی خۆیانیان بەجێ نەگەیاندووەو هێشتاش گەمەی (حکومەت-ئۆپۆزسیۆن) لە سنووری دەسەڵاتی فەڵەستینیدا جێگیرنەبووە.

کوردستانی نوێ: ژ: (843) 1994/11/22

پەنجا ساڵ نەگبەتی فەڵەستینییەکان

کۆچی نەگبەتی

رۆژی (1998/5/15)، کە بیرەوەری پەنجا ساڵەی نەگبەتی فەڵەستین بوو، دەرفەتێکی باشی بۆ فەڵەستینییەکان ڕەخساند، تاوەکو بە خۆپیشاندان و ڕووبەڕووبوونەوەی هێزەکانی ئیسرائیل داخی دڵی خۆیان بە نەتانیاهۆو حوکومەتە پێداگرتووەکەی هەڵرێژن. ڕۆژێك بوو کە هەموو کارەسات و نەگبەتییە لە مێژینەکانی لە یادەوەری گەلی فەڵەستیندا زیندووکردەوە.

بە دەر لەوەی دەبێ بۆچوونی هەقانی و دروستی هەر چاودێرێکی سیاسیی دەربارەی مەسەلەی ڕەوای فەڵەستینییەکان چی بێت، لێ خۆپیشاندان و پێکدانی نەوەی نوێی دوای پەنجا ساڵەی دابەشکردنی فەڵەستین لەگەڵ هێزەکانی ئیسرائیلدا هەندێك دەرس و پەندی سیاسیی لێ کەوتەوە، کە بەدواچوون و دەستنیشانکردنی کەڵکی سیاسی و شۆڕشگێڕی خۆی دەبێت، کەڵك بۆ ئێمەی کوردو ئەو ئەزموونە خۆماڵییەی بەهۆی هەلومەرجی ناوخۆوە لەجێدا چەقیوەو بەهۆی سیاسەتی پێداگرتن و نەسەلماندنی ئەمری واقیعەوە پێشڤەچوون بەخۆیەوە نابینێ.

جارێ بۆچوونمان لەسەر چۆنیەتی چارەسەرکردنی گرفتی فەڵەستین هەرچیەك بێت، ئەگەرچیش ناشێ ئێمە لە فەڵەستینییەکان فەڵەستینیتر بین، بەڵام کێشەی فەڵەستین کە تا ئێستا بەهەڵواسراوی ماوەتەوە، کێشەی ڕەوای میللەتێکە لەنێوان بەرداشی تەعەنتی ئیسرائیل و ناکارایی هەڵوێستی ڕۆژئاواو ئەمریکا لەلایەك و سستی هەنگاوەکانی وتووێژکاری فەڵەستینی و ناکارایی هەڵوێستی عەرەب و پەرتەوازەبوونیان لەلایەکی دیکەوە، گیریخواردووە. کێشەکە بە خەیاری خەباتی چەکدارو شۆڕشی توندوتیژدا گوزەریکرد، تاوەکو لە قبوڵکردنی وتووێژەکانی ئاشتی لەگەڵ ئیسرائیلدا گیرسایەوە. ئەمانە لە زەمەنێکدا قەومان، کە فەڵەستینییەکان ناویاناوە چەرخی چەوتی عەرەب (الزمن العربی الردیء).

هۆکارەکانی پشت قـایلبوونی فەڵەسـتینییەکان بە پرۆسـەی ئاشـتی هەرچـیـەك بـن، لە هەقیقەتی پابەندبوونی ئەوان بە ئاشتی کەمناکاتەوە. لە سیاسەتیشدا مەسەلەکان بە هەنگاوی عەمەلـی دەپێـورێن و ناشـێ کەس لەسـەر نیـیەتە شـاراوەکانی سەرزەنـشت بکرێـت، ئەم قایلبوونەی فەڵەستینییەکان دەبووایە بە کرانەوەیەکی زیاتری ئیـسرائیل وەڵامبـدرێتەوە، کەوا دەرنەچوو.

بەپێچەوانەوە، سیاسەتە ناپەسەندو توندڕۆکانی حکـومەتی ئێـستای لیکـۆد وایکـرد راف و وتووێژکارانی فەڵەستین تووشی ئیحراجبوون بـێن لەبەردەم خواسـتی زۆرتـری میللەت و کەمـی ئەو دەسـتکەوتانەی لە غەززەو ئەریحـاو رێککەوتنـی ئـەلخەلـیلەوە بەدەستهاتبوون و خەریکیشە نەتانیاهۆ وردەوردە بەفیعلـی لـێ پاشـگەزبوونەوی تەواو دەکات.

لە سەرینی هەڵوێستەکانی نەتانیاهۆوە پرۆسەی ئاشتی تووشی چەقبەستن هات، نەبـوونی هەڵوێستێکی کاریگەری نێودەوڵەتی لە ئاست پێداگرتنی نەتانیاهۆ خەریکبـوو سـەرکەوتن بـۆ ئەو مـۆدێلە سیاسـییە بەدەسـتبێنێ، کە وایـدەبینی نەسـەلماندن و پێـداگرتنی یەك لایەنە دەستکەوتی دەبێ و دەتوانێ زۆرترین سـازش و تەنـازوول بەوی بەرامـبەر بکـات. لەڕاسـتیدا تەعەنت و (ستاندن)ی بێ (دان) نەریتێکی سواوی سیاسییە، کە لەگەڵ تێپەڕبوونی هەلومەرج و دەرکەوتەکانی دوونیادا شکستیهێناو ئەمرۆ هیچ هێزێکی سیاسیی لە دونیادا شـك نابرێـت، کە ڕێزو حورمەتی خۆی بپارێزێت و ئامادەبێت لە سـەرمێزی دانوسـتاندن تەنهـا تەنازولبکـاو ئەوی بەرامبەر هیچی بۆ نەسەلمێنێ.

لەسـایەی سـەری پێـداگرتنی نەتانیـاهۆوە فەڵەسـتینییەکان دوای مـاوەیەکی درێـژی خۆخواردنەوە و کوڵان، کە ماوەی حوکومڕانی کـابینەکەی لیکـۆدە، سـەرئەنجام بە ئەنـدازەی گەرمیی جولەکەکان لە یادکردنەوەی پەنجا ساڵەی دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسرائیلدا، ئەوانیش یادی تاڵی **50** ساڵەی نەگبەتی دابەشکردنی فەڵەستینیان کردەوە. ئەو یادە بیانوویەك بوو بـۆ وان، تـاوەکو ئەو خواسـتە سیاسـییە جەمـاوەری و نـوخبەوییە پیـادەبکەن، کە داوای هەڵوێستنواندنیان لەئاست چەقینـی دانوسـتاندنی ئاشـتی دەکـرد. هەمـوو تۆڕەکـانی میـدیاو ڕاپۆرتی هەواڵنێرەکان جەغتیان لەسەر ئەوە کردەوە، کە دروشـمەکانی دەسـەڵاتی ئۆتۆنـۆم و ئۆپۆزسـیۆنی فەڵەسـتینی لە ڕووداوەکـانی یـادکردنەوەکەدا چـوونیەك بـوون و جەمـاوەری یادکردنەوەش دروشمەکانی تەبەنیدەکردو یەکبینە دەیانگوتەوە.

ئەوە ئاشتبوونەوەیەکی توندوتۆڵی نێوان ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵاتی عەرەفات بـوو، کە لەسـەر واقیعـی گەرموگـوڕی خۆپیـشاندانەکان پێکهـات و کـاریگەرتربوو لە هەر کـۆنگرەیەکی ئاشتبوونەوەی نێوماڵی فەڵەستینی.

گەڕانەوەو باوەشـــپیاکردنێکی چارەنووســـساز بـــوو، دوای ئەوەی ئیلتزامـــاتی حـــوکمڕانی دەسەڵاتی خۆماڵی فەڵەستین وای سەپاندبوو، کە دەزگا ئەمنییە ناوخۆییەکانی ئەو دەســەڵاتە

ڕاگویزانی فەلەستینی لەسەر خاکی خۆی

بە هەمـــاهەنگی لەگەڵ دەزگـــا هاوچەشنەکانی ئیسرائیلدا ڕاوی هەڵــسووڕاوانی حەمــاس بنــین. ئەو هەڵـــــــــسووڕاوانەی دژی دانووســـــتانەکانی ئاشــــتی و پرۆژەکـــانی غەززە – ئەریحـــاو ڕێککەوتنی ئـەلخەلیـل بـوون. ســەرەنجام پەنــدی نیــشتمانی لەوەدا چڕبۆوە، کە لە تەنگەژەدا ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵات پـشتی یەکتـری بە زەویـدا نـادەن. بگـرە گوشـارەکانی حەمـاس وای لـێکەوتەوە، کە وتووێژکـاری فەڵەستینی بتوانێت وەك کارتێکی گوشـار کەڵـك لە وەرەقەی حەمـاس و ناڕازییـانی شـێوەی ئاشتی فەڵەستین – ئیسرائیل وەربگرێ و لە ئایندەشـدا بەهـۆی ئەم خۆپیـشاندان و ئەوانەی دوای وی دێن، بتوانێت چەند ئەڵتەرناتیڤێك بۆ خۆی دابنێت و لە پرۆسەی ئاشـتیدا دەسـتی خاڵی نەبێت.

بەمجۆرە هەڵسوڕانی ئۆپۆزسیۆنی نیشتمانی، بەخـستنەڕووی داواکـاری ڕادیکـاڵتر لەبەردەم بێگانەدا، دەتـوانێ هـانی دەسـەڵاتی خۆمـاڵی بـدات شـیلگیرانەتر هەڵوێـستە سیاسـییەکانی، ئەوانەی لەبەر هاوکێشەو هەلومەرجی سیاسییەوە ناتوانێ دەریانبڕێ، پیادەبکات. دەمێنێـتەوە ئیشکالیەتێك کە دەبێ دەسەڵاتی فەڵەستینی چارەیەکی بۆ بدۆزێتەوە، ئەویـش خۆگونجانـدنە لەنێوان:

یەکەم/ حوکومڕانیکردنی ئەو ناوچـانەی ئێـستا لەبندەسـتی فەڵەسـتینییەکاندایە، کە ئەوە ئیلتزاماتی یاسایی و پابەندبوون بە عورف و نەریتی دەوڵەتانی لێ دەکەوێتەوە.

دووەم/ بەڕێوەبردنی ئەو گرژی و پێکدانەی لە مەودوا دەقەومێن، هەر لە خۆپیشاندانەوە بۆ سەرلەنوێ بەرپـابوونی ڕاپەڕینێکـی تـر، کە ئەو گرژیـانە دەتـوانن لەلایەك گوشـاربن لەسـەر ئیـسرائیل و ڕەنـگە لەلایەکـی دیکەشــەوە لێوەشـاوەیی حکـومەتەکەی عەرەفـات بخـاتەژێر بەرپرسـیارێتی ئەو ناوەنـدو لێکـدانەوانەی داوا لە عەرەفـات دەکەن وەك سـەرۆکی وڵاتێـك ڕەفتاربکات، نەك وەك ڕێبەری ڕاپەڕین. ئەمەش تەنهـا ئیـشکالییەتی دەسـەڵاتی فەڵەسـتینی

نییە، بەڵکو ئیشکالییەتی هەموو دەسەڵاتێکی میللییە کە لە پرۆسەی ڕزگاریی نیشتمانیدا توانیویەتی بەشێك لە خاکی نیشتمان ڕزگاربکات و بەشێکی دی وا بە دەستی بێگانەوە. لەبەرئەوە دەبینین ئەو دەسەڵاتە خۆماڵییە، هەم حوکمڕانی دەوڵەتی لە بەشێکی نیشتمان بەڕێوەدەبات، هەم ڕێبەرایەتی شۆڕشێك دەکات بۆ ئەو بەشەی هێشتا لەبندەستی داگیرکەراندایە. بەهەرحاڵ ئایندەی ئەو هەوڵ و تەقەلایەی فەلەستینییەکان دەستیانداوەتێ لە هەرکوێ بگیرسێتەوە، ئەوا دەبێ هاوکێشەکانیان لێ تێکنەدا. پێویستە ئیدارەی گرژییەکان لە ژێر کۆنترۆڵی بەڕێوەبەرایەتییەکی ژیر و هوشیاردابێت، کە بزانێ ئەم تەقەللا جەماوەرییە بۆ تەفعیلکردنی پرۆسەی ئاشتی و شکاندنی شان و شەوکەتی پێداگرتنی لیکۆدە، نەك بۆ تەفعیلێکی خۆرسکانەی کۆنترۆڵ نەکراو، کە هەموو گەمە سیاسییەکە لەبەریەك هەڵوەشێنێتەوەو ئەوەی بەدەستهاتووە لەدەستبدات و هەلومەرجەکە تەسلیم بە قەدەری توندوتیژی و توندوتیژیی بەرامبەر بکات. ئەو پێکادان و خۆپیشاندانەی لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا لە فەلەستین قەومان، لە کەمترین شیکردنەوەدا، ئەوە دەردەخا، کە خەریکە پتر لە ئەڵتەرناتیڤێك بۆ فەلەستینییەکان مەیسەردەبێت دوای بەبنبەستگەیشتنی پرۆسەی ئاشتی. سەرکردایەتی فەلەستینییەکان دەتوانێ پەیوەندییەکی جەدەلی لەنێوان خەیارە جیاجیاکانی ململانی لەگەڵ ئیسرائیلدا دروستبکا. خۆپیشاندانە نەگبەتییەکەی فەلەستین ئاماژەیە بۆ ئەوەی، سەرەڕای چەرخە چەوتەکان، ئیرادەی میللەتان لە هەموو زەمنێك و لەو کاتەی پێویستبکات، لەو کاتەی سیاسەت هیچی لە عۆدەدا نامێنێت، دەتوانێ قسەیەك بکات و بەڕی خۆی، ئەمما بەڕێکی گەورە، باوێتە مزگەوتەوە.

پرسیارێکیش دەمێنێ، ئایا کوردان کە بە گشتی مەیلی خوێندنەوەی ئەزموونی میللەتانیان هەیە، لەبیریانە یادی نەگبەتی دابەشبوونی خاك و لکاندنی نیشتمانیان بکەنەوە!؟

کوردستانی نوێ ژمارە: **1614** دووشەممە **1998/5/18**

جەزائیر -ڕۆژئاوا

هەموو تواناكان بۆ بەرەنگاربوونەوی ڕەوەندی ئوسوڵی!

مقداد سیفی

نەك هەر لە جەزائیر، بەڵكو لە زۆربەی وڵاتانی ئیسلامی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، توێژەرەوەكان و چاودێرە سیاسییەكان سەرنجی ئەو ڕەوەندە ئوسوڵییەیان داوە، كە وەكو پەتایەكی كوشندە ئەو وڵاتانەی داگرتووە و هەڕەشە لە پێكهاتەی سیاسی و شێوازی ژیانی كۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییان دەكات٠ ئیدی لە لیستی ئەو سەرنجدانەیاندا، گەلێك فاكتەری هەنووكەیی و درێژایەنییان تۆماركردووە، كە هەریەك لەو فاكتەرانە بەئاست و ڕێژەی جیاجیا كاریان لە گێژاوی سیاسی و ئابووریی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست كردووە٠ پاش ئەو گۆڕانكاریانەی دونیای تەنییەوە، لە جەزائیردا قسە لەسەر هەرەسی حوكمی سی ساڵەی (بەرەی ڕزگاریخوازی نیشتمانی) دەكرا، كە لە دوای وەدەستهێنانی سەربەخۆیی سیاسییەوە دەسەڵاتی گرتبووە دەست و تاكڕەوانە حوكمی وڵاتی دەكرد، هەرواش لە ژێر كەوتنی ئەو شێوە ڕێكخستن و ئەو سیستمە سیاسی و كۆمەڵایەتییەی جەزائیری پێ بەڕێوەدەبرا، مشتومڕەكان لە ئاستی ڕەخنەگرتن و گازندەو گلەیدا نەوەستان، بەڵكو وەكو كاردانەوەیەكی بەپەلەو خێرای ئەو شكستەش دژە بەرنامەیەك هاتەبوون كە بانگەوازی شێوە ژیانێكی نوێ و جۆرە ڕێكخستنێكی تازەی بۆ كۆمەڵگەی جەزائیر، لە ڕوی ئابووری و كۆمەڵایەتییەوە، دەركردو هەر بەوپێیەش ئیدعای ناسنامەیەكی خۆماڵی دەكرد، كە بگەڕێتەوە بۆ بنچینەی ئیسلام و وەكو كەلتورێكی ڕۆحیی خەڵكی جەزائیرو وەكو بەرگەیەكی نیشتمانی كە پێشینەیەكی باشی لە خەباتی ڕزگاریی جەزائیردا

هەبــووەو لە بەرامـــبەر سیاســـەتی ئەو وەخـــتەی فەڕەنـــسا لە بەفەڕەنـــسیکردندا شـــێلگیرانە بەرەنگاریکردووە٠

نـــاکرێ هەریەك لەو فـــاکتەرانە کە کاریـــان لە قەیرانـــی جەزائیـــر کـــردووە، بەجیـــا لەویتـــر تەماشابکرێت، بەڵکو پێکەوەو بەپلەی جیاواز گورزی جەرگبڕیـــان داوە لە جەســـتەی ئەو وڵاتە کە خەڵکەکەی بە هەموو توێژو چینەکانییەوە لە یەك خەباتی یەکـــانگیردا ملیـــۆن شـــەهیدیان بۆ سەربەخۆیی وڵاتەکەیان بەخشکردو هەرگیز لە سەروبەندی ئەو خەباتەشـــدا پرســـیاریان لە ئەدگـــاری ئاینـــدەی وڵاتەکەیـــان نەدەکـــردو هەرگیـــزیش نەدەپەرژانە ســـەر ئەوەی خەنـــیمەو دەسکەوتی سەربەخۆی نیشمانی چۆن دابەشبکەن؟ ئەو پرسـیارەی حـوکمی تـاکڕەوی سـی ســـاڵەی (بەرەی رزگـــاریخوازی جەزائیـــر) هەر لە دەســـپێکی حـــوکمڕانی نیـــشمانییەوە بە هەرچەشنێك بێ خەفەیکردبوو و هەر دەشبوایە سەرهەڵبداتەوەو بەدوای وەڵامی ڕەوای خۆیدا بگەڕێ٠

شکستی پرۆسەی گەشـەپێدانی ئـابووری و کورتهێنـانی لە تێرکردنـی خواسـتی خەڵکـی جەزائیر بۆ ژیانێکی خۆشگوزەران، ئەو فاکتەرە هاوشان بوو لەگەڵ شکستی سیستمی سیاسی لە دۆزیـــنەوەی ئـــامرازێکی هەڵـــسوڕێنەر و گونجـــاو بـــۆ ڕێکخـــستی کـــۆمەڵگەی جەزائیـــرو لە دوائاکامیشدا ئەو دوو شکستە لە ناوەندە عیلمـانی و ئینجـاش لە ناوەنـدە ڕۆژئاوەییەکانـدا بە بەشێك لە شکستی وڵاتانی هاوسیستمی سۆڤیەتی لە جیهانی سـێدا لەقەڵەمـدراو لە ناوەنـدە ئوسوڵییەکانیش بەشکستی سیستمی عیلمانی پەیڕەوکردن لە مۆدێلێکی شێواوی گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی، کە بەکەلتووری ڕۆحی و پێکهـاتەی کۆمەڵگەی ئیسلامی جەزائیر نامۆیە، خوێندرایەوە٠ تێـڕوانین بـــۆ ئەو شکـــستەش هەر بەزوویـــی لە ناوەنـــدی ئوســـوڵی بەهـــاتنەبوونی بزاڤێکـــی ئوســـوڵی کەڵکوەرگرتـــوو لە قۆنـــاغی ڕاگوزەریانەی گۆڕانکارییەکانی دونیـــاو ســـاغ نەبـــوونەوەی تـــا ئێستای چارەنووسی جەزائیر تەرجەمەکرا٠ هەرچی ناوەنـدی عیلمـــانییە لە خـــودی جەزائیـــردا، ئەوا تـــا هەنـــووکە بە بەرەنگـــارییەکی نیـــوەچڵی توانیـــویەتی بەر بەو بـــاهۆزە سەرەڕۆیە بگرێ و پێویستیشبوو کە ناوەنـدە ڕۆژئاواییەکـان وەڵامێکـی ئیجـابی بەو بەرەنگـارییە نیـوەچڵییە بـدەنەوەو کـارێکی وا بـکەن حکـومەتی جەزائیـر لە جـاران زیـاتر ئامادەباشی بنوێنێ و ئەو کەلێنانە پڕبکاتەوە، کە بزافـی ئوسـوڵی دەخـوازێ لێـیەوە دزەبکـاو

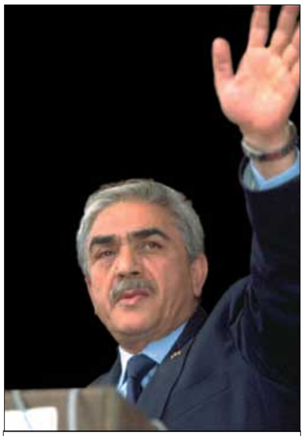
ئەمین زروال

بەرنامە دید نارۆشنەکەی خۆی لەم بۆشـایيە سیاسـییەدا، وەکـو ئەڵتەرناتیڤێـك، نیـشانبدات. کێرڤی ڕوداوەکانی ئەم دواییە، کە بەقازانجی ڕەوەندی عیلمانی سەروتر هەڵدەکشێ، خەریـکە ئەو پشتگیرییە ڕۆژئاواییە دەستەبەردەکات.

دیارە ئەوە ڕوونە کە چارەسەرکردنی قەیرانی ئابووری لە جەزائیر دەبێ هەماهەنگبێ لەگەڵ پتەوکردنی حکومەتێکی مەدەنیی عیلمانی، کە پەیڕەوی لە سـەرتاکانی دیموکراسـی و مـافی مرۆڤ بکات.

پێدەچێ (الامـین زروال) و حکـومەتەکەی (مقـداد سـیفی) لەوە بێئومێـدبووبن کە بەرەی (الانقاذ) لە جەزائیر بێتە ژێرباری حیوارێکی نیشتمانی ئەوتۆ، کە دەستپێکەکەی نەفرەتکـردنە لە کاری تیرۆریستی و دانانی هێڵی سوورە لەسەر ئەو بەرژەوەندییە باڵایانەی هەرگیز سـازش هەڵناگرن، هەربۆیەش لەبەر تا ئێستا یاساغکردنی (الانقـاذ) بەڕەسـمی نەناسـینی، مەسـەلەی بەشـداریکردن لە حیـواری نیـشتمانی و دواتـریش لەو هەڵبـژاردنەی بەڵێنـوایە لە داهـاتوودا ئەنجامبدرێ، بە ئەگەرێکی دوور نازانرێ، هەر خۆی بەرەی (الانقاذ) بەچەنـد گوزارشـتێکی لە بابەت سەرلەنوێ هەڕەشەکردن لە بیانییەکان جەزائیر، هەروەها هەڕشەکردن لە خوێنـدکاران و مامۆستایانی زانکۆ بەپێویستی دەستهەڵگرتن لە پەروەردەو خوێندنی زانکۆ، ئەوە دەردەبـڕێ کە لەباری دژایەتیکردنی حکومەتی (مقداد سیفی) هەڵوێستی خۆی ساغکردبێتەوە.

سەبارەت بە ڕیفۆڕمی ئابووری و سیاسی، حکومەتی جەزائیر هەنـدێك هەنگـاوی دیکەشـی ئەنجامــداوە. جــارێ لە ڕوی ئــابوورییەوە، ئەوا بــۆ نــزیکەی ســاڵێك دەچــێ پەیــڕەوی لە ڕاسپاردەکانی سـندوقی دراوی نێـودەوڵەتی سـەبارەت بە (چارەسـەرکردن بە لێـدانی کارەبـا) دەکات و لە مەسەلەی ڕازیکردنـی وڵاتـانی ڕۆژئـاوا بـۆ سـەرلەنوێ داڕشـتنەوەی قەرزەکـانی جەزائیــرو هێــشتنەوەی پــرۆژە ســەرمایەگوزارییەکانیان لە وڵاتەکەدا (وێــرای هەڕشــە بەردەوامەکانی گروپە توندڕەوەکان) کۆششێکی بەرچاوی نواندووە. لە بواری سیاسیـشەوە، بـۆ تەواوکردنی ئەو هەنگـاوانەی لە بـواری ڕیفـۆڕمی ئابووریـدا هـاوێژراون، بەڵێنـی ئەنجامـدانی پرۆسەیەکی هەڵبژاردن لە نزیکترین دەرفەتدا، بەهەموو هێزە سیاسییەکان دراوە.

هەڵوێــستە پــڕ مەترســییەکانی بەرەی (الانقــاذ)و ئەو ڕیفــۆڕمە ئابوورییــانەی نیــازوایە بەرەوپێشببرێ، هەروەها بەڵێنی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکـی دیموکراسـیانە، ئەمـانە هەمـووی پێکەوە پاڵیان بە فەڕەنسای نزیکترین دۆستی جەزائیرەوە نـاوە، لە کۆبـوونەوەی حەوت وڵاتە پیشەسازییەکاندا پێشنیاری پشتگیریکردنی جەزائیر، لە ڕوی ئابوورییەوە بێنێتەگۆڕێ و داوای هەڵوێستی دەستەجەمعی لە حەوت وڵاتەکەش بکات.

دەشــێ لێــرەدا بگــوترێ، کە فەڕەنــساو وڵاتــانی دەستەخوشـکی دەتـوانن لە حـاڵی بە عەمەلیکردنی ئەو پـشتگیرییەیاندا، جەزائیـر بەرەو ئاڕاسـتەیەك بـبەن کە لە دواشـیکردنەوەدا

چارەسەرێکی ئیجابیانەی قەیرانەکەی بەدواوە بێ، بۆ ئەوەی لەلایەن ئەو بیانووەش لە دەست ئوسوڵییەکان دەربهێنرێ، کە قەیرانی سیاسی و ئابووری وڵاتەکە بە شکستی حوکمی تا ئێستای علمانییەکان دەزانن و لەلایەکی دیکەشەوە بەو پشتگیرییە دەستەجەمعییە حکومەتی جەزائیر لەو نیگەرانی و سڵەمینەوەیە ڕزگاربکات، تاوەکو بۆ یەکجارەکی پشت لە ڕابردووی سیستمی سەرمایەداری دەوڵەتی بکاو لە شوێنیدا شێلگیرانەتر بنەماکانی بازاڕی ئازادو سیستمی دیموکراسی، وەکو حەقیقەتێکی بەرجەستەبووی ئەم سەردەمە، بچەسپێنێ٠

کوردستانی نوێ: ژ:**763** یەکشەممە **1994/8/21**

جەزائیر: ڕەوینەوەی تەمی بەدگومانی، ڕێگەچارەی قەیرانەکانە

داپۆشینی قەیران

ئەم دۆخەی ئیستا جەزائیر پێیدا تێپەڕدەبێ، لەو بۆنە سەیرو سەمەرانەی مێژووە کە خەڵکی جەزائیرو چین و توێژە جیاجیاکانی ناتوانن هەڵوێستێکی ڕاشکاوانەی لێ وەربگرن و لە ساتەوەختێکی ئاوەهادا، کە هیچ کام لە ئۆپۆزسیۆنی ئوسوڵی لەلایەك و حکومەتی سەربازی لەلایەکی ترەوە نوێنەری ڕاستەقینەی ئەوە نەبن، لە ڕۆژگاری وێڵبوون بە دوای وەڵامێك بۆ تەنگوچەڵەمە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکاندا، لە ڕۆژگاری گەڕان بە دوای ناسنامەیەکی نیشتمانیدا بۆ جەزائیر، ناسنامەیەك کە نە گەڕانەوەبێ بۆ ڕابردوویەکی بەسەرچوو، نە خۆگەوزاندن بێ لە خیتابێکی نامۆ بە کەلتووری جەزائیر، ئا لەو ساڵەوەختەدا تیرۆرکرنی ڕۆژنامەنووسێکی دیموکراتخواز، بەفەتوای ئوسوڵییەك کە دەشێ نەخوێندەواریش بێ، چڕترین وێنەکانی تراژیدیای جەزائیرە٠

لێکحاڵی نەبوونی لایەنەکانی ململانێ لە جەزائیر، ئەگەری دۆزینەوەی چارەسەرێکی بنەڕەتی کردووە بە ئەگەرێکی دوورەدەست٠ حکومەتی سەربازی، چونکە لە شەرعییەتێکی مەعنەوی بێبەشە، هەمیشە هەر هەڵوێستێکی تەنانەت ئەگەر ئیجابیانەبووبێ لەلایەن هێزو حیزبە سیاسییەکانی جەزائیرەوە بەگومانەوە تەماشاکراوە ، چ بانگەشەی هاوپەیمانێتی نیشتمانی، چ بەڵێندان بەوەی پێکهاتەی ئێستا پێکهاتەیەکی ئینتیقالییەو لە بارودۆخێکی گونجاودا پرۆسەی دیموکراسیی

ئەنجامدەدرێت، هیچ کام لەمانە نەبوونە مایەی دەستەبەرکردنی کەشێکی باوەڕ بەیەك بوون لەنێوان حکومەت و باڵە جیاجیاکانی ئۆپۆزسیۆندا.

ئەم لێکحاڵی نەبوونەش پێشینەیەکی خۆی هەیە، کە دەگەڕێتەوە بۆ چەند ساڵی ڕابردوو، بۆ ئەو پرۆسەی هەڵبژاردنەی کە وەکو زادەی گۆڕانکارییە نێودەوڵەتییەکان و نەمانی حوکمی تاکرەوی (جبهه التحرير الوطنی) لە جەزائیر ئەنجامدرا، حکومەتی ئەو وەختەی جەزائیر، بەپەیرەوکردنی دیموکراسییەتێکی نیوەچڵی، کێشەکانی وڵاتی ئاڵۆزترکرد، زۆر لە هێزە دیموکراتخوازەکانی ئەو وڵاتە ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن، کە خەوشیی ئەو دیموکراسییە نیوەچڵییەی لە کاتی هەڵبژاردنی ساڵی **1992** پەیڕەوکرا، هیچی کەمترنەبووە لە خەوشی دەسەڵاتی تاکڕەوی. (جبهه التحرير)، کە سەردەمانێکی زۆر و لەپاش قۆناغی ڕزگاریی نیشتمنابیەوە حوکمی وڵاتی بۆ خۆی پاوانکردبوو چاودێرانیش ئەوە دێننەوە یاد کە هەر لە سەرەتای ئەو هەڵبژاردنەوە حکومەت بە دروستکردنی ڕێگرییەکی زۆر بۆ هێزە دیموکراتخوازو عیلمانییەکان خۆی لە پاڵپشتییەکی پتەو دابڕی و لەبەرامبەر تەوژمی ئوسوڵییەکان بەتەنیا مایەوە. هەرئەوەش بوو کە لە خولی یەکەمی هەڵبژاردندا سەرکەوتنێکی بەرچاوی بۆ "جبهه الانقاذ الاسلاميه" مسۆگەرکردو لەئاکامیشدا پێگەی خۆی وەها پتەوکرد کە بێ سڵەمینەوە بتوانێ دژایەتی ئەو ڕەوتە نیمچە دیموکراسییەش بکات، کە ئەو خۆی وەکو پەیژەیەك، بەنیازی هاتنە سەر کار کەڵکی لێ وەرگرتبوو.

ئەو بەدگومانی و لێکحاڵی نەبوونە تەنانەت دەنگدانەوەش لە پەرەسەندنەکانی ئەم دوایەی وڵاتیش بەدیدەکرا. هەر لە شکستی گفتوگۆی نیشتمانییەوە، کە هێزە باڵادەست و کاریگەرەکانی جەزائیر تێیدا ئامادەنەبوون، تاوەکو سپاردنی حوکمی سەربازی بە (الامين زروال)و دواتریش سەرلەنوێ گرگرتنەوەی قەیرانی قەرزو قەرزکاری و دەستپێکردنەوەی خولێکی دیکەی نائارامی لە وڵاتدا، سیاسەتێك کە حکومەت لە کاتی گفتوگۆی نیشتمانیدا پەیڕەوی لێ دەکرد، ئەوە بوو کە ئەمجارەیان دەیویست بەکۆکردنەوەی حزب و لایەنە دیموکراتخوازو عیلمانییەکان بەرەیەکی وا پێکبێنێ کە (جبهه الانقاذ)ی پێ کەنارگیربکات، ئەگەرچی ئەو حیزب و لایەنانەش سەبارەت بە ڕەتکردنەوەی کارە تیرۆریستییەکانی ئوسوڵییەکان لەگەڵ حکومەتدا هاوهەڵوێستن، بەڵام لەبەر نیگەرانییان لە جددییەتی کۆششەکانی حکومەت و دڵنیانەبوونیان لە توانای ئەو بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی قەیرانەکە، لەبەر ئەوانە بەپیر بانگەوازی نیشتمانییەوە نەچوون.

ئێستاکە (الامین زروال) حوکمی ماوەی ئینتقالی گرتۆتەدەست. حزبە علمانییەکانی وڵات سەرقاڵی هەڵسەنگاندنی بارودۆخە تازەکانن و بەئومێدی ئەوەن حکومەت هەنگاوی بە جورئەتتر بنێت و شێلگیرانەتر بەدوای

جەزائر، گۆڕەپانی تراژیدیا

چارەسەری کێشە هەڵایساوەکانی وڵاتدا بگەڕێ. هەرچی (جبهه الانقاذ)یشە، ئەوا پاش دڵنیابوونی لەوەی مەسەلەی ئازادکردنی عباس مەدەنی و علی بلحاج پروپاگەندەیەکەو هیچیتر، ئەمجارەیان گۆڕانی پێکهاتەی حکومەتی بەکودەتا لەقەڵەمداو تیرۆری گەشتیارە بیانییەکان و نووسەرو کەسایەتییە دیموکراتخوازەکان و هاولاتیانی بێ دیفاع سەرلەنوێ دەستپێکردووە.

ئەگەرچی پێکهێنانی کۆمیتەی ڕاوێژکاری لەو کەسانەی لایەنگیری ئۆپۆزسیۆنن، خۆی لەخۆیدا بانگەشەیەکی ئاشکرای (الامین زروال)ە بۆ ڕەتکردنەوەی توندوتیژی دەستپێکی کردنەوەی لاپەڕەیەکی نوێی هاوپەیمانێتیی نیشتمانییە، بەڵام ئەوە بەتەنیا بەس نییە، پێویستە حکومەت پێش هەمووشتێك تەمی ئەو بەدگومانی و خۆ لەبۆسەنانەوەیە بڕەوێنێتەوەو ڕاشکاوتر هێزە دیموکراتییەکان بێنێتە مەیدانی ململانێیەکەوەو لە ڕێگای پیادەکردنی دیموکراسییەتێکی ڕاستەقینەوە، نەك نیوەچڵییەوە، ئۆرگانێکی وا بێنێتە کایەوە، کە ئەو هێزانە ڕۆڵێکی هەڵسوڕاوتر ببینن و بتوانن وڵات لە هەڕەشەی ئوسولییەکان دووربکەنەوە، چونکە لەڕاستیدا هەر ئەوانن توانای وەڵامدانەوەی خیتابی ئوسولییەکانیان هەیە.

چارەسەری تێکڕای کێشەکانی دیکە، وەکو گوشاری سندوقی دراوی نێودەوڵەت بۆ پێویستی سەرلەنوی داڕشتنەوەی قەرزەکانی جەزائیر، گوشاری ئەوەی کە دامودەزگا بیانییەکان لە ترسی تیرۆر وڵات بەجێدەهێڵن، گوشاری بەربەرەکان کە خوازیاری ناسنامەی کەلتورین و لەم دوایەدا خۆپیشاندانیان بۆ ئەم مەبەستە سازداوە، چارەسەری تێکڕای ئەو کێشانە بەندن بە کارامەیی حکومەت لە هێنانەدی

پرۆسەیەکی دیموکراسیی ڕاستەقینەو خولْقاندنی کەشێکی والاَی باوەڕبەیەککردن، بێ ئەوەش تراژیــدیایەکە بەردەوامــدەبێ· تیــرۆرو تونــدوتیژی لەلایەك و دلْنیــانەبوون لە دواڕۆژیش لەلایەکی ترەوە خەلْکی جەزائیری هەراســانکردووەو ڕەنــگە ولاَتــیش بەرەو هەلْدێری چارەنووسێکی نادیار غلۆربکاتەوە!

1994/3/17

قوربان لە یەمەن ئەمانە قەوماون

سالح

وتـارەکەی بەرێـز "ئـازاد مـحەمەد"م خوێنـدەوە، کە لە ژمارەی (1673)ی ڕۆژی (8/11)ی کوردستانی نوێدا بەنـاوی "بەڵـێ لە یەمەن چ قەومـاوە"، وەڵامـی نوسـینێکی بەرێـز هێرش کـانی چەرمـویی داوەتەوە، کە لە ژمـارەی(1669)ی ڕۆژی (8/5) بەنێوی (لە یەمەن چ قەوماوە؟) بڵاویکردۆتەوە٠

ئەزیـــش لەســـەر مـــاجەرای یەمەن ئەم بەڕەی داوێـــمە مزگەوتەوە:

مەسەلە لێرەدا ئەوە نیـیە ئـازاد مـحەمەد پۆلینکـارییەکی کـردووە، کە گـوایە بەشـەکەی ئیخوان ئەلموسلمینی حزبی تەجەمەعی ئیسلاحی لە حکومەتەکەی یەمەندا هـیچ تاوانێکیـان نییە لەوەی بەشەکەی حزبی کۆنگرەی میللی عام هەیانە، یان پەرلەمانتارانی تەجەمع هەقیان بەســەر دزێوییەکــانی پەرلەمانتــارانی دیــکەوە نیــیە، بەڵکــو مەســەلە هەڵوێــستە گــشتییە سیاسییەکانی تەجەمـع و ئەو هەلـومەرجەیە کە ئەو حـزبە تێیـدا گەشـەیکردو گەیـشتە ئەو ئاستەی لە حکومەتدا هـاوبەش بێـت لەگەڵ حزبـی حـاکمی حکـومڕانی چەنـد سـاڵەدا، کە زۆربەی دەسەڵات بە دەست ئەوانەوەیەو سەرۆك عەلی عەبدوڵلا ساڵحیش هەر لەوانە٠

ئەو کاتەی هەلومەرجی ناوچەکەو جیهـان، دوای ڕووخـانی یەکێتـی سـۆڤێت، ڕەوشـێکی وایان بۆ یەمەن هێنایە پێـشەوە، کە یەکێتـی نیـشتمانی خـۆی بە دەسـتبێنێتەوەو یەمەنـی دوولەتکراو یەکپارچەبکاتەوە، هەموو هەڵسوڕاوانی سیاسیی هەردوو هەرێمی وڵات، بەتـایبەتی حزبەکـانی کـۆنگرەی میللـی و حیزبـی ئیـشتراکی و تەجەمـع پـشکیان لەو گـۆڕانە تـازەیە بەرکەوت و لە یەمەنی یەکگرتوودا ڕیزبەندییەکی تازەی هێزە سیاسییەکانیان دروسـتکرد، کە لە قۆناغی داهاتووی چـالاکی سیاسـیی وڵاتـدا ڕۆڵـی ئیجـابی و سـەلبیان لە ئاڕاسـتەکردنی ڕووداوەکاندا بینی٠ یەکێك لەو ڕیزبەندییە تازانەی وڵاتی یەکگرتوو ئەوەبوو، حزبـی کـۆنگرەی میللـی کە پێـشتر دەسـەڵاتی فەرمـانڕەوای یەمەنـی بـاکوور بـوو، کەوتە هاوپەیمـانێتییەکی سیاسیی لەگەڵ حزبی تەجەمع لەسـەر هەمـوو ئاسـتەکان، بـۆ ئەوەی لە قۆنـاغی داهـاتوودا

بەرەنگاری حزبی ئیشتراکی ببنەوە، کە پێشتر خۆی و رابەرەکەی علی سالم ئەلبیز لە یەمەنی باشووردا فەرمانڕەوایەتی حوکمێکی سۆشیالیستیان دەکرد٠

ئەگەرچی هەردوو حزبی هاوپەیمان "کۆنگرەو تەجەمع" لە سروشتی هەڵکەوتنیاندا باوەڕیان بە کاری "ئیئتلافی" نییەو هەریەکە حەزدەکا بەرە لەبن ئەویتر دەربێنێ، کۆنگرەی میللی لەبەرئەوەی پێشتر خۆی حوکمڕانی یەمەنی باکووربووەو دەرفەتی دەرکەوتنی هیچ ڕکابەرێکی سیاسی نەداوەو حیزبی تەجەمع-یش وەك حیزبێکی ئیخوان موسلمین، کە هەڵگری بیری ئوسولییە، پێیوایە تەنها ئاراستە فکرییەکانی خۆی دروستە، کەچی لەبەردەم دەرکەوتە تازەکانی وڵات دوای یەکگرتنەوەو بۆ ئیحتیواکردنی حزبی سۆشیالیستی هاوپەیمانێتییەکییان دروستکرد، کە لەکاتی هەڕەشەی شەڕی ناوخۆدا پتەوبێت و لەکاتی جێگیربوونەوەی دۆخەکە بە قازانجی هەردووکیان هاوپەیمانێتییەکە دەلەقێ و ناکۆکییەکان بەشێوەی شاراوەو ئاشکرا دێنەوە نێوان٠

ململانێی دەسەڵات لەنێوان یەمەنییەکانی هەردوو بەشەکەی وڵاتی یەکگرتوو پتر لە فاکتەرێك ڕۆڵیان تێدا دەبینی، یەکێکیان میزاجی سیاسیی یەمەنییەکانی باشوور لەلایەك و یەمەنییەکانی باکوور لە لایەکی ترەوە، ئەگەرچی لە هەردوو بەشەکەنی وڵات لەکاتی حکومڕانییدا خەیاری دیموکراسی لە بەڕێوەبردنی وڵاتدا بەلاوەنرابوو، بەڵام بەرنامەی پێشکەوتووی حزبی ئیشتراکی لەماوەی نێوان جیابوونەوە تا یەکگرتنەوەی هەردوو بەشەکەی وڵات لە باشووری یەمەندا گۆڕانکاریی گەورەی لە ڕوی کۆمەڵایەتی و کەلچەری باوی کۆمەڵگادا خولقاندبوو، ئاستی گۆڕانەکان لە بواری خۆشگوزەرانی تەندروستی و خوێندەواری و ڕادەی بەشداریی ژنان لە ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا لەگەڵ یەمەنی باکووردا هەرگیز قابیلی بەراوردکردن نەبوو، بەحوکمی سروشتی ئاراستە کۆمەڵایەتییەکانی دەسەڵاتی باشوور، تا دەهات دەسەڵاتی هۆزو عەشیرەت، کە سیمایەکی هەرە دیاری کۆمەڵگەی یەمەنە، بە هەردوو بەشەکەیەوە، بەرەو کزی و نەمان دەچوو، بەپێچەوانەی یەمەنی باکوور کە لەوێدا دەسەڵاتی عەلی عەبدوڵڵا سالح، جگە لەوەی بۆخۆی دەسەڵاتی بنەماڵە بوو، هەرواش دنەی هۆزو عەشیرەتەکانی یەمەنی دەدا، تا ئەگەر شتێك لە بەرماوەی بنەماڵەی حوکمڕان مایەوە، بەر ئەوان بکەوێ، نەك هەڵسوڕاوانی دیکە کە متمانەیان پێ ناکرێت و تەماعی بەشداریکردنی فیعلییان هەیە لە دەسەڵاتدا، نەك تەنها وەرگرتنی دەسکەوتی بەرماوە٠ لە هەلومەرجێکی واشدا بوو، کە وڵات تا دەهات بەرەو داهێزرانی دۆخی کۆمەڵایەتی و ئابووری دەچوو٠ هەر لەوێشدا تەجەمعی ئیخوان نەشونمایکرد لە سێ قۆناغی پێش یەکگرتنەوەو کاتی یەکگرتنەوەو کاتی شەڕی ناوخۆدا، کە دواین دوو قۆناغی هاوپەیمانێتی پتەوی تێدا بەڕێوەچوو لەگەڵ حزبی حوکمڕان "کۆنگرەی میللی"دا٠

لەڕاستیدا لە زەمەنی یەکگرتنەوەی هەردوو بەشەکەی یەمەندا، هیچ کام لە دوو دەسەڵاتەکەی حوکمڕان لە باشوورو باکوور لەو توانایەدا نەبوون لە قۆناغی یەکەمدا ئەویتر ئیحتوابکات، بەڵام هەلومەرجی ناوچەکە دوای پاشەکشەی سۆڤێت و پشتگیری وڵاتانی عەرەبی لە یەمەنی باکوور لەئاستی دەرەوەو هاوپەیمانێتی نێوان عەلی عەبدوڵڵا سالح و عەبدوڵڵا ئلئەحمەر لەئاستی ناوخۆدا، هەژموونی باکوورییەکانی سەپاند، کە دەسەڵاتی حوکمڕان تێیدا دەسەڵاتێکی سوپایی بنەماڵەییەو نموونەیەکی چربۆوەی دەسەڵاتە دزێوەکانی دونیای سێیە.

لە ڕەوشی خۆسەپاندنی دەسەڵاتی باکووریەکاندا، کە بەدرێژایی چەندین ساڵی دوای یەکگرتنەوە لە هاوپەیمانێتی هەڵکشاوو داشکاوی نێوان گۆنگرەی میللی و حزبی تەجەمع پێکهاتبوو، مەسەلەی ئیقلیمچێتی کە پێشتر خواستی یەکگرتنەوە پەردەپۆشیکردبوو، سەریهەڵدایەوە لە شێوەی شەڕێکی ناوخۆدا، تا سەرەنجام حزبی ئیشتراکی، کە سەرەڕای کەموکوڕییەکانی نوێنەرایەتی خەڵکی باشوور و ڕەوتی پێشکەوتنی وڵاتی دەکرد، لە دەسەڵات و لە وڵات وەدەرنران. ئیدی لەدوایدا دەسەڵاتی بنەماڵە لە هەردوو بەشەکەی یەمەندا سەپێنرا.

یەمەنی ئێستا یەمەنێکە بنەماڵەی عەلی عەبدوڵڵا سیاسەتێکی وا دواکەوتووی تێدا بەڕێوەدەبەن، کە دەشێ لە هەڕەمێکی وادا گوزارشتی لێ بکەین:

بنەماڵەی حکومڕان، ئینجا دەسەڵاتی ئەفسەرەکان کە نوێنەرانی هۆز و عەشیرەتەکانی باکووری تێدایە، تەجەمعی ئیسلاحی یەمەنی، دواتر لە خواری خوارەوە دەستەمۆکراوانی باشوور، کە زیاتر لە عەشیرەتەکانی بڕیاریانداوە هاوکاریی دەسەڵاتی باکوورییەکان بکەن، پێکهاتووە.

ئۆپۆزسیۆنێکی هاوپەیمان

لە ڕەوتی ئەم هەموو ڕووداوانەدا، تەجەمع نەك لە تاوانی ئەفسەرەکان و سەرکوتی باشوورییەکان لەلایەن سوپاو بەکارهێنانی زەبروزەنگ لەگەڵ خۆپیشاندانی دیموکراسیانەی خوێندکاران بێدەنگبوون، بەڵکو شەریکە بەشی حوکومەتی سەرکوتکەری بنەماڵەبوون و قازانجیشیان لە گرژی و داهێزرانی ڕەوشی وڵات کرد.

ئەوان لە ڕەوتی سیاسەتی چەپخوازانەی حزبی ئیشتراکی دەترسان، تا لە سیاسەتە چەوت و پاوانخوازییەکەی کۆنگرەی میللی حوکومڕان. سروشتی ئاڕاستەی سیاسی و فیکری تەجمع

لەگەڵ حوکمی بنەماڵەو هەژموونی هۆزو عەشیرەتەکاندا گونجاوترە تا لەگەڵ ژیانێکی مەدەنی و دیموکراسـی، کە پێیـانوابوو لە حزبـی ئیـشتراکیدا بەرجەسـتەیە. ئەگەرچـی ئەم حـزبەی دواییش تێزی شارستانی و هەڵسوکەوتی دیموکراسی وای نەبوو کە جێگەی ئومیدی خەڵکی یەمەنی یەکگرتووبێت لە ململانێیاندا لەگەڵ حوکمی دواکەوتووی بنەمـاڵەی عەلـی عەبـدوڵڵا سـاڵح. تەجەمـع لە هەمـوو ئەم هەلـومەرجە کەڵکـی وەرگـرت و چـش لە بەشـخوراوی باشـوورییەکانی وڵات لە بەرێـوەبردنی حوکمرانیـدا، چـش لە خۆپیـشاندانی خوێنـدکاران بـۆ چاککردنی گوزەرانی خەڵك و بوژاندنەوەی ئابووریی وڵات.

حەیفێ کاك "ئازاد محەمەد" بە پۆلێنکردنی سیاسییانەی سەیر دەخوازێ شانی تەجەمع لە هەموو تاوانێك خاڵیبکاتەوە. لەکاتێکدا ئەو حزبە لە پشتەوە شەریکە بەشی هەموو تاوانەکـانەو لە پێشەوەش هەموو دەسکەوتەکانی گرژی دۆخە سیاسییەکەی چنگکەوتووە.

لە عورفی سیاسیـشدا هەرکەس و لایەنێـك لە حکـومەتێکی ئیئتلافیـدا بەشـداریکرد، ئەوا مانای وایە بەرنامەو هەنگاوە عەمەلییەکـانی جێبەجێکردنـی بەرنـامەکەی قبـووڵەو لە هەمـوو هەڵسوکەوتێکی حکومەتە ئیئتلافییەکە بەشدارو بەرپرسە.

بێگومـان لە قـازانجی تەجەمعـدایە بـاری ئـابووریی وڵات تـادێ داتەپـێ، بـۆ ئەوەی "خزمەتگوزارییەکانی خێرخوازەکانی" ! ئەو لەبرەودابن و دەسکەوتی سیاسییان لێ بکەوێتەوە.

هیچ بیانویەك نابینمەوە بۆ هاوسۆزی لەگەڵ ئیخوانەکانی تەجەمعی ئیسلاح، لەکاتێکـدا نە نموونەیەکی جوانی سیاسیان لە یەمەن پێشکەشکردووەو نە ئیخوانیش، کە ئەوانەی یەمەنیش سەر بەناوەندە نێودەوڵەتییەکەی ئیخوانن، هەڵوێستێکی دروستیان لە مەسەلەی کورد هەبووە. هێندە بەسە بەبیری خوێنەری بێنینەوە، کە ڕێبەری گشتی کۆمەڵی ئیخوان لە **1991/4/27**دا بەناوی سەرجەم ئیخوانەکانی دونیاوە بەیانێکی دەرکرد، لەسـەر ڕاپەڕینـی ئـازاری **1991**، کە گوایە (بەهۆی سەردەستیی ئەمریکاوە لەناوچاکەدا گەلـی بـاکوورو باشـووری عێـراق هانـدران بزوتنەوەی جیابوونەوە لە تەنی عێراق بکەن... ئیسلامییەکان و کێشەی کورد- شـێخ عـومەر غەریب ل**9**)

ئەم هەموو ڕووداوانە لە یەمەن قەومان، خۆ ناشێ پریشکێکی بەر تەجەمع نەکەوتبێ؟!

کوردستانی نوێ: ژمارە: **1675**، پێنجشەمە **1998/8/13**

(حنيش) و سیاسەتە سەرکەوتووەکان

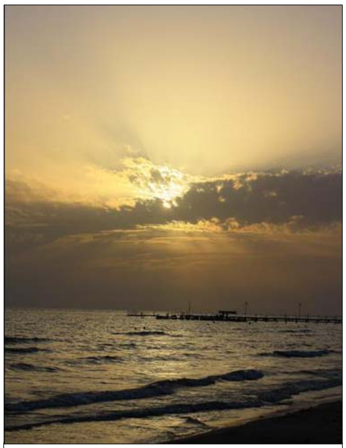

حنيش

هەمیـــشە سیاســـەتە ســـەرکەوتووەکان، چارەســـەرە دروستەکانی ئەو گرفتە زۆرانەی دێنە واری چـالاکی و ڕێـڕەوی سیاســییەوە، ئەوانە مـایەی پەنـدلێوەرگرتن و چاولێکردن و ئەوانە شایـستەی نمـوونە پێهێنـانەوەن· هەموو بزووتنەوە سیاسـییەکانی نەتەوە ژێردەسـتەکان نموونە سەرکەوتووەکانی مـافی چـارەی خۆنووسـین لە فنلەندا لە سەرەتای سەدەی بیست، مافی جیابوونەوەی نێـوان چیـك و سـلۆڤاك لە سـەرەتای نەوەدەکـانی ئەم سـەدەیە، فیـدراڵییەت لەسـەر شـێوەی ئەڵمـانی یـان ئەمریکی، مـافی چـوونیەکی لە هەمووشـتێکدا وەك لە نموونەی سویـسرا، دەهێنـنەوەو لێکـۆڵینەوەی لەسـەر دەکەن و لەکاتی پێویستدا شایەدی بۆ دەدەن· لە کردەی چارەسەری سیاسیی گرفتی نێـوان دوو دەوڵەتدا، نموونە باشـەکانی چارەسـەری دوو دەوڵەتـی چـاك ئاشـتبۆوە وەك گەواهـی و هەنـجەت نـاوی دێـتە نێـوانەوە· کەس لە چارەسـەری کێـشەکانی خۆیـدا پەنـا بـۆ مـۆدێلە خراپەکـانی چارەسـەرکردن نابـات، هەرگیـز بـزووتنەوەی سیاسـیی نەتەوە ژێردەسـتەکان ئەشهەدوبیلا بۆ چارەسەری یەڵتسنانەی کێشەی چاچان، یـان سـربیانەی کێـشەی بۆسـنی و ئەوی ئەم دواییەی کۆسۆڤۆ ناڵێن· ئەو چارەسەریانەی سەردەسـتەکان لە بۆسـنی و تورکیـا و کۆسۆڤۆ و عیراق و···هتد هێندە ناپەسـەندن کە خاوەنەکانیـان شـەرمدەکەن وەك مۆدێـل لە کتێب و میدیاو پروپاگەندەدا بانگەشەی بۆ بکەن·

هەرگیز چارەسەری کێشەی نێوان دوو دەوڵەت بەوشێوەی نێوان سـوریاو تورکیـا، هینـدو پاکستان، هەردوو بەشەکەی کۆریا، نابنە جێی ئومێدی دەوڵەتانی دیکەی خاوەن گرفـت، تـا وەك ئەزموونێکی ئیجابی چاوی لـێ بـکەن· بەپـێچەوانەی ئەوەشـەوە نمـوونەی چارەسـەری کێـشەی (حنـیش) لەنێـوان یەمەن و ئەریتریـا، کە دادگـای نێـودەوڵەتی بەپێـی ئوسـوڵ و

بەڵگەنامەو هەقانییەتی مێژوویی بەخشیان بە یەمەن و ئەریتریاش بەسنگفراوانییەوە ئاکامی سەرپشکی نێودەوڵەتیان وەرگرت. بەمجۆرە ئەزموونی (حنیش) لەپەنابردنە بەر یاسای نێودەوڵەتان نموونەیەکی سەرکەوتووبوو، دروست وەك نموونەی گێڕانەوەی (تابا) بۆ میسر، دوای ئەوەی دادگای نێودەوڵەتی بەڵگەو هەنجەتەکانی ئیسرائیلی ڕەتکردەوە. نموونەی (حنیش) نموونەیەکی سەرکەوتووە، بۆیە لە ڕۆژی دەرکەوتنی ئەو چارەسەرەوە قەتەڕ دەڵێ هەقە گرفتی سنووریم لەگەڵ بەحرین و ئیماراتیش دەڵێ هەقە گرفتی سێ دوورگەکەم لەگەڵ ئێران بەو شێوەیە چارەسەربکرێت، هەموو ڕۆژنامەو میدیاکانی ڕۆژهەڵاتی عەرەب بۆ لەیلای خۆیان دەگریان، ئەگەر ئەوانەی ڕۆژئاوای عەرەبی و باکووری ئەفریقاش بهاتبایە دەڤەری ئێمە، بێگومان دەمانخوێندەوە کە مەغریب داوا دەکا گرفتی دوو ناوچەی سەپتەو مەلیلەی نێوان خۆی و ئیسپانیا لە دادگای نێودەوڵەتی یەکلاییبکرێتەوەو ئیدی لەسەر ئەم ڕێتمە. بەمجۆرە دیارە کە سیاسەتی دروست و عەقڵانی نە تەنها گرفتە هەنووکەییەکان چارەسەردەکات، بەڵکو بۆ ئایندەش کەلتوورێك لە مۆدێل و سکێچی وا کەڵەکەدەکات کە بشێ کەڵك و پەندێکی زۆری بۆ خەڵك و خوای ئەم دونیایە هەبێت.

ئازادی ژنان و پەرەپێدانی وڵات

حەسەنی دووەم

(ئازادی ژن و پەرەپێدانی وڵات ڕێگا لە بڵاوبوونەوەی توندڕەوی دەگرن) ئەمە قسەی شاحەسەنی دووەمی پادشای مەغریبە، کە مەغریبییەکان پێیدەڵێن (ئەمیر ئەلمومنین)، قسەی سەرکردەیەکی سیاسی ڕۆژهەڵاتییە، نەك هی مارکس یان هەر بیرمەندێکی دیکەی ڕۆژئاوا، تا بگوترێ خەیاڵی عیلمانییەکانی ڕۆژئاوا بۆ کۆمەڵگەی ئێمە ناشێ. شا حەسەنی دووەم کەسیاسەتمەدارێکی خانەی کلاسیکییەو قسەکانی بەحیساب و کیتابە، لە ئەزموونی ڕەسەنی حوکمڕانیی خۆیدا، ئاوێتەیەکی شارستانی گونجاوی لەنێوان ڕەسەنایەتی کۆمەڵگەی مەغریب و خواستی نوێخوازیدا دروستکردبوو.

هەر ئەو تێڕوانینە پڕجورئەتەی ئەویش بوو، لە بواری پێشکەوتن و پەرەپێدانی وڵاتەکەیدا، کە نەوال ئەلمتەوەکل-ی وەرزشکاری بەمەدالیای زێڕینی ئۆڵۆمپیادی لۆس ئەنجلس لە ساڵی (1984) ناساند، پاشانیش لە دیدگای ئازادیی سیاسی و ئازادیی ژنەوە کردی بە وەزیری وەرزش، بە یەکەمین وەزیری ژن لە کابینەی نوێ و شارستانی مەغریبدا. ئەم قسەیە دەشێ وەڵامێکی گونجاوبێت بۆ ئەو هەناسە توندڕەوەی لە ڕەوتی لابەلای سیاسی کوردستاندا خەریکە سەرهەڵدەدا، ڕەوتێك دەیەوێ بەبیانووی تایبەتمەندی کۆمەڵی کوردەواری و وەزعی تایبەتی کوردستانەوە خواستی ئازادیی ژن و بزووتنەوەی تازە گەشەکردووی ژنان لە بێشکەڕا سەرکوتبکات، ئەمە لەکاتێکدا ئەو ڕەوتە خۆی لە میانی تەقاندنەوەی سینەماکان و لوتبڕینی کەژاڵ خدرەکاندا هەرگیز ڕەسەنایەتی کوردەواری و هەلومەرجی ناسکی کوردستان ڕەچاوناکات.

گوتەی (ئازادی ژن و پەرەپێدانی وڵات ڕێگا لە بڵاوبوونەوەی توندڕەوی دەگرن) پرشنگێکی واقیعیانەیە لەسەر ڕێگای گەڕانەوە بۆ پرەنسیپە سەرەکییەکانی ئازادی، ئازادی بەهەموو

ڕەهەند و ماناکانییەوە، تاوەکو دەرفەتێك هەبێت بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی نیشتمانیی لەگەڵ بەرنامە کۆمەڵایەتییەکەی خۆی ئاشتبێتەوە، ئەو بەرنامە کۆمەڵایەتییەی دەخازێ لە قۆناغی دیموکراتیدا بە گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی وڵات ڕوویەکی دیکەی ئازادیی نیشتمانی بەدیبێت و کۆمەڵگە واپێشبکەوێت و ئازادی تێدا دابینبێت، بەئازادی ژنانیشەوە، کە کۆمەڵگەی هاوچەرخ ڕێگا بە بڵاوبوونەوەی توندڕەوی لە سیاسەت و توندوتیژی بەرامبەر ژنان بگرێ.

کوردستانی نوێ: ژمارە: **1571**، یەکشەمە **1998/3/8**

لە بڵاوکراوەکانی
ئەکادیمیای هۆشیاریو پێگەیاندنی کادیران
ساڵی (2011 - 2012)

ساڵی چاپ	نوسەرو وەرگێڕ	بڵاوکراوەکان	ز
2011	ڕێبین حەسەن	پێگەی میدیا لەهەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەمریکادا ،ژ. ز، (12)	365
2011	د. شورش حسن عمر	مميزات النظام الفدرالي في العراق (ژ. ز. 13)	366
2011	مەلا بەختیار	جیهانگیری ، فاکتەرو گرفتەکانی دیموکراسی، ژ، ز، (14)	367
2011	فەرید ئەسەسەرد	پەیدابونی عەلمانیەت لەتورکیای عوسمانیدا، ژ. ز. (15)	368
2011	نوسینی. محمد رەزا شالگونی وەرگێڕانی. عوسمان حەسەن شاکر	ئیسلامو مۆدێرنە، ئیسلام لەبەردەم ئەگەری عەلمانیەتدا(ژ. ز. هۆشیاری (16)	369
2011	هەستیار کەمال کوردی	سیاسەتی روسیای قەیسەری بەرامبەر بەکورد (1850-1914)	370
2011	بقلم: عبدالرزاق محمود القيسي	المحطات، اثرت في حياة الكورد وحركاتهم القومية	371
2011	ن. دەیڤد میلەر و. لەئینگلیزیەوە: کارزان کاوسێن	کورتە باسێکی فەلسەفەی سیاسی	372
2011	ئامادەکردنی : نەوزاد عەلی ئەحمەد	هەواڵنامەی کوردستانی عیراق	373
2011	نوسینی. مارتین ڤان برونەسن	ئاغاو شێخو دەوڵەت بەرگی دووەم	374

		و. لەئەڵمانیەوە: د. کوردۆ عەلی	
375	تاريخ الفكر الكردي	مامۆستا جعفر ترجمة: د. بندر علي	2011
376	رۆژنامەنووسی کوردی لە کوردستانی عیراقدا (1991-2005)	هەڵەت خەسرەو هەمەوەندی	2011
377	مافی چارەی خۆنووسین لەئەدەبیاتی (ی. ن. ك)دا (1975-1992)	نەوزاد عەلی ئەحمەد	2011
378	سیاسەتی گۆڕینی رووخساری نەتەوەیی ناوچەی کەرکوک - ژ. ز. هۆشاری (17)	د. نوری تاڵەبانی	2011
379	ئەنفال لەکوردستانی عیراق ژ. ز. هۆشیاری(18)	ن. مایکڵ لیزنبێرگ و. کارزان محەمەد	2011
380	ئۆپۆزسیۆن لەچەمکەوە بۆ ئەرك، ژ. ز. (19)	بەختیار جەبار شاوەیس	2011
381	بەشداریکردنی سیاسی ژ. ز. (20)	عابد خالد رەسول	2011
382	سیستمی فیدراڵ لەدەوڵەتی ئیماراتدا، ژ. ز. (21)	ن. عەبدوڵلا عەنزی و. سەردار عبدالكريم	2011
383	کوردو پرسی دانپێدانانی دەستووری	خەلیل عەبدوڵلا	2011
384	تیرۆریزم هەڕەشەو مەترسیەکان	عادل عەلی	2011
385	چرای ماڵە هەژارەکان	ئامادەکردنی: عەلی جۆلا	2011
386	کەلتور – ژمارە (3)		2011
387	سیکۆلاریزم بەزمانی سادە - عەلمانیەت	نوسینی : ئاستین کلاین و. لەفارسیەوە: کاوسێن بابەکر	
388	کوردستان	نەوزاد عەلی ئەحمەد	2011
389	دراسة تاريخية وسياسية حول "الشعب الكردي"	تاليف: حسن ارفع ترجمة:عبدالرزاق محمود القيسي	2011

390	کورتەیەك لەتاوانەكانی رژێمی عیراق دژی گەلی كورد	ن: نوری تاڵەبانی و. شاناز رەمزی	2011
391	گەشەكردنی سەرمایەداری لەكوردستاندا	فەرید ئەسەسەرد	2011
392	سیاسەت لەنێوان بیرو جێبەجێكردندا	و. مظفر عبدالوهاب	2011
393	كورد گەلێكی بێ دەوڵەت زنجیرە نامیلكەی كورد لەمیدیای جیهانیدا، ژمارە(1)	ن. ئینگۆنۆیمایەر و. رێبوار تۆفیق	2011
394	لەدیكتاتۆریەوە بۆ دیموكراسی	ن. د. جین شارپ و. كارزان محمد	2011
395	مۆدێلی حزبایەتی لەكوردستان. ز. هۆشیاری (25)	ئەنوەر حسێن بازگر	2011
396	فلسفة الديمقراطية الاجتماعية ژ. ز. هۆشیاری (26)	د. حميد عزيز ت: محسن بني ويس	2011
397	دەوڵەتشاری دێرین ژ. ز. هۆشیاری (27)	ن. مۆریس باربییە و. عوسمان حەسەن شاكر	2011
398	ئاینو سیاسەت ژ. ز. هۆشیاری (28)	ن. نینیان سمارت و. یاسین عومەر	2011
399	بەجینۆسایدناسینی ئەنفال ژ. ز. هۆشیاری ، ژ(29)	خەلیل عەبدوڵلا	2011
400	جیۆپۆلەتیكی كوردستان ژ. ز. هۆشیاری (30)	فەرید ئەسەسەرد	2011
401	دیموكراسیو بنەماكانی گەشەپێدانی سیاسی	د. حەمید حسین كازم و. عادل عەلی	2011
402	ثورة كوردستان ومتغيرات العصر (الطبعة الثالثة)	حكمت محمد كريم (ملا بختيار) ترجمة ومراجعة: د. بندر علي اكبر	2011
403	ئەركەكانی خەبات لەهەلومەرجێكی دژواردا	مام جەلال	2011
404	كێشەی شیعەو سوننە كورتەباسێكی مێژوویی	نوسینی. د. عەلی ئەلوەردی	2011

		و. عارف کەریم	
405	فەلسەفەی سیاسی ئەریستۆتێلیس	ئەمیر حسێن رەحیم	2011
406	جیهانگیری‌و کاریگەری لەسەر سەروەری دەوڵەت	ن. عوسمان حەسەن شاکر	2011
407	بەشداری سیاسی، چەمك‌و گرفتەکان	عادل عەلی	2011
408	(S.I) رێکخراوی سۆسیالیست ئینتەرناسیۆنال	محەمەد مێرگە سۆری	2011
409	پۆلێنکردنی هەڵوێستەکان پێش پرۆسەی هەڵبژاردن‌و دەنگدان، ز. هۆشیاری، ژ(32)	نیاز سەعید عەلی	2011
410	بەهاری عەرەبی‌و نەورۆزی سەربەخۆیی	ستران عەبدوڵلا	2011
411	قوتابخانەی فرانکفۆرت	و. لەسویدیەوە عوسمان حەمە رەشید گوروون	2011
412	حدود كوردستان الجنوبية في سنجار حتى بدرة	عبدالرقيب يوسف	2011
413	النضال الدستوري للاستاذ ابراهيم احمد في العراق الجمهوري، ز. هۆشیاری، ژ(33)	د. شورش حسن عمر	2011
414	کوردو تورکمان، تێڕوانینێك بۆ میکانیزمەکانی پێکەوە ژیانی ئاشتیانەی نێوانیان، ز. هۆشیاری، ژ(34)	یوسف گۆران	2011
415	عەلمانیەت چیە؟ ماناو پێناسەکانی، ز. ژ(35)	زاهیر شکوور	2011
416	خوێندنەوەیەك بۆ فیکری حەسەن بەننا، ژ. ز. (36)	عادل عەلی	2011
417	شێوەکانی بەدەستهێنانی مافی چارەنووس، ژ. ز. (37)	خەلیل عەبدوڵلا	2011
418	تعريف الانفال بالإبادة الجماعية، ژ. ز. (38)	تاليف: خليل عبدالله ترجمة: محسن بني ويس	2011
419	پێنج لێکۆڵینەوە لەبواری سیاسەتی نێودەوڵەتاندا	مستەفا ئیبراهیم دەروێش	2011
420	پرۆگرام و پەیڕەوێ ناڤخۆ پەسەندکریێ سێیەمین کۆنگرێ (ی. ن. ك)	مەڵبەندی (4)ی	2011

		ڕێکخستنی دهۆك بەشی روناکبیری	
421	ئالاّ	نەوزاد عەلی ئەحمەد	2011
422	تاريخ التبشير المسيحى فى كردستان	الدكتور فرست مرعي	2011
423	قراءة في مفهوم التحديث والتنمية السياسية، ز. هۆشیاری، ژماره (39)	احسان عبدالهادي	2011
424	کاریگەری قەرزە گشتیەکانی ئەمریکا لەسەر ئابووری ئەمریکا و جیهان، ژ. ز. (40)	فەیسەڵ عەلی	2011
425	فەرهەنگی ئاڤێستا (روسی – کوردی)	ئامادەکردنی: د. نەهرۆ عەلی ئاڤێستا نەهرۆ	2011
426	کوردو دەوڵەت	بەرزان ئەحمەد کوردە	2011
427	التنوع الثقافي والمثاقفة الأنا والآخر	يوسف يوسف	2011
428	کورد لەسوریاو ئاوەربایجانو ئەرمەنستان/ ز. نلمیلکەی کورد لەمیدیای جیهانیدا. ژ.(2)	ن. م. شترۆهمایەر ل. یالچین هێگمان و. ڕێبوار تۆفیق بەنگینە	2011
429	ئەرکەکانی قۆناغی نوێ لەچاوپێکەوتنێکی هەڤاڵ عیماد ئەحمەد دا	ئامادەکردنی: حەمە عەلی غەریب	2012
430	المشاريع التي قدمها الاتحاد الوطني الكردستاني عام 1984	تقديم فريد اسسرد	2012
431	المحكمة الجنائية العراقية العليا دراسة في مبادىء العدالة	محمد رشيد حسن	2012
432	دور محكمة العدل الدولية في تطوير القانون الدولي العام	سۆز حميد مجيد	2012
433	گۆڤاری کەلتور ژمارە (5)		2012
434	کوردانی سوریا لەژێر دەسەڵاتی فەرەنسیدا	نێلیدا فۆکارۆ و. لەئەڵمانیەوە: هەڵۆ بەرزنجی	2012

435	ئاڵوگۆڕە سیاسیەکان‌و هاوکێشە نوێیەکان	چاوپێکەوتن لەگەڵ هەڤاڵ مەلا بەختیار	2012
436	هەڵبژاردەکان	شاسوار جەلال (ئارام)	2012
437	كردستان ككيان ضمن الخطة الدولية بدءً من جنوبها	المحامي شيخ سالار الحفيد	2012
438	مەسەلەی قڕکردنی ئەرمەن لەبەردەم دادگادا	و. لەئەڵمانییەوە: غسان نعسان و. لەعەرەبییەوە: حەسەن جاف	2012
439	ئێزیدییەکان لەمێژووی نەتەوەکەیاندا	سەربەست حسێن	2012
440	کۆچ هەڵیبژاردم	ئیسماعیل عوسمان و ماتیاس شیلین و حەکیم کاکە وەیس	2012
441	کێشەکانی هزری ئاینی	ئومێد قەرەداغی	2012
442	پارتی سۆسیالیستی فەرەنسا	بەرزان فەرەج	2012
443	دیموکراسی و دوژمنانی ئیسلامی میانڕەو لەروانگەی مەلا بەختیارەوە	سردار عبدالكريم مجيد	2012
444	دیموکراسی لەنێوان مۆدێرنێتەو پۆست مۆدێرنەتەدا، ز. هۆشیاری ، ژمارە (41)	مەلا بەختیار	2011
445	ئینتەرناسیۆنالیزمی دینی‌و دیاردەی فرە نەتەوەیی، ز. هۆشیاری، ژمارە (42)	فەرید ئەسەسەرد	2011
446	مێژووی نەوتی کەرکوك	فەرهاد حەمزە	2012
447	باشوری سودان، ز. هۆشیاری ، ژمارە (43)	شادمان مەلا حەسەن	2012
448	الديمقراطية دراسة فكرية سياسية، ز. هۆشیاری، ژ(44)	عبدالرحمن كريم درويش	2012
449	الاكراد والديمقراطية والاندماج، ز. هۆشیاری، ژ(45)	فريد اسسرد	2012
450	زمانی کوردی لەدەستورەکانی عیراقدا، ز. هۆشیاری، ژ(46)	خەلیل عەبدوڵلا	2012
451	رۆڵی ژنان لەپەرەپێدانی کاری رێکخراوەییدا (ی. ن. ك) وەك نمونە. ز. هۆشیاری، ژ(47)	جەمیلە شێخ مەحمود شلێر رەشید	2012

		نیگار عومەر	
452	ئارام‌و رۆلٚی لەبزووتنەوەی سیاسیدا	فەرید ئەسەسەرد	2012
453	چەپکە گولٚ: قەفتەیەك ژ سەروەری‌و هەلٚوستێن ئێکەتی نیشتمانی کوردستان، زنجیرە هۆشیاری، ژ. (49)	قادر حەسەن عیدۆ	2012
454	توماس هوبزو فلسفته السیاسیة	احسان عبدالهادی النائب	2012
455	حزب و رێکخراوە سیاسییەکان	محمد فاتیح	2012
456	المرکز القانوني للمواطن وضماناته	دریڤان عبدالقادر بکر	2012
457	ئەمنی ستراتیجی عیراق‌و سێ کوچکەی بەعسیان	ئەمین قادر مینە	2012